

Posztszovjet államok vagy álmok?

Posztszovjet szakadár államtöredékek és helyük a nemzetközi térben

Doktori (PhD) értekezés

Készítette: Szőke-Kis Bernadett

Kézirat lezárva: 2021.05.27.

Témavezetők:

Dr. habil Fejes Zsuzsanna

Prof. Dr. Trócsányi László

Szegedi Tudományegyetem

Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Szeged, 2021.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ.....	8
BEVEZETÉS	9
MÓDSZERTAN.....	16
ÁLLAMFOGALMI HÁTTÉR.....	34
TARTALMI KIDOLGOZÁS.....	47
I. Az entitások kialakulása. A szecesszió okainak keresése, tárgyalási folyamatok: az előzmények áttekintése	
I.1. Ukrajna és a Donyeck-i Népköztársaság, valamint a Luhanszki Népköztársaság	
I.1.1. Fegyverszüneti törekvések és a státusz rendezésének kérdése	
I.2. Transznisztria	
I.2.1. Önállósodási törekvések az alávetettség alól – az entitás kialakulása jelenlegi formájában	
I.2.2. Tárgyalás-sorozat nemzetközi mediálással a státuszrendezés érdekében	
I.3. Az azerbajdzsáni örmény enkláve - Hegyi-Karabak	
I.3.1. Az entitás kialakulása jelenlegi státuszában	
I.3.2. Szembenállásból fegyveres konfliktus 1988-1994	
I.3.3. Fegyverszüneti törekvések és a státusz rendezésének kérdése	
I.4. Grúzia – Abházia és Dél-Oszétia	
I.4.1. Történelmi előzmények – konfliktus kialakulása és lefolyása	
I.4.2. Fegyveres szembenállás	
I.4.3. Tárgyalás és tűzszünet	

I.4.3.1. Dél-Oszétia

I.4.3.2. Abházia

I.4.4. Kiújuló konfliktus

I.5. Az eddigiekből levont rövid következtetések

II. Az entitások berendezkedése, megfelelésük az államfogalom elemeinek és a szuverenitás jegyeinek

II.1. Ukrajna – Donyeck-i és Luhanszki Népköztársaságok

II.2. Transznisztria entitás berendezkedése – a kiépült rendszer

II.3. Hegyi Karabak entitás berendezkedése

II.4. Grúzia – Abházia és Dél-Oszétia kialakult rendszerei

II.4.1. Abházia

II.4.2. Dél-Oszétia

II.5. Az entitások államtani hiányossága – a nemzetközi reprezentációs törekvések kialakításának alapja

III. Nemzetközi reprezentációs törekvések

III.1. Egyesült Nemzetek Szervezete és a vitatott státuszú entitások

III.1.1. Donyeck-i Népköztársaság és Luhanszki Népköztársaság

III.1.2. Transznisztria és az ENSZ

III.1.2.1. Az Egyesült Nemzetek Szervezete Moldovában

III.1.3. Az Egyesült Nemzetek Szervezete és Hegyi Karabak

III.1.4. Az ENSZ tevékenysége a grúziai entitások kapcsán

III.2. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet és a posztsovjeti szakadár entitások

III.2.1. Ukrajna térsége

III.2.2. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet tevékenysége a transznisztiai

térségben

III.2.3. Hegyi Karabak és az EBESZ

III.2.4. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet – EBESZ Grúziában

III.3. Az Európai Unió állásfoglalása és tevékenysége a vizsgált entitások kapcsán és térségében

III.3.1. Az EU Ukrajnában

III.3.2. Az Európai Unió állásfoglalása és tevékenysége Transznisztria kapcsán és térségében

III.3.3. Az Európai Unió szerepvállalása Hegyi Karabak esetében

III.3.4. Az Európai Unió Grúziában

III.4. Az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete – a továbbiakban NATO és a szakadár államiságok

III.4.1. Ukrajna

III.4.2. Transznisztria

III.4.3. A NATO és a Hegyi Karabak kérdése

III.4.4. Grúzia vitatott térségei a NATO szemében

IV. Nemzetközi reprezentációs törekvések

IV.1. Donyeck-i és Luhanszki Népköztársaságok törekvései a nemzetközi térben

IV.2. Transznisztiai reprezentációs törekvések

IV.3. A karabaki külképviselet

IV.3.1. Állandó képviseleti egységek

IV.3.2. Társadalmi szintű együttműködési programok, projektek

IV.3.3. Nemzetközi elismerés kérdése

IV.4. A grúziai el-nem ismert entitások a nemzetközi térben

IV.4.1. Dél-Oszétia

IV.4.2. Abházia

IV.4.3. Grúz állásfoglalás és az entitások elismerésének kérdése

V. Az entitások nemzetközi reprezentációs törekvéseinek modellje

KÖVETKEZTETÉSEK.....213

IRODALOMJEGYZÉK.....226

FÜGGELÉKEK.....282

FÜGGELÉKEK

1. Az események idővonala

TÁBLÁZATOK, TÉRKÉPEK JEGYZÉKE

1. Táblázat: Az értekezésben kiemelt nemzetközi szervezetek terminológiája a vizsgált entitásokkal szemben
2. Táblázat: A Hegyi-Karabak entitás kormányának minisztériumai és felelős miniszterei
3. Táblázat: Az abház kormány minisztériumai a felelős miniszterekkel
4. Táblázat: A dél-oszét kormányzati minisztériumok és felelős miniszterek
5. Táblázat: Hegyi-Karabak társadalmi együttműködésre kialakított kapcsolatainak áttekintése
6. Táblázat: A vizsgált szakadár entitások szerződéses tevékenységének vizsgálata

ELŐSZÓ

A nagyapám négy elemiit végzett. Miután a köztársaság felkarolta és nem csak érettségihez segítette, de az Oleg Kosevoj iskolának köszönhetően eljutott a Szovjetunióba is, az egyetemi végzettség mellett életre szóló élményekre is szert tett. Történetei az odesszai tengerparti sétányról, a szovjet Riviéra pálmafáiról, a Harkovi Egyetem padokkal tarkított zöld kertjéről, a Közép-ázsiai államok közötti sivatagban töltött katonai szolgálat nappali forróságáról és éjszakai kegyetlen hidegéről épp olyan élénken éltek bennem a kutatásom megkezdésekor, mint amennyire égetett a kíváncsiság a posztszovjet térség nemzetközi szintén bekövetkező változásainak feltárására és a kialakult körülmények megértésére. Szeretett nagyapám ajándéka azonban nem csak a térség iránti plátói rajongásom, de örök tanítása, ami nélkül nem jutottam volna a doktori kutatásom végére - mindig fejezd be, amibe belefogtál és törekedj arra, hogy a legjobban tudd azt, amit csinálsz.

Hálás köszönettel szeretném illetni emellett egyetemi témavezetőimet Dr. habil Fejes Zsuzsanna egyetemi docens asszonyt és Prof. Dr. Trócsányi László egyetemi tanár urat az útmutatásért, a technikai háttér biztosításáért és szakmai támogatásukért a doktori kutatásom során. Köszönettel fordulok nem csak a Szegedi Tudományegyetem és az Állam- és Jogtudományi Karhoz, mint alma materemhez, de a Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézetéhez is, aminek nem csak graduális végzettségemet köszönhetem, de a PhD tanulmányaimat is gondozta.

BEVEZETÉS

Csaknem 30 év telt el a Szovjetunió felbomlása óta. Napjainkban a szovjet utódállamokról kiemelkedő tudásanyag lelhető fel a tudományterületen, ami nem csak a szovjet integráció felbomlását írja le, de az utódállamok akkori körülményeit és az elmúlt évtizedek változásait is végig követi. Az ezen államokba foglalt vitatott területek azonban kevésbé váltak a tudományos kutatómunka célpontjává. A térséget feldolgozó munkák mellett a szakadár államiságokról kevesebb összefoglaló elméleti tudásanyag lelhető fel, ezen kevés információ kiegészítésére, a hiány pótlására kezdtem meg kutatásaimat, átfogó, az érintett entitások mindegyikét felölelő megközelítéssel.

A *posztszovjet térség* több megközelítés szerint határozható meg és határolható körül. Felfogható kulturális egységként, gazdaságilag is elkülöníthető blokkot alkothat, de akár politikai tömbként is kezelhető,¹ a legegyszerűbb, leginkább pontosan behatárolható és a semleges megközelítés mégis a földrajzi behatárolása.

Ennek értelmében az értekezés teljes kiterjedésében a posztszovjet régió alatt az egykori Szovjetunió által lefedett földrajzi területet értem. A kijelölt térség a szovjet integráció felbomlását követően jelenleg 15 teljesértékű független államot foglal magába. Ezek négy államcsoportba foglalhatóan, az egységek földrajzi elhelyezkedését tekintve a térségen belül északnyugati irányból délkeleti irányba haladva a következők:²

- a balti államok Észtország, Lettország és Litvánia
- a Kelet európai posztszovjet államok Fehéroroszország, Ukrajna és Moldova
- a Kaukázus államai Grúzia, Örményország és Azerbajdzsán
- a közép-ázsiai államok Kazahsztán, Kirgizisztán, Türkmenisztán, Tádzsikisztán és Üzbegisztán
- valamint önálló egységet a 15. egykori tagállam a volt Orosz Szovjet Szocialista Köztársaság helyén a rendszerváltást követően megalakuló Orosz Föderáció -

¹ Vö.: Susan Zimmermann: A társadalmi nemek tudománya Kelet-Közép Európa és a poszt-szovjet térség felsőoktatásában - Aszimmetrikus politikák és helyi-nemzetközi konstelláció, Eszmélet folyóirat, 2017/113.

² Vö.: Justin Burke: Post-Soviet world: what you need to know about the 15 states, The Guardian 2017. június 9.

utóbbi további alegységekre bontható, de azok a disszertáció témájához szorosan nem kapcsolódva felsorolást nem érdemelnek.

Tekintve, hogy a posztszovjet térség a Szovjetunió felbomlásával jött létre, így kialakulása az 1991-ben az Orosz Föderáció újonnan létrehozott elnöki pozícióját betöltő Borisz Jelcin, valamint ukrán és fehérorosz partnerei által december 8-án a ellenjegyzett a *Belovezskaia egyezménynek* eredménye. Az egyezménynek köszönhetően egy jogi aktussal a *Szovjetunió megszűnt létezni* és ezzel párhuzamosan átvette helyét az életre hívott Független Államok Közössége.³

A térségben jelenleg is zajló konfliktusok gyökere egészen ezen politikai mozzanatra, valamint az ezt megelőző politikai légkörváltásig vezethető vissza. A Szovjetunió utolsó évtizedeiben a *gorbacsovi nyitás politikája, a glasznoszty és peresztrojka*, a belső reformok és a külkapcsolati nyitás időszaka az erőteljes központi hatalom és egységesítés légkörét oldva lehetőséget nyitott a kisebb nemzeti, etnikai, valamint kulturális mozgalmak kialakulására.⁴ A Szovjetunió felbomlásának követően azonban a térségben hamarosan általánossá váltak az etnikai alapú konfliktusok és állami önállóságra törekvés – annak fényében, hogy eddig egy központi, szupremáciát élvező államszervezet létezett, aminek polgárai egységesen szovjetek voltak, ezt pedig mindössze 15 új állam és állampolgárság váltotta fel, ez egy egészen újfajta kihívást jelent a frissen létrejövő államszervezetek számára.⁵

Az ekkor már akár évtizedes függetlenedési mozgalmak első tragédiája, hogy a Szovjetunió felbomlásakor annak mikéntje nem került külön kidolgozásra. Az integráció feloldásakor a tagállamokat megillető, a hatályos *1977-es alkotmány 77. cikkében megfogalmazott kilépési jog* vált irányadóvá – ami ténylegesen a bevezetésben megnevezett 15 államot listázta, az állam alatti adminisztratív egységek ezáltal nem hagyhatták el a nemzetközi szervezetet önálló államként.

További nehézséget jelent a térségre nézve a politikai átalakulás mellett a tervgazdálkodás leépítése. A privatizációs folyamat eredményeként kialakul a mai

³ Ronald Grigor Suny: *The Cambridge History of Russia Vol III The Twentieth Century*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, pp. 381-382.

⁴ Vö.: Kenéz Péter: *A Szovjetunió története a kezdetektől az összeomlásig*, Akkord Kiadó, Budapest, 2008, pp. 347-357.

⁵ Vö.: Durward V. Sandifer: *Soviet Citizenship*, *American Journal of International Law*, 1936, Vol. 30, Issue 4, pp. 614-631., valamint Christofer Osakwe: *Recent Soviet Citizenship Legislation*, *American Journal of Comparative Law*, 1991, Vol 39. Issue 1, pp. 625-644.

oligarcha-rendszer, a szakirodalom által csak klánosodásnak nevezett folyamattal.⁶ Míg a volt tagállamok az 1990-es évek eleje óta sikeresen betagozódtak a nemzetközi együttműködésbe, ENSZ tagságuk⁷ mellett az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettel,⁸ valamint az Európai Unióval⁹ is szoros gazdasági és politikai kapcsolatokat ápolva, az ingatag lábakon álló újonnan alakuló és alakult entitások számára szintén kihívást jelent, hogy definiálniuk kell magukat a nemzetközi közösségben – ez lesz az államtörödékek *nemzetközi reprezentációs törekvése*.

A státusz nélküiségbe szorult entitások további problematikája a nemzetközi szintén nem csak szakadár mivoltukban, *nem-állami létezésükben* önmaguk reprezentálása és önálló kapcsolatrendszerük kialakítása, de *geopolitikailag két kulturális egység vonzáskörzete közé is kerültek*. A nyugati konfliktuskezelő, béketeremtő, békefenntartó és fejlesztő missziók, projektek és programokkal szemben az egykori Szovjetunió volt vonzáskörzetéből a nyugati integrációs törekvésekkel szemben önértékét, befolyását védő Oroszország látszólag államépítő tevékenysége található, ami valójában erőteljes, egészségtelen aszimmetrikus függésbe kényszeríti az elemzés alá vont entitásokat.

Az *Európai Unió* 2003-ban indította útjára az Európai Szomszédságpolitika nevű programját, amiben az integrációval szomszédos államokhoz fűződő viszonyát hivatott fejleszteni. A 16 érintett állammal nem csak gazdasági, de jogi és diplomáciai, kormányzati területen is fejlesztő és együttműködő programok, projektek kerülnek

⁶ Sz. Bíró Zoltán: Oroszország és a posztsovjét térség biztonságpolitikája, 1991–2014 (I.), Nemzet és Biztonság 2014/3, pp. 42-44.

⁷ Míg a mai Orosz Föderáció az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának tagjaként 1945-ben alapítója volt az integrációnak, Ukrajna és Fehéroroszország mellett, akik szintén 1945 óta ENSZ-tagok, a balti államok 1991-ben, a kaukázusi és közép-ázsiai államok és a kelet-európai csoportból Moldova 1992-ben nyert felvételt a nemzetközi szervezetbe.

Forrás: az ENSZ tagállamainak hivatalos listája, <http://www.un.org/en/member-states/>, Letöltés ideje: 2017.11.14.

⁸ Az EBESZ 2010. december 12-13 között zajló bécsi kerekasztal ülésének jelentése alapján.

Forrás: OSCE Vienna Roundtable, 12-13 December 2010, <http://www.osce.org/home/76665?download=true>, Letöltés ideje: 2017.11.14.

⁹ Az Európai Unió a Keleti Partnerség programon keresztül épít ki együttműködést a demokrácia és stabilitás elősegítése érdekében a posztsovjét térség 6 államával: Örményország, Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Grúzia, Moldova és Ukrajna térségeivel.

Forrás: European Union External Action – Eastern Partnership, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/419/eastern-partnership_en Letöltés ideje: 2017.11.14.

kidolgozásra.¹⁰ Az Európai Szomszédságpolitikán belül került kialakításra az Európai Unió Keleti Partnerség Programja, ami a megjelölt kooperációs területeken belül országspecifikusan meghatározott szűkebb együttműködési formát jelent, aminek fő célja a fejlesztés és felzárkóztatás. Utóbbi érinti a vizsgált entitások területi anyaországait, a Donyeck-i és Luhanszki Népköztársaságot magába foglaló Ukrajnával, a Transznisztria anyaállamával, Moldovával, illetve az Abháziát és Dél-Oszétiát rejtő Grúziával társulási szerződésre, a Hegyi-Karabakot tartalmazó Azerbajdzsánnal partnerségi szerződésre lépve.¹¹

Ugyanígy a keleti geopolitikailag kiemelkedő egységként *Oroszország*, habár időben korábbi, az entitásokkal kapcsolatos állásfoglalásában azonban kardinális fontossággal bíró politikai fordulata is meghatározóvá válik az entitások körüli nemzetközi légtér tekintetében. A gorbacsovi nyitás politikáját *Borisz Jelcin* történelmileg tapasztalatlan demokratikus átmenete követte, aki amellett, hogy az új rendszer kialakítására törekedett „impulzív politikus volt [...]”. Mivel autokratikus rendszerben szocializálódott, nem értette a kompromisszum és a kölcsönös politikai engedmények szükségességét.¹² A belső reformok, demokratikus átalakítás mellett az önvédelem irányelvére váltott a közelítés helyett.¹³

Ezen események mind-mind nagyvonalú politikai átalakulást jelentettek, illetve hoztak magukkal, ami miatt a területre nem csak erőteljesebb nemzetközi figyelem vetül, de ezáltal maga a térség és annak minden kihívása is nagyobb figyelmet kaphat és érdemel.

A *téma aktualitását* leginkább alátámasztó, legszélesebb körökben ismert, meghatározó változás a posztszovjet térségben a 2014-es kelet-ukrajnai háború, és az ebből kibontakozó függetlenségi törekvések. Igaz, hogy a történetek frissességéből fakadóan a kelet-ukrajnai, 2014 tavaszán létrejött Donyeck-i Köztársaság és a Luhanszki

¹⁰ European Commission - European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/european-neighbourhood-policy_en, Letöltés ideje: 2020.03.13.

¹¹ European Union External Action – Eastern Partnership, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en, Letöltés ideje: 2020.03.13.

¹² Kenéz Péter: A Szovjetunió története a kezdetektől az összeomlásig, Akkord Kiadó, Budapest, 2008, p. 388.

¹³ Vö.: Kenéz Péter: A Szovjetunió története a kezdetektől az összeomlásig, Akkord Kiadó, Budapest, 2008, pp. 381-397.

Köztársaság a legismertebb,¹⁴ valójában már négy létező, hasonló entitás mellett csupán további kettő kialakulását jelentik a térségben.

Ennek értelmében ironikus módon a kutatás aktualitása részben a posztszovjet térség problematikájának történetiségéből is levezethető. Az ukrainai egységek létrejöttét megelőzően a régióban már létező négy további befagyott rendszer kialakulása egészen az 1980-as és 1990-es évek fordulójára vezethető vissza. Transznisztria kerekén 1990-ben kiáltotta ki idézőjeles „függetlenségét”,¹⁵ míg Hegyi Karabak már 1988-ban útjára indította függetlenségi mozgalmát,¹⁶ a grúziai Abházia és Dél-Oszétia 1989 és 1991 között vívott harcot az önállóságáért.¹⁷ Habár ezek a folyamatok az évtizedek távlatából már történeti jelentőséggel bírnak, a *konfliktusok folytonossága* mégis aktualitásukat eredményezi.

A nemzetközi közbenjárás, mediálás, diplomáciai segítségnyújtás évtizedes tevékenysége, végtelen tárgyalássorozatok és megszámlálhatatlan alternatív megoldáskeresés sem vezetett eredményre egyik entitás esetében sem. Transznisztriában a 2000-es évek elején következett be ismételten kapcsolatomlás az entitás és az azt területileg magába foglaló anyaállama között,¹⁸ Hegyi-Karabak esetében 2016-ban,¹⁹

¹⁴ Richard Sakwa: Háború a határon, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2016, pp. 241-245.

¹⁵ Encyclopaedia Britannica – Transdnistria, separatist enclave, Moldova, <https://www.britannica.com/place/Transdnistria>, Letöltés ideje: 2020.03.02.

¹⁶ Marosvári Csaba: A hegyi-karabahi konfliktus (1988–1994), Grotius Közlemények, 2013.10.16, p.9-11. és 15., http://www.grotius.hu/doc/pub/FXXWTT/2013-10-16_marosvari_csaba_a-hegyi-karabahi-konfliktus.pdf?fbclid=IwAR0xXsFrqs0YNdcxHJJJaLUUsjij4q7QE8JKLUv-AHdEjKtQYPacg, Letöltés ideje: 2019.05.10.

¹⁷ Alexander Mikaberidze: Historical Dictionary of Georgia, Rowman & Littlefield, 2015, Lanham, pp. 72-73., https://books.google.hu/books?id=JNNQCgAAQBAJ&pg=PA72&lpg=PA72&dq=georgia+abkhazia+lykhny+appeal+1989&source=bl&ots=y9KFIT37RG&sig=ACfU3U1naG_FgJI4y_B-Hcv1ezwDys3Wbw&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwj89ZqHxbDoAhVCw4sKHaE5Bo8Q6AEwDnoECAkQAQ#v=onepage&q=georgia%20abkhazia%20lykhny%20appeal%201989&f=false, Letöltés ideje: 2020.03.23, Vasili Rukhadze - Glen Duer: Sovereignty Issues in the Caucasus: Contested Ethnic and National Identities in Chechnya, Abkhazia, and South Ossetia, Nationalities Affairs, 48/2016, 2016, p.35., https://pdfs.semanticscholar.org/26c3/56846a4a4ba1f109e941aec42ad19ab3f4ea.pdf?_ga=2.22834681.398792879.1585044514-1219898826.1585044514, Letöltés ideje: 2020.02.23.

¹⁸ Bruno Coppieters – Michael Emerson: Conflict Resolution for Moldova and Transdnistria through Federalisation?, CEPS POLICY BRIEF NO. 25 – 2002. augusztus, pp. 12-22.

¹⁹ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - The Four-day War of 2-5 April 2016, <http://www.nkr.am/en/four-day-war>, Letöltés ideje: 2019.05.19.

majd 2020-ban ismételten kiújult a fegyveres konfliktus,²⁰ míg Abházia és Dél-Oszétia 2008-ban lett újra agresszió áldozata.²¹

Az évtizedeken áthidaló konfliktusok folytonossága arra enged következtetni, hogy mind a hat entitás esetében, az összes vizsgálat alá vont konfliktus és a kialakult befagyott, státusz nélküiségbe szorult entitások alapvető oka és problematikája nem került feloldásra, tehát *továbbra is feltárássra szorul*.

További jelentősége a kijelölt kutatásnak, hogy ezáltal egy jól körül határolható területen belül, kiemelt számban megjelenő, hasonló státuszproblémákkal küzdő entitások csoportjáról beszélhetünk, ami emellett egy szintén körül határolható, adott problémára koncentrálnó kutatás témáját alkotva *reprezentatív* eredményre vezet.

Az értekezés jelen bevezető fejezetében itt érzem elérkezettnek az időt arra, hogy megtegyem a kutatásom során egyetlen, azonban annál jelentősebb kitételemet – ezen tudományos munka a posztszovjet térségben található vitatott államiságokra koncentrálni, azonban az Orosz Föderáció területének kizárásával. Ennek puritán oka mindössze az, hogy Oroszország területi kiterjedése önmagában véve olyan sok vitatott térséggel rendelkezik, ami önálló kutatás témája lehet, így további kutatók és kutató tevékenység számára nyitott marad.

A saját kutatásom *kutatási kérdései* ezen entitások kapcsán a következők:

- A vizsgálat alá vont entitások kialakulása befolyásolja-e, ha igen hogyan, azok jelenlegi helyzetét?
- Hogyan léteznek korlátozott formájukban - rendelkeznek-e független belső renddel, ha igen, milyen adminisztratív rendszereket működtetnek?
- Megfeleltethetőek-e a nemzetközi jogilag elfogadott államfogalomnak? Hogyan viseltetik irányukba a nemzetközi közösség? Milyen módon igyekeznek reprezentálni magukat a nemzetközi szinten?

Az értekezés leginkább ezen *rendezetlen nemzetközi státuszra* koncentrálni, újdonsága a kutatásnak, hogy a szigorúan vett nemzetközi jogi szabályozások értelmében ezeknek az

²⁰ Rácz András: War in Nagorno Karabakh - A Two-Track Strategy for the EU, German Council on Foreign Relations, No. 30/October 2020, p. 1., https://dgap.org/sites/default/files/article_pdfs/dgap-commentary-2020-30-en.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.24.

²¹ Stephen Jones: Clash in the Caucasus: Georgia, Russia, and the Fate of South Ossetia, Origins, vol. 2, issue 2 - november 2008, <https://origins.osu.edu/article/clash-caucasus-georgia-russia-and-fate-south-ossetia>, Letöltés ideje: 2020.03.30.

egységeknek nem lehetnének nemzetközi kapcsolataik, a kutatás azonban rámutat, hogy ennek ellenére, igaz, hogy sajátos és nem teljes értékű módon, de bizony jelen vannak a nemzetközi szintén. A kutatás tudományos eredménye és újdonsága ezen jelenlét modelljének kidolgozása. Az értekezés témája tehát a posztszovjet szakadár entitások és helyük a nemzetközi térben. Ezen a ponton fontosnak tartom megjegyezni, hogy mivel a szakadár entitások jogi értelemben nem minősülnek államnak, ezért hagyományos értelemben vett nemzetközi kapcsolatokkal sem rendelkezhetnek, az értekezés tartalmában azok reprezentációs törekvéseire koncentrálok.

A bevezetésben kijelölt *téma, lefedett földrajzi terület, politikai környezet* bemutatását, valamint azok *aktualitása, a célkitűzés és a kutatási kérdések* megfogalmazását követően az értekezés megvalósításának mivolta a következő, módszertani fejezetben kerül lefektetésre.

MÓDSZERTAN

Tekintve, hogy a munkát nemzetközi kapcsolatok elemző végzi, így az értekezés önmagában véve egy *nemzetközi elemzés*, azonban mivel államtudományi kérdést vet fel és vizsgál az entitások működésének és azok kapcsolatrendszerének vizsgálatával, jelen kutatás az államtudomány területéhez kíván hozzátenni.

A nemzetközi elemzés Karen Mingst szakértő szavaival élve nem más, mint „egy elmélet, olyan előfeltételezéseknek és koncepcióknak az összessége, ami a fogalmak közötti kapcsolatok vizsgálatával egy adott jelenség magyarázatára törekszik.”²²

Ez a rendszer többféleképpen értelmezhető és vizsgálható, Karen Mingst négy megközelítést emel ki a nemzetközi kapcsolatokat feldolgozó kötetében. Elsőként a liberális megközelítést, ami szerint a nemzetközi viszonyok az egyének alapvető pozitív karakterizmusát hordozza magán, így az esetleges zavarokat ideiglenes kiegyensúlyozatlanság, egyenlőtlenség okozhatja, ami nemzetközi összefogással megszüntethetővé válik. A realista, neorealista megközelítés ezzel szemben a negatív egyénképet vetíti ki az államok globális cselekvési mintájára, az önérdek által vezérelt nemzeti érdeket szem előtt tartva. Ez a felforgató viszonyrendszer egyfajta bizonytalan és sérülékeny erőegyensúlyban működik. A radikális, mára leginkább történelmi elemzés a marxista kapitalizmus és szocializmus harcát vetíti ki a nemzetközi viszonyokra, nem csak az eltérő berendezkedéssel bíró egységek kapcsolatrendszerének vizsgálatával, de az imperializmus – kapitalizmus globális hatásait is figyelembe veszi. Végül, a konstruktivizmus, mint fiatal megközelítési mód az új, nemi és etnikai alapú kérdések világpolitikai jelenségének hatását vizsgálja egyes kapcsolatrendszerekre vetítve.²³

Jelen munka leginkább a liberális megközelítésre koncentrál, a nemzetközi összefogást itt a szakadár entitásokra tett kollektív válaszreakcióra vetítve.

Nemzetközi elemzés lehet redukcionista, illetve rendszer-szemléletű. Míg az előző arra épít, hogy egyes államok viselkedése határozza meg a nemzetközi közösség mivoltát, utóbbi szerint a közösség szabályrendszere van hatással egyes szereplőire.²⁴

²² Karen A. Mingst: *Essentials of International Relations*, W. W. Norton & Company, New York, 2003, p. 59.

²³ Karen A. Mingst: *Essentials of International Relations*, W. W. Norton & Company, New York, 2003, 59-76.

²⁴ Egedy Gergely: *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe*, Emuomc Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007, p. 43.

Jelen munka a rendszer-szemléletre épít, tekintve, hogy a frissen kialakuló egységek megjelenésére koncentrál a már létező nemzetközi viszonyrendszerben.

Az államtudomány területe alatt a disszertáció tartalmi kiterjedésében Georg Jellinek szavait idézve „kizárólag az államnak és az általa szervezetébe tagként fölvetett vagy belépni engedett szövetségeknek a kutatását”²⁵ értve.

Az értekezés során ebből merítve az *államfogalom fejlődésével és annak jelenlegi értelmezésével is foglalkozom*. Nem csak az államtudományi megközelítésben támaszkodom Takács Péter és Georg Jellinek államelméletére, de az államfogalommal kapcsolatos fejezet kidolgozásában is segítségül hívom munkásságukat a magyarországi egyetemi jogi karok és további államtudományi kutatóhelyek szakirodalmi anyagának feldolgozásával párhuzamosan.

Az értekezés *forrásainak nyelvét* tekintve leginkább az angol nyelvre épít. Ennek oka nem csak az értekezés szerzőjének angol nyelvismerete, hanem a tény is, hogy ma az angol egyértelműen világnyelv. Ez nem csak az angolszász országok gazdasági és politikai érdekérvényesítési képességein alapul,²⁶ de a legmeghatározóbb és a későbbiekben az *értekezés által tevékenységüket vizsgált nemzetközi szervezetek munkanyelveinek metszete is*. Elsősorban az Egyesült Nemzetek Szervezete, mint tagságát tekintve az egyetlen globálisan nyitott, hatáskörét véve univerzális jogkörrel bíró egység összesen hat munkanyelve az arab, kínai, francia, orosz és spanyol mellett az angol.²⁷ Áttérve a regionális, általános hatáskörű szervezetként az Európai Unióra, ami regionális közelsége és a nemzetközi viszonyokban betöltött kiemelkedő szerepe miatt került vizsgálat alá, szintén az angolt használja munkanyelveként a francia és a német mellett.²⁸ A továbbiakban, mint regionális és hatáskörét tekintve speciális nemzetközi szervezetek, elsőként az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet az ENSZ-hez hasonlóan hat hivatalos nyelvén folytatja a munkát, ami az angol mellett a francia, német,

²⁵ Georg Jellinek: Általános Államtan (Ford.: Szilágyi Péter), Osiris-Századvég Kiadó, Budapest, 1994, p. 26.

²⁶ Czégel Dániel: Az univerzális világnyelv, IPM, Vol. 2011/06, p. 116, <https://dczegel.files.wordpress.com/2017/11/vilagnyelv-ipm.pdf>, Letöltés ideje: 2020.10.14.

²⁷ United Nations – About UN – Official Languages, <https://www.un.org/en/sections/about-un/official-languages/index.html>, Letöltés ideje: 2020.10.14.

²⁸ European Commission – FAQ – Working languages of the European Union, https://ec.europa.eu/stages/faq/which-are-working-procedural-languages-european-commission_en, Letöltés ideje: 2020.10.14.

olasz, orosz és spanyol.²⁹ Végül, az Észak-Atlanti Védelmi Szerződés Szervezete esetében a több, mint 100 000 kifejezést tartalmazó közös bevetési terminológiai gyűjtemény mellett, 1949-ben az az Észak-Atlanti Tanács első ülésén hivatalos nyelvként az angol és francia került meghatározásra.³⁰

Habár, Jacques Lafitte szavaival élve: „Ma az angol olyasmi szerepet tölt be, mint annak idején a latin, és ez nagyon praktikus. Miért kellene tiltakozni a fölénye ellen?”³¹, az elsődlegesen angol nyelvű források mellett természetesen a hazai kutatási háttér áttekintésére a magyar nyelvű források kerülnek előtérbe, illetve a magyar vagy angol nyelvű források mellett másodlagosan orosz nyelvű munkák is megjelenhetnek a disszertáció forrásanyagában. Emellett azonban szeretném kiemelni, hogy habár az orosz nyelv történetileg egységesen jelen volt a vizsgált térségben, a Szovjetunió és ezáltal a szovjet identitást szinte elnyomóan erőltető központi hatalom eltűnésével a teljes régióban egy 180 fokos kulturális fordulat figyelhető meg a közös identitástól a nacionalizmus irányába. Szintén fontosnak tartom kiemelni, hogy a térségi szakirodalom napjainkra, a nagy keleti kutatóközpontok és folyóiratok nemzetköziesedésének köszönhetően jellemzően szintén angol nyelven is publikálnak.

Az értekezés a *forrásokat* tekintve doktrinális tudásanyagra épít, törekedve az elsődleges anyagok lekövetésére. Általánosan, a disszertáció teljes terjedelmében merít szaktanulmányok, kötetek, folyóiratok tudományos kiadványaira, emellett az entitások berendezkedésének és működésének vizsgálatakor az alkotmányokat hívom segítségül. Az elemzés során az egységek nemzetközi térben elhelyezését a nemzetközi szervezetek állásfoglalásaira, határozatokra, rendeletekre és egyéb jogalkotási dokumentumokra, tárgyalások jegyzőkönyveire, a tárgyalássorozatok nyilatkozataira, missziós jelentésekre és egyéb lekövethető, hivatalos adminisztrációs dokumentumokra, továbbá fegyverszüneti egyezményekre és békeszerződésekre építem. A nemzetközi reprezentációs törekvések felkutatása során a nem hivatalos – hivatalos központi erők által működtetett információs oldalak, kiadványok, idézőjeles „minisztériumok” és

²⁹ Organization for Security and Cooperation in Europe – OSCE website now available in six official languages, Press Release of 30. June 2017, <https://www.osce.org/secretariat/327261>, Letöltés ideje: 2020.10.14.

³⁰ North-Atlantic Treaty Organization - Final Communiqué of the first Session of the North Atlantic Council - (Terms of Reference and Organisation), 17 September 1949, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17117.htm, Letöltés ideje: 2020.10.14.

³¹ Nyelv és Tudomány: Már megint túlsúlyban az angol!, 2010. február 8., <https://m.nyest.hu/hirek/mar-megint-tulsulyban-az-angol>, Letöltés ideje: 2020.10.14.

„külképviseltek” tájékoztató oldalai és kiadott anyagai, dokumentumai, nemzetközi szervezetek alapító okiratai és működési rendjük, valamint további szakadár erők által működtetett kormányzati szervek szintén idézőjeles „nemzetközi” szerződésai és egyezményei segítik.

Minden felhasznált forrás meghatározott rendben és módon megjelölésre kerül az értekezés törzsszövegében lábjegyzetként, illetve a felhasznált irodalom a disszertáció végén az Irodalomjegyzék címszó alatt entitásokra bontva, kategorikusan különválogatva is megtalálható.

A szakirodalmi háttér feldolgozottságát tekintve, mint ahogy arra a korábbiakban már kitértem, általánosan elmondható, hogy a történeti és integrációs rész, az anyaországokkal kapcsolatos kérdések feldolgozottsága a magyar és nemzetközi szakirodalomban kiterjedt és részletes – olyannyira, hogy a disszertáció nem is megy bele olyan mélységekbe, mint amennyire az általánosan kutatott. A tudományterületnek sincs szüksége az információ duplikálására, illetve a saját kutatás szempontjából sem központi jelentőségű, csak a térben és időben történő elhelyezést segíti, az entitások alapvető megismeréséhez szükséges. Épp annyira és olyan mélységben van rá szükség, hogy az első kutatási kérdés megválaszolható legyen az átvett információk alapján. A konfliktusok vizsgálata során hasonló feldolgozottság figyelhető meg, bár a nemzetközi tudásanyag nagyobb és részletesebben foglalkozik a kérdésekkel, így az értekezés is leginkább ebből merít.

Az entitások berendezkedése, központi kiépült rendszereik azonban kevésbé vizsgáltak mind nemzetközileg, mind a magyar kutatók között. Tekintve, hogy az általános állásfoglalás szerint a szakadár entitások nem államok, az idézőjeles „állami” szervek meglétét vagy működését vizsgálni meglepő lépés lehet. Éppen ebből kifolyólag a disszertáció tartalmában nagyobb hangsúlyt fektet ezen információ részletes feldolgozására és bemutatására – ennek fontosságát csak tovább növeli, hogy az államfogalmi vizsgálat is erre fejezetre épít a későbbiekben. A külkapcsolatok tekintetében hasonlóan alacsony nem csak a feldolgozottság, de egyáltalán a fellelhető tudásanyag mennyisége is.

A korábbiakban felsorolt források feldolgozása így még inkább szükségessé válik, emellett a hiányos szakirodalmi háttér továbbra is alátámasztja az átfogó nemzetközi reprezentációs kép kialakításának újdonságát és szükségességét. Az értekezés hiánypótló

jellege ezen tudományosan elhanyagolt, nem kutatott terület feldolgozásával bizonyítható, egyúttal a kutatás újszerűségét is alátámasztja a térség és terület eddigi alacsony kutatottsága. Ezen összeállított tudásanyag kiemelkedő fontossággal bír nem csak, mint adalékanyag a tudomány számára, de az értekezés fő vonásaként kidolgozott modell is erre épül majd. Ezen feldolgozott információhalmaz és az ebből kidolgozott modell nem csak a kutatás eredményességét igyekszik alátámasztani, de ezzel hivatott hozzájárulni a kutatás a teljes tudományterülethez.

Az értekezés felépítését tekintve, annak tartalmi része, a kötelező elemeket és a módszertani leírást követően az államtudományi háttár feldolgozásával kerül megnyitásra. Ennek oka, hogy az értekezés alapját képezi: ismernem kell a szabályrendszert, amire a tudományos munkámat építem.

Ezt követően az esettanulmányok kibontása államtani részekre bontva történik, a kutatási kérdéseknek megfelelő egységekben és sorrendben kidolgozva. Ennek értelmében elsőként az entitások kialakulásának rövid vizsgálata kerül leírásra, aminek célja az államtani hagyományok, illetve azok lehetséges hiányának feltárása, emellett elhelyezi az entitást nem csak a függetlenségi törekvések kapcsán saját állásfoglalásában, de történetileg a nemzetközi térben is a résztvevő szereplőkhöz fűződő viszonyában.

A függetlenségi törekvések kiteljesedéseként kialakult rendszerek vizsgálata az alkotmányok segítségével történik, ami összevetésre kerül az államtani fejezetben megfogalmazott fogalmi elemekkel, keresve, hogy a státusz csökevényessége pontosan milyen hiányosságokból fakad. Itt, az idézőjeles „alkotmányos rendszerek” kidolgozásánál előre meghatározott vizsgálat szerint az „állami” szervek, berendezkedés vizsgálata, és emellett a későbbiekben utalás vagy szabályozás a külkapcsolatokra, annak megjelenése és tartalma alapján történik. Előre szeretném jelezni – de jelen tételt az értekezés során több alkalommal is megerősítem – hogy a jobb, megfelelőbb, leíróbb terminológia hiányában a hagyományos államtani szóhasználattal dolgozom, de az államiság és a nemzetközi viszonyok kapcsán emlegetett tradicionális fogalom legtöbb esetben idézőjelesen értendő.

A nemzetközi viszonyrendszer leírásánál kétirányú megközelítésre támaszkodom. A nemzetközi közösségtől az entitások irányába történő viszony vizsgálatával a nemzetközi közösség állásfoglalását kutatom. Ennek kivitelezésére négy, a nemzetközi közösséget leginkább felölelő, és a konfliktusban leginkább érintett nemzetközi szervezet

munkásságát veszem figyelembe. Elsőként az Egyesült Nemzetek Szervezetet, mint a legszéleskörűbb globális tagsággal bíró, és általános hatáskörrel rendelkező egyedülálló nemzetközi szervezetet jelölöm ki, mint legátfogóbb szervezet. Emellett meghatározó fontosságú a szervezet állásfoglalása, tekintve, hogy az ENSZ Alapokmánya a nemzetközi közösség együttműködésének egyik legalapvető szabályrendszere. Ezt követően területi és szakmai érintettségéből fakadóan az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet tevékenységét tárgyalom. A biztonsági szervezet 1975-ös életre hívásától az 1994-es budapesti találkozóig, ahol mai nevét kapta, Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) néven működött³² – az értekezés során kizárólag a követhetőség érdekében az EBESZ kifejezést használom, de ez nem tájékoztatlanságból fakad, hanem döntés alapozza. Itt jelezném, hogy a tartalmi kibontás teljes terjedelmében az 1994. előtti folyamatok során a mai Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet még Értekezlet címen folytatta munkásságát. Bármely néven is működjön, a szervezet biztonsági mivoltából és regionális működéséből fakadó földrajzi érintettsége által meghatározó szerepet vállalt az értekezésben vizsgált régiók konfliktuskezelésével kapcsolatban. Hasonló megfontolásból kerül vizsgálatra az Európai Unió és Észak-Atlanti Szerződés Szervezetének állásfoglalása is, annak tudatában, hogy az Unió nem speciális biztonsági szervezet, hanem területiség mellett politikailag érintett a keleti nyitása által. Minden esetben kategorikusan a jogi háttérrel és a fizikai jelenlétet kutatom, ez főként rendeletek és határozatok formájában jogi aktusokat és fejlesztő, humanitárius, vagy missziós tevékenységet jelentenek.

A nemzetközi elemzés másik iránya az entitásoktól kiinduló, a nemzetközi közösség felé tett lépéseket jelenti. Ez magába foglalja bármilyen képviseleti jellegű egység kialakítását, szerződéses jellegű kapcsolatfelvételt, szervezetekbe tömörülésre törekvést is, emellett – ahogy az értekezés végére egyértelműen kimutathatóvá válik – leginkább egymás közötti tevékenységet, valamint szubállami szintű kapcsolatépítő tapogatódzást foglal magába. Emellett, egyrészt a külső tényezők közötti, főleg nyugati nemzetközi szervezetek vizsgálatát kiegyensúlyozandó és a térségre gyakorolt továbbra is erős behatását alapul véve Oroszországgal kialakított kapcsolatok is hangsúlyt kapnak az értekezésben feldolgozott kapcsolati szálak modellbe rendezésekor.

³² Organization for Security and Cooperation in Europe – Who we are – Our history, <https://www.osce.org/whatistheosce>, Letöltés ideje: 2020.10.19.

Végül, a hiányosságok kiemelésére kerül sor – röviden értekezem a területiség problémájáról, illetve a nemzetközi kapcsolatok teljes hiányával szemben a reprezentációs törekvések kerülnek bemutatásra. Bizonyítva, hogy a vizsgált nem állam státuszú egységek sajátos reprezentációs törekvéseiknek hála szintén a megszokottól és az eddigiekben elfogadottaktól eltérő módon, de jelen vannak a nemzetközi közösségben – a gyűjtött adatok alapján ennek a képviseletnek modellje kerül kidolgozásra.

Továbbá, de nem utolsó sorban az értekezés módszertani fejezetében a *terminológia* egységét tárgyalom. A következő kifejezéseket emelném ki:

- Államtöredék – szakadár entitás – szecesszionizmus

Tekintve, hogy az értekezés egy teljes – következő – fejezetében tárgyalásra kerül az államfogalom felfogásának változása, a klasszikus államfogalom kialakulása mellett teljes tartalma és átvétele a nemzetközi jogba, valamint az államtöredék fogalma teljes kiterjedésében, jelen alfejezet ezen bekezdésében utóbbi fogalom és a nemzetközi szervezetek által a vizsgált entitásokra használt fogalmak röviden, definíció minőségben kerülnek leírásra.

Az 1933-as Montevideói egyezmény az államok jogairól és kötelezettségeiről négy feltételt állít egy egység számára a teljesjogú állammá váláshoz, ezek a terület, a népesség, a főhatalom és a nemzetközi kapcsolatok vagy azokra való képesség.³³ Georg Jellinek Általános Államtan című munkájában dolgozta ki az államtöredék (Staatsfragment) fogalmat, aminek értelmében államtöredéknek az államiság jeleivel rendelkező, de teljes értékű államnak nem nevezhető képződményeket nevezzük – egy állam csökevényként foghatók fel, a Montevideói egyezménybe foglaltaknak részlegesen feleltethetők meg. További, a tágabb szakirodalom által ezen egységekre használt kifejezés lehet a szakadár entitás, szecesszionisták, ezzel leginkább az egységek anyaországból kiszakadási szándékukra helyezve a hangsúlyt.³⁴

A nemzetközi szervezetek gyakorlatában ezzel szemben azonban az entitásokra kiemelten semleges, a státuszukat nem érintő kifejezések kerülnek használatra. A

³³ Montevideo Convention of Rights and Duties of States, 1. cikk, p.1., <https://www.ilsa.org/jessup/jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>, Letöltés ideje: 2017.11.27.

³⁴ Az értekezés jelen bekezdésében csupán az államtöredék fogalom értelmezéséhez szükséges mélységben került leírásra az államfogalom maga. A disszertáció terjedelmében a későbbiekben egy teljes fejezetben kerülnek részletes kidolgozásra és bemutatásra annak különböző értelmezései, történeti változása, részletes tartalmi elemei.

későbbiekben feldolgozott jogi aktusok nyelvezetének vizsgálatával háromféle megközelítésben utalnak az értekezésben vizsgált egységekre: egyszerűen földrajzi neveket használva, konfliktusra utalva, vagy a jogsértést előtérbe helyezve. Ez a leginkább áttekinthetően a következő táblázatban válik bemutatathatóvá:

Az értekezésben kiemelt nemzetközi szervezetek terminológiája a vizsgált entitásokkal szemben				
	Egyesült Nemzetek Szervezete	Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet	Európai Unió	Észak-atlanti Szerződés Szervezete
Földrajzi megnevezések	„ukrajnai helyzet” „Donyeck térség” „Ukrajna keleti régiója” „abház helyzet” „grúziai helyzet”	„Kelet-Ukrajna” „Dnyeszter bal partja” „grúz határvidék”	„transznisztriai régió” „örmény szituáció”	„Kelet-Ukrajna”
Konfliktussal kapcsolatos kifejezések	„vitás felek” „konfliktus által érintett térség”	„grúz-abház konfliktus”	„kelet-ukrajnai konfliktus” „grúziai krízis”	„moldáv konfliktus” „karabaki konfliktus”
Jogsértésre utalások	„idegen katonai erők” „aggodalomra okot adó helyzet”	-	„terrorista csoportok”	„instabil Kelet-Ukrajna”

1. Táblázat: Az értekezésben kiemelt nemzetközi szervezetek terminológiája a vizsgált entitásokkal szemben

Forrás: Saját szerkesztés az értekezésben feldolgozott és megjelölt jogi aktusok nyelvezetének vizsgálata alapján

Kiemelendő, hogy emellett mind a négy kiemelt nemzetközi szervezet jogi aktusainak nyelvezetében megjelenik a szuverenitás, területi integritás, a határok sértetlenségének hármasa – ezzel is utalva az anyaországok egységének támogatására a kiválási célkitűzésekkel szemben, ami ezáltal szóhasználatukban is lekövethetően és bizonyító

erővel, hangsúlyosan jelenik meg. Ezt kiegészítendő saját terminológiai elemként megjelenik a státusz nélküliség, ami ezt a nemzetközi elzárkózást támasztja alá.

A státusz kérdésével kapcsolatos terminológia vizsgálatakor felhívnom a figyelmet azon nemzetközi jogi szabályozásra is, miszerint semmilyen esetben nem tekinthető államnak egy olyan térség, ami egy más állam alkotóelemeiként fogható fel.³⁵ Ezen kérdés legnagyobb felvetése, hogyan válhat önállóvá egy ideiglenesen más állam fennhatósága alá tartozó egység? A nemzetközi jog lehetővé teszi egy adott térség számára a kiválást, ebben az esetben az elődállam konzekvensen létezik tovább, míg a kivált terület a nemzetközi jog új alanyává lép elő.³⁶ Ennek azonban egyetlen jogilag elfogadható módja a szerződéses alapú kiválás – ami az idézőjeles anyaállam beleegyezéséhez kötött. Ezek az egységek így az elbirtoklás eszközához nyúlhatnak, ezt azonban a nemzetközi közösség erőteljesen elítéli, a szeparatista mozgalmakat nem csak a fennhatósághoz köthető ország, de rendszerint további államok sem tűrik el.³⁷

- Posztszovjet államtöredék

Az értekezés témáját képező egységek a korábbiakban tárgyalt meghatározások szerint, az Orosz Föderáció nélkül, a 14 jogilag teljesértékű állam területén összesen hat, a disszertáció által vizsgált entitás található. A volt szovjet tagállamokból függetlenné vált szuverén egységek felsorolásához hasonlóan szintén északnyugati irányból délkeleti irányba haladva ezek:

- Ukrajna keleti térségében található az illegitim Donyeck-i Népköztársaság és déli szomszédja, a Luhanszki Népköztársaság
- Moldova északi határa és a Dnyeszter folyó közötti szakaszán húzódik Transznisztria
- Grúzia északnyugati térségében található Abházia, északkeleti régiójában Dél-Oszétia
- Azerbajdzsán területén pedig örmény enkláve található, amit Hegyi-Karabaknak neveznek.

³⁵ Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László: Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014, pp. 107-109, 118.

³⁶ Hoffmann Tamás – Kajtár Gábor – Kondor Gábor – Kende Tamás – Lattmann Tamás – Mink Júlia – Molnár Tamás – Nagy Boldizsár – Schenk Borbála: Nemzetközi jog, ELTE Eötvös Lóránd Kiadó, Budapest, 2010, pp. 125, 135.

³⁷ Namik Azajev: A nemzetközi jog és a hegyi-karabahi konfliktus, Akaprint Nyomda, Budapest, 2011, pp. 26-27.

- Nemzetközi viszonyok vagy kapcsolatok, nemzetközi közösség

A nemzetközi viszonyok vagy kapcsolatok rendszerszintű vizsgálata szerint azok alkotóelemeinek, kimutatható viselkedési mintáiknak, interakciójuknak és az ezek által kimutatható változás összességét jelentik. Szigorú értelemben véve a nemzetközi kapcsolatok „az államok közötti politikai kapcsolatok”.³⁸ Az alkotóelemek itt a nemzetközi viszonyok szereplői, akiket az értekezés során a nemzetközi közösség gyűjtőnéven írok le, az államok, nemzetközi szervezetek és állam-alatti cselekvők, itt egyének.³⁹ Az államközi kapcsolatok ezáltal az első civilizált társadalmak létrejöttével és azok tömörüléseinek kialakulásaival több ezer éves múltra vezethetők vissza. Ezen kapcsolatok a további cselekvők kialakulásáig leginkább bilaterális – kétoldalú kapcsolatokként működtek egy-egy állam között, amit jellemzően valamilyen közös érdek határozott meg. A későbbiekben a viszonyrendszer bővülésével jelennek meg a multilaterális – többszereplős kapcsolatrendszerek.⁴⁰ A kapcsolatrendszerek szereplői köreinek bővülésével, valamint a határok nyitottságával, a négy szabadság – áru, tőke, személyek és szolgáltatások -, könnyebb áramlásával a nemzetközi kapcsolatok kifejezés mellett egyre elterjedtebbé válik a transznacionális viszonyok kifejezés is.⁴¹

A nemzetközi viszonyok elméletének több, eltérő megközelítése került kidolgozásra a történelem során és elfogadott a mai napig. A tradicionális elméleti irányzatok közé soroljuk a liberális, a realista, valamint a neoliberalista institucionalista megközelítéseket, emellett az alternatív elméletek közé tartoznak a szociálkonstruktivista, a radikális marxista, neomarxista, valamint a világrendszer-, és társadalom irányzatai. További, viszonylag új jelenség a nemzetközi viszonyok értelmezése során a feminista megközelítés, ami előbbi két csoportba nem sorolható. A liberális irányzat az első világháborút követően alakult ki, központi eleme ezáltal az elszenvedett borzalmakat követően a béke eszméje. Előtérbe kerül az államok rendszerszintű együttműködése – ekkori hozzájuk létre a tiszavirág életű, de globális

³⁸ Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Emuomc Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007, p. 40.

³⁹ Karen A. Mingst: Essentials of International Relations, W. W. Norton & Company, New York, 2003, pp. 83., 98.

Vö.: Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, pp. 9-16.

⁴⁰ Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019, pp. 41., 205.

⁴¹ Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Emuomc Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007, p. 41.

kooperációs rendszerben gondolkozó Népszövetség fórumát is. Az államok együttműködésének szabályozására általánosan elfogadott keretrendszerre válik a nemzetközi jog, kívánatos és elérendő berendezkedéssé a demokrácia. Az erőszak ugyan elítélendő, a demokrácia támogatására és annak exportálására mégis elfogadottan kerül alkalmazásra. A liberalizmus pozitív emberképének eredménye az egyének megjelenése a nemzetközi viszonyokban, mint cselekvő – eleinte korlátozottan a politikai elit tagjaként, később, kellő befolyással bíró magánszemélyként is. A liberalizmussal szembeállítható a realista irányzat, ami tovább bontható a klasszikus, neorealista és gazdasági realista elméletekre. Minden eleme szembeállítható a liberális megközelítéssel, így a békével szemben megjelenik az anarchia, az együttműködés helyett a befelé fordulás, az erőszak elítélésétől a fegyverkezés felé fordulás. Habár a realista megközelítések is elismerik a nemzetközi viszonyok további szereplőit, mégis kiemelik az államok cselekvésének fontosságát, aminek legfőbb motivációjaként a hatalomszerzést állapítják meg. A neoliberális institucionalizmus fenntartja az anarchia elméletét, ugyanakkor az elzárkózás helyett ismét az együttműködést helyezi előtérbe. A nemzetközi viszonyokban az interdependencia, a kölcsönös függés miatt elkerülhetetlen az együttműködés, aminek legelfogadottabb fórumaként a nemzetközi szervezeteket és egyéb vitarendező platformokat határoznak meg, szabályozott és költséghatékony eszközökként.⁴²

Az alternatív elméletek közé soroljuk a szociálkonstruktivista irányzat mellett a radikális megközelítéseket is. Míg előbbi a társadalmi hatást helyezi előtérbe az államközi kapcsolatokban is, aminek értelmében bizonyos normák és eszmék határozzák meg az egyes államok szerepvállalását, cselekvését a nemzetközi szinten, az utóbbi irányzatcsoport a gazdasági kapcsolatoktól teszi függővé a kialakuló nemzetközi kapcsolatok rendszerét. A társadalmi megközelítés szerint ezáltal a legmeghatározóbb szereplői a nemzetközi viszonyoknak az egyének és a civil szféra általánosságban, míg utóbbi esetében ez a javak globális szintű újraelosztásának függvényében alakul központi és periférikus szereplők rendszerévé. További, kiegészítő jelleggel megjelenített elmélet a feminizmus a nemzetközi viszonyokban, ami a nők megjelenése mellett a politikában

⁴² Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019, pp. 27-34.

Vö.: Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Emuomc Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007, pp. 32-35, 40-43.

az eddigi maszkulin, főként realista viszonyok bukását látja a hidegháború végében és az erőteljesebb együttműködés mellett a szociális vonások erősítése felé fordul.⁴³

Az értekezésben foglaltak a liberális irányzatot képviselik, a nemzetközi reprezentációs törekvések vizsgálatakor a leginkább széleskörű cselekvőrendszer bevonása mellett a béke, békés együttélés, erőszak elítélését jelenteti meg, nem csak a feldolgozott esettanulmányokban, de a nemzetközi közösség állásfoglalásában is a kutatott entitásokkal szemben. Emellett egyértelműen az aktuális nemzetközi jogi aktusokat és normákat kezeli a nemzetközi viszonyok szabályrendszereként, ebben kerülnek elhelyezésre nem csak az egyes szereplők, de függési viszonyok is.

- Diplomáciai kapcsolatok, diplomáciai képviselet

A hagyományos bilaterális és multilaterális kapcsolatok hivatalos formája. A diplomáciai tevékenység nem más, mint „egy állam külpolitikai céljainak és stratégiájának békés eszközökkel történő megvalósítása.”⁴⁴ Ez az érdekképviselet-, és érvényesítés, információgyűjtés, valamint kapcsolatépítés összessége, működhet zártan két állam között vagy csoportos, akár nemzetközi szervezetek által biztosított fórumokon. Technikailag a küldő állam működtet képviseleteket, ahol a delegált személyi állomány munkavégzése zajlik. A diplomáciai feladatok mellett ez a konzuli funkciókat, külföldön tartózkodó állampolgárokkal kapcsolatos kérdések fel-, és megoldását is jelentheti.⁴⁵

A diplomáciai kapcsolatok vizsgálata a nemzetközi szervezetek állásfoglalása mellett igen nagy jelentőséggel bír, tekintve, hogy „az államok közötti aktív diplomáciai kapcsolat feltételezi az államelismerést”,⁴⁶ ezáltal a függetlenségi törekvések sikerességének mérőeszközeként is felfogható.

- Államelismerés

Az államelismerés a modern államok és ezáltal a közöttük létrejövő viszonyokkal párhuzamosan kialakuló, tehát régóta fennálló intézmény. Történeti jelentősége már a birodalomépítés korában is kiemelkedő volt, tekintve, hogy évszázadokig az

⁴³ Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019, pp. 34-41.

⁴⁴ Martonyi János (szerk.): Diplomáciai lexikon – A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve, Éghajlat Könyvkiadó, Budapest, 2018, p. 71.

⁴⁵ Martonyi János (szerk.): Diplomáciai lexikon – A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve, Éghajlat Könyvkiadó, Budapest, 2018, pp. 71-72.

⁴⁶ Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 546.

érdekérvényesítés, szövetségek kialakításának, befolyásolásnak és akár területszerzésnek az eszköze is lehetett. Az Egyesült Nemzetek megalapításának hozadéka a nemzetközi közösség számára kialakított szabályrendszere, ezáltal az államelismerés jelentősége is átalakul, de továbbra is jelen van a nemzetközi viszonyokban.⁴⁷

Tartalmát tekintve, az államelismerés nem más, mint egy egység partnerként történő elismerése, befogadása a nemzetközi közösségbe. Az államelismerés jogi megközelítésből lehet kifejezett, ami papíralapú, hivatalos kinyilatkoztatást takar, illetve ráutaló, ami cselekvésalapú, ráutaló magatartást jelent. Emellett megkülönböztetik a *de jure* – jogi, tényleges, a *de facto*, tevékenység, együttműködésen alapuló, illetve *ad hoc* – ideiglenes, adott probléma vagy kérdés meg-, vagy feloldására és annak idejére korlátozódó államelismerési módokat. Az elismerés jelentőségére két féle iskola is létezik a jogtudományban: a konstitutív megközelítés szerint az államelismerés az államisággal szemben támasztott önálló feltétel, még a deklaratív megközelítés szerint az államiság három feltétele mellett egyfajta tudomásulvételt jelent csupán.⁴⁸ Az államfogalmi megközelítésnél részletesen leírásra kerül nem csak az államfogalom változása és különböző megközelítései, de az értekezés által alapul vett államdefiníció is – előre utaló jelleggel megállapítanám, hogy jelen kutatás az előző megközelítésre, a négy elemet tartalmazó államfogalomra, azáltal a konstitutív megközelítésre épít.

- Nemzetközi szervezetek – államközi és nem államközi nemzetközi szervezetek

A nemzetközi szervezetek kialakulásával és a globális összefogás kialakításával a nemzetközi viszonyok az államok mellett egy új cselekvőt foglalnak magukba. Habár a multilaterális kapcsolatok korábban is léteztek, de legalább három, vagy több állam közötti kapcsolatrendszerként működtek, melyeknek nem csak technikai kivitelezése, de az ezeken keresztül zajló érdekérvényesítés is nehézkesnek bizonyult. A 19. században azonban az újonnan megjelenő, lokálisan vagy regionálisan már nem kezelhető kihívások és kérdések kezelésére sorra alakultak az első nemzetközi uniók. Ezek a komplex együttműködési rendszerek igen sikeresnek bizonyultak, egyrészt az alternatív

⁴⁷ Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, pp. 374., 481-482.

⁴⁸ Kende Tamás - Nagy Boldizsár - Sonnevend Pál - Valki László (szerk.): Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019, pp. 67-70.

problémamegoldó képességük, másrészt az átfogó platform miatt a résztvevők száma gyors ütembe növekedett – ezáltal létrejöttek az első államközi nemzetközi szervezetek.⁴⁹

A nemzetközi szervezetek ma már mindennapi és meghatározó résztvevői a nemzetközi viszonyoknak. Fogalmi meghatározás szerint „az államközi együttműködés azon formái, amelyek nemzetközi szerződés révén jönnek létre – legalább két vagy három állam között –, állandó struktúrával, azaz legalább egy, de általában több állandó szervvel rendelkeznek, és az alapító okiratukból következően nemzetközi jogalanyisággal vannak felruházva.”⁵⁰ Megkülönböztetünk államközi és nem államközi szervezeteket, ezek az angol nyelvű kifejezéseik után IGO inter-governmental organizations ~ nemzetközi kormányközi szervezetek, amelyek csoportosíthatóak tagság tekintetében univerzális és partikuláris, tehát valamilyen idea alapján korlátozott, például regionális alapú tagságú szervezetekre, illetve hatáskör szerint általános és speciális hatáskörű szervezetekre is (azzal a kitéttel, hogy globálisan egyidőben egy univerzális tagságú és általános hatáskörű kormányközi nemzetközi szervezet működhet, ez ma az Egyesült Nemzetek Szervezete), valamint az NGO non-governmental organizations ~ nem államközi nemzetközi szervezetek, amelyek valamilyen nemzetközi szinten működő civil szervezetet takarnak. Feltétel utóbbiak működésével szemben, hogy nem lehetnek profitorientáltak, egy állam jogrendszerének megfelelően kell működniük legalább két állam területén.⁵¹

- Az egyén, mint a nemzetközi viszonyok szereplője

Az egyén a nemzetközi viszonyokban két jól körül határolható módon jelenik meg. Egyrészt, amióta működnek regionális bíróságok a nemzetközi emberi jogi egyezmények betartatására, az egyén megjelenik, mint sértett az ellene jogsértést elkövető állammal szemben, nemzetközi szinten. Másrészt, az úgynevezett elit is jelen van, ez lehet politikai elit, valamilyen magasrangú képviselő családtagja például, vagy emellett ismert, híres ember is, aki valamilyen nemes cél mögé áll, annak előre mozdítása érdekében

⁴⁹ Margaret P. Karns - Karen A. Mingst - Kendall W. Stile: International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance, Linne Rienne Publishers, Boulder, 2015, pp. 20-21.

⁵⁰ Prandler Árpád fogalma a Blahó András – Prandler Árpád: Nemzetközi szervezetek és intézmények. Aula Kiadó, Budapest, 2005 kiadásának 60. oldaláról idézve a Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019 kiadvány 92. oldaláról átemelve.

⁵¹ Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019, pp. 91-93., 99.

nemzetközi szinten tevékenykedik.⁵² Az utóbbi nem kizárólag nyilvánosan történhet, ide sorolható amikor tehetős személyek pénzügyi hozzájárulással globális célok megvalósulását igyekeznek elősegíteni. Emellett az egyén megjelenhet tömegbe tömörülve is, abban az esetben, ha a tömeges érdekképviselő képes megjelentetni saját szándékát a külpolitikában.⁵³

- Rendelet, határozat, szervezeti jogi aktusok

A konfliktusokkal kapcsolatban felmerülő nemzetközi szervezetek jogi aktusainak terminológiai vizsgálata szintén nemzetközi szervezetek egyes vizsgálatával válik a leginkább átláthatóvá.

Ennek megfelelően, jelen alfejezet az Egyesült Nemzetek Szervezetének jogi aktusairól értekezik. A szervezet 1945. június 26-án San Franciscóban ellenjegyzett Alapokmánya határozza meg annak teljes működését, így a jogalkotási folyamatokról és azok kimeneteléről is rendelkezik.⁵⁴ Ezen dokumentum az ENSZ két szervét emeli ki, ami nemzetközi viszonyokra meghatározó jogi következményt maga után vonó dokumentumot fogalmazhat meg: a Közgyűlés bármely, a nemzetközi viszonyokban felmerülő eseménnyel és jelenséggel kapcsolatban ajánlást fogalmazhat meg, azzal a kitéttel, hogy a békét és biztonságot veszélyeztető ügyekben kizárólag a Biztonsági Tanácsnak lehet joghatósága. Az Alapokmány teljes VII. fejezete tárgyalva a Biztonsági Tanács összetételét és tevékenységét két lehetőséget emel ki a szerv állásfoglalásának kinyilvánítására. A békét és biztonságot fenyegető eseményekkel kapcsolatokban szintén ajánlásokat fogalmazhat meg, szélsőségesebb esetekben kötelező erejű határozatok kiadásáról dönthet. Az ezen dokumentumokba foglaltak végrehajtásáért minden ENSZ tagállam, tehát a teljes nemzetközi közösség felel, kötelezően betartandó jogi aktusok.

Az Európai Unió jogi aktusok között megkülönböztethetjük a közvetlenül kötelező erejű határozatok és rendeletek mellett az átültetendő tartalommal bíró irányelvet, valamint a nem kötelező, iránymutató jellegű ajánlást és véleményt.⁵⁵ Az Unió jogi aktusok

⁵² Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019, pp. 99-105.

⁵³ Karen A. Mingst: Essentials of International Relations, W. W. Norton & Company, New York, 2003, pp. 143-146.

⁵⁴ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya elérhető a következő címen: <http://www.grotius.hu/doc/pub/HBJFWJ/az%20ensz%20alapokm%C3%A1nya.pdf>, Letöltés ideje: 2020.10.28.

⁵⁵ Európai Unió - Európai Bizottság – Az uniós jogi aktusok fajtái, https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/types-eu-law_hu, Letöltés ideje: 2020.10.28.

kiemelten fontos tulajdonsága, hogy területi hatályuk csak a szervezet tagállamainak kiterjedését fedi le – ennek értelmében nem közvetlenül egy-egy konfliktus kezelésére irányulnak amennyiben azon nem uniós térségben találhatóak, inkább a szervezeti állásfoglalás összehangolására, például kollektív szankciók bevezetésére az agresszorral szemben, illetve a nemzetközi állásfoglalás kinyilvánítására alkalmasak. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet az 1975-ös Helsink-i Záróokmányba foglaltaknak megfelelően a regionális béke és biztonság érdekében tevékenykedik, kizárólag a tagállamaira bír kötelező erővel az Állandó Tanácsának döntése, hasonlóan az Európai Unióhoz, ez közös állásfoglalást és fellépést hangolhat össze, emellett az úgynevezett tagállami csúcstalálkozókön deklarációkat fogalmaznak meg, amelyek tartalma a nemzetközi közösségben és közösségre inkább nyomatékos hangnemmel bír.⁵⁶

Végül, az Észak-Atlanti Szerződés Szervezetének tevékenysége az 1949. április 4-i Washington városában aláírt alapító okirata által szabályozva szintén a béke és biztonság érdekében zajlik, kiegészítve az igazságosság értékével. Amellett, hogy a regionális biztonsági szervezet csupán kiegészíti, de nem érinti az Egyesült Nemzetek Szervezetének munkásságát és felelősségét a globális béke és biztonság megteremtésében, visszaállításában és fenntartásában,⁵⁷ a központi döntéshozó szervként működő Észak-Atlanti Tanács⁵⁸ konszenzussal meghozott döntése szintén tagállami állásfoglalást mutathat ki és ezáltal befolyással bírhat egy-egy adott, térségen kívül eső konfliktus kezelésére is.⁵⁹

- Missziós tevékenység, humanitárius segítségnyújtás

Az értekezésben vizsgált missziós tevékenység szintén a vizsgált nemzetközi szervezetek tevékenységén keresztül mutatható be a legátláthatóbb módon.

A missziós tevékenység a nemzetközi közösségben jellemzően hosszú ideig el volt nyomva a háborús események által, így szokásjogi kialakulásukra egészen az 1950-es évekig várni kellett, az Egyesült Nemzetek szervezeti tevékenységének lesz

⁵⁶ Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019, pp. 172-173.

⁵⁷ Az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete – Az Észak-Atlanti Szerződés, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=hu, Letöltés ideje: 2020.10.28.

⁵⁸ Az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete – Az Észak-Atlanti Tanács, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49763.htm, Letöltés ideje: 2020.10.28.

⁵⁹ Az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete - The consultation process and Article 4, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49187.htm, Letöltés ideje: 2020.10.28.

köszönhető. Elsőként béketeremtő céllal az 1956-os szuezi válság során kerültek ENSZ csapatok bevetésre. Az elmúlt évtizedek során a szervezeti missziók három fő tulajdonság mellett működtek, ezek a semlegesség, a konfliktusos államok beleegyezése és az erőszak tilalmának tiszteletben tartásával párhuzamosan a kizárólagos önvédelem, ami idővel a civilek védelmével egészült ki. Az ENSZ missziós tevékenységének hívószavai a béketeremtés (peacemaking), békekikényszerítés (peace enforcement), békefenntartás (peacekeeping), végül békeépítés (peacebuilding) ami önmagában véve folyamatként is felfogható.⁶⁰

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet missziós tevékenysége terepi művelet (field operation) és terepi küldetés (field mission) címeken zajlik. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének szabályrendszeréhez hasonlóan a vitás felek hozzájárulása szükséges a missziós tevékenység elindításához, aminek kivitelezése minden konfliktus esetében adott körülményekre szabott mandátum szerint történik. Egyes missziók során jellemzően működtetnek egy főhadiszállást és további vidéki irodákat, működésük leginkább a megfigyelés, információgyűjtés, képzési és kiképzési feladatok köré szerveződik, hangsúllyal az alapvető emberi jogok, kisebbségi jogok és alapvető szabadságok védelmén.⁶¹

Az Európai Unió a területén kívül eső misszióit a külső biztonság- és védelmi politikája szerint hajtja végre. A biztonsági kihívásokat az Európai Unió vagy annak polgáraival, partnereivel szembeni, illetve külső fenyegetésként definiálják, ezekre reagálva működteti polgári és katonai misszióit.⁶² Ezek lehetnek tanácsadó (advisory), képzést, kiképzést segítő (training), vagy támogató (assistance) missziók. Jelenleg 10 polgári és 3 katonai uniós bevetés zajlik.⁶³

A humanitárius segítségnyújtás az Európai Unió definíciója szerint a következő: „A finanszírozásban, áruk vagy szolgáltatások nyújtásában, illetve technikai segítségnyújtásban testet öltő támogatás célja az EU-n kívüli népességet súlyosan érintő

⁶⁰ Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019, pp.125-127.

⁶¹ Organization for Security and Cooperation in Europe – Where we are, <https://www.osce.org/where-we-are>, Letöltés ideje: 2020.10.28, Vö.: Organization for Security and Cooperation in Europe – Rule of law, <https://www.osce.org/rule-of-law>, Letöltés ideje: 2020.10.28.

⁶² Európai Tanács - Az Európai Unió Tanácsa - Uniós együttműködés a biztonság és a védelem területén, <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/defence-security/>, Letöltés ideje: 2020.10.28.

⁶³ EU Missions and Operations - As part of the EU's Common Security and Defence Policy (CSDP), https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/csdp_missions_and_operations_factsheet.pdf, Letöltés ideje: 2020.10.28.

válsághelyzetekre való felkészülés és azok sürgős kezelése. Az uniós fellépések az emberiség, semlegesség, pártatlanság és függetlenség alapvető humanitárius elvein nyugszanak, és három elemet foglalnak magukban: ezek a sürgősségi segítségnyújtás, az élelmiszersegély, valamint a menekültek és a lakóhelyüket elhagyni kényszerülő személyek segítése.”⁶⁴

A humanitárius állásfoglalás az Egyesült Nemzetek Szervezetének meghatározásában „a fegyveres konfliktusok áldozatainak helyzetének javítása, a konfliktusban résztvevők által a humanitárius jogba foglaltak betartatása, és a népirtás, az emberiség ellen elkövetett bűnök, a nemzetközi humanitárius jog megsértésének és emberi jogok semmibe vételének el-nem fogadása.”⁶⁵ A humanitárius segítségnyújtás a második világháborút követően az ENSZ gondozásában teljesedett ki és a mai napig leginkább a szervezet égisze alatt, azzal összefogásban vagy annak szervezésében zajlik. A tevékenységek köre az évek során kiegészült a természeti katasztrófák által okozott krízisek, menekültek, gyermekek és betegek megsegítésével, az éhezés csökkentésének céljával.⁶⁶

⁶⁴ EUR-Lex - Az EU jogszabályainak összefoglalása - Humanitárius segítségnyújtás és polgári védelem, https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/humanitarian_aid.html?locale=hu&root_default=SUM_1_CODED%3D04, Letöltés ideje: 2020.10.28.

⁶⁵ United Nations – Humanitarian Assistance, <https://www.un.org/ruleoflaw/thematic-areas/international-law-courts-tribunals/humanitarian-assistance/>, Letöltés ideje: 2020.10.28.

⁶⁶ United Nations - Deliver Humanitarian Aid, <https://www.un.org/en/sections/what-we-do/deliver-humanitarian-aid/>, Letöltés ideje: 2020.10.28.

ÁLLAMFOGALMI HÁTTÉR

Mielőtt az értekezés tartalmi kidolgozásában rátérnénk a posztszovjet entitások kialakulásának, működésének és nemzetközi törekvéseinek kérdésére, a módszertani fejezet kiegészítéseként jelen fejezetben az államfogalmi háttér kerül kidolgozásra a klasszikus elméleti gondolkodók munkásságára, valamint a gazdag magyar szakirodalmi háttérre, a magyar egyetemi jogi karok, államtudományi műhelyek szerzőinek állásfoglalására támaszkodva. Ennek jelentősége nem csak a továbbiakban bemutatott törekvések államelméleti és jogi háttérének ismerete, de a későbbiekben az entitások államiségének vizsgálatához is alapul szolgál.

Ahogy a bevezetésben kifejezésre került, *a vizsgálat alá vont entitások nem minősülnek államnak*. A kutatási kérdés felvezetésével és az értekezés fő témájának kijelölésével felmerülhet továbbá azon felvetés, miszerint, ha az egységek nem államok, ezáltal nem lehet nemzetközi kapcsolataik – ezen megállapítással az értekezés teljességében indokolatlanná válik.

Ezt az előítéletet és előfeltételezést *Wald Ábrahám elfogultságon alapuló döntésméletével szeretném megcáfolni*. Wald Ábrahám magyar születésű matematikus, a zsidó származása miatt kényszerült elhagyni az Osztrák-Magyar Monarchia térségét és végül az Amerikai Egyesült Államokba emigrált, ahol a második világháború alatt statisztikai elemzéseket végzett. A légierő megbízásából vizsgálta a harcokból visszatérő gépeket, hogy kidolgozzák azok páncélzatának költségghatékony megerősítését. A légierő álláspontja a leginkább sérült területek erősítése volt, de ezzel szemben Wald Ábrahám rámutatott, hogy „a hiányzó találatokat a hiányzó gépeken kell keresni”. A vizsgálat alá volt repülők azok, amelyeket visszatértek a harcokból, tehát nem kaptak végzetes sérülést. Ebből az következik, hogy azokat a területeket kell megerősíteni, ahol a visszatérő gépeken nem mutatható ki találat, mert azok a legsérülékenyebb elemei az adott gépezetnek.

Wald Ábrahám logikáját alapul véve, a hiányzó információ után kutatva a következőképp fordítanám meg az állítás megközelítését: vitathatatlan, hogy az adott entitások nem államok, ezért hagyományos értelemben vett nemzetközi kapcsolataik nem lehetnek, de attól függetlenül, hogy az általam vizsgált entitások nem minősülnek államnak, mégis jelen vannak a nemzetközi viszonyokban. Ez a reprezentatív jelenlét

kutatható, kimutatható, modellezhető, aminek a figyelmen kívül hagyásával értékes tudásanyag maradna rejtett az akadémia előtt.

Ezen megállapítást követően továbbá az államtani fejezet létjogosultságát szeretném alátámasztani – az itt *feldolgozott tudásanyag lesz az értekezés későbbi, az entitások kialakulását és konfliktusait vizsgáló fejezeteket követően azok berendezkedésének vizsgálatakor az államtani hiányosságok feltárásának és feldolgozásának segítségére.*

Az államfogalom eltérő felfogásainak vizsgálatát a klasszikus államfogalom és annak egyes elemeinek részletes kidolgozása követi. Maga az állam, mint fogalom, rendkívül összetett: egyszerre eszme, társadalmi rendszer, hatalmi viszony és jogviszony, intézmény és tevékenység.⁶⁷ Komplex jelentéséből fakadóan szerteágazó tudományos megközelítés vizsgálja, jelen fejezetben négy irányt emelnék ki.

Az állam, mint közösség, társulás az azt alkotó polgárok összessége, politikai, illetve politikai céllal szerveződő közösség. Ez a megközelítés leginkább az ókorban és a középkorban jellemző felfogás, ide sorolható Arisztotelész Politika című művében megfogalmazott városállama, vagy Cicero megközelítésében az állam, mint a polgárok közössége.⁶⁸ Ezen elméletek az államot tömegek csoportosulásaként határozzák meg, ami jogi megállapodás alapján szerveződik valamilyen közös cél érdekében. Ezzel szembeni állásfoglalás az állam, mint intézmény megközelítése, ahol a kormányzat, a hatalmi intézmény kerül előtérbe. Ilyen elmélet Jean Bodin Hat könyv a köztársaságról című munkája, vagy akár Hermann Helles Államtan című műve is. Ezek értelmében az állam az alá-fölé rendelt viszonyban a magasabb, szuverén főhatalomként, hatalmi pozícióként kerül meghatározásra. Az állam felfogható továbbá eszmeként – itt jellemzően a béke védelmező, rendteremtő minősége kerül hangsúlyozásra. Ennek képviselője például Thomas Hobbes, aki az emberi negatív természettel szembeni rendteremtő hatalmat látja az államban, de maga Immanuel Kant is, aki A jogtan metafizikai alapelemei című munkájában az államot a törvények összességéként határozza meg. Végül, az állam eltérő megközelítéseinek és értelmezésének vizsgálata során az utolsó kiemelt irányzat az állam, mint eszköz felfogása egy adott cél elérése érdekében, másnéven az instrumentális államfelfogás. Ebben az értelemben az állam lehet pozitív, illetve negatív cselekvő is –

⁶⁷ Vö.: Visegrády Antal: Államtan, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004, pp. 43-45.

⁶⁸ Vö.: Bódig Mátyás – Győrfi Tamás: Államelmélet – A mérsékelt állam eszméje és elemei I. Elmélettörténet, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, pp. 36-63.

annak függvényében, milyen cél elérése érdekében használják az államhatalmat. Ez természetesen lehet pozitív, mint a közjó, a társadalom boldogulása és jóléte, ennek képviselője például Jeremy Bentham vagy Robert von Mohl, de lehet negatív is, mint a Marx féle konstans osztályharc vagy akár maga a diktatórikus elnyomás is.⁶⁹

A sokféle megközelítés és államfelfogás számtalan államdefiníciót foglal magába. Ezek egységesítésére, egy univerzális és átfogó államdefiníció megfogalmazására tett törekvés már a 18. században megjelenik Christian Thomasius 1727-es munkájában, amiben az államot „joguralom létesítése, szellemi és anyagi tökélyesbülés előre mozdítására, határozott területen, közös főhatalom alatt szervezett társaság”⁷⁰ összességében határozza meg. Ennek kiemelkedő jelentősége, hogy másfél évszázaddal megelőzve a klasszikus államfogalmat már ekkor összefogta a formális államfogalom elemeit. Végül, az állam fogalmi fejlődésének kiteljesedéseként 1900-ban került kidolgozásra Georg Jellinek Általános Államtan című munkája, amit az államtudományok eredendőjeként is számontartanak a tudományban. Ezen művében fogalmazta meg az állam azon definícióját, amit klasszikus államfogalomnak nevezünk. Ez nem más, mint „a földfelszín elhatárolt területén letelepedett, legfőbb hatalommal rendelkező és azáltal egységgé összefogott emberi sokaság.”⁷¹

Maga Jellinek a formális államfogalom kidolgozása előtt, illetve mellett több megközelítéssel is igyekezett körül határolni az állam mivoltát. Elméletei szerint az állam lehet egy meghatározott, közös célért végzett társadalmi tevékenység, felfogható akár életközösséggént, de az előbbi két elemből fakadó szövetségként is definiálható.⁷² A formális államfogalommal párhuzamosan kidolgozta az állam jogi fogalmát, miszerint az állam „egy letelepedett nép eredeti, uralkodó hatalommal felruházott testülete”,⁷³ de az állam működésének vizsgálata során is megállapított egy további definíciót, aminek fényében az állam értelmezhető „tervszerű, központosító, külső eszközökkel dolgozó

⁶⁹ Takács Péter: Államtan – Az állam általános sajátosságai, Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatástudományi Kar, Budapest, 2011, pp. 12-16.

⁷⁰ Takács Péter: Államtan – Az állam általános sajátosságai, Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatástudományi Kar, Budapest, 2011, p. 16.

⁷¹ Vö.: Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Emuomc Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007, p. 59.

Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 205.

Visegrády Antal: Államtan, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004, p. 43.

Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, pp. 98-99.

⁷² Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, pp. 234., 253., 180-181.

⁷³ Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, p. 183.

tevékenység az egyéni, nemzetiségi és emberiségi kölcsönös érdekeket a haladó egyetemes fejlődés irányában kielégítő, uralkodó [és] jogi személyiséggel bíró kötelékként”.⁷⁴ A jellineki fogalmak közül a formális államfogalom elterjedése végül annak köszönhető, hogy az 1933-as Montevideói egyezménybe foglalva átemelésre került a nemzetközi jogba is.⁷⁵

A Montevideói Egyezmény az Amerikai Államok hetedik nemzetközi konferenciáján került kidolgozásra 1933 decemberében, de csak 1934-től vált hatályossá. A jellineki hármas feltételrendszer a dokumentum 1. cikkében megfogalmazásra kerül, miszerint az államnak, mint nemzetközi jogalanynak a következő feltételeknek kell eleget tennie: állandó lakosság, meghatározott terület, kormányzat, emellett az egyezményben az eddigiekben felsoroltak kiegészítésre kerülnek egy negyedik elemmel, ami a nemzetközi kapcsolatok felvételének képessége. Ugyanakkor ugyanezen egyezmény 3. cikkében kifejezésre kerül, hogy egy állam politikai létezését további államok elismerésétől teszik függővé.⁷⁶

A feltételrendszer kapcsán két fontos kitételről szeretnék szót ejteni. Egyrészt, szintén Georg Jellinek munkásságának köszönhető az úgynevezett államtöredékek fogalma, ami a német Staatsfragment kifejezés szó szerinti fordítása. Maga Jellinek is felismerte, hogy az általa megfogalmazott három elemből álló, ma már klasszikusnak nevezett államfogalom csupán egyfajta „iskolapéllda”, nem valósul meg általánosan. Ezt kiegészítendő alkotta meg az államtöredék fogalmat, ami ennek értelmében a nem minden elem megvalósulásakor létrejövő egységeket fedi. Ilyen csökevényes államtani helyzet kialakulhat különböző körülmények fennállásakor. Egyrészt, abban az esetben ha az államfogalom elemei nincsenek kapcsolatban egymással, tehát például ha a népesség nem a meghatározott területen található, vagy a meghatározott terület népessége nem tartozik a népként meghatározott sokasághoz; ilyen töredéket generál azon jogi helyzet ha egy egység bizonyos államfunkcióit idegen hatalom látja el, mint például kolóniák, gyarmatok esetében a részleges helyi rendszerek működtetése feletti hatalom az anyaállam, ez az önálló kormányzás feltételének be nem teljesülését jelenti. Emellett a

⁷⁴ Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, p. 264.

⁷⁵ Vö.: Pongrácz Alex: Az államtan fejlődése Jellinek előtt; Georg Jellinek és az „Általános államtan”, Merj gondolkodni!, 2016. február 15., https://merjgondolkodni.wordpress.com/2016/02/15/az-allamtan-fejlodes-e-jellinek-elott-georg-jellinek-es-az-altalanos-allamtan/#_ftn33, Letöltés ideje: 2020.11.17.

⁷⁶ 1933. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, elérhető angol nyelven: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>, Letöltés ideje: 2020.11.17.

decentralizációs folyamatok során a bizonyos elemek megvalósulása mellett továbbiak hiánya is hasonló helyzetet eredményez, tehát a függetlenedési folyamatok során ideiglenesen kerülhetnek adott egységek államtöredék csökevényes helyzetébe, ugyanakkor a korábban létező államok szétesése is hasonló eredményre vezet.⁷⁷

Az értekezés által vizsgált entitások megfeleltethetőek a jellineki államtöredék fogalmának, így annak tartalmában ezen megnevezéssel is megjelenítésre kerülnek. A felsorolt csökevényességhez vezető körülmények közül a disszertációban vizsgált államtöredékek a függetlenedés folyamatában megragadott egységekként definiálhatóak.

Az értekezés későbbi fejezetében a kijelölt entitások által az államfogalom egyes elemeinek beteljesítését vizsgálva azok részletesebb ismerete szükséges, így a jellineki klasszikus államfogalom Montevideói Egyezménybe foglalt kiegészített definícióját alapul véve ezek a következők.

1. Terület

Maga Georg Jellinek Általános Államtan című munkájában a ma már klasszikusnak nevezett államfogalom mellett annak egyes elemeinek vizsgálatával is foglalkozott. Így, meghatározása szerint az állam területe nem más, mint „az a földterület, amire az államhatalom kiterjeszti fennhatóságát”.⁷⁸ Fontos és Jellinek által is kiemelésre kerül, hogy egy terület nem tarthat egyidőben két fennhatóság alá, megjelenik a kizárólagosság feltétele.⁷⁹ A terület az államhatalom gyakorlásának előfeltétele, lakható és lakott kell legyen. Habár maga Jellinek is kiáll az államterület egységessége és feloszthatatlansága mellett, a 20. század eleji meglátása szerint háborús összecsapás során szerezhető terület, ekkor egyszerűen hatalomátvétel történik – adott térséget kiemelik egyik állam fennhatósága alól és bekerül egy másik hatalom alá, az ott élő lakossággal együttvéve. Ez meglátása szerint egy új állam keletkezésekor történő területszerzésnek is elfogadható módja.⁸⁰

⁷⁷ Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, pp. 647-660.

⁷⁸ Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, p. 394.

⁷⁹ Vö.: Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 219.

Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, p. 115.

⁸⁰ Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, pp. 395-405.

A 20. század sorsdöntő és a történelem mellett a tudományt és a nemzetközi viszonyokat is formáló eseményeinek következtében ez a meglátás kevésbé állja meg a helyét.

A jelenleg hatályos nemzetközi szabályrendszer szerint terület szerezhető, abban az esetben, ha terra nullius – tehát nem tartozik semmilyen fennhatóság alá, vagy nem közösen használt térség – a felségjog kiterjesztését uratlan területre nevezzük okkupációnak. Szerezhető természeti változással, például, ha egy adott határszakasz folyómederhez kötött, annak mozgásával a határvonal is elmozdulhat. Szert lehet tenni területre továbbá cessione, ami megközelítőleg az ajándékozással vonható párhuzamba, további polgári jogi aktusokkal, mint adásvétellel, illetve lehet bérlet tárgya is. Vitatott az elbirtoklás, illetve a földrajzi összefüggéssel történő területszerzés, valamint teljességgel elítélt és büntetendő az annexió, vagyis terület erőszakos elcsatolása. Mindemellett fontos kiemelni, hogy területről le is lehet mondani, bizonyíthatóság feltétele mellett.⁸¹ Egyes megközelítések szerint terület sorsáról lehet dönteni népszavazás által is, de fontos kiemelni, hogy ez csupán része lehet egy nemzetközi döntéshozatali folyamatnak. Speciális státusz továbbá a területiség kapcsán az egykori protektorátus, amikor egy adott főhatalom nem a saját területe felett gyakorolja hatalmát – ez a gyarmati rendszerre volt jellemző, annak felszámolásával véget is ért, így a továbbiakban nem releváns.⁸²

Míg a 20. század elején, illetve az azt megelőző időszakban a formális határok kiemelt jelentőséggel bírtak és egy-egy állam fennállásának feltételét is jelentették, ennek jelentősége napjainkra csökkent. Kevésbé fontos a konstans, kőkemény, kijelölt határok megléte, mivel a tudomány felismerte, hogy ezek rendkívül változékonyak (nem feltétlenül nemzetközi viszonyokban bekövetkezett események által, ahogy láthattuk akár természeti folyamatok is formálhatják azokat). Napjainkra az állam területe az államhatalom felől kerül megközelítésre: az az állam területe, ahol az állam funkcióit ellátja, államhatalmát gyakorolja.⁸³

2. Népeség

⁸¹ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, pp. 136-151.

Vö. Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, pp. 243-255.

⁸² Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, pp. 252., 261.

⁸³ Kende Tamás - Nagy Boldizsár - Sonnevend Pál - Valki László (szerk.): Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019, p. 53.

A jellineki definíció szerint „a népesség az államhatalom alá tartozó embercsoport összessége.”⁸⁴ A feltételrendszerben ma már állandó lakosságról beszélhetünk, ennek összetétele, illetve létszáma az államiság tekintetében nem számít. Az állandóság nem a területen tartózkodók számának változatlanóságából fakad, hiszen azt természetes folyamatok rendszerint és rendszeresen befolyásolják és változtatják. Az állandóság a folyamatos lakossági jelenlétet takarja, ezáltal visszautalva a területtel kapcsolatos feltételre is, miszerint az lakható és lakott kell legyen.⁸⁵ A népesség feltételét bármilyen konzekvensen a térségben tartozó lakossági csoport beteljesíti, legyen az akár nép, vagy nemzet fogalmával megnevezve. Jogi definíció nem is létezik az egyes népcsoportok megnevezésének eltérő kifejezéseire, a lényeg azok összetartozásában keresendő.⁸⁶ Míg a 19. században a népet nemzeti és kulturális egységként határozták meg, napainkra a nemzetállamiság eszméjének feloldódásával ez problematikusabbá is vált.⁸⁷

A lakosságnak kettős szerepe van, nem csak alkotja az államot – maga Jellinek is az arisztotelészi elméletet támogatja, miszerint az állam polgári szerveződés eredménye -, de ellensúlyozza is azt. Az államhatalom, mint azt a következő alfejezetben részletesen tárgyalom, ki kell terjedjen a területre és a népességre is. Az államhatalmat a népességhez kötő jogviszony mára az állampolgárság, a jogok és kötelezettségek viszonyában mérve a passzív és aktív polgárság.⁸⁸

A történelmi folyamatok és meghatározó dokumentumok eredményeképpen, mint az Amerikai Egyesült Államokat létrehozó Függetlenségi Nyilatkozat vagy a nagy francia forradalom következtében az államhatalommal szemben megjelenik az egyén, ezért Jellinek az államakaratot a népesség akarataként határozza meg, csupán állami funkciókon keresztül – ez át is vezet minket a következő fogalmi elemhez.⁸⁹

3. Államhatalom – kormányzás

„A lakosság közös célja érdekében irányított akarat.”⁹⁰ A mindennapi feladatok ellátása érdekében az államhatalom szabályrendszert működtethet, ez a lakosságra nézve a jogok

⁸⁴ Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, p. 406.

⁸⁵ Kende Tamás - Nagy Boldizsár - Sonnevend Pál - Valki László (szerk.): Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019, p. 53.

⁸⁶ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, p. 79.

⁸⁷ Szalayné Sándor Erzsébet: A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században, Gondolat Kiadó, Budapest, 2003, p. 31.

⁸⁸ Visegrády Antal: Államtan, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004, pp. 49-50.

⁸⁹ Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, pp. 406-426.

⁹⁰ Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, p. 427.

és a jellineki megfogalmazásban „büntetések” kettősségét jelenti, nem elnyomó, hanem fegyelmező minőségben. A történelem során ilyen hatalmat, államhatalmat nem kizárólag állami minőségben gyakoroltak, például a középkori kereszténység vagy a feudális urak is hasonló jogkörökkel rendelkeztek, de szintén a francia forradalom, illetve ezen esetben a német természetjogi megközelítés következtében az államhatalom tisztán a lakossággal szemben gyakorolt jogi képességet jelenti.⁹¹ A mai modern felfogás szerint kivitelezésének mikéntje nem bír számottevő fontossággal – az államforma, kormányforma nem számít, amíg az adott egység képes önállóan, külső segítség nélkül az alapvető állami intézmények működtetésére és a közbiztonság biztosítására. A kormányzat kritériuma valójában nem annak fizikai megvalósulása, hanem arra való képesség.⁹²

A kormányzással kapcsolatban támasztott feltétel a területre és népességre kiterjesztett főhatalmi mivoltában annak ténylegessége.⁹³ Emellett működésében további előfeltételhez nem kötött, így nem feltétel például a jó kormányzás kialakítása, de annak egyes elemei megjelennek, mint például a hatalmi ágak szétválasztása, illetve a kormányzati szervek között a hatáskörök felosztása. Frivaldszky János megközelítésében: korábban a helyénvalóság, napjainkra a hatékonyság válik irányadóvá.⁹⁴ A globalizációval a kormányzat funkciója is változik, a közigazgatás kiépítése mellett megjelennek további, a népesség által támasztott elvárások is, amit működésében be hivatott teljesíteni, mint a közjó és közérdek képviselése, megvalósítása.⁹⁵ Ezen jelenség államtanilag nem bír nagy jelentőséggel, leginkább a jogrendszereket vizsgáló kutatások témája lehet,⁹⁶ de elméleti szinten jelen kutatásban is említést érdemelt.

Ahogy a mai nemzetközi jogi megközelítés is kiemeli az önállóság szerepét a kormányzás végrehajtásában, már Jellinek is hangsúlyozta a külső behatástól mentes

⁹¹ Georg Jellinek: *Allgemeine Staatslehre*, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, pp. 427-434.

⁹² Kende Tamás - Nagy Boldizsár - Sonnevend Pál - Valki László (szerk.): *Nemzetközi jog*, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019, p. 53.

⁹³ Nagy Károly: *Nemzetközi jog*, Püski Kiadó, Budapest, 1999, p. 115

Vö. Kovács Péter: *Nemzetközi közjog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 208.

⁹⁴ Frivaldszky János: A jó kormányzás és a helyes közpolitika formálásának aktuális összefüggéseiről, in: Szigeti Szabolcs – Frivaldszky János (szerk.): *A jó kormányzásról – Elmélet és kihívások*, L'harmattan Kiadó, Budapest, 2012, pp. 51-53.

⁹⁵ Szmodis Jenő: Közhatalom és magánhatalom globális kontextusban, *Miskolci Jogi Szemle*, 12. évfolyam 2017/2, p. 580.

⁹⁶ Például Szmodis Jenő: *On Law, History and Philosophy, Sectio Juridica et Politica Miskolc*, Tomus XXIX/1 (2011), pp. 119-140.

működés fontosságát – ezt a továbbiakban szuverenitás hívószó minőségében részletesebben is vizsgálnám.

A szuverenitásnak többféle megközelítés szerinti, eltérő értelmezései léteznek. Lehet az állami szervek társadalom felett állásának kulcs-szava az erőszak monopóliumának birtokában, jelentheti az állami szervek egymáshoz viszonyított alá-fölé rendeltségi viszonyát, de a nemzetközi viszonyokban az egyes résztvevők egyenlőségéből fakadó mellérendeltségi viszonyt is. Az államfogalom elemeinek vizsgálata kapcsán utóbbi sajátos viszonylata, a nemzetközi közösségben zajló önálló, külső behatásoktól mentes cselekvés jelentését helyezném előtérbe. Ennek problematikája, hogy ezen önállóság ellenőrzésére a nemzetközi viszonyokban nem létezik ellenőrző szerv, csupán irányadó dokumentumok, mint például az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya.⁹⁷

Tovább nehezíti a szuverenitás értelmezését és érvényesítését, hogy egyes megközelítések szerint a globalizációs folyamatoknak köszönhetően annak tartalma kiüresedett – az állam hatalmi oldalról történő megközelítése veszített jelentőségéből a globális olvasztótégelybe tömörült egységek sokaságában. Iránymutató lehet történelmi megközelítéssel egyes kiemelt államelméleti gondolkodó elméletének áttekintése, nem csak az ókori görög népgyűlés intézménye, vagy az ókori Rómában a császár szava törvény minőségében vett szuverenitása, de a barbár népek törzsszuverenitása, vagy akár a kereszténységben a pápa által betöltött szerepe is.⁹⁸ Igaz, hogy a tudományterület Jean Bodint tartja a szuverenitáselmélet atyjának, nem ő volt az első gondolkodó, akinél tartalmában megjelent az önállóság ilyen minőségű eszméje. Már Arisztotelész is azonosította azt bizonyos döntéshozatali jogkörökben, sőt a középkorban az uralkodók abszolút hatalmaként határozták meg azt, a 13. századtól már szuverenitás kifejezéssel.⁹⁹

Maga a szuverenitás területileg korlátozott, hiszen csak adott állam területi kiterjedésére érvényesíthető, emellett két irányú is, hiszen nem csak a nemzetközi viszonyokban független létezést jelent, hanem a más államok befolyásától mentes, önállóan működtetett belső hatalmi rendszer függetlenségét is lefedi. A belső szuverenitás eleme továbbá, hogy a térségben élő közösség eldönthesse adott, külső hatásoktól mentes

⁹⁷ Kende Tamás - Nagy Boldizsár - Sonnevend Pál - Valki László (szerk.): Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019, p. 48.

⁹⁸ Vö.: Takács Péter: Államtan – Az állam általános sajátosságai, Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatástudományi Kar, Budapest, 2011, pp. 144-150.

⁹⁹ Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019, pp. 79-80.

belső rend kialakításának és működésének mikéntjét – ez párhuzamba állítható az önrendelkezési jog belső oldalával.¹⁰⁰ Egyes megközelítések szerint az államfogalom további két elemére szervesen kivetíthető, a területre és az azon élő népességre kiterjesztett főhatalom külső és belső szuverenitásából fakadóan szabályozza azokat.¹⁰¹ Ezen megközelítést alapul véve megkülönböztethetővé válik a történeti uralkodói, valamint a modern parlamentáris szuverenitás is.¹⁰²

Alapvetően oszthatatlannak tekinthető, habár bizonyos esetekben felmerül oszthatóságának kérdése is. Szövetségi államoknál szükséges az alkotmányos jogkörök tisztázása mellett kijelölni a szuverén szintet is, emellett például bizonyos nemzetközi szervezeti tagság esetében is vizsgálható lenne az oszthatóság kérdése, de a jelen nemzetközi szabályozás nem teszi lehetővé nemzetközi szervezet számára a szuverenitást. Kérdéses a szuverenitás osztottsága továbbá megszállás esetében is, de ekkor leginkább bizonyos szuverén funkciók időszakos felfüggesztéséről beszélhetünk. További fontos tulajdonsága emellett a szuverenitás eszméjének, hogy korlátozható, nem csak a polgárai, bizonyos vallási elemek vagy erkölcs, kulturális vonások által, hanem az államok szuverenitásának egyenlőségéből fakadóan valójában egymás szuverenitásának korlátait is jelentik.¹⁰³ További korlátja lehet a szuverenitás érvényesítésének, hogy mindkét oldalról megszüntethető, tegát szuverenitásról le is lehet mondani,¹⁰⁴ illetve szuverenitás elismerését meg is tagadhatja más állam adott egységgel szemben.¹⁰⁵ 1648, a vesztfáliai rendszer kiépülése óta egészen napjainkig az egymástól független, de egymással egyenlő államok együttműködési rendszerében a nemzetközi jog, a nemzetközi normák, a szerződéses együttműködések mind-mind korlátozó, önkorlátozó kötelezettségvállalást jelentenek.¹⁰⁶

Az előzőek szerint tehát a szuverenitás politikatudományi megközelítése kiegészült annak jogi alátámasztásával, amikor a szuverenitás eszméje a kialakított világrend alapelemévé vált.

¹⁰⁰ Visegrád Antal: Államtan, Dialógus Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004, p. 66.

¹⁰¹ Tóth J. Zoltán: Szuverenitáselméletek a szuverenitás alanyáról, in: Karácsony András (szerk.): Szuverenitáskérdések – Elméletek, történetek, Gondolat Kiadó, Budapest, 2020, pp. 27-32.

¹⁰² Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, pp. 61-65.

¹⁰³ Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Emuomc Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2007, pp. 59-60.

¹⁰⁴ Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 275.

¹⁰⁵ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, p. 67.

¹⁰⁶ Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019, pp. 81-87.

Mindemellett továbbra is kiemelném Jean Bodin klasszikus szuverenitáselméletét, melyet az 1576-os Hat könyv a köztársaságról című munkájában fogalmazott meg. Jelentősége nem csak a klasszikusságában és abszolút fogalmi kialakításában keresendő. Igaz, hogy munkásságát királyságok, uralkodói viszonyokban értelmezte, az évszázadok távlatából mégis levezethetőek az általa kiemelt szuverenitás jegyek a mai modern államberendezkedésekre is, így a későbbiekben, az értekezés további fejezetében is építtek munkásságára. Bodin a szuverenitást egy állam állandó és abszolút hatalmaként fogalmazta meg. Az a szuverén, aki bírja a következő jogosultságokat, ezeket Bodin a szuverenitás jegyeiként jegyezte. Az államé:

- a törvényhozás joga,
- a háborúindítás, illetve a békekötés joga,
- a legfőbb hivatalnokok kinevezésének joga,
- privilégium adományozásának joga
- a legfőbb bíraskodás joga,
- tengeri jogok
- a halálbüntetés vagy a kegyelmezés joga,
- valamint pénzügyi jogosítványokkal is rendelkezik.¹⁰⁷

Maga Jellinek az Általános Államtan című művében támogatja a bodini szuverenitáselméletet, amennyiben az a szuverenitást államhatalomként identifikálja a további történeti megközelítéssel kidolgozott elméletekkel szemben, azonban a szuverenitás jegyeivel szembehelyezkedik. Jellinek állásfoglalása szerint a Bodin által jegyzett szuverenitásjegyek nem mások, mint a francia királyok által birtokolt jogkörök, ezáltal a szuverenitás nem értelmezhető a modern államhatalom és a feudális állam párhuzamba állításával. Meglátása szerint a szuverenitás nem jog, hanem az állam tulajdonsága – az jelenti, hogy az állam „független és legmagasabb hatalom”,¹⁰⁸ nem alárendelt, nincs továbbiak által korlátozva.

Ezáltal visszatértünk a szuverenitás áttekintésének alapvetéséhez, miszerint a nemzetközi viszonyokban valódi jelentése és jelentősége az önálló, nem befolyásolt tevékenység, ami átvezet minket az államfogalom további, utolsó elemére.

¹⁰⁷ Jean Bodin: Az államról, Gondolat Kiadó, Budapest, 1987., pp. 41., 128.

¹⁰⁸ Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, pp. 460-464, 474-475.

4. Képesség nemzetközi kapcsolatok fenntartására

A negyedik, egyben utolsó feltétel már nem államtani, hanem nemzetközi jogi feltétel az állammá válni kívánó egységekkel szemben. Ahogy az korábban már említésre kerül, a jellineki klasszikus három elem tan kiegészítéseként a nemzetközi viszonyok képessége az 1933-as Montevideói Egyezményben került megfogalmazásra.

A globalizálódás, a globális folyamatok kialakulásának eredménye az államok egymással szembeni állásfoglalásának szükségessége. A függetlenség és hatékonyság tanúbizonysága egy önállósodó entitás részéről az önálló, külső befolyástól mentes kapcsolatrendszer működtetése. Természetesen létezhetnek kivételek, mint például az Európai Unió tagállamai a közös piac működtetésének érdekében külpolitikájuk gazdasági viszonylatának összehangolását igényli, illetve létezhetnek olyan államok, amelyek izolációs politikából vagy más döntésből fakadóan elhatárolódnak a további államokkal történő kapcsolatfelvételtől.¹⁰⁹

Az értekezésben vizsgált entitások kapcsán az állammá válás során a nemzetközi viszonyok, azoknak kialakítására tett törekvések vizsgálata ezáltal nem csupán az államfogalom elemeinek beteljesítése végett válik fontossá, megjelenik a szükség a frissen alakuló entitásokkal szemben a nemzetközi közösség állásfoglalásának elemzésére is, hiszen ez az egységek befogadásának kérdésére adhat választ.

Fontos kiemelni, hogy az előzőekben vizsgált feltételek, az államfogalom elemei azok, amelyek nélkül egy állam nem létezhet. Minimális feltételnek és gyűjtőfogalomnak nevezhetőek, egyrészt mivel a teljes fogalom beteljesítéséhez legalább ezen elemeknek szükséges megfelelnie egy entitásnak, ugyanakkor gyűjtőfogalom, mivel ennek mikéntje rugalmasan értelmezhető. Nem számít, hogy a terület egybefüggő milliós nagyságrendű négyzetkilométeres kiterjedést takar, vagy akár apró szigetekből áll össze. Ugyanígy nem számít a lakosság minősége, legyen az akár alattvaló, akár polgár – a lényeg, hogy beteljesüljenek a feltételek.¹¹⁰ A minimális feltétel-rendszer mellett a bemutatott államfogalmi elemekkel szemben továbbá a folytonosság mellett formai mivolta változhat. A népesség mérete és összetétele, a terület kiterjedése, tehát a határvonalak

¹⁰⁹ Kende Tamás - Nagy Boldizsár - Sonnevend Pál - Valki László (szerk.): Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019, p. 53.

¹¹⁰ Takács Péter: Államtan – Az állam általános sajátosságai, Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatástudományi Kar, Budapest, 2011, p. 17.

mind-mind mozgékonyak.¹¹¹ Emellett fontos kiemelni azt is, hogy az egyes államfogalmi elemek kialakulása időben sem kötött – nem feltétel, hogy egyszerre jelenjenek meg vagy kerüljenek kiépítésre, egész egyszerűen átmeneti állapotban léteznek amíg az összes feltétel beteljesül.¹¹²

Emellett szintén kiemelésre szorulnak az államok úgynevezett jelei, amelyek semmiképpen nem összekeverendőek az állam fogalmi elemeivel, kritériumaival. Ezek a jelek hozzávetőlegesen párhuzamba állíthatók a Bodin féle szuverenitás jegyekkel, mint például a kijelölt határok védelme, illetve további rendfenntartó erők működtetése (kvázi az erőszak monopóliuma), közigazgatás és infrastruktúra, adminisztrációs rendszerek működtetése, bankrendszerek és monetáris politika jelenléte. Ezen elemek nem kizárólagosan az államok működésére lehetnek jellemzőek, hiszen például a különböző nemzetközi szervezetek is működtethetnek bizonyos erőket békefenntartó céllal, vagy adhatnak ki személyigazolásra alkalmas adminisztratív dokumentumokat is – az állam jelei tehát önmagukban nem elegendőek egy állam legitimitásának meghatározásához, de utalhatnak a formális államfogalom egyes elemeire.¹¹³

A továbbiakban, az értekezés későbbi fejezetében az államisággal kapcsolatos vizsgálathoz szükséges egy megfelelően összeállított feltételrendszer meghatározása. Az értekezés jelen fejezetében feldolgozott információkat alapul véve és összevetve az államiság négy alapvető feltételeként a disszertáció teljes terjedelmében a Georg Jellinek által kidolgozott klasszikus államfogalmat veszem, amely az 1933-as Montevideói Egyezményben kiegészítésre került. Így az entitások elemzésekor keresett négy elem a továbbiakban a terület, a népesség, az államhatalom és annak külső-belső szuverenitása, tehát az önálló belső és külső rendszerek működtetése kerül középpontba.

A következőkben, az értekezés tartalmi elemeinek kibontásakor elsőként az államisági hagyományok feltérképezésére kerül sor, ami után a kiépült rendszerek részletes vizsgálata következik. Ezen részfejezeteket alapul véve kerül újra előtérbe az államfogalmi feltételrendszer, egyes elemek meglétének kutatása.

¹¹¹ Kovács Péter: Nemzetközi Közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011. p. 206.

¹¹² Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, p. 99.

¹¹³ Vö. Smuk Péter (szerk.): Alkotmányjog I., Alkotmányos fogalmak és eljárások, Universitas Győr, Győr, 2014, p. 29.

TARTALMI KIDOLGOZÁS

Az értekezés során vizsgálat alá vont entitások jelenlegi, nemzetközi jogilag csökevényes és a nemzetközi viszonyokban korlátozott helyzetének megértéséhez azok gyökereihez éri meg visszanyúlni. Egyrészt, a kutatás egyik kutatási kérdésére keresve a választ, vajon az entitások kialakulásakor predesztinációs jelleggel jelen voltak-e azok a korlátozó körülmények, vagy belülről irányuló hiányosságok, amelyek a jelenlegi helyzethez vezettek? Emellett az egységek kialakulásakor tanúsított, valamint a konfliktusok és azok kezelése során folytatott nemzetközi közösség magatartása már ekkor irányadó lehet a későbbi állásfoglalásuk vizsgálatához.

Ennek értelmében a disszertáció tartalmi fejezetei közül jelen, első elemében az entitások kialakulása kerül először kidolgozásra, a kiválás okainak feltérképezésével és a konfliktuskezelés vizsgálatával, hangsúllyal a nemzetközi jelenlétén. Előre utaló jelleggel általánosan elmondható a vizsgált egységekről (ahogy általában bármilyen szecessziós törekvésről a nemzetközi szintén), hogy a függetlenségi törekvések egy adott népcsoport nacionalista mozgalmából ered. A térség sajátossága, hogy az értekezésben vizsgált entitások esetében ezek a jelenségek a Szovjetunióhoz köthetők – meglátásom szerint a posztsovjét térség nacionalista törekvései az integráció gyengülésével, a politikai légkör enyhülésével, illetve a szervezet összeomlása következtében azért voltak kiemelten meghatározóak, mert az addigi központilag erőltetett, közös szovjet ideológiát felválthatták a regionális törekvések. Ezen motívumok, a függetlenségre törekvések kivitelezése és az ezáltal kitörő fegyveres konfliktusok, illetve az ezek kezelésére tett lépések a következőkben kerülnek részletesen kidolgozásra. Az alfejezetekre bontott áttekintésbe foglaltak nem csak a szakadár csoportok törekvéseit segítenek megértenünk, de a későbbiekben hangsúlyosan vizsgált viszonyrendszer megértéséhez is alapot képeznek.

Az egyes entitások a fejezetek tematikai elemein belül anyaország szerinti lebontásban kerülnek megjelenítésre.

I. Az entitások kialakulása. A szecesszió okainak keresése, tárgyalási folyamatok: az előzmények áttekintése

I.1. Ukrajna és a Donyecki Népköztársaság, valamint a Luhanszki Népköztársaság

Ukrajna Közép- és Kelet-Európa határában elhelyezkedő, az eurázsiai kontinens második legnagyobb kiterjedésű állama. Gazdasága igencsak elmaradott, túlnyomó részt az iparra támaszkodik, amit természetes adottságaiból táplál és fedez. Ezt korábban kiegészítette az atomenergia kitermelés, aminek leghírhedtebb ismertetője talán az 1986-os¹¹⁴ atomkatasztrófa.¹¹⁵ Keleti régiójában, a Donbasz-medencében található a disszertáció ezen alfejezetének elsőként feldolgozandó két entitása, a Donyecki Népköztársaság, valamint a Luhanszki Népköztársaság, melyek szeparatista törekvéseiket megelőzően Ukrajna oblaszty¹¹⁶ közigazgatási egységeiként tartoztak annak területi integritása alá. Az értekezés során a két entitás párhuzamosan kerül tárgyalásra, mivel mind előzményeik, mind kialakulásuk és működésük, illetve külkapcsolati körülményeik is szorosan összefüggenek, vagy elég hasonlóságot mutatnak ahhoz, hogy ha csupán földrajzi elhelyezkedésük nem adna elég okot rá, mégis együttesen vizsgálhatóvá váljanak.

A szakadár köztársaságok kialakulásának előzményei között közvetlen és közvetett elemeket említhetünk. Közvetlen előzményei a regionális eltéréseket tovább fokozó, az 1990-es években bekövetkező fordulatok a politikai életben, míg közvetett előzményeként a régió államiságának folyékonyága, instabilitása is felfogható. A következőkben elsőként a közvetett előzmény kerül röviden bemutatásra, azt bizonyítandó, hogy a régióban az első államiság kialakulásától egészen napjainkig hatalmi instabilitás a jellemző – ezáltal a jelenlegi folyamatok sem bizonyulnak

¹¹⁴ Utalás a 1986. április 26-ai csernobili katasztrófára, amikor egy robbanást követően a csernobili atomerőmű területéről tíz napon keresztül áramlott a radioaktív szennyeződés a légkörbe. A Nemzeti Atomenergia Ügynökség szerint az esemény „az emberi történelem legsúlyosabb nukleáris katasztrófája” volt.

[http://www.haea.gov.hu/web/v3/OAHPortal.nsf/12217B14131A4499C1257C1B00496EC1/\\$FILE/cserno.pdf](http://www.haea.gov.hu/web/v3/OAHPortal.nsf/12217B14131A4499C1257C1B00496EC1/$FILE/cserno.pdf), Letöltés ideje: 2018.03.15

¹¹⁵ Fedinecz Csilla – Halász Iván – Tóth Mihály: A független Ukrajna – Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kalligram, Budapest, 2016, pp. 17-18.

¹¹⁶ A magyar megyének megfeleltethető, földrajzilag azonban jellemzően sokszoros kiterjedést lefedő egység, az oblaszty. Korábban a Szovjetunióban, a mai Orosz Föderációban, illetve némely utódállamban napjainkban is használatos közigazgatási egység. További információ:

<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/oblast>, Letöltés ideje: 2019.11.07.

kiemelkedően meglepőnek, példátlanak. Ezzel párhuzamosan a napjainkig meghatározó regionális eltérések is kikristályosodnak.

A térség első állama az északról a Volga folyón lehajózó Rurik varég¹¹⁷ dinasztia által 882-ben létrehozott Kijevi Rusz – Kijevi Fejedelemség, ami a Volgától Moszkváig és Szentpétervárig húzódó területen egészen az 1300-as évekig fennállt. Az 1500-as évek a központi hatalom gyengülésével a megnevezett területen kisebb fejedelemségek alakultak ki és vonták ki magukat sorra a központi Rusz irányítása alól.¹¹⁸ A Kijevi Rusz, habár uralkodói felveszik a keresztény vallást, modern közigazgatási értelemben vett adót szed,¹¹⁹ és törvénykönyveken alapuló jogrendszert működtet, autoriter jellegű, amennyiben a nagyfejedelem despota jellegű teljhatalmat élvez.¹²⁰ A Kijevi Rusz bukásából felemelkedő Moszkvai Fejedelemséggel párhuzamosan a régióban a 15. században Kozák-Ukrajna - Zaporozsjei Szics katonai állama működött, azonban a Ruszhoz hasonlóan néhány centenáriumon átívelő létezését követően 1638-ban IV. Iván orosz cárságába olvadt.¹²¹ A Kozák Ukrajna orosz cári fennhatóság alá kerülését követően a 17. századtól egészen a 20. századig, Ukrajna 1991-es, a Szovjetunió alóli függetlenedéséig az önálló ukrán államiság ideiglenesen más hatalom irányítása alá került.¹²²

A mai Ukrajna területi kiterjedésének diverzifikációja a 16. században a Moszkvai Fejedelemség térnyerésével kezdődött, ekkor a nyugati régió – a mai Kijev és térsége – már jellemzően keleti szláv identitással bírt, míg a fejedelemség által erősödött nyugaton az orosz befolyás. A kozák államiság tekinthető a térségben az első ukrán etnikai alapú egységnek, ám ezzel párhuzamosan a mai ukrán területi kiterjedés nyugati térsége már az Orosz Birodalom befolyása alatt állt. Hasonló kelet-nyugati felosztottság jellemezte a 19. századot is a térségben, az osztrák és orosz birodalmak közötti viszonylatban.¹²³

¹¹⁷ Vö.: Font Márta: A Kijevi Rusz létrejöttének körülményei, *História folyóirat*, 1999/09-10

¹¹⁸ Filippov, Szergej: Az oroszok története, ELTE BTK Szláv és Balti Filológiai Intézet, http://szlavintezet.elte.hu/szlavanyagok/slav_civil/orosz-tortenelem.htm#_Toc136221454, Letöltés ideje: 2018.03.15.

¹¹⁹ Font Márta: A Kijevi Rusz létrejöttének körülményei, *História folyóirat*, 1999/09-10

¹²⁰ Angi János: A keleti szlávok és a Kijevi Rusz. In: *Európa a korai középkorban*, DUP, 1999, pp. 277-284.

¹²¹ Vö.: Arday Lajos: Ukrajna – történelem, etnikum, identitás, *International Relations Quarterly*, 2014, Vol.5 No.1.

¹²² Font Márta – Varga Beáta: *Ukrajna története*, JATE Press, Szeged, 2013, 223-225.

¹²³ Karácsony Dávid – Kocsis Károly – Kovály Katalin – Molnár József – Póti László: East–West dichotomy and political conflict in Ukraine – Was Huntington right?, in: *Hungarian Geographical Bulletin* 2014/63 (2), pp. 104-108, http://www.mtafi.hu/konyvtar/kiadv/HunGeoBull2014/HunGeoBull_63_2_1.pdf, Letöltés ideje: 2020.04.21.

Az eltérő történelmi behatásoknak, valamint a Szovjetunió időszaka alatt egyrészt az orosz nyelv dominanciájának, illetve az önkéntes és központi népmozgás, népmozgatásnak eredményeképpen a függetlenedő Ukrajna etnikai, nyelvi és vallási tekintetben is megosztott. A 2001-es népszámlálás szerint lakosságának 77,8 % ukrán, míg további 17,3 % orosz nemzetiségű. Az államnyelv ugyan az ukrán nyelv, de egy 2012-es nyelvtörvény megnevezi az orosz, mint kisebbségi nyelvet és engedélyezi annak használatát az alapvető oktatásban azon térségekben, ahol a kisebbség többségi lakosságot alkot. A vallási megosztottság a keleti ortodoxián belül a Kijevi és a Moszkvai Patriarchátus közötti megoszlást jelenti.¹²⁴ Nem csak az etnikai alapú eltérés, de a nyelvi és vallási alapú különbségek is területi alapon mutatkoznak meg a mai Ukrajna területén kelet-nyugati szembenállást eredményezve, ami a későbbiekben a politikai állásfoglalás eltéréseivel is kiegészült.¹²⁵

Az áttekintés ezen pontján fontos rámutatni azon jelenségekre, miszerint a hatalmi berendezkedések nem csupán instabilak a térségben, de fennállásuk időben is korlátozott - nem csupán a konzervatív államelmélet megközelítése szerinti történelmi távlat alapján állnak fent rövid ideig. Megfigyelhető egyfajta ciklikusság, miszerint a régióban más hatalmi elnyomás és önálló államiság kiépítésének egymást követő periódusai követik egymást. A történelmi távlati összehasonlítással alátámasztható a viszonylagos stabil időszakot megszakító valamilyen hatalmi fordulat bekövetkezése a térségben - ez a hatalmi fordulat esetünkben a keleti ukrán térségben a Donyecki Népköztársaság és a Luhanszki Népköztársaság leválasztása a központi ukrán hatalom irányítása alól és törekvés annak kiemelésére az ukrán területi integritásból. Ennek közvetett, politikai előzményei kerülnek megtárgyalásra a következőkben.

1991, a Szovjetunió felbomlását követő évtized igen hosszú átmeneti időszakot jelentett Ukrajna számára. Nehézségekkel kellett szembenézni a gazdaságban, a függetlenedést követően azonnal meg kellett küzdeniük a hiperinflációval, aminek következtében nem csak a bérek értéktelenedtek el, de ezzel az életszínvonal is csökkent, aminek eredményeképpen a népességnövekedés nem csak megállt, de csökkenő

¹²⁴ Stebelsky, Ihor – Andriyovich Kryzhanivsky, Stepan - Eliseyovich Zasenka, Oleksa - A. Hajdalvan, Lubomyr A. - Alekseyevich Yerofeyev, Ivan – Makuch, Andrij: Ukraine, Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/place/Ukraine>, Letöltés ideje: 2020.04.21.

¹²⁵ Matviyishyn, Yevhen – Michalski, Tomasz: Language Differentiation of Ukraine's Population, in: Journal of Nationalism, Memory & Language Politics, Volume 11 Issue 2, 2018, pp. 181-182, https://www.researchgate.net/publication/322239616_Language_Differentiation_of_Ukraine's_Population, Letöltés ideje: 2020.04.21.

tendenciába fordult.¹²⁶ A politikai közegben szintén további kihívásként volt jelen, hogy hivatalosan ugyan lezajlott a rendszerváltás, de a politikai közösségben személycseré nem történt, ugyanazon szereplők csupán más pozícióba kerültek,¹²⁷ továbbra is meghatározó maradt a visszaélés, a korrupció.¹²⁸

Ez a visszamaradott politikai kultúrával bíró, a Taras Kuzio által „Leonyidok és Viktorok koraként” fémjelzett időszak vezetett végül a 2004-ben kitörő narancsos forradalomhoz, ami már a kelet-ukrajnai népköztársaságok létrejöttét megelőző eseménysorozat utolsó előtti lépése. 2004-re a korrupció tetőzött Ukrajnában, ami az időszakos parlamenti választások kivitelezhetetlenségét eredményezte.¹²⁹

Már ekkor, a 2004-es választások során megfigyelhetővé vált az a geopolitikai szembenállás, ami végül a szakadár csoportok szerveződését eredményezte néhány évvel később. Ebből az orosz-európai szembenállásból végül Viktor Juscsenkó és az általa képviselt, valamint több nyugati állam, mint az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Lengyelország, vagy a balti államok által támogatott Nyugati bel-, és külpolitikai irányzat került ki győztesen, a keleti politika és az orosz nyomással szemben.¹³⁰ Ennek megfelelően, a demokratizálódás célkitűzésének hívószava alatt rövid időn belül megreformálták az alkotmányt, további hadi reformokat vezettek be és átalakították a média szabályozását is.¹³¹

A juscsenkói külpolitikai állásfoglalás volt az utolsó lépés a kelet-ukrajnai események közvetlen előzményeinek lépcsőfokain. Viktor Juscsenkó, kiléptetve Ukrajnát a történeti, a Kelet és Nyugat közötti átmeneti, átvezető szerepéből közelíteni kezdte országát az integrációs értelemben vett Európához. Az Európai Unióval folytatott tárgyalássorozat kiteljesedéseként a kelet-európai állam a 2010-es évek elejére készen állt az integrációval kötött társulási szerződés¹³² ellenjegyzésére. Ugyanezen évben azonban

¹²⁶ Krajkó Gyula – Rudl József – Szónokyné Ancsin Gabriella: A Szovjetunió utódállamai, JATE Press, Szeged, 2001, pp. 197-198.

¹²⁷ Orest Subtelny: Ukraine – A History, University of Toronto Press, 2000, Toronto, pp. 597-633.

¹²⁸ Taras Kuzio (szerk.): Contemporary Ukraine – Dynamics of Post-Soviet Transformation, M.E. Sharpe, Michigan, 1998, pp. 48-117.

¹²⁹ Szerhij Jekelcsik: Ukrajna története – Egy modern nemzet születése, Kairosz Kiadó, Budapest, 2014, pp. 239-240.

¹³⁰ Ivan Katchanovski: The Orange Evolution? The "Orange Revolution" and Political Changes In Ukraine, Post-Soviet Affairs, Vol. 24/4, 2008, pp. 352-353.

¹³¹ Juliane Besters-Dilger (szerk.): Ukraine on Its Way to Europe – Interim Results of the Orange Revolution, Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 2009, pp. 15-25.

¹³² A társulási szerződés egy öt éves tárgyalássorozat eredménye, amit 2009 májusában a prágai Európai Unió csúcstalálkozóján indítottak útjára. A Keleti Partnerség program keretein belül Örményország,

Viktor Jusczenkó alulmaradt Viktor Janukoviccsal szemben az ismételten lezajlott választásokon, ezt követően pedig Janukovics külpolitikai törekvései Oroszország felé fordították Ukrajnát. Egy igen hirtelen és 180 fokos külpolitikai fordulattal a társulást az Európai Unióhoz, valamint Ukrajna nyugati integrációs törekvéseit felváltotta a Kelethez közeledés.¹³³

Ukrajna tehát a 2013-ra két nemzetközi irányvonal, a Nyugat és Kelet, két politikai és gazdasági integráció, az Európai Unió és az Eurázsiai Unió, valamint két geopolitikai egység között egyensúlyozott.¹³⁴ Ez a kettősség lecsapódott az állam társadalmában is, amelyben végül a Janukovics féle drasztikus hirtelenséggel végrehajtott fordulat okozott végzetes törést. 2013. november 21-től folyamatos tüntetések zajlottak Kijev város Majdan nevű főterén az Európai Unió és az integrációs törekvések mellett, az újonnan kialakított központi külpolitikai iránnyal szemben. Az állásfoglalás és a tiltakozás helyszínéről a mozgalom az Euromajdan nevet kapta.¹³⁵

A kelet-ukrajnai régióban a fővárosi eseményekkel párhuzamosan indultak útjukra az események. Míg a Majdan téren a tüntetőkkel szemben az állam erőszakkal lépett fel,¹³⁶ a luhanszki és donyecki térségekben megszerveződtek a keleti irányvonalat támogató, orosz-barát szeparatista csoportok, melyek 2014 májusára kiépítették ellenőrzésüket az erőszakkal megszerzett területek felett. Elsőként Donyeck térségében szerveződnek a szakadár csoportok, 2014. március elsején az oblaszty nevét viselő és annak központjaként működő városban zajlottak az első tüntetések. A megmozduló tömeg április 6-ára elfoglalta a fontosabb kormányépületeket, másnapra pedig kikiáltották a Donyeck-i Népköztársaság létrejöttét. Ezt követően április 27-én bejelentették a Luhanszki Népköztársaságok létrejöttét, ezzel Kelet-Ukrajnában intézményesült a szeparatizmus, létrejött a disszertáció központi témáját képező entitások.¹³⁷

Azerbajdzsán, a Fehérorosz Köztársaság, Grúzia, Moldova és Ukrajna a 2013. november 28-29 megrendezett vilniusi integrációs csúcson volt hivatott aláírni a szerződést. A vilniusi ülés deklarációja megtalálható: https://www.consilium.europa.eu/media/31799/2013_eap-11-28-joint-declaration.pdf, Letöltés ideje: 2019.11.08.

¹³³ Reinhard Hildebrandt: Die Ukraine – Grenzland oder Brücke? Reflexionen zum aktuellen Konflikt, Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 2015, 26.

¹³⁴ Elisabeth A. Wood – William E. Pomeranz – E. Wayne Merry – Maxim Trudlyubov: Roots of Russia's War in Ukraine, Columbia University Press, New York, 2016, pp. 51-56.

¹³⁵ Andrew Wilson: Ukraine Crisis – What it means for the West, Yale University Press, New Haven and London, 2014, pp. 67-85.

¹³⁶ Reinhard Hildebrandt: Die Ukraine – Grenzland oder Brücke? Reflexionen zum aktuellen Konflikt, Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 2015, 35.

¹³⁷ Sakwa, Richard: Háború a határon, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2016, pp. 241-245.

Az ukrán kormány katonai fellépéssel próbálta ugyan visszaszerezni a leválasztott területeket, a hatályos ukrán szabályozás szerinti egyetlen alkotmányos módszerrel élve¹³⁸ elindította az úgy nevezett terrorellenes műveletet a keleti szeparatisták ellen. Fellépésük sikertelennek bizonyult,¹³⁹ – a konfliktus felvette a nemzetközi viszonyok terminológiájában hasonszórú egységek számára tartogatott *befagyott* jelzőt.

I.1.1. Fegyverszüneti törekvések és a státusz rendezésének kérdése

Nem csak a konfliktus több résztvevős mivolta, de a szembenálló ukrán és szeparatista csoportok között folyamatosan kiújuló fegyveres konfliktus miatt a térségben igen nehéz feladatnak bizonyult elérni egy fegyverszüneti dokumentum kidolgozásához és ellenjegyzéséhez, végül nemzetközi közbenjárással sikerült elérni azt.¹⁴⁰ A tárgyalássorozat útnak indulása az úgy nevezett Normandiai Négyesnek köszönhető. 2014. június 6-án Angela Merkel német kancellár, Francois Holland akkori francia elnök, Petro Porosenko ukrán elnök és Vladimir Putin orosz elnök találkozásának eredménye a Trilaterális Csoport felállítása,¹⁴¹ az ennek gondozásában zajló trilaterális tárgyalásoknak pedig a későbbiekben két minszki dokumentumot is köszönhetünk – egy protokollt, valamint egy memorandumot.¹⁴²

2014. szeptember 1-ére került kidolgozásra az első dokumentum, ami egy fegyverszüneti egyezmény. A Trilaterális Csoportként ismert Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ), Ukrajna és Oroszország hármasa, a szervezet képviselőiben Heidi Talyavini, Oroszország ukrainai delegáltja Mihail Zurabov, ukrán részről pedig Leonyid Kucsma folytatott tárgyalásokat. A Petro Porosenko ukrán, és Vladimir Putin orosz elnökök által képviselt álláspontok egyeztetésével végül az úgy nevezett Minszki Protokollt sikerült kidolgozniuk. A későbbiekben békeszerződésnek

¹³⁸ A hatályos ukrán alkotmány kizárólag ezen a jogcímen engedélyez katonai hadműveletet belföldi célok ellen.

<https://www.osce.org/fsc/235481?download=true>, (Letöltés ideje: 2018.03.17)

¹³⁹ Andrew Wilson: Ukraine Crisis – What it means for the West, Yale University Press, New Haven and London, 2014, pp. 67-85.

¹⁴⁰ 2014 és 2015 során az Egyesült Nemzetek Szervezete 9100 halálesetet és 20700 sérültet tart számon. Forrás: <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/12thOHCHRreportUkraine.pdf>, Letöltés ideje: 2019.09.26.

¹⁴¹ Anna Hess Sargsyan: Unpacking Complexity in the Ukraine Peace Process, in: Benno Zogg (szerk.): CSS Analyses in Security Policy CSS No. 243, 2019, p.1., <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse243-EN.pdf>, Letöltés ideje: 2019.09.26.

¹⁴² Tim B. Peters – Anastasiia Shapkina: The Grand Stalemate of the Minsk Agreements, Konrad-Adenauer-Stiftung e. V. 2019 Country Report, pp. 1-3, <https://www.kas.de/documents/252038/4520172/The+Grand+Stalemate+of+the+Minsk+Agreements.pdf/fc13c8d8-d7e3-7041-b959-a94282b3f8af?version=1.0&t=1549899307207>, Letöltés ideje: 2019.09.26.

szánt további dokumentum fényében adott protokoll Minszk I. Egyezményként is ismert. Az első egyezmény 12 pontban foglalja össze a fegyverszünethez szükséges feltételeket. Ezek az azonnali fegyvernyugvás, az EBESZ felügyelete alatt zajló lefegyverzés, valamint a szervezet általi határellenőrzés kialakítása mellett a hadifoglyok szabadon engedése, illetve törvény kidolgozása és életbe léptetése a kelet-ukrajnai szeparatisták felelősségre vonására, nemzeti dialógus kialakítása. A humanitárius körülmények javítása mellett az érintett térségek gazdasági fejlesztése is előirányzatra került. A dokumentum emellett kimondja az irreguláris fegyveres csoportok felszámolását Ukrajna teljes területén.¹⁴³ A dokumentumot a Donyeck-i Népköztársaság képviselőjében Alexander Zakharcenko, a Luhanszki Népköztársaság nevében pedig Igor Plotnitsky is ellenjegyezte.¹⁴⁴

A Minszk II. dokumentum, a Minszk Memorandum néven is ismert második egyezménytervezet a békekötésre a vitás felek között Kelet-Ukrajnában. 2015. február 12-én 13 pontban foglalta össze ugyanazon szerzőcsoport újonnan egy tartós béke feltételeit. Tartalmazza a február 15. nulla órától kötelező tűzszünetet, a meghatározott fegyverek kivonási kötelezettségét egy 50, illetve 70 kilométeres létrehozandó biztonsági övezetből. A lefegyverzés folyamatának ellenőrzése ismételten az EBESZ feladatként jelenik meg. Szintén visszatérő elem a nemzeti dialógus és a lázadók számára biztosítandó amnesztia, a foglyok elengedése, cseréje. Kitérnek a humanitárius segélyek biztosítására a rászoruló térségek felé, illetve a konfliktusos határterület ellenőrzését Ukrajna ellenőrzése alá vonják. Az idegen erők kivonása mellett megjelenik a donyecki és luhanszki térségben demokratikus regionális választások tartásának szükségessége.¹⁴⁵

Ahogy az első dokumentum, a második Minszki Egyezmény is sikertelennek bizonyult. A nem nyugvó harcok feloldására elsőként a Steinmeyer protokoll íródott, majd 2016 október 19-én a Normandiai Négyek találkozásán is kidolgozásra került egy akcióterv – mindkét dokumentum a Minszki Memorandumba foglaltak végrehajtási

¹⁴³ PROTOCOL on the results of consultations of the Trilateral Contact Group (Minsk, 05/09/2014), <https://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/27596-protocol-on-the-results-of-consultations-of-the-trilateral-contact-group-minsk-05092014>, Letöltés ideje: 2019.09.26.

¹⁴⁴ OSCE – Trilateral Statement by the Trilateral Contact Group, <https://www.osce.org/home/123124>, Letöltés ideje: 2019.09.26.

¹⁴⁵ Minsk II. Package of measures for the Implementation of the Minsk agreements, (2015), https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/UA_150212_MinskAgreement_en.pdf, Letöltés ideje: 2019.09.26.

terveként jött létre, de egyik sem valósult meg.¹⁴⁶ A béketervezet az előbbieken felsorolt elemei közül nem került implementálásra a tűzszünet, az amnesztia feltétele, nem valósult meg a humanitárius segély, a határellenőrzés továbbra sem tartozik Ukrajna hatáskörébe, továbbra is tartózkodnak külföldi erők az ország területén, és demokratikus választásokra sem került sor a leválasztott területeken.¹⁴⁷ Utóbbi feltétellel szemben a kezdetektől fogva általános volt a szkepticizmus – egy erőszakkal elszakított és autoriter jelleggel kiépített rendszerben megkérdőjelezhető a demokratikus választások lehetősége.¹⁴⁸

A vitatott státuszú térségek kapcsán a fegyverszüneti folyamatok – és azok bemutatásának jelentősége – nem csupán az egységek megismerését és megismertetését szolgálják. A tárgyalássorozatok vizsgálatakor világossá válik, hogy nemzetközi szerepvállalás nélkül a konfliktusok feltételezhetően szélsőségesebb formában, agresszívabb jelleggel zajlottak volna és zajlanának ma is, nem csak befagyott minőségükben állnának fenn egészen napjainkig. A disszertáció egy későbbi fejezetében, a külkapcsolatok, meglétük vagy hiányuk, fennálló kötelek vizsgálatára és elemzésére során a konfliktuskezelésben részt vevő nemzetközi szervezetek állásfoglalása, valamint kapcsolati hálójára újra előtérbe kerül.

I.2. Transznisztria

Transznisztria a Moldovai Köztársaság északi területén, az ukrán határ és a Dnyeszter folyó között húzódó megközelítőleg 3000 négyzetkilométeres sávon elhelyezkedő szeparatista köztársaság, ami függetlenségét 1990-ben kiáltotta ki.¹⁴⁹

Fontosságát nem csak a régió sajátos entitásainak vizsgálata során betöltött szerepe jelenti, a nemzetközi aktuálpolitika kapcsán kihívást jelent a közelsége az

¹⁴⁶ Sabine Fischer(szerk.): Not Frozen! The Unresolved Conflicts over Transnistria, Abkhazia, South Ossetia and Nagorno-Karabakh in Light of the Crisis over Ukraine, Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs Research Paper, 2016, pp. 9-14, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP09_fhs.pdf, Letöltés ideje: 2018.11.25.

¹⁴⁷ Naja Bentzen: A UN peacekeeping mission in eastern Ukraine?, European Parliamentary Research Service, 2019, p.1, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/614737/EPRS_ATAG\(2018\)614737_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/614737/EPRS_ATAG(2018)614737_EN.pdf), Letöltés ideje: 2019.09.26.

¹⁴⁸ Katarzyna Pełczyńska-Nałęć – Piotr Buras: The Minsk (dis)agreement and Europe's security order, Stefan Bathory Foundation, Varsó, 2017, p.6, [http://www.batory.org.pl/upload/files/pdf/rap_otw_eu/The%20Minsk%20\(dis\)agreement%20and%20EUrope%E2%80%99s%20security%20order.pdf](http://www.batory.org.pl/upload/files/pdf/rap_otw_eu/The%20Minsk%20(dis)agreement%20and%20EUrope%E2%80%99s%20security%20order.pdf), Letöltés ideje: 2019.09.26.

¹⁴⁹ Encyclopaedia Britannica – Transdnistria, separatist enclave, Moldova, <https://www.britannica.com/place/Transdnistria>, Letöltés ideje: 2020.03.02.

Ukrajnában lezajló folyamatokhoz, valamint hasonlósága az összes többi általam vizsgált entitás státusz béli problémájához is. Ebből fakadóan, a disszertáció a térséget érintő fejezetében miután a fogalmát, elnevezését, kialakulását érintő probléma bemutatásával kezdem munkámat, bemutatom a függetlenedés folyamatát is. Annak berendezkedése, valamint a nemzetközi iránykeresése az értekezés későbbi fejezeteiben szintén vizsgálat alá kerül. Nem csak az entitás Moldovai Köztársasághoz fűződő viszonyának rendezését, az Oroszországhoz fűződő szoros szálakat, valamint a kiemelt nemzetközi szervezetek szerepvállalását, de önálló reprezentációs törekvéseit vizsgálva igyekszem majd elhelyezni a nemzetközi közösségben.

I.2.1. Önállósodási törekvések az alávetettség alól – az entitás kialakulása jelenlegi formájában

A térség már a 20. századi megpróbáltatások előtt nagy változásokat kellett elszenvedjen, hányattatott sorsa egészen évszázadokkal nyúlik vissza. Az első autoritás létrejöttétől, a 14. században Bogdán herceg által létrehozott entitás, ami később Basarab uralkodóról a Besszarábia nevet kapja, egészen napjainkig a világtörténelem változásai más-más fennhatóság alá sodorták a térséget. 1711-től a Nagy Péter cári orosz birodalmához tartozott, 1859-ben a frissen létrehozott Romániához került, végül Moldova – akkor még magába foglalva Transznisztria térségét is, 1877-ben függetlenedett.¹⁵⁰

Az immáron önálló entitást azonban néhány évtizeden belül ismételten bekebelezte egy nagyobb hatalom, így az első világháborút követő rendezéseknek köszönhetően egy vékony sávja Ukrajnához került, majd 1940-ben ekkor már a Szovjetunió égisze alatt újra egyesítve a Moldáv Szovjet Szocialista Köztársasággá vált. Végül, az 1989-es romániai mozgolódásra reagálva, a gorbacsovi glasznosztj és peresztrojka alatt induló nemzeti mozgalomnak eredményeképpen ugyanezen évben Moldova is kikiáltotta függetlenedését, továbbra is magába foglalva a mai Transznisztria entitását.¹⁵¹ A moldovai mozgalom és függetlenedés hatására, az ekkor már frissen kialakult Moldova területi integritásába foglalt Transznisztria etnikai különbségét és

¹⁵⁰ Nicholas Dima: From Moldavia to Moldova – The Soviet-Romanian Territorial Dispute, East European Monographs, Columbia University Press, New York, 1991, pp. 7-43, 133-155.

¹⁵¹ Hajdú-Moharos József: Fehéroroszország, Ukrajna, Moldávia, SOTE Házinyomda, Budapest, 1995, pp. 155-159.

hovatarozását hangsúlyozva még ugyanezen évben kimondta igényét az önálló állammá válásra, önálló államiság kiépítésére.¹⁵²

Az entitás történelmének ezen a pontján, tehát önállóságának egészen kezdetén alakult ki a vita, annak névválasztásával kapcsolatban. Az értekezés fejezetének címe Transzniszttria, valamint az entitás ezen megnevezése az értekezés teljes terjedelmében ismétlődő jelleggel felhasználásra kerül. Ennek oka, hogy legkisebb terjedelme mellett talán ez a legelterjedtebb megnevezése ennek az általános oly kevésbé ismert entitásnak. Ettől függetlenül ez részben helytelen - maga a megszólítás és a szerző gyakorlata is annak használatában.

A Transzniszttria kifejezés két részből áll, a „transz” és Nistru elemekből, ami a Dnyeszter folyó román elnevezése, ennek értelmében a Dnyeszter folyó másik oldalára utal. Ez tehát a Románia felőli megközelítése az entitásnak, annak román nevéből fakadó angolosodott elnevezése. Ez a kifejezés román eredetéből fakadóan az ott élők által nem kifejezetten kedvelt megszólítása az egységnek. Az entításra használatos további, Transzdnyeszter kifejezés ugyanezen logikára építve, a folyó angol Dniester és a magyar nyelvben is használatos Dnyeszter földrajzi nevét használva ugyanúgy a Dnyeszter folyó túlsó oldalán elhelyezkedő térségre utal, ezzel félmegoldásként szolgálva. Az entitás maga által választott és használt, ezáltal idézőjelesen „hivatalos” elnevezése ezzel szemben a Dnyeszter-menti Köztársaság – a Dnyeszter folyó adott oldalán elhelyezkedő entításra utalva.¹⁵³

A köznyelvben (feltételezve, hogy a posztszovjet térség szakadár köztársaságai megjelenének a mindennapi csevegés témájaként) és a szakirodalomban is mind a három kifejezés létezik és elfogadott is. Ahogy arra a korábbiakban már utaltam, az értekezésben leginkább a Transzniszttria név kerül használatra.

Hiába azonban a Dnyeszter-menti Köztársaság függetlenségének kikiáltása, túlságosan nagy jelentőséggel bír a folyó menti sáv az ukrán határon ahhoz, hogy Moldova elfogadja annak önállósódásra törekvését. A kis térség, a fejezet bevezetésében megjelölt, mindössze alig 3000 négyzetkilométerével fordítottan arányosan, hatalmas

¹⁵² Trevor Waters: Problems, Progress and Prospects in a Post-Soviet Borderland, in: The Republic of Moldova, IBRU Boundary and Security Bulletin, Spring 1997, pp. 71-75.

¹⁵³ Frieder Monzer – Timo Ulrichs: Moldova – Mit Chisinau, ganz Bessarabien und Transdnestrien, Trescher Verlag, Berlin, 2016, pp. 176-183.

fontossággal bír ipari potenciálja miatt, kiemelt szerepe van Moldova teljes térségének energiaellátásában.¹⁵⁴

A regionális függetlenségi törekvések és a központi kormány töretlen igénye és hatalmának kiterjesztése a térségre végül háború formájában teljesedett ki a két egység között. Ezen fegyveres konfliktus, és az azzal párhuzamosan már kialakuló nemzetközi szerepvállalás a tárgyalások formájában a következőkben kerülnek kidolgozásra.

Az immáron 20. századi konfliktus első fegyveres összecsapásaira már 1990-ben, közvetlenül a moldovai és a transznisztriai függetlenség kikiáltását követően sor került a Dubasari régióban. 1991-re az elszakadni vágyó entitás felállította saját szervezett katonai csapatait, illetve további katonai segítséget kapott a szovjet haderőtől fegyverek, valamint humán erőforrás formájában is.¹⁵⁵ A szervezettségnek, illetve a katonai segítséggel megnövelt képességeknek köszönhetően az év végére középületeket, a közmédiát, teljes városok elfoglalását követően a mai entitás teljes térségét irányításuk alá vonták.¹⁵⁶

Ennek eredményeképpen még 1991. év végére Moldovában válsághelyzet alakult ki, az anyaállam rá lett kényszerítve a szakadár egységgel folytatott tárgyalásokra a konfliktus feloldása érdekében. A háborús helyzet feloldására tett első lépés és egyúttal első dokumentum, egy 1992-es tűzszüneti egyezmény igen gyorsan sikertelennek bizonyult, így nemzetközi közbenjárás vált szükségessé a konfliktus rendezésére. Ezen a ponton a Független Államok Közössége, valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet is missziók térségbe delegálását helyezték előtérbe – előbbi nem valósul meg, az ezzel szemben utóbbi kardinális szerepet vállal és kap a konfliktus feloldása és a békés együttélés kialakítása során.¹⁵⁷

A posztszovjet térség további entitásainak fegyveres konfliktusaitól eltérően a transznisztriai szembenállás mindösszesen két évvel az első összecsapásokat követően

¹⁵⁴ Bruno Coppieters et al: Europeanization and Conflict Resolution – Case Studies from the European Periphery, Academia Press, Gent, 2004, pp. 149-180.

¹⁵⁵ Gottfried Hanne: Der Transnistrien-Konflikt: Ursachen, Entwicklungsbedingungen und Perspektiven einer Regulierung, Berichte des Bundesinstituts für ostwissenschaftliche und internationale Studien No. 42/1998. p.7. <https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/4372/ssoar-1998-hanne-der-transnistrien-konflikt.pdf?sequence=1> Letöltés ideje: 2018.11.10.

¹⁵⁶ Bruno Coppieters et al: Europeanization and Conflict Resolution – Case Studies from the European Periphery, Academia Press, Gent, 2004, pp. 149-180.

¹⁵⁷ The Transdnistrian Conflict in Moldova: Origins and Main Issues, Vienna, 10 June 1994, CSCE Conflict Prevention Centre, <https://www.osce.org/moldova/42308?download=true>, Letöltés ideje: 2019.01.20, Vö.: Monika Heintz (szerk.): Weak State, Uncertain Citizenship: *Moldova*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2008, p. 60.

feloldásra kerül. 1992-ben, az első sikertelen, önállóan folytatott bilaterális tárgyalás során kialakított tűzszüneti egyezmény sikertelensége bebizonyosodta után közvetlenül, Borisz Nyikolajevics Jelcin, az Orosz Föderáció első demokratikusan megválasztott elnöke, valamint Mircea Snegur, Moldova legelső elnökének közbenjárásával sikeres egyezmény került kidolgozásra.¹⁵⁸ Az Egyezmény a Moldáv Köztársaság Dnyeszter-menti fegyveres konfliktusának békés rendezéséről (~ Agreement on the Principles for a Peaceful Settlement of the Armed Conflict in the Dniester Region of the Republic of Moldova) 1992. augusztus 6-án kerül ellenjegyzésre az Orosz Föderáció és a Moldáv Köztársaság részéről – a konfliktus feloldására létrehozott dokumentum kidolgozásába és annak ellenjegyzésébe sem vonták bele a Dnyeszter-menti entitást. Az egyezmény ettől függetlenül hatékonyan véget vet a fegyveres konfliktusnak. Azonnali tűzszünetet rendelt el, demilitarizált övezet kialakításának igényét mondta ki, valamint békefenntartó missziókat vont a térségbe. A dokumentum emellett felszólítja a vitás feleket speciális státusz kialakítására a folyó mentén elhelyezkedő entitás számára.¹⁵⁹

A fegyveres konfliktus feloldása Transznisztria esetében a további entitásokkal összehasonlítva példátlanul gyorsan megvalósult, mindösszesen két éves katonai szembenállást követően azonnali nemzetközi közbelépéssel. A két fél közötti feszültség, valamint a függetlenedni vágyó Dnyeszter-menti Köztársaság státusza azonban további tárgyalásokat igényel és eredményez is a következő években, évtizedekben. Amennyire példátlanul gyors feloldásra került a fegyveres szembenállás, olyannyira kiemelkedően hosszú tárgyalásos folyamat következett a transznisztriai kérdés feldolgozására.

A tárgyalássorozat, és az abban közbenjáró nemzetközi egységek megjelenítésére ennél fogva az értekezésben önálló alfejezetet szánok.

I.2.2. Tárgyalás-sorozat nemzetközi mediálással a státuszrendezés érdekében

¹⁵⁸ Erika Dailey – Jeri Laber – Lois Whitman: Human Rights in Moldova: Turbulent Dniester, Human Rights Watch, New York, 1991, pp. 7-8
Vö.: Natalie Belitser (szerk.): Trilateral Plan for Solving the Transnistrian Issue, Foundation for Open Society, Bucharest – Chisinau – Kijev, 2006, pp. 5-6
<http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.pdf?type=pdf&serial=1141661130707>, Letöltés ideje: 2019.01.20.

¹⁵⁹ Agreement on the Principles for a Peaceful Settlement of the Armed Conflict in the Dniester Region of the Republic of Moldova, 1992
https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MD%20RU_920000_AgreementPrinciplesPeacefulSettlementDniestrConflict.pdf, Letöltés ideje: 2018.11.05.

Habár a fegyveres konfliktus Transznisztria és a Moldáv Köztársaság között rendkívül gyors lefolyású volt, és a vitás felek hamar tűzszüneti egyezményt voltak képesek kidolgozni a fizikai összecsapások megfékezésére, a további tárgyalások nem voltak ilyen sikeresek. 13 év folyamata talán a misztikus szám szerencsétlenségéből fakadóan folyamatos sikertelenséget eredményezett a békekötés és a szakadár entitás státuszának rendezése során. A több, mint egy évtizedes időszak több, mint tíz dokumentumot és folyamatot eredményezett, melyek közül egy sem vezetett valódi feloldásra a vitás felek között. A tárgyalássorozattal párhuzamosan már megjelennek nemzetközi szereplők is, így az értekezés ezen fejezete a státusz kérdésével kapcsolatos vita bemutatása mellett már a nemzetközi reprezentációs törekvések későbbi fejezetére is előre utal.

Az első dokumentum, ami az 1992-es tűzszüneti megállapodást követi, és immáron a térség státuszával is foglalkozik, az orosz, ukrán és a Független Államok Közösségének közbenjárásával létrejött 1997-es Memorandum a Moldáv Köztársaság és Transznisztria kapcsolatának normalizálásáról (~ Memorandum On the Bases for Normalization of Relations Between the Republic of Moldova and Transdneistria). A memorandum, mint az első tartós békére törekvő együttműködést előirányzó dokumentum gyors és teljes megoldásra törekszik. Ennek érdekében a békét és stabilitást kizárólag békés eszközökkel, a nemzetközi normák betartása mellett szeretnék elérni a vitás felek. A dokumentumba foglaltak értelmében azonban hiába kapna Transznisztria speciális státuszt és beleszólást bizonyos állami kérdésekbe, mint a nemzetközi kapcsolatok vagy gazdasági ügyek, kizárólag a Moldáv Köztársaságot tekintenék nemzetközi jogalanynak.¹⁶⁰

Tekintve, hogy a területi kérdés, valamint a Dnyeszter-menti Köztársaság függetlenségének kérdése nem került feloldásra, a tárgyalás sorozat folytatódott, következő terméke az 1998-as Odessza Egyezmény. Az egyezmény elsődleges célja a katonai jelenlét csökkentése a térségben. A régióban állomásozó 6000 katona helyett mindösszesen 500 fő tartózkodását irányozzák elő a térségben, emellett felszámolásra kerültek a kialakított ellenőrzési pontok és járőrcsoportok is. Még 1998-ban megnyitották a dubassari hidat, amivel a háború kitörése óta az első fizikai kapcsolatot nyitották meg a

¹⁶⁰ Memorandum On the Bases for Normalization of Relations Between the Republic of Moldova and Transdneistria – 1997. május 8, <https://www.osce.org/moldova/42309?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.10.

két entitás között. Emellett további, főként a fejlesztés, technológia és kultúra területén zajló együttműködési formát irányoznak elő.¹⁶¹

1999-ben azonban hiába tesznek a felek szándéknyilatkozatot Kijevben a közös határok, gazdaság és jogrendszer kialakítására,¹⁶² a 2000-es évek eleje fordulatot hoz a tárgyalássorozatban a moldáv föderációs törekvések erősödésével. Miután 2001-ben a moldáv választások eredményeképpen Vladimir Voronin került az elnöki pozícióba, föderatív törekvései határozottan lerontották nem csak a transznisztriai-moldáv bilaterális kapcsolatot, de visszavetették a tárgyalásokat, ezáltal a konfliktus végleges kezelését és lezárását is. 2002-ben elsőként a kijevi találkozó során előirányozzák egy demokratikus szövetségi állam kialakítását, ennek kidolgozására további megbeszéléseket helyeznek kilátásba a szektorális átalakítások megtervezésére és ütemezésére, valamint ez év decemberére tervezik a szerződéses alapú föderáció életre hívását is. A transznisztriai ellenvetések következtében, tekintve, hogy az entitás továbbra is önállóságra törekedne, a 2002-es tervezet és folyamat sikertelennek bizonyult. A további föderációs törekvések előre mozdításának érdekében 2003-ban a Moldáv Köztársaság felkérte Transzniszfriát egy közös alkotmány megszerkesztésére. Ebben a megszerkesztendő dokumentumban elválasztanák a hatásköröket, aminek értelmében közös ügyek lennének az állampolgárság, a pénzügyek, a honvédelem és a vámok, de emellett kétszintű kormányzásnak köszönhetően önálló irányítás alatt állna a kormányzás mellett a jogalkotás, lenne önálló költségvetésük, illetve belpolitikájuk. A tervezet bukását végül azon rejtett törekvése okozta, ami 2005 végére visszaintegrálná Transzniszfriát moldáv fennhatóság alá – kiválási jog nélkül.¹⁶³

A két fél ekkor a már az eddigiekben is lassan haladó tárgyalássorozatban patthelyzetbe került. Transzniszfria kizárólag szerződéses alapú föderációt fogadna el tagállami minőséggel, míg Moldova nem ad alább az unitárius állam elképzeléséből,

¹⁶¹ Odessa Agreement - Agreement on Confidence Measures and Development of Contacts between Republic of Moldova and Transdnistria – 1998. március 20,
<https://www.osce.org/moldova/42310?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.10.

¹⁶² Joint Statement of Participants in the Kiev Meeting on Issues of Normalisation of Relations between the Republic of Moldova and Transdnistria – 1999. július 16,
<https://www.osce.org/moldova/42311?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.11.

¹⁶³ Moldova: No Quick Fix, ICG Europe Report N° 147, 12 August 2003, pp. 7-11,
https://www1.essex.ac.uk/armedcon/story_id/000114.pdf, Letöltés ideje: 2018.11.20,
STATEMENT DELIVERED BY MR. VLADIMIR VORONIN, PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA, AT THE SPECIAL SESSION OF THE PARLIAMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA – 2005. június 10,
<https://www.osce.org/secretariat/15701?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.19.

területi egységre törekszik, nem hajlandó biztosítani sem az önállóságot, sem a kiválás jogát a másik félnek.¹⁶⁴ Ezen szembenállás feloldására tett utolsó tervezetként jött létre 2003-ban a háromszereplős aszimmetrikus hibrid föderációs elképzelés. Háromszereplős, mivel bevonná a föderációba a Moldova térségében található Gagauzia autonóm egységet is, aszimmetrikus, mivel a kisebb tagok nagyobb reprezentációval bírnának a működése során, valamint hibrid, mivel annak keretein belül felosztásra kerülnének az egyes kompetenciák a szövetségi szinten működtetett, konszenzus alapú döntéshozatali rendszer mellett. Tekintve, hogy a moldáv fél továbbra sem hajlandó biztosítani a kilépés jogát az ekkor már két további bevont szereplő felé, ez a tervezet sem valósult meg.¹⁶⁵

2005-ben az akkori ukrán elnök, Viktor Andrijovics Juscsenko hét pontos tervezete azonban kardinális fordulatot hozott a státusz kérdésével kapcsolatban. A dokumentum kimondja a demokratizálás, a szabad média, a nemzetközi együttműködés és monitoring fontossága és betartása mellett a szabad transznisztriai választások megtartásának igényét is – ezzel elsőként elismerve az entitás függetlenségi törekvéseit.¹⁶⁶ Erre válaszul, mindösszesen két hónap múlva a Moldáv Köztársaság létrehozta a Dnyeszter folyó bal partja (Transzniszttria) speciális státuszának rendezésének alapelveit kimondó törvényét (~Law on the basic provisions of special legal status of settlements of left bank of Dniester (Transnistria). A dokumentum kimondja a békés törekvések, a demokratizálás, az emberi- és kisebbségi jogok tiszteletben tartása mellett Transzniszttria re-integrációját a Moldáv Köztársaság területi fennhatósága alá. Speciális autonóm státuszt szánnak neki, kisebb jogkörökkel.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Bruno Coppieters – Michael Emerson: Conflict Resolution for Moldova and Transdniestria through Federalisation?, CEPS POLICY BRIEF NO. 25 – 2002. augusztus, pp. 12-22, <https://www.ceps.eu/publications/conflict-resolution-moldova-and-transdniestria-through-federalisation>, Letöltés ideje: 2018.11.19.

¹⁶⁵ Florentina Harbo: Can Federalism Cope with the Challenges of the Transnistrian Conflict? in: Monica Heintz (szerk): Weak State, Uncertain Citizenship: Moldova, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2008, pp. 185-188,

Vö.: William H. Hill: The OSCE and the Moldova-Transdniestria Conflict: Lessons in Mediation and Conflict Management, Security and Human Rights 2013/24, pp. 294-295, <https://www.shrmonitor.org/assets/uploads/2017/09/Hill.pdf>, Letöltés ideje: 2018.11.20.

¹⁶⁶ Vladimir Socor: POROSHENKO DRAFTS, YUSHCHENKO LAUNCHES A PLAN FOR TRANSNISTRIA, Eurasia Daily Monitor Volume: 2 Issue: 82, 2005, <https://jamestown.org/program/poroshenko-drafts-yushchenko-launches-a-plan-for-transnistria/>, Letöltés ideje: 2018.11.20.

¹⁶⁷ LAW OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA of July 22, 2005 No. 173-XVI About basic provisions of special legal status of settlements of left bank of Dniester (Transnistria), <http://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=18356>, Letöltés ideje: 2018.11.20.

Válaszul a több éves föderatív nyomásra, valamint az elnyomó moldáv jogalkotó aktusra, Transznisztria végül a juscenkói tervezet adta lehetőséget megragadva 2006-ban referendummal erősítette meg függetlenségének kikiáltását.¹⁶⁸

A jelenlegi transznisztriai állásfoglalás szerint az entitás szuverén, míg a moldáv politika a mai napig az állam területi kiterjedésének integráns részének tekinti azt. A konfliktus ebbe a feloldhatatlan szembenállásba fagyott a kétéves háborút követő tizenhárom éves tárgyalás sorozatot követően.

Az entitás befagyott körülményeinek tárgyalását követően az értekezés következő fő fejezetében annak rendszerét tekinteni át, azt vizsgálva, képes volt-e kidolgozni és fenntartani egy állami rendszert.

I.3. Az azerbajdzsáni örmény enkláve - Hegyi-Karabak

I.3.1. Az entitás kialakulása jelenlegi státuszában

A hegyi-karabaki régió eltérő megnevezése, annak különböző értelmezése már önmagában utal a terület színes történelmére és sokféle hovatartozására. Az entitás eredeti nevében található nagorno szó orosz eredetű és hegyvidéket jelent – innen származtatom az értekezésben a továbbiakban az entitás megnevezésére használt Hegyi-Karabak megnevezést. A szóösszetétel karabak eleme török eredetében kert, perzsa nyelven borvidék jelentést hordozza magában.¹⁶⁹ Az entitás, mint Azerbajdzsán térségében található örmény enklávé, az itt élő örmények megnevezésében Artsakh Köztársaságként is ismert, azeri megközelítésben a szomszédos Alsó-Karabak földrajzi egység Felső-Karabaki párjaként van jelen. Az entitás jelenleg autonómiával bíró közigazgatási egység, célkitűzése azonban az elmúlt több évtizedes függetlenségi mozgalom és háborút követően a mai napig a teljes függetlenség, valamint a megközelítőleg 6 kilométeres Lachin-folyósó áthidalásával az örmény anyaállamhoz csatlakozás.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Samuel Goda: The Current and Future Challenges for the OSCE Mission to Moldova, OSCE Yearbook 2015, Baden-Baden, 2016, p. 208, <https://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/15/Goda-en.pdf>, Letöltés ideje: 2018.11.20.

¹⁶⁹ Paul. A. Goble: CIS, BOOM, BAH: The Commonwealth of Independent States and the Post-soviet Successor States in: Allen C. Lynch – Kenneth W. Thompson (szerk.): Soviet and Post-soviet Russia in a World of Change, University Press of America, New York, 1994, p. 186.

¹⁷⁰ Azerbaijan – Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh, Human Rights Watch, New York, 1994, pp. Xxiii-xiv.

Habár a politikai és fizikai konfliktus kiteljesedése a 20. század elején következik be, a feltehetően vallási alapú nézeteltérések a tradicionálisan keresztény örmény és a jellemzően muzulmán vallást követő azeri népcsoportok között már egy évszázaddal korábban kialakultak az örmények megérkezésével a szomszédos, szintén iszlám államvallású Oszmán Birodalomból és Perzsiából a Kaukázus térségébe.¹⁷¹ Az első, valódi szembenállás 1904 és 1905 között a bakui sztrájkjal alakul ki, amikor a konfliktus immáron nem csupán vallási alapú, hanem politikai felhangot is kap a jellemzően a társadalmi közép réteget alkotó örményekkel szemben.¹⁷²

Ezt követően a két népcsoport közötti konfliktus párhuzamosan zajlik a világtörténelem változásainak térségi lecsapódásával, illetve egyre erőteljesebbé válik és minél inkább szélsőséges formákat ölt.

Az első világháború végéhez közeledve, és az azt követően zajló globális átalakulásokat megelőző utolsó idegen fennhatóság alatt töltött időszak a Hegyi-Karabak entitás számára a Gulisztáni egyezmény értelmében a cári Oroszországhoz csatolását jelentette 1813-ban.¹⁷³ Tág száz év múltán 1917-ben a Transzkaukázusi Népbiztosság létrejöttével, ugyanezen év április 9-én létrejön a karabaki egységet magába foglaló Transzkaukázusi Demokratikus Föderatív Köztársaság. Az államiság igen rövid életű, mivel következő hónap 26-án török agresszió következtében fel is bomlik – ez lesz azonban a közvetlen előzménye a kaukázusi államok függetlenedési folyamatainak. 1917. május 28-án, egyazon napon kikiáltják Örményország és Azerbajdzsán függetlenségét. 1918-ra a térség feletti hatalmi átrendeződések által lendületet véve, a karabaki törekvések is újtukra indulnak – az önrendelkezési jogra hivatkozva, kormányalapítást irányoznak elő, sikertelenül. A valódi függetlenedés és államalapítás elmaradása egyrészt annak köszönhető, hogy a térségben stabilizáló szerepet betöltő ideiglenes brit fennhatóság nem továbbítja függetlenségi törekvési szándékukat a párizsi

¹⁷¹ Namik Alijev: A nemzetközi jog és a hegyi-karabahi konfliktus, Akaprint Nyomda, Budapest, 2011, p. 13.

¹⁷² Szabó Mihály: Befagyott konfliktusok: Esettanulmány Hegyi-Karabah példáján keresztül in: Tér-Gazdaság-Ember, 2016. június; IV. évfolyam 2. Szám, 2016, p. 102., https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/folyoirat/TGE_IV_evf02.pdf?fbclid=IwAR3mzfahSBkOLIWK-wHGelse7wtjgkltjVij96ThObFPT7ZF6nK_dau1Pc, Letöltés ideje: 2019.05.10.

¹⁷³ Treaty of Gulistan, <http://mfa.gov.az/en/content/809>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

békétárgyalások felé az 1919-es év során, másrészt államszervezési törekvéseiknek rövidesen, 1920 április végére a régióba érkező vörös hadsereg véglegesen véget vet.¹⁷⁴

Egy további év idegen katonai fennhatóság, ez esetben bolsevik jelenlétet követően¹⁷⁵ 1921. július 5-ére a bolsevik párt központi bizottság kaukázusi irodájának döntésével Azerbajdzsán térségéhez csatolták a karabaki egységet.¹⁷⁶ Az ekkor már történelmi viszonylatban is hosszú távú és szélsőséges ellenségeskedést a két entitás között a Hegyi-Karabak számára biztosított autonómiával, és széleskörű jogkörökkel igyekeznek feloldani.¹⁷⁷

Habár az autonómiát integrációs és tagállami szinten is alkotmányosan biztosították Hegyi-Karabak részére,¹⁷⁸ a statisztikai adatok ezzel eltérő körülményekre engednek következtetni. 1926 és 1979-1980 között megközelítőleg 2000 örmény lakos kényszerült emigrálni a térségből. Az örmények által lakott települések száma 27%-kal csökkent, míg a népességnövekedés alig érte el a 10 000 főt – azeri oldalról a népességnövekedés ezen érték kétszeresét jegyzi. A térségben maradt lakosságnak pedig a kulturális elnyomás mellett, mint az örmény nyelv használatának tilalma, vagy a keresztény templomok hiánya a mecsetekkel szemben, gazdasági kiszipolyozással is szembe kellett néznie.¹⁷⁹

¹⁷⁴ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – History of Karabakh 1918-1921, <http://www.nkr.am/en/azerbaijan-karabakh-conflict-history>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

¹⁷⁵ Ministry of Foreign Affairs Armenia – Nagorno Karabakh conflict – History, <https://www.mfa.am/en/nagorno-karabakh-issue>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

¹⁷⁶ William R. Slomanson: Nagorno Karabakh: An Alternative Legal Approach to its Quest for Legitimacy in: Miskolc Journal of International Law, VOLUME 9. NO. 1 2012, p.70, https://epa.oszk.hu/00200/00294/00018/pdf/EPA00294_miskolc_journal_2012_01_05_slomanson1.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.09.

¹⁷⁷ Vö.: Namik Alijev: A nemzetközi jog és a hegyi-karabaki konfliktus, Akaprint Nyomda, Budapest, 2011.

¹⁷⁸ A Szovjetunió 1933-as alkotmányának 24-es cikke, 1977-es alkotmányának 87-es cikke kimondja, hogy Azerbajdzsán térségében Hegyi-Karabak autonóm terület. Az 1933-as alkotmány elérhető angol nyelven: <https://www.departments.bucknell.edu/russian/const/36cons01.html#chap02>, Letöltés ideje: 2020.02.03, az 1977-es alkotmány elérhető angol nyelven: <https://www.departments.bucknell.edu/russian/const/77cons03.html#chap11>, Letöltés ideje: 2020.02.03.

Az autonóm státusz és azzal járó jogkörök megtalálhatóan további az Azerbajdzsáni Szovjet Szocialista Köztársaság 1927. évi alkotmányának 2. cikkében, lsd.

http://files.preslib.az/projects/remz/pdf_ru/atr_kons.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.09, 1937. évi alkotmányának 14. cikkében, lsd. http://files.preslib.az/projects/remz/pdf_ru/atr_kons.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.09,

1989. évi alkotmányának 5. cikkében, lsd. <http://www.gorby.ru/userfiles/azerbaidgan.pdf>, Letöltés ideje: 2019.05.09,

Valamint 1978. évi alkotmányának 78. cikkében, lsd. <http://nodussr.ru/konstituciya-azerbajdzhanskoj-ssr>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

¹⁷⁹ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - Nagorno Karabakh: 1921-1988, <http://www.nkr.am/en/karabakh-in-soviet-period>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

Az azeri kormány állásfoglalása szerint az autonóm terület számára „teljeskörű, speciális gazdasági, szociális, kulturális és nemzeti autonómiát” biztosítottak.¹⁸⁰

Míg az autonómia kérdése megkérdőjelezhetetlen, a biztosított és valóban gyakorolt jogkörök nyilvánvalóan eltérően kerülnek értelmezésre a két szemben álló fél által. Ezen korlátoltság válik végül a Hegyi-Karabak és Azerbajdzsán közötti fegyveres konfliktus egyik közvetlen kiváltó okává.

További közvetlen előzménye a fegyveres összecsapásoknak magában a gorbacsovi reformokban található. A glasznoszty és peresztrojka, vagyis a külügyi nyitás és a modernizációt, belső fejlesztéseket célzó reformsokor utóbbi elemébe tartozott a Szovjetunióban elhatalmasodó alkoholizmussal szembeni fellépés. Ennek értelmében Gorbacsov utasítására felszámolták a bortermelést – lezárták a szőlőültetvényeket, bezárták a borászatokat. Ennek következményeként a tradicionálisan borászattal foglalkozó hegyi-karabaki örmények nem csak foglalkozásukat, de megélhetésüket is elveszítették. Miután az azeri kormány nem biztosított számukra sem segítséget, sem kompenzációt, az ellentét egyre inkább kiélesedik, és idővel az Örményország karabaki örményeket megsegítő szándékával kiegészülve háromszereplős konfliktussá válik.¹⁸¹

Maga a fegyveres ellentét a disszertáció következő alfejezetében kerül röviden bemutatásra, melynek végkifejlete az entitás jelenlegi befagyott helyzete és jellege lesz.

I.3.2. Szembenállásból fegyveres konfliktus 1988-1994

Miután az évszázados vallási, etnikai és kulturális szembenállás a 20. század elejére politikai konfliktussá fajult, az addigi pogromok széleskörű fegyveres konfliktussá teljesedtek ki.

A társadalmi szembe helyezkedés 1988-ra szélsőséges formát öltött, és február 27-29 között Szumgat városában tömegmészárlást eredményezett.¹⁸² A gyilkosságok

¹⁸⁰ Republic of Azerbaijan Ministry of Foreign Affairs - The Nagorno-Karabakh Autonomous Oblast of the Azerbaijan SSR, <http://mfa.gov.az/content/812>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

¹⁸¹ Allen C. Lynch – Kenneth W. Thompson: Soviet and Post-Soviet Russia in a World of Change, Volume V, Univesity Press of America, Lanham – London – New York, 1994, pp. 186-187.

¹⁸² Eyruz Mammadov - Ramazan Mammadov: Sumqayit, 1988: Crime and Punishment, "NURLAR" Publishing-Printing Center, Baku, 2014, http://www.mfa.gov.az/files/file/Sumqayit_1988_Crime_and_Punishment.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.09.

körülményei tisztázatlanok, az örmény áldozatokat figyelembe véve feltételezhetően az örmény kisebbséggel szembeforduló azeri lakosság követhette el az atrocitásokat.

Mint az a világtörténelem során jellemző, a vitás felek természetesen egymást teszik felelőssé a történelemtől. Míg örmény szempontból a szumgati események egyértelműen genocídiumra engednek következtetni, az azeri álláspont szerint a történeteket megrendezték – nem is akárhogy, hanem a KGB, az Állambiztonsági Bizottság segítségével¹⁸³ – és a valódi bűnösök az örmények, akik még 1918 március 31-én követték el a valódi mészárlást az azeriakkal szemben.¹⁸⁴

Az egymásra mutogatást tisztázni engedik az elkövetkező évek eseményei, méghozzá, hogy 1990-ben, ekkor immáron Bakuban bekövetkezik a következő szervezett, radikális támadás a város örmény lakosságával szemben.¹⁸⁵

Az egyre eldurvuló támadásokra az érintett felek katonai szerveződéssel reagáltak. Még 1988. május hónapjában megalakult a Krunk, a karabaki örmények függetlenedésért tevékenykedő katonai csoportja. Az erre adott azeri reakció, ugyanezen év júliusára kialakított Azerbajdzsáni Népfront. 1990-re az örményországi örmény lakosság is fegyverkezésbe kezdett, aminek eredményeképpen létrejött az Új Örmény Hadsereg.¹⁸⁶ Utóbbi mozgalom kialakulásának oka, hogy a még 1988-as, a Szovjetunió központi tanácsához intézett hegyi-karabaki kérvényt, amiben az entitás Örményország irányítása alá vonását irányozták elő, Azerbajdzsán elutasította – Örményország hiába egyezett volna bele.¹⁸⁷ Ennek értelmében, 1990-től háromszereplős fegyveres konfliktusról kell beszélnünk.

¹⁸³ Republic of Azerbaijan Ministry of Foreign Affairs - SUMGAYIT 1988: 30 YEARS OF MISPERCEPTION, <http://www.mfa.gov.az/folder/media/Sumgayit%201988%2030%20years%20of%20misperception%20%20final.pdf>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

¹⁸⁴ Republic of Azerbaijan Ministry of Foreign Affairs - 31 March - Day of Genocide of Azerbaijanis, http://mfa.gov.az/files/file/31_March_-_Day_of_Genocide_of_Azerbaijanis.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.09.

¹⁸⁵ Szabó Mihály: Befagyott konfliktusok: Esettanulmány Hegyi-Karabah példáján keresztül in: Tér-Gazdaság-Ember, 2016. június; IV. évfolyam 2. Szám, 2016, p. 107., https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/folyoirat/TGE_IV_evf02.pdf?fbclid=IwAR3mzfaHSBkOLIWK-wHGelse7wtjgkltjVij96ThObFPT7ZF6nK_dau1Pc, Letöltés ideje: 2019.05.10, illetve: Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - Armenian pogroms in Azerbaijan, <http://www.nkr.am/en/armenian-pogroms>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

¹⁸⁶ Marosvári Csaba: A hegyi-karabahi konfliktus (1988–1994), Grotius Közlemények, 2013.10.16, p.9-11. és 15., http://www.grotius.hu/doc/pub/FXXWTT/2013-10-16_marosvari_csaba_a-hegyi-karabahi-konfliktus.pdf?fbclid=IwAR0xXsFrqs0YNdcxHJJalUUssjij4q7QE8JKLUv-AHdEjK-NKITtQYPacg, Letöltés ideje: 2019.05.10.

¹⁸⁷ Shavarsh Kocharyan: Why is the Nagorno-Karabakh Conflict Still Unresolved?, MIA, Yerevan, 2016, p.5.,

Miután a karabaki indítvány elutasításra került, az örmény és azeri szovjet szocialista köztársaságok közötti konfliktus elfajulását megelőzendő, Hegyi-Karabak régióját közvetlenül a Szovjetunió irányítása alá vonták. 1988 július 12-én az entitás autonóm státusza felfüggesztésre került és irányítását a Különleges Igazgatási Bizottság vette át. Hiába szervezték újra Nemzeti Tanácsukat a függetlenedés elősegítésére ezen év augusztusára, nem csak nem kapják vissza az önzagatási jogukat, de újra azeri fennhatóság alá vonják a térséget.¹⁸⁸ Azerbajdzsán kormánya a függetlenségi mozgalom elnyomására – akár az eddigi karabaki törekvésekkel szembeni megtorlásként – 1991 áprilisában elindította az úgy nevezett Gyűrű-hadműveletet, aminek keretein belül a hegyi-karabaki örmény lakosság szisztematikus deportálásába kezdtek. Ennek a folyamatnak végül a negatív nemzetközi visszhang vetett véget, de így is több nagyvárost érintett.¹⁸⁹

A karabaki örmény lakosság fegyveresen az azerbajdzsáni állami haderővel szemben eleinte csupán gerillaharc formájában volt képes fellépni. Rövidesen azonban az azerbajdzsáni örmény kisebbség megsegítésére érkezik Örményország, hivatalosan csak 1991-től háborúban állva Azerbajdzsánnal, hiába a már korábbi szembenállás és fegyverkezési folyamat. A katonai fellépés egymással szemben mindkét oldalról szélsőséges méreteket ölt, köszönhetően a Szovjetunió felbomlását követően kivonuló szovjet katonai egységek által hátrahagyott (vagy tőlük megvásárolt) fegyvereknek és technológiáknak.¹⁹⁰

1991. november 27-én Hegyi-Karabak térségében népszavazás zajlott a függetlenedés kérdéséről. Maga a referendum a beszámolók szerint megfelelt a modern demokratikus jogállammal szembeni elvárásoknak, Központi Választási Iroda lebonyolításában, választási törvény alapján, független ellenőrök jelenlétében zajlott. Az ezek által megállapított, összesen 132 328 szavazati joggal rendelkező főből végül

https://www.mfa.am/filemanager/Statics/A_nkr_en.pdf?fbclid=IwAR0RLfI5QAzcFtvv9r4KrKfG6JbFvtg6uyEmC01b-Or9T8LW5Pty_BRggug, Letöltés ideje: 2019.05.10.

¹⁸⁸ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - Karabakh in 1988: The beginning of the modern stage of national-liberation struggle, <http://www.nkr.am/en/karabakh-national-liberation-movement>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

¹⁸⁹ Az érintett térségek Kushchi-Armavir, Azat, illetve Kamo városai.

Ministry of Foreign Affairs Artsakh - The "Koltso" operation of deportation of Armenian villages of Artsakh, <http://www.nkr.am/en/operation-ring>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

¹⁹⁰ Marosvári Csaba: A hegyi-karabahi konfliktus (1988–1994), Grotius Közlemények, 2013.10.16, p.9-11. és 15., http://www.grotius.hu/doc/pub/FXXWTT/2013-10-16_marosvari_csaba_a-hegyi-karabahi-konfliktus.pdf?fbclid=IwAR0xXsFrqs0YNDcoxHJJALUUjsjij4q7QE8JKLUv-AHdEjK-N-KITjtQYPacg, Letöltés ideje: 2019.05.10.

108 736 adott le szavazatot, ez a szavazó polgárok 82,2%-os részvételi arányát jelenti. A leadott szavazatok 99,98%-a támogatta, míg mindösszesen 0,02% ellenezte a független állam létrejöttét – utóbbi érték megközelítőleg 24 főt jelent a teljes szavazóképes lakosságból.¹⁹¹

1991. december 10-én az örményországi örmény kormány állásfoglalásában kinyilatkoztatta, hogy a karabaki választások mind a volt szovjet jognak, illetve a korabeli nemzetközi normáknak is megfelelően zajlottak, ennek értelmében a Szovjetunió felbomlásával nem csak a független és önálló Azerbajdzsán és Örményország, de Nagorno-Karabak is államként lép ki az egykori integrációból.¹⁹² Ezen állásfoglalást később, 1992. január 6-án az örményországi örmény parlament is megerősítette.¹⁹³

Az etnikai tekintetben egyoldalú függetlenségi kinyilatkoztatás azonban nem vetett véget a fegyveres összecsapásoknak. 1992 során folyamatos harcok zajlanak, örmény oldalról az úgy nevezett fedayee ~ szabadságharcosok által, akiknek az azeri oldalon fellépő csecsen, pakisztáni, valamint afganisztáni mudzsadehin harcosokkal kell szembe nézniük.¹⁹⁴ Egyes források olyan szélsőségeket állítanak, miszerint az azeri oldalon még akár az al-Kaida, tálib harcosok is álltak.¹⁹⁵

A harcok továbbra is szélsőséges kegyetlenséggel zajlanak, az egymás mészárlása népiértési méreteket ölt mindkét oldalon. Kiemelkedőek az 1992-es év történései közül a hodzsali és a maraghai incidensek, amelyek feltehetőleg a teljes karabaki háború legvéresebb eseményeinek nevezhetők. 1992 februárjára a Hodzsai város mellett található repteret már az irányítása alá vonta az örmény haderő. Az azeri lakosságú város elfoglalására indított támadás alatt azonban a városból menekülő civileket válogatás nélkül lemészárolták, megközelítőleg 600 nő és gyermek veszítette életét.¹⁹⁶ Ezt követően

¹⁹¹ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - The Referendum on Independence of the Nagorno Karabakh Republic, <http://www.nkr.am/en/independence-referendum-in-karabakh>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

¹⁹² Ministry of Foreign Affairs Armenia – Nagorno-Karabakh Issue, <https://www.mfa.am/en/nagorno-karabakh-issue>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

¹⁹³ Azerbaijan – Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh, Human Rights Watch, New York, 1994, pp. Xxiii-xiv.

¹⁹⁴ Szabó Mihály: Befagyott konfliktusok: Esettanulmány Hegyi-Karabakh példáján keresztül in: Tér-Gazdaság-Ember, 2016. június; IV. évfolyam 2. Szám, 2016, p. 107., https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/folyoirat/TGE_IV_evf02.pdf?fbclid=IwAR3mzfaHSBkOLIWK-wHGelse7wltjgkltjVj96ThObFPT7ZF6nK_dau1Pc, Letöltés ideje: 2019.05.10.

¹⁹⁵ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - Use of mercenaries by Azerbaijan in the war against Artsakh, <http://www.nkr.am/en/mercenaries-in-azerbaijani-army>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

¹⁹⁶ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan Department for Analysis and Strategic Studies - KHOJALY GENOCIDE, <http://mfa.gov.az/folder/media/Khojaly%20Genocide%2028.02.2018.pdf>,

ugyanezen év áprilisában Maragha városában az itt élő azeri haderő támadt a szintén itt élő vagy akár csak itt tartózkodó örmény civilekre. 181 ember vesztette életét brutális gyilkosságban, ezt követően, ha a véres fellépés nem lett volna elég megtorló erejű, a tetemeket nyilvánosan feldarabolták és elégették. Az incidens során ejtett foglyok sorsa a mai napig ismeretlen.¹⁹⁷

Miután 1992 májusában a Tashkenti Egyezmény értelmében további katonai segítségnyújtásról állapodnak meg Azerbajdzsán részére,¹⁹⁸ a régióban fenntartott befolyását féltve Oroszország is állást foglal a konfliktusban, még hozzá az örmények és Hegyi-Karabak oldalán.¹⁹⁹ A segítő erőknek köszönhetően 1993-ra sikerül visszaállítani a Lachin-folyosót és a háború kitörése előtti határvonalakat, de azok továbbra is rendkívül instabilnak bizonyultak. A folyamatos lokális és regionális zavargások, az újonnan kiteljesedő pogromok és kétoldalú mészárlások ekkorra már elég nagy nemzetközi visszhangot vernek ahhoz, hogy nemzetközi segítség érkezzon a térségbe a béketeremtés, vagy legalább egy fegyverszüneti egyezmény megalkotására.²⁰⁰

A széleskörű fegyveres harcok végével az ellentét a következőkben a politika területére terelődik. A békére törekvés folyamata az értekezés következő fejezetében kerül áttekintésre. Mivel a tárgyalássorozat csak nemzetközi közbenjárással valósulhatott meg, néhány szereplő már ekkor megjelenik Hegyi-Karabak nemzetközi viszonyrendszerében.

I.3.3. Fegyverszüneti törekvések és a státusz rendezésének kérdése

A békére törekvés folyamata már a fizikai háború kitörésével párhuzamosan, a feszült kapcsolatok enyhítésének céljával 1991-ben elkezdődött.

Letöltés ideje: 2019.05.10.

Vö.: Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan - Khojaly Genocide, <http://mfa.gov.az/en/content/850>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

¹⁹⁷ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - Massacre of Armenian civilian population by the Azerbaijani army in the village of Maragha, <http://www.nkr.am/en/maragha-massacre>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

¹⁹⁸ AGREEMENT ON THE PRINCIPLES AND PROCEDURES FOR THE IMPLEMENTATION OF THE TREATY ON CONVENTIONAL ARMED FORCES IN EUROPE, TASHKENT, 15 MAY 1992, <https://fas.org/nuke/control/cfe/text/tashka.htm>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

¹⁹⁹ Marosvári Csaba: A hegyi-karabahi konfliktus (1988–1994), Grotius Közlemények, 2013.10.16, p.9-11. és 15., http://www.grotius.hu/doc/pub/FXXWTT/2013-10-16_marosvari_csaba_a-hegyi-karabahi-konfliktus.pdf?fbclid=IwAR0xXsFrqs0YNdcxHJJLaLUUsjij4q7QE8JKLUv-AHdEjK-N-KITjtQYPacg, Letöltés ideje: 2019.05.10.

²⁰⁰ Kiss Adrienn: Konfliktusok és önrendelkezés a Kaukázusban in: Hadtudomány, 2016/1, 2016, p. 136., http://real.mtak.hu/37522/1/11_Kiss20Adrienn_u.pdf?fbclid=IwAR04q_XAYx91-PLmkm1bud_cI5LviLpX62E7NwDYqTocuzv_IC1vPGKINDQ, Letöltés ideje: 2019.05.10.

Az első orosz elnök Borisz Jelcin és az utolsó szovjet szocialista, de orosz társához hasonlóan első demokratikus kazah elnök, Nurszultán Abisuli Nazarbajev indítanak tárgyalás folyamatot az örmény és azeri etnikumok között. Mivel az első találkozóra 1991 szeptember 20 és 23 között Zheleznovodsk városában kerül sor, a tárgyalássorozat a Zheleznovodsk folyamat nevet kapta. A cél a viták tárgyalásos rendezése lett volna, de 1991 decemberében a Szovjetunió felbomlásával a folyamat is megállt – ezen tárgyalássorozat sikertelenségének egyetlen pozitívumaként felfogható, hogy Nagorno-Karabak státuszával nem is foglalkozott volna, csak az etnikai alapú ellentét és két államiség közötti fegyveres konfliktus feloldását célozta.²⁰¹

A Szovjetunió megszűnésével a mediálás feladatát Irán vállalta magára, Ali Ahbar Velayaty külügyminiszterrel az élen. 1992 februárjában Teherán városba hívta a feleket tárgyalni, ahol elindították a következő tárgyalás sorozatot a politikai elit részvételével. Ennek eredménye egy 14 pontos egyezmény tervezet.²⁰² Ez a Teheráni Egyezmény nevet kapó dokumentum egy rendkívül előre mutató megoldást kínált, tartalmazta nem csak a blokádok feloldását és a hadifoglyok cseréjét, egy pontban Hegyi-Karabak státuszának kérdését is vitatta – az azerbajdzsáni képviselő azonban határozottan elutasította a hegyi-karabaki személyek jelenlétét a tárgyalásokon, az entitás státuszának kérdését is önállóan kívánta rendezni.²⁰³

Irán hiába törekedne továbbra is a stabilitás és béke elősegítésére tárgyalásos módon, 1992-ben az azeri Populáris Front megalakulását követően kiújultak a fizikai harcok, ezzel az azeri fél teljesen el is zárkozott a további politikai vitáktól és találkozóktól.²⁰⁴

²⁰¹ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – Zheleznovodsk Process, <http://www.nkr.am/en/zheleznovodsk-process>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

²⁰² Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – Mediation efforts of Iran, <http://www.nkr.am/en/iran-mediation>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

²⁰³ Dr. Mahmoud Vaezi: Karabakh's Crisis: Iran's Mediation and the Aftermath, *Iran's Foreign Policy Research Journals* 2008. december 14, <http://www.isrjournals.com/en/iran-foreign-policy/811-karabakh-crisis-irans-mediation-and-the-aftermath.html>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

²⁰⁴ Abdollah Ramezanzadeh: Iran's Role as Mediator in the Nagorno-Karabakh Crisis, in: Bruno Coppieters (szerk.): *Contested Borders in the Caucasus*, Gazelle Book Services Ltd, Lancaster, 1996, <http://poli.vub.ac.be/publi/ContBorders/eng/ch0701.htm>, Letöltés ideje: 2019.05.20.
A tárgyalások sikertelenségétől függetlenül, az akkori ENSZ főképvisele, Butrosz Butrosz-Gáli kifejezi dicséretét Irán felé az erőfeszítéseikért – feltehetőleg az iszlám kötelék miatt vállalt ekkora szerepet a békítés során.

Vö.: Abdollah Ramezanzadeh: Iran's Role as Mediator in the Nagorno-Karabakh Crisis, in: Bruno Coppieters (szerk.): *Contested Borders in the Caucasus*, Gazelle Book Services Ltd, Lancaster, 1996, <http://poli.vub.ac.be/publi/ContBorders/eng/ch0701.htm>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

Ugyan ugyanezen év szeptember 12-én, immáron Gracsov orosz külügyminiszter mediálásával, a Szocsi városában zajló találkozáson a két ellenséges fél aláírt egy két hónapos fegyverszüneti egyezményt, aminek 1992. szeptember 26-tól kellett volna életbe lépnie, az azerbajdzsáni fegyverkezési folyamat miatt azonban szintén sikertelennek bizonyult. Ekkorra már a tágabb régió is állást foglal a kérdésben, 1993-ban – igaz orosz befolyásra – a Független Államok Közössége is kiadott egy nyilatkozatot, amiben kimondták egy fegyverszünet szükségességét a konfliktus lezárásához.²⁰⁵

A kizárólagosan bilaterális tárgyalások 1993 év során zajlottak. Összesen négy alkalommal, április 10-12 között, július 28-án, valamint szeptember hónap 12-13 és 15. napjain külügyminiszteri és államfői szinten tárgyalt Örményország és Azerbajdzsán. A találkozók eredménye összesen 10 dokumentum, ami végül a valódi tűzszüneti egyezmény megkötéséhez vezethetett.²⁰⁶ 1994. május 12-én került ellenjegyzésre a kirgizisztáni fővárosban, az arról elnevezett Biskek dokumentum.²⁰⁷

A tűzszüneti egyezmény végrehajtásának segítésére az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet 1994. december 2-6 közötti budapesti ülésén létrehozta az úgy nevezett Minszki Konferenciát, aminek feladata a megfigyeléssel és a további tárgyalások elősegítésével a tűzszüneti egyezmény érvényre juttatása.²⁰⁸

Ez a konferencia dolgozza ki 1996-os lisszaboni ülésén december 2-3 során a konfliktus feloldása mellett Hegyi-Karabak státuszának kérdését célzó megoldás tervezetét. Ennek értelmében az azerbajdzsáni területi integritás tiszteletben tartása miatt Nagorno-Karabak az azeri állam integráns részét kell képezze – emellett azonban a népek önrendelkezési jogából fakadóan a Hegyi-Karabak entitásának a legmagasabb öngazgatást kell biztosítania az azeri kormánynak.²⁰⁹

A karabaki egység státuszával kapcsolatos további tervezet az EBESZ égisze alatt 1997-ben, ekkor már francia – orosz – amerikai társelnökség alatt került kidolgozásra. A

²⁰⁵ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – Russian Peace Initiatives, <http://www.nkr.am/en/russian-mediation>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

²⁰⁶ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – Bilateral negotiations between the NKR and Azerbaijan, <http://www.nkr.am/en/karabakh-azerbaijan-negotiations>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

²⁰⁷ The Bishkek Protocol, <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/Bishkek%20Protocol.pdf>, Letöltés ideje: 2020.02.05.

²⁰⁸ EBESZ DOC. 525/95 Mandate to Chairmanship, <https://www.osce.org/mg/70125?download=true>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

²⁰⁹ Organization for Security and Cooperation in Europe, Lisbon Document 1996, p. 15., <https://www.osce.org/mc/39539?download=true>, Letöltés ideje: 2020.02.05.

július 1-i úgy nevezett package deal ~ csomagmegállapodás, egyben kívánta kezelni Karabak státuszát és véget vetni a konfliktusnak.²¹⁰ 1998-ban a szervezet következő konfliktus feloldását célzó dokumentuma az úgy nevezett common state ~ közös állam tervezete, ami egyfajta föderatív megoldást helyezett előtérbe.²¹¹ A kidolgozott egyezmény tervezetek közül egy sem került elfogadásra a Hegyi-Karabak és Azerbajdzsán által, de ez még nem feltétlenül jelenti az EBESZ sikertelenségét a békítő folyamatban. Habár a tervezetek közül egy sem vált valódi egyezménnyé, a nemzetközi szervezet radikálisan előre mozdította a vitás felek között a tárgyalások folyamatát. 1999-től közvetlenül, államfői szinten zajlanak a találkozók.²¹²

A legjelentősebb dokumentum, ami a bilaterális államfői szintű tárgyalások során ellenjegyzésre került, a 2008-as Meindorf dokumentum. A Moszkva városa melletti Meindorf kastélyról, a találkozó helyszínéről kapta a nevét, jelentősége, hogy az 1994-es tűzszüneti megállapodás óta ez az első, államfői szinten jegyzett egyezmény. Tartalmát tekintve kevésbé kardinális, de kimondja a karabaki konfliktus békés rendezésének igényét.²¹³ Azonban hiába a további kétoldalú közvetlen tárgyalások Aliev és Sarkisian elnökök között, a 2010-es évek közepére a két állam viszonya újra eldurvul és ezáltal Hegyi-Karabak státuszának rendezésére irányuló törekvések is megszakadnak.²¹⁴

2016. április 2-5, valamint 27-28 között zajlott az úgy nevezett hat napos háború.²¹⁵ A háborús napok alatt mindkét fél, a karabaki és az azerbajdzsáni erők is fegyveresen támadtak civilekre, garázdálkodtak a falvakban és városokban. Szinte

²¹⁰ OSCE Minsk Group Proposal 'Package deal', <https://www.legal-tools.org/doc/4b2ddb/pdf/>, Letöltés ideje: 2020.02.05.

²¹¹ OSCE Minsk Group Proposal 'Common state deal', <https://www.legal-tools.org/doc/f2c2f3/pdf/>, Letöltés ideje: 2020.02.05.

²¹² Ministry of Foreign Affairs Azerbaijan - Negotiations chronology between Azerbaijan and Armenia, <http://www.mfa.gov.az/en/content/856>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

²¹³ Thomas de Waal: Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War, New York University Press, New York – London, 2013, p. 295, Joint declaration of the Foreign Ministers and Deputy Minister of France, Russia, and the United States on Nagorno-Karabakh, <https://www.osce.org/mc/35384?download=true>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

²¹⁴ Ministry of Foreign Affairs Azerbaijan - General overview, <http://mfa.gov.az/content/835>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

²¹⁵ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - The Four-day War of 2-5 April 2016, <http://www.nkr.am/en/four-day-war>, Letöltés ideje: 2019.05.19.

magától értetődően mindkét fél a másikat vádolja a véres támadások indításával, amire a másik fél csak önvédelemből reagált.²¹⁶

Mivel az atrocitások kiemelkedően magas emberáldozattal jártak mind a két oldalon, így a tűzszüneti egyezmény a hat nap elteltével visszaállításra került.

Az 1994-es tűzszüneti megállapodás azonban az eltelt bő évtized alatt sem bizonyult stabil megoldásnak, tekintve, hogy az mindkét fél által folyamatos, kisebb, illetve szélsőségesebb támadásokkal megsértésre került.²¹⁷

Az ellentét feloldásának nehézségére több meghatározó körülményt is fel tudunk hozni. Egyrészt, a térség földrajzi sajátossága miatt katonai értelemben is szinte sakk-matt helyzetet állapíthatunk meg: a karabaki magaslati régió rendkívül jól védhető (az azeri erők nem is jutottak előre 1994 óta területileg egészen a 2020-as támadásokig), azonban a védhetőségének hátránya, hogy nem alkalmas támadás indítására.²¹⁸ Másrészt, a konfliktus kulturális viszonylatban is feloldhatatlan, ami a politikai tárgyalások sikertelenségét is magyarázza. A térséget az azeri kultúrában etnikai bölcsőként tisztelik, ezzel szemben az itt élő karabaki örmények számára pedig dicső háború helyszínét jelenti - olyannyira, hogy a karabaki háború hősei alkotta párt 1988-tól legalább 2012-ig hatalmon volt.²¹⁹ Ezáltal a két fél agresszív fellépése egymással szemben csak még alantasabb megítélésre talál a másikonál, az azeriak számára az örmények tevékenysége

²¹⁶ Ministry of Foreign Affairs Azerbaijan - Grave consequences of the provocations of the Armenian army against Azerbaijani civilians (April 2-5 and 27-28, 2016), http://mfa.gov.az/files/file/T_qdimat_Garaba_.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.19.

²¹⁷ Vö.: EBESZ PC.DEL/57/17 Statement On the Armed Provocation by Azerbaijan at the Armenian-Azerbaijani State Border, <https://www.osce.org/pc/295886?download=true>, Letöltés ideje: 2017.05.22, EBESZ PC.DEL/190/17 Statement On the Escalation of Situation along the Line of Contact between NagornoKarabakh and Azerbaijan, <https://www.osce.org/pc/299951?download=true>, Letöltés ideje: 2019.05.22, EBESZ PC.DEL/296/17 Statement On the Escalation of Situation along the Line of Contact between Nagorno Karabakh and Azerbaijan, <https://www.osce.org/permanent-council/304351?download=true>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

²¹⁸ Wagner Péter: A „négynapos háború” Hegyi-Karabahban, Külügyi Gazdasági Intézet, KKI tanulmányok, 2016, https://kki.hu/assets/upload/5_KKI-tanulmany_AZE-ARM_Wagner_20160713.pdf?fbclid=IwAR2ttNca8beC-RyBebtod5XIM4G6177TaiZyup80Xz7hS1v388nrqKq7osA, Letöltés ideje: 2019.05.22.

²¹⁹ Tálas Péter – Csiki Tamás – Gazdik Gyula – Varga Gergely: Az örmény–azeri konfliktus geopolitikai háttere és Ramil Szafarov átadatásának külpolitikai jelentősége in: NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT NÉZŐPONTOK – 2012/2, 2012, p.3., https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/2012_2.original.pdf?fbclid=IwAR3QzfzKOln23WGJE8PLdQ3ExcUWgXydpJRb0urHJHKZKfAdSg0tnseq1Eg, Letöltés ideje: 2019.05.10.

terrorista cselekmény, a karabaki örményekkel szemben az azeri támadások pedig etnikai tisztogatás jelentésével és jelentőségével bírnak.²²⁰

A karabaki konfliktus az általam vizsgált posztszovjet szakadár tevékenységek között a legvéresebb háború. A pogromok, népirtás, garázdaság, gerillaharc és egyéb atrocitások eredményképpen a két vitás fél megközelítőleg 40 000 főt veszített²²¹ és ez a szélsőséges szembenállás a mai napig nem került feloldásra. A konfliktus ezen állapotában került befagyásra – a fegyveres összetűzések továbbra is újra és újra kiújulnak, a Hegyi-Karabak entitásának státusza pedig továbbra sem került rendezésre.

Befagyott állapotának elemzésére az értekezés következő fő fejezetében térnék ki.

I.4. Grúzia – Abházia és Dél-Oszétia

I.4.1. Történelmi előzmények – konfliktus kialakulása és lefolyása

Az eddigiekben feldolgozott entitásokhoz hasonlóan államiság tekintetében hanyattatott területekről beszélhetünk. Az évezredek során több fennhatóság alá tartozott térségekről beszélhetünk, eltérő rendszerekkel különböző birodalmak épültek, mind Abházia, mint Dél-Oszétia régióiban.

Elsőként Abházia területét elemzés alá vonva, az első államiság a 9. században a területre bevándorolt, görög eredetű népcsoport által alapított Abház Királyság. Mielőtt a régió a mai Grúzia területi integritása alá került volna, a történelem során a későbbiekben a 15. századtól iszlám fennhatóság alá, majd a 19. század elején a cári Oroszországhoz tartozott egészen annak bukásáig.²²² A cárság megbuktatásával kialakuló szovjet Oroszország, később Szovjetunió fennállása alatt Abházia 1921 és 1931 közötti évtizedben önálló szovjet szocialista köztársaság státuszát élvezhette, végül mégis beolvasztásra került területileg a szovjet Grúziába. Ekkortól Abházia a szovjet Grúzia

²²⁰ CSINTALAN LILIAN – ERŐSS ÁGNES: A NEMLÉT HÁROM ÁRNYALATA: A KAUKÁZUS EL NEM ISMERT ÁLLAMAINAK KIALAKULÁSA ÉS KILÁTÁSAI, Földrajzi Közlemények 2016. 140. 4. P.335., https://www.foldrajzitasasag.hu/downloads/foldrajzi_kozlemenyek_2016_140_evf_4_pp_328.pdf?fbclid=IwAR0Xc6Pigt9W3l37jidTNOjpsGkjwu5aV-y00An50OoOeKW_YONIGN8CTk, Letöltés ideje: 2019.05.10.

²²¹ Marosvári Csaba: A hegyi-karabahi konfliktus (1988–1994), Grotius Közlemények, 2013.10.16, p.9-11. és 15., http://www.grotius.hu/doc/pub/FXXWTT/2013-10-16_marosvari_csaba_a-hegyi-karabahi-konfliktus.pdf?fbclid=IwAR0xXsFrqs0YndcoxHJJJaLUUsjij4q7QE8JKLUv-AHdEjkn-KITjtQYPacg, Letöltés ideje: 2019.05.10.

²²² Gia Mosashvili: Conflict in Abkhazia: Reasons and Solutions, in: Conflict in Abkhazia: Reasons and Solutions - A scientific research in International Relations, Tbilisi State University, Tbilisi, 2019, p.1., https://www.researchgate.net/publication/334680589_Conflict_in_Abkhazia_Reasons_and_Solutions, Letöltés ideje: 2020.03.23.

tagállamán belül autonóm egységként került meghatározásra, azonban az abház-grúz szembenállás már ekkor élesen elválasztotta a két népcsoportot. Ezen etnikai szembenállást az elnyomások asszimilációs törekvések grúz oldalról csak tovább rontották,²²³ például a kulturális beolvasztás értelmében saját asszír jellegű abaza nyelv helyett a grúz és orosz nyelv használatát tették kötelezővé.²²⁴

Az 1970-es és 1980-as évek során a szembenállás tovább romlott, ekkor már a Szovjetunió központi szabályozása és állásfoglalása miatt, központilag előidézve - a grúz mezőgazdasági termelőket háttérbe szorították az abház termelőkkel szemben, akiknek a háttérbe szorulás mellett a mesterségesen alacsonyan tartott árak miatti megélhetés veszteséssel is meg kellett küzdeniük.²²⁵ Ezzel szemben Abházia igen közkedvelt vidékké vált a szovjet integráció szemében, amellett, hogy dohánnyal és citrusfélékkel, tehát akkoriban különleges luxustermékkel volt jelen a szovjet piacon, a szovjet Riviérának nevezett térség mediterrán jellege miatt közkedvelt utazási cél is volt.²²⁶

A nemzetközi státusz hiányából fakadóan, valamint az erőteljes etnikai szembenállásnak köszönhetően az abház régió az első nyitási lehetőséggel, tehát a korábbiakban is a megmozdulások egyik okaként már többször bemutatott glasznoszty és peresztrojka hozta olvadással élve megfogalmazta a Lykhny felhívás. A felhívás valójában, fizikai létében egy levél, ami a kidolgozása helyéről kapta a város nevét, és amiben a szovjet központi hatalmat az 1921-1931 közötti önálló szovjet szocialista köztársaság státuszának visszaállítására kéri.²²⁷ A kérvény megfogalmazásával

²²³ The Abkhazia Conflict Fact Sheet, Bureau of European and Eurasian Affairs, Washington DC, July 28, 2005, <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/fs/53745.htm>, Letöltés ideje: 2020.03.23.

²²⁴ George Hewitt: *Discordant Neighbours: A Reassessment of the Georgian-Abkhazian and Georgian Conflicts*, in: Sergei Bogatyev – Dittmar Schorkowitz (szerk.): *Eurasian Studies Library Volume 3*, Brill, Leiden-Berlin, 2013, pp. 1-2, https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=eshhfkTqkXkC&oi=fnd&pg=PR13&dq=georgia+abkhazia+conflict&ots=iqGMg3AeAA&sig=ZfQEnHTCXWkQILyg2c2hbaw9djU&redir_esc=y#v=onepage&q=georgia%20abkhazia%20conflict&f=false, Letöltés ideje: 2020.03.23.

²²⁵ Alexandros Petersen: *The 1992-1993 Georgia-Abkhazia War: A Forgotten Conflict*, *Caucasian Review of International Affairs*, Vol. 2. Nr. 4., 2008, p. 13, <http://georgica.tsu.edu.ge/files/05-Security/Petersen-2008.pdf>, Letöltés ideje: 2020.03.26.

²²⁶ Bruno Coppieters: *The Roots of the Conflict*, in: John Lattimer (szerk.) *Accord Issue 7. A Question of Sovereignty – The Georgia – Abkhazia Peace Process*, Conciliation Resources, London, 1999, p. 14, https://rc-services-assets.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/A_question_of_sovereignty_The_Georgia-Abkhazia_peace_process_Accord_Issue_7.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

²²⁷ Dogachan Dagı: *Conflict and negotiation between Georgia and Abkhazia: What went wrong?*, in: *New Eastern Politics*, August 2018, pp. 2-3, https://www.researchgate.net/publication/327679612_Conflict_and_negotiation_between_Georgia_and_Abkhazia_What_went_wrong, Letöltés ideje: 2020.03.23.

párhuzamosan Lykhny városában már zajlottak az első megmozdulások, amire válaszul a grúz népesség is szerveződni kezdett – részben az abház önállóság ellen, de a szovjet elnyomásra válaszul is. Utóbbi miatt a megmozdulásokat gyorsan elfojtja a szovjet vörös hadsereg.²²⁸

A konfliktus innen tripartit – három oldalúvá válik. 1989. júliusában került sor az első fegyveres összecsapásra az abház és grúz felek között, amit gyors szovjet fellépéssel feloldottak, így a harcok során alig párszáz fő veszítette életét – amellet, hogy akár egy emberélet vesztesége is sok, az eddigiekben vizsgált konfliktusok veszteségeihez mérten valóban gyors feloldásról beszélhetünk. 1990. augusztus 25-én a szovjet Legfelsőbb Tanács visszaállította az önálló szovjet tagállamiságot Abházia felé, viszont alig néhány hónappal később, 1991. április 9-én Grúzia kikiáltotta függetlenségét és az 1921-es önálló grúz alkotmányt helyezi újra hatályba, amiben Abházia még csak autonómiával sem bír.²²⁹ Tovább nehezítette a helyzetet a grúz aktuálpolitika, aminek hívoszavai például Grúzia a grúzokért, vagy Grúzia – Isten országa.²³⁰ Az 1921-es grúz alkotmányra válaszul az 1925-ös abházi dokumentumot helyezik újra hatályba, aminek értelmében egyenlő entitások Grúziával – 1992. július 23-án erre alapozva mondják ki később a függetlenségüket is.²³¹

Ekkor kapcsolódik be Dél-Oszétia a konfliktusba. A glasznoszty és peresztrojka időszaka alatt kevésbé szerveződött saját mozgólódás dél-oszét részről, a grúz nacionalizmus emelkedésére reagáltak, és kiemelten etnikai alapon cselekedtek.

²²⁸ Alexei Zverev: *Ethnic Conflicts in the Caucasus 1988-1994*, in: Bruno Coppieters (szerk.): *Contested Borders in the Caucasus*, VUB University Press, Brüsszel, 1996, <http://poli.vub.ac.be/publi/ContBorders/eng/ch0103.htm>, Letöltés ideje: 2020.03.23.

²²⁹ Alexander Mikaberidze: *Historical Dictionary of Georgia*, Rowman & Littlefield, Lanham, 2015, pp. 72-73, https://books.google.hu/books?id=JNNQCgAAQBAJ&pg=PA72&lpg=PA72&dq=georgia+abkhazia+lykhny+appeal+1989&source=bl&ots=y9KFIT37RG&sig=ACfU3U1naG_FgJI4y_B-Hcv1ezwDys3Wbw&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwj89ZqHxbDoAhVCw4sKHaE5Bo8Q6AEwDnoECAkQAQ#v=onepage&q=georgia%20abkhazia%20lykhny%20appeal%201989&f=false, Letöltés ideje: 2020.03.23.

²³⁰ George Hewitt (szerk.): *The Abkhazians: A Handbook*, Routledge, New York, 2013, p. 137, https://books.google.hu/books?id=YUfAgAAQBAJ&pg=PA132&lpg=PA132&dq=georgia+abkhazia+lykhny+appeal+1989&source=bl&ots=tfSE_PwC2L&sig=ACfU3U26_5a1yeE2TviMeYnHRdApvE9YLg&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwj89ZqHxbDoAhVCw4sKHaE5Bo8Q6AEwEXoECAoQAQ#v=onepage&q=georgia%20abkhazia%20lykhny%20appeal%201989&f=false, Letöltés ideje: 2020.03.23.

²³¹ Pål Kolstø - Helge Blakkisrud: *Living with Non-recognition: State- and Nation-building in South Caucasian Quasi-states*, *Europe–Asia Studies*, 60/3, 2008, p. 486, https://www.researchgate.net/publication/248965338_Living_with_Non-Recognition_State-and_Nation-building_in_South_Caucasian_Quasi-States, Letöltés ideje: 2020.03.26.

A térségben élő oszétok a 13. században a mai Irán térségéből vándoroltak a régióba, ahol ma nem csak Dél-Oszétia, de az események vizsgálatakor Orosz Szovjet Szocialista Köztársaság, ma az Orosz Föderáció területén található Észak-Oszétia és Alánia egységeibe is. Ennek értelmében a dél-oszét megmozdulás célja elsősorban nem kizárólagosan a függetlenedés, hanem az előbbiekkal közös entitás kialakítása is.²³² Ennek érdekében már az 1920-as években is létezett oszét mozgalom, amire a grúz oldal szélsőséges pogromokkal válaszolt, támadták a civileket, házakat gyújtottak fel, megélhetésüket jelentő egységeket romboltak le. Az áldozatok magas száma miatt 1924-ben az oszét egység kérdése Sztálin, szovjet vezető elé került – az oszét küldött lelövése feltételezhetően az egység elutasítását jelentette.²³³

A grúz nacionalizmus erősödésével egyre nagyobb méreteket öltött az ellenségeskedés az oszétokkal szemben. 1989-ben egy új nyelvtörvénnyel az abház nyelvet elnyomva a grúz nyelvet teszik kizárólag használhatóvá, 1990-ben pedig az ország területén élő kisebbségeket (köztük természetesen az oszétokat is) kitiltották a parlamenti választásokból.²³⁴ Az elnyomás ellenére az oszét önállóság és egység gondolata tovább élt, és az abház törekvésekre válaszul 1989-ben új lendületet vett. Az Okrug régióban zajló tüntetéseket követően 1990-ben kikiáltották a Dél-Oszétiai Szovjet Demokratikus Köztársaság létrejöttét.²³⁵

A frissen alakult dél-oszét köztársaság sorsa is ugyanaz, mint az abház szovjet szocialista társáé, a grúz alkotmánnyal semmisnek tekintik – ennek következménye fegyveres összecsapás mind a két féllel.

Abházia a Szovjetunió időszaka alatt valamivel jobb sorssal bírt, mint dél-oszét társa. Az ideiglenes államiség autonóm kerületté degradálását követően az 1970-es

²³² Tracey C. German: The South Ossetia Conflict: Collision of Georgian and Russian Interests, *Politique Étrangère*, Vol. 2006. Nr. 1., 2006, pp. 51-64, https://www.cairn-int.info/article-E_PE_061_0051--the-south-ossetia-conflict-russia.htm, Letöltés ideje: 2020.03.24.

²³³ Inga Kochieva - Alexi Margiev: Georgia: Ethnic Cleansing of Ossetians 1989-1992, Europe Publishing House, Moscow, 2005, pp. 1-2., <https://www.osce.org/odihr/83387?download=true>, Letöltés ideje: 2020.02.23.

²³⁴ Dennis Sammut - Nikola Cvetkovski: The Georgia—South Ossetia Conflict, Confidence Building Matters No 6, VERTIC, London, 1996, pp. 10-13, http://www.vertic.org/media/Archived_Publications/Matters/Confidence_Building_Matters_No6.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.23.

²³⁵ Vasili Rukhadze - Glen Duer: Sovereignty Issues in the Caucasus: Contested Ethnic and National Identities in Chechnya, Abkhazia, and South Ossetia, *Nationalities Affairs*, 48/2016, 2016, p.35, https://pdfs.semanticscholar.org/26c3/56846a4a4ba1f109e941aec42ad19ab3f4ea.pdf?_ga=2.22834681.398792879.1585044514-1219898826.1585044514, Letöltés ideje: 2020.02.23.

évektől legalább enyhült az elnyomás a térségben, használhatták a saját nyelvüket, lehetett önálló oktatásuk, ami abház nyelven, önállóan működtetett oktatási rendszerben valósulhatott meg, bírtak képvisellel is. Ezzel szemben a dél-oszétok csupán autonóm terület státuszában léteztek, grúz és orosz kulturális elnyomás alatt álltak, nem használhatták a saját nyelvüket, az oktatás nyelve is grúz és orosz volt, ráadásul saját, latin abc-jük használata is tilos volt.²³⁶

Mielőtt áttérnék a fegyveres összecsapások kérdésére, kitekintésként röviden szót szeretnék ejteni egy, szintén Grúzia térségében található további entitásról – Adzsáriáról. A Szovjetunió összeomlásával és a grúz nacionalizmussal párhuzamosan szintén nemzeti öntudatra ébredt, eredetileg autonóm terület volt a grúz szocialista tagköztársaságban. A térség megmozdulását azonban viszonylag hamar feloldották és ezzel megoldották a függetlenedési törekvéseket is - meggyilkolták az összes idegen és párthű vezetőt. Ezt követően 1991-ben ki is mondták a függetlenségüket, azonban 2004-ben a Shaakhasvili féle grúz nacionalista vonal újra integrálta az egységet Grúziába.²³⁷

Tekintve, hogy az elmúlt majd' két évtized alatt nem történt további függetlenségi törekvés, a korábbi Adzsáriát Grúzia részének tekintem, így nem része a kutatásnak és a továbbiakban értekezésnek sem.

I.4.2. Fegyveres szembenállás

A fegyveres szembenállás elsőként Dél-Oszétia és grúz oldalak között alakult ki. Már 1989-ben katonai fellépéssel válaszolt a grúz kormány az oszét mozgolódásokra. Megközelítőleg 15000 grúz katonát indítottak útnak a dél-oszét régió fővárosa felé, de már ekkor útjukat állta az ebben az évben megalapított Populáris Front – orosz segítséggel.²³⁸ Miután 1990-ben kizárták őket a grúz választásokból, a dél-oszétok

²³⁶ Benes Károly: Előjáték egy háborúhoz – Grúzia, Dél-Oszétia és Abházia az 1990-es években, *Hadtudományi Szemle*, 2014. VII. évfolyam 4. szám, p. 72, http://epa.oszk.hu/02400/02463/00025/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_04_069-082.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.31.

²³⁷ Benes Károly: Előjáték egy háborúhoz – Grúzia, Dél-Oszétia és Abházia az 1990-es években, *Hadtudományi Szemle*, 2014. VII. évfolyam 4. szám, p. 75, http://epa.oszk.hu/02400/02463/00025/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_04_069-082.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.31.

²³⁸ Bloodshed in the Caucasus - Violations of Humanitarian Law and Human Rights in Violations of Humanitarian Law and Human Rights in Violations of Humanitarian Law and Human Rights in the Georgia the Georgia the Georgia-South Ossetia Conflict South Ossetia Conflict, Human Rights Watch, New York, 1992, pp. 7-8, <https://www.hrw.org/legacy/reports/pdfs/g/georgia/georgia.923/georgia923full.pdf>, Letöltés ideje: 2020.03.26.

megtartották saját önálló parlamenti választásukat. Ezt követően a két fél hivatalosan háborúban áll.²³⁹

A háború egy évig tartott, 1991-1992 között. Lassú háború, a felek valójában kölcsönösen, szépen lassan kivéreztek egymást, kínozták a már egyébként is gazdaságilag elmaradott régiót. Megközelítőleg 1000 fő vesztette életét ez alatt az egy év alatt, a menekültek száma viszonylag nagy szórással 50 és 100 000 közé tehető. A kegyetlen folyamat csupán azért húzódhatott egy éven keresztül, mert az oszét oldal orosz segítséget kapott, főként fegyverek formájában.²⁴⁰ Ezt a jelenséget hívja John O'Loughlin, posztszovjet kutató Kremlin-kéznek: az orosz állam úgy vállal szerepet, ahogy neki tetszik, ahogy az érdekei diktálják.²⁴¹ Ennek értelmében az orosz állásfoglalás Grúzia felé a területi integritás fontosságát hangsúlyozza, közben a szakadárokat támogatva mégis titokban fegyvereket szállított Dél-Oszétiába.²⁴²

Abházia első fegyveres összecsapására a grúz féllel nem sokkal a dél-oszét fegyveres felkelést követően, szintén még 1989-ben került sor. Miután a grúz felsőoktatás egy részét az abház fővárosba akarták áthelyezni, ami felborította volna az eddigiekben is rossz etnikai arányokat a térségben, hiába kapott volna az abház fél képviselőt az 1990-es választásokon, mégis bojkottálták azt. 1992-re felállt az új, immáron független Grúzia hadserege, és ekkorra már a dél-oszét féllel folytatott összecsapás sem hátráltatta őket, így Abházia felé fordult a grúz katonai figyelem. Az ellenállás azonban nagyobb volt, mint amivel számoltak, sőt, 1993-ra az abházok nem csak visszaverik a grúz

²³⁹ Crisis Group Europe Report N°159, Georgia: Avoiding War in South Ossetia, 26 november 2004, pp. 3-5, https://www.files.ethz.ch/isn/28087/159_georgia_avoiding_war_in_south_ossetia.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

²⁴⁰ Sabine Fischer: The Conflicts over Abkhazia and South Ossetia in Light of the Crisis over Ukraine, in: Sabine Fischer (szerk.): Not Frozen! The Unresolved Conflicts over Transnistria, Abkhazia, South Ossetia and Nagorno-Karabakh in Light of the Crisis over Ukraine, Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs, Berlin, 2016, p.45, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP09_fhs.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.23.

²⁴¹ John O'Loughlin - Vladimir Kolosov - Gerard Toal: Inside the post-Soviet de facto states: A comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria, Eurasian Geography and Economics, Vol. 55. Nr. 5, 2014, p. 427, https://www.researchgate.net/publication/273517106_Inside_the_post-Soviet_de_facto_states_A_comparison_of_attitudes_in_Abkhazia_Nagorny_Karabakh_South_Ossetia_and_Transnistria, Letöltés ideje: 2020.03.23.

²⁴² Sabine Fischer: The Conflicts over Abkhazia and South Ossetia in Light of the Crisis over Ukraine, in: Sabine Fischer (szerk.): Not Frozen! The Unresolved Conflicts over Transnistria, Abkhazia, South Ossetia and Nagorno-Karabakh in Light of the Crisis over Ukraine, Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs, Berlin, 2016, p.45, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP09_fhs.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.23.

támadókat, de teljesen kiszorítják a grúz haderőt az abház térségből.²⁴³ 1994-re a harcok ideiglenesen nyugvópontra értek, köszönhetően az orosz közbenjárásnak, ami hasonlóan a dél-oszét esethez, kizárólag saját érdeken alapult – míg az abházokat fegyverekkel segítették, a grúz felet pedig diplomáciai nyomás alá helyezték, ki tudták menteni a szovjet Riviérán nyaraló honfitársakat.²⁴⁴

I.4.3. Tárgyalás és tűzszünet

I.4.3.1. Dél-Oszétia

A tűzszünethez vezető úton az első dokumentum előzménye az 1992. június 10-i, Kazbegi városában zajló, első közvetlen bilaterális dél-oszét és grúz tárgyalás.²⁴⁵ Ennek a kapcsolatfelvételnek köszönhető az 1992. évi Szocsi Egyezmény, a Grúz és Dél-Oszét Konfliktus Feloldás Alapelveinek Egyezménye ~ Agreement on Principles of Settlement of the Georgian – Ossetian Conflict. A Sochi Egyezmény épít a kazbegi megbeszéléseken egyeztetettekre, emellett az ENSZ alapokmányra és a Helsinki Záróokmányra is. Tartalmazza ez év június 28-tól a teljes tűzszünetet, ami minden katonai csoport visszavonását jelenti, kifejezett hangsúllyal a konfliktusban részt vevő orosz csapatokon. Kimondja vegyes összetételű ellenőrző bizottság és katonai megfigyelő csoportok felállításának szükségességét, amibe mindkét vitás fél saját embereit is delegálhatja. Ezen csoport központja a dél-oszét fővárosban, Tskhinkvaliban található, de az egykori frontokra is helyeznek kisebb egységeket. A feladatuk a tűzszünet megszegése esetén azonnal vizsgálat és a béke visszaállítása, a gazdaság újraindítása az érintett területeken,

²⁴³ Dov Lynch: Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and de Facto States, United States Institute of Peace, Washington, 2004, pp. 27-29, <https://books.google.hu/books?id=Pv3yUYfI3TIC&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false>, Letöltés ideje: 2020.03.26.

²⁴⁴ John O'Loughlin - Vladimir Kolosov - Gerard Toal: Inside the post-Soviet de facto states: A comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria, Eurasian Geography and Economics, Vol. 55. Nr. 5, 2014, p. 427, https://www.researchgate.net/publication/273517106_Inside_the_post-Soviet_de_facto_states_A_comparison_of_attitudes_in_Abkhazia_Nagorny_Karabakh_South_Ossetia_and_Transnistria, Letöltés ideje: 2020.03.23.

²⁴⁵ Alexander Mikaberidze: Historical Dictionary of Georgia, Rowman & Littlefield, Lanham, 2015, p. 601, https://books.google.hu/books?id=JNNQCgAAQBAJ&pg=PA601&lpg=PA601&dq=agreement+of+Kazbegi+10+June+1992&source=bl&ots=y9KGCO86RD&sig=ACfU3U23gN1KfDDI3arFUJ9gZ_U9KTvnZw&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwjHzugS77roAhXi-SoKHQaUAScQ6AEwA3oECAoQAQ#v=onepage&q=agreement%20of%20Kazbegi%2010%20June%201992&f=false, Letöltés ideje: 2020.03.26.

a menekültek kérdésének kezelése, valamint a médiában megjelentek ellenőrzése és szabályozása.²⁴⁶

A Szocsi dokumentumot több alkalommal kiegészítették, először július 12-én, amikor a demilitarizált övezetek kialakításáról döntöttek. Ennek kiterjedése 15 kilométeres körzetű a főváros körül, illetve további 14 kilométer, 7-7 kilométeres felosztásban a kijelölt határvonalakon.²⁴⁷ Július 27-én a Terms of Reference ~ Feladatmeghatározás című dokumentumban háromoldalú ellenőrző bizottság, grúz, dél-oszét és orosz összetételű egység felállításáról döntenek. 1997-ben további kiegészítésben a menekültügyi kérdés került előtérbe, ettől kezdve azonban inaktívvá válnak az eddig együttműködő felek. Albizottságokba szerveződve igyekeznek fenntartani a továbbiakban is a kapcsolatot, 2000-ben pedig a folyamat a dél-oszét fél kilépésével grúz-orosz bilaterális úton halad tovább.²⁴⁸ 2004 óta a kapcsolatok teljes degradációja zajlik, grúz oldalról Mikhael Shaakhasvili megválasztott elnök területi integrációs politikája,²⁴⁹ dél-oszét részről pedig Eduar Kokoity vezető Észak-Oszétiával egyesülés célkitűzése rombolja a két fél kötetelkeit.²⁵⁰

Tovább rontja a helyzetet, hogy 2004 július 20-án a grúz kormány megtagadta a Szocsi Egyezménybe foglaltak betartását, mert nem teszik lehetővé az oszét régió grúz fennhatóság alá vonását. Emellett, a konfliktust nem grúz-oszét, hanem grúz-orosz viszonylatban definiálják és ezért nem fogadják el az orosz mediátor szerepet sem. Ismételten kiújultak a harcok, és habár ekkor még tűzszünet nagyvonalakban betartásra

²⁴⁶ Szocsi Egyezmény ~ Agreement on Principles of Settlement of the Georgian – Ossetian Conflict, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GE%20RU_920624_AgreemenOnPrinciplesOfSettlementGeorgianOssetianConflict.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

²⁴⁷ Georgia: Avoiding War in South Ossetia ICG Europe Report N°159, 26 November 2004, https://www.files.ethz.ch/isn/28087/159_georgia_avoiding_war_in_south_ossetia.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

²⁴⁸ Georgia – South Ossetia: Refugee Return the Path to Peace ICG Report No.38, 19 April 2005, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/dsca20050524_15/dsca20050524_4_15en.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

²⁴⁹ Georgia's South Ossetia Conflict: Make Haste Slowly Crisis Group Europe Report N°183, 7 June 2007, http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/5456~v~Georgia_8217s_South_Ossetia_Conflict_Make_Haste_Slowly.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

²⁵⁰ Georgia: Avoiding War in South Ossetia ICG Europe Report N°159, 26 November 2004, https://www.files.ethz.ch/isn/28087/159_georgia_avoiding_war_in_south_ossetia.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

került, de a szembenállás és ellenséges hangulat megmaradt a két fél között a következő években is.²⁵¹

I.4.3.2. Abházia

Abházia esetében három dokumentumról kell szót ejtenünk. Első bilaterális, tűzszünetre törekvő egyezmény a 1992. szeptember 3-i Moszkvai Egyezmény, ezt követte 1993. július 27-én a Szocsi II. Egyezmény, illetve 1994. május 14-én megfogalmazásra került a második Moszkvai Egyezmény. Ezen utolsó tűzszüneti megállapodás van életben hivatalosan egészen napjainkig.

Az első moszkvai dokumentum 1992. szeptember 3-ról a grúz területi integritást szem előtt tartva, szeptember 5-től teljes tűzszünet rendelt el minden fegyvernemre. Emellett vegyes személyi összetételű megfigyelő és ellenőrző bizottság azonnali kialakítását mondta ki, speciális egységek felállítása mellett a csapatok lefegyverzésének és visszavonásának koordinálására. Szeptember 10-ig kötelezi a feleket a fogvatartottak cseréjére (all for all ~ mindenkit mindenkiért alapon), valamint kimondja a menekültek hazatérésének megsegítésének szükségességét. Ennek értelmében evakuálni kell azokat, akik el szeretnének hagyni egy adott régiót és azonnal meg kell kezdeni az eltűntek felkutatását is. Az egyezmény lehetővé teszi a nemzetközi segítség bevonását a térségbe, amennyiben a segítő missziók során a nemzetközi normákat szem előtt-, és be- is tartják. A térségben maradó orosz csoportoknak semlegesek kell maradniuk, illetve a dokumentum alapján meg kell akadályozni további konfliktusok kialakulását és további résztvevők belefolyását is.²⁵²

Az 1993. július 27-i, második Szocsi Egyezmény az Orosz föderáció mediációjának köszönhetően valósult meg. Ezen egyezmény értelmében július 28. déltől tűzszünet és erőszak általános tilalma lépett életbe. Emellett 3x9 fős megfigyelő csoportot hoztak létre a tűzszünet betartatására, és együttműködésre az ide érkező nemzetközi csoportokkal – ha az egyezménybe foglaltakat bármelyik fél megsértené, az azt észlelő csoport azonnal jelent az ENSZ és EBESZ felé is, valamint közbe is léphet. A felállított egységek biztonságáról a munkavégzés során, azok szállásáért a vitás felek felelnek,

²⁵¹ Sergey Markedonov: Caucasus Conflict Breaks Old Rules of the Game, Russian Analytical Digest 45/08, 2008, p.3, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-45-2-5.pdf>, Letöltés ideje: 2020.03.26.

²⁵² Moscow Agreement 3. September 1992, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GE_920903_Moscow%20Agreement.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.31.

illetve a közlekedést is ők biztosítják. A második Szocsi Egyezményben a felek döntenek egy Közös Bizottság ~ Joint Commission létrehozásáról, amiben az ENSZ és EBESZ képviselői is helyet kapnak, emellett kimondják további nemzetközi megfigyelők és békefenntartó missziók invitálását a térségbe, de kizárólag akkora méretben és összetétel szerint, amit a vitás felek jóváhagynak. Emellett kimondják a konfliktusos térség azonnali demilitarizálásának szükségességét is - ennek értelmében nemzetközi megfigyelők be-, résztvevő erők ki kell vonuljanak a térségből. A dokumentum rendelkezik a grúz és abház belterületi egységek létrehozásáról, az utak és általánosan a közlekedés biztonságának kiépítéséről, valamint multinacionális rendőri csoportok felállításáról is a közbiztonság fenntartására. A nemzetközi békefenntartó erők feladata a térség biztosítása is – amíg azok nem érkeznek meg a régióba, az itt állomásozó az orosz erők elláthatják a feladatot, amennyiben és ameddig semlegesek maradnak. A második Szocsi egyezmény rendelkezik továbbá a békés tárgyalások fenntartásáról e az ENSZ égisze alatt és az Orosz Föderáció mediálásával.²⁵³

A második Szocsi Egyezmény és a második Moszkvai Egyezmény között egy átmeneti, átvezető dokumentumként említést érdemel az 1993. december 1-i Egyetértési Memorandum ~ Memorandum of Understanding, ami az előbbieken említett tárgyalássorozat eredménye lesz. Megerősítik a Szocsi dokumentumba foglaltakból az erőszak tilalmát és elkötelezettségüket a békés vitarendezés mellett. A felek a jószándékuk jeléül a hadifoglyok cseréje mellett megegyeznek abban, hogy lehetővé teszik a menekültek számára a hazatérést, keresést indítanak az eltűnt személyek után, valamint helyreállítják a harcok által szétdúlt gazdasági és ellátási útvonalakat is. A tárgyalássorozatban először, ebben a memorandumban már megjelenik Abházia státuszának kérdése is, de ekkor még csak a státuszkérdés kezelésének szükségességét mondták ki.²⁵⁴

A grúz-abház konfliktus kezelését célzó tárgyalások utolsó egyezményes eredménye az 1994. május 14-i második Moszkvai Egyezmény. Ebben a dokumentumban

²⁵³ Agreement on a Cease-fire in Abkhazia and Arrangements to Monitor its Observance, Sochi Agreement 27. July 1993, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GE_930727_AbkhaziaCeasefireAndArrangementsToMonitorObservance.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.31.

²⁵⁴ Memorandum of Understanding between the Georgian and the Abkhaz sides at the negotiations held in Geneva 1993. december 1, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GE_931201_MoUGeorgianAndAbkhazSides.pdf, Letöltés ideje: 2020.06.24.

a tárgyaló felek ismételten, azonnali hatállyal elkötelezik magukat az újabb tűzszünet és az erőszak tilalmának betartása felé, ez alkalommal azonban a tűzszünet valódi betartására ellenőrző mechanizmusokat hívnak életre, földön, vízen és levegőben is, elhatárolódnak mindennemű katonai agressziótól és akciótól. Az egyezményben kijelölt biztonsági övezetben (a dokumentumhoz csatolt térképen minden zóna pontosan megjelölésre került) nem tartózkodhat katonai erő, ott nem tárolhatnak katonai felszerelést sem, az innen kivont elemek elhelyezését a térségben található ENSZ katonai megfigyelő határozza meg. Kizárólag a rendőrség és a közbiztonságért felelős milíciák viselhetnek fegyvert, azonban teljesen tilos, tehát részükre is, a 80 mm feletti tüzérségi fegyver, a tank és a páncélozott járművek használata. A vitás felek és az önkéntes katonai erők is kivonásra kerülnek. A biztonsági járőrfeladatokat az ide delegálandó FÁK békefenntartó misszió hivatott ellátni, emellett a légi és tengeri nyugalmat is ellenőrzik – kitétel a részükre, hogy ha megtámadják őket, ebben az esetben élhetnek az önvédelemhez való jogukkal. Ismételten megjelenik emellett a menekültek és áthelyezettek kérdése is. Az aláíró felek elkötelezik magukat az átfogó politikai megoldás kidolgozására és kérik az ENSZ békefenntartó misszió mandátumának meghosszabbítását, a FÁK a misszió mihamarabbi elindítását annak érdekében, hogy segíthessék a dokumentumba foglaltak megvalósítását.²⁵⁵

I.4.4. Kiújuló konfliktus

Habár a tárgyalássorozatok mindkét vitatott régió esetében átmeneti nyugalmat eredményeztek a konfliktusok kapcsán, mégis mindkét tűzszünet törékenynek és végesnek bizonyult – míg a dél-oszét esetben ez más a tárgyalások visszaesésével megjelent, az abház esetben a kiújuló fegyveres szembenállás vetett neki véget.

2008 augusztusában került sor az úgynevezett négy napos háborúra. Ez augusztus 7-én kezdődött, orosz és grúz oldalról kölcsönösen egymást hibáztatják annak kirobbanásáért - az oroszok szerint a grúzok fogtak katonai agresszióba, míg a grúzok szerint az oroszok indultak elsőként a dél-oszét főváros felé. Valójában 2004 óta folyamatos volt a szembenállás és az atrocitások grúz és oszét részről is, mégis, az oroszokkal kiegészülve mindhárom résztvevő a saját tevékenységét látja jogosnak: Grúzia, mint szuverén állam védi magát a szeparatistákkal szemben és az orosz

²⁵⁵ Agreement on a Cease-Fire and Separation of Forces, Moscow Agreement 14. May 1994, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GE_940514_AgreementCeasefireSeparationOfForces.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.31.

agressziótól, Dél-Oszétia az autonómiáját védi, az Orosz Föderáció az 1992-es ENSZ békefenntartó misszióra hivatkozva avatkozik bele a konfliktusba.²⁵⁶

Valójában azonban minden résztvevő félnek van alternatív, más valódi oka a szerepvállalásra. Oroszország egyrészt a befolyását védi a régióban, valamint kiemelt érdeke ellenőrzése alatt tartani a térség olaj és gáz lelőhelyeit, hogy védje a nyersanyagmonopóliumát,²⁵⁷ Grúzia pedig Saakashvili 2004-es hatalomra kerülése óta folyamatosan növeli a katonai képességeit és stratégiai megfontolásból a határokhoz közel telepít katonai bázisokat. Ez a tevékenység augusztusra tulajdonképpen folyamatos szembenállást eredményez, míg végül augusztus 7-én valójában Grúzia indítja az első átfogó szervezett katonai támadás Dél-Oszétia felé, először csak tüzérséggel, később tankokkal is, másnapra el is foglalva a dél-oszét fővárost. Erre válaszul még aznap bevonult az orosz hadsereg és 48 óra alatt nem csak kiszorította a grúzokat a dél-oszét térségből, de tovább is haladtak már grúz fennhatóság alatt is.²⁵⁸

Ekkor nyílt meg a második front a 2008-as konfliktus során, Abházia belépésével a katonai szembenállásba. Igaz, hogy területileg kevésbé érintett az aktuális támadásokban, augusztus 8. után az abház térségen mégis átvonult az orosz haderő – megtisztítva a vonulási útvonaluk alá eső északkeleti grúzok lakta és grúz kontroll, valamint nemzetközi megfigyelés alatt álló, azonban történelmileg abház régióhoz tartozó térséget az idegen erőktől. Ezt követően ezen a fronton is átlépték az abház-grúz határvonalat, grúz fennhatóságú területeket vonva ellenőrzésük alá. Ezt követően, egy 2009 szeptemberében kötött katonai együttműködési megállapodás alapján 2010 február óta állomásoztat az Orosz Föderáció Abházia térségében nem meghatározott számú katonát egészen napjainkig.²⁵⁹ Dél-Oszétiához hasonlóan kiemelten nagy az orosz befolyás Abháziában

²⁵⁶ Stephen Jones: Clash in the Caucasus: Georgia, Russia, and the Fate of South Ossetia, Origins, vol. 2, issue 2 - november 2008, <https://origins.osu.edu/article/clash-caucasus-georgia-russia-and-fate-south-ossetia>, Letöltés ideje: 2020.03.30.

²⁵⁷ Charles King: The Five-Day War - Managing Moscow After the Georgia Crisis, Foreign Affairs, November/ December 2008, pp. 5-6, http://homes.ieu.edu.tr/~ibagdadi/INT435/Readings/The%20Caucasus/King_Five_Day_War.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.30.

²⁵⁸ Vicken Cheterian: The August 2008 war in Georgia: from ethnic conflict to border wars, Central Asian Survey, Vol. 28, No. 2, June 2009, pp. 158-160, <https://is.muni.cz/el/1423/podzim2013/MVZ208/um/43679459/43050990.pdf>, Letöltés ideje: 2020.03.30.

²⁵⁹ Europe Report N°202 – 26 February 2010: Abkhazia: Deepening Dependence, International Crisis Group, pp. 1-2, https://www.ecoi.net/en/file/local/1092576/2107_1306244779_neu.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.30.

is, a katonai jelenlét mellett erőteljes gazdasági függésben tartja a régiót a föderáció, emellett az államépítésben is segítséget nyújtottak – más olvasatban befolyásolták azt.²⁶⁰

I.5. Az eddigiekből levont rövid következtetések

Az entitások függetlenedési törekvéseinek, a harcoknak és az azok rendezését célzó tárgyalássorozat, valamint azt segítő mediációs tevékenységek áttekintését követően rámutatnék néhány, már itt észlelhető sajátosságra, ami a térség szakadár egységeinek közös tulajdonságaként máris mintába rendeződik.

Elsőként fontos megállapítani, hogy a vizsgált entitások nem rendelkeznek stabil államiségi hagyományokkal. Az akár ezeréves, birodalmi háttérrel rendelkező európai egykori hatalmak, nagyhatalmakkal szemben a térségekben jellemzően rövid ideig fennálló állami egységek léteztek, melyek csekély fennállási idejük alatt is jellemzően akár belső vagy külső okoktól befolyásolva, de instabilan működtek. Míg egy-egy entitás, mint a mai Moldovával történetiségét megosztó Transznisztria, vagy a közvetlenül királysághoz visszavezethető Abházia visszavezethető egy gyökér-állam vagy birodalom egységéhez, még ezeket is a gyorsan változó fennhatóságok folyamatosan cserélődő elnyomása jellemezte az elmúlt évszázadok során. Első közös tulajdonsága tehát a vizsgált entitásoknak, hogy *nem rendelkeznek stabil államiségi gyökerekkel, hagyományokkal*. Ez – részlegesen ugyan, de - megmagyarázza jelenlegi instabil államiségüket is.

Ezáltal a Szovjetunió, mint egy ilyen elnyomó hatalom gyengülése és megszűnése az elemzés alá vont egységek felett érthető módon pozitívan befolyásolta azok függetlenségi törekvéseit. Az eddigiekben az entitások és a szovjet integráció közötti elnyomás enyhülése kapcsán a Gorbacsov elnöki glasznoszty és peresztrojka nyitás és fejlesztés politikája került kiemelésre, mivel kulturális, társadalmi értelemben ezek eredményeztek olyan körülményeket amelyek lehetővé tették a szecessziós gondolatok kialakulását és kiteljesedését – az egykori szovjet esernyő-identitás és erős központi irányítás megbomlott és ezzel teret engedett a nacionalizmus, az önálló identitás, végső soron a függetlenségi törekvések kialakulásának.

²⁶⁰ Sabine Fischer: Abkhazia and the Georgian-Abkhaz Conflict – Autumn 2009, ISS Analysis, 2009 December, <https://en.calameo.com/read/00095361230634795deee>, Letöltés ideje: 2020.03.30.

Habár a függetlenedési folyamatokat a társadalmi, szociális változások alapozták meg, maga a Szovjetunió bukását végül gazdasági ok eredményezte. A nem csak többmillió lakosságát, de a hatalmas kiterjedését alapul véve az előbbieken említett közös identitás és ideológia fenntartása az integráción belül leginkább katonai erőn alapult. A hidegháborús fejlesztési versengés és az évtizedes elhibázott gazdaságpolitika, miszerint a teljes unió erőforrásainak körülbelül negyedét a katonai szektorba ömlesztették, még az átlag életszínvonal egyre inkább csökkent, nem csak társadalmi elégedetlenséghez vezetett, de idővel fenntarthatatlanná is vált. 1990 nyarára a balti államok kimondták függetlenségüket, amit már a Vörös Hadsereg bevetésével sem tudtak megakadályozni. A Szovjetunióért indított utolsó mentőakcióként 1991. augusztus 20-án népszavazást tartottak a szovjet integráció fenntartásáról, aminek kimenetele meglepő módon a részvevők megközelítőleg 75%-ban támogató volt. Az ekkor létrehozandó, immáron a kor sajátosságainak megfelelő és a társadalmi elvárásokhoz alakított Szovjet Szuverén Köztársaságok Szövetsége azonban egy puccs következtében megghiúsult és ezzel a Szovjetunió is örökre elbukott.²⁶¹

A szovjet integráció megszűnése, vagy inkább megszüntetése kevésbé grandiózus, mint létrejöttének kiharcolása és kikiáltása. 1991. december 8-án Belovezskaja település mellett a mai Oroszország részéről Borisz Jelcin, Fehéroroszország képviselőjében Sztanyiszlav Suskevics, illetve Ukrajna küldötte, Leonyid Kravcsuk ellenjegyezték a Belovezskaja Egyezményt, aminek preambulumban a következőként nyilatkoznak: „a Szovjetunió, mint nemzetközi jogalany és geopolitikai entitás megszűnik létezni [...] a Szerződő Felek megalapítják a Független Államok Közösségét”.²⁶²

Tekintve, hogy a Szovjetuniót megszüntető dokumentum nem nyilatkozik az egykori tagállamok jövőjét tekintve, a függetlenedéskor jogosan önállósodó államok mivoltát a kiválás jogával bíró egységeiben kereshetjük, amit a korábbi szovjet alkotmány határoz meg. Habár több alkotmányról is beszélhetünk a Szovjetuniót létrehozó 1922-es alapító dokumentumot követően, az 1924-es alkotmány, illetve az 1936-os sztálini, valamint 1977-es brezsnyevi alkotmányok közül az utóbbi irányadó esetünkben, mivel ez volt érvényben az unió megszűnésekor. Az alkotmánynak két fontos újítása volt korábbi dokumentumokkal szemben. Egyrészt biztosította a tagállamok számára az uniós szintű

²⁶¹ Kenéz Péter: A Szovjetunió története a kezdetektől az összeomlásig, Akkord Kiadó, Budapest, 2008, pp. 321-323, 373-375.

²⁶² Boris Jeltsin Presidential Library – Materials - THE BELAVEZHA ACCORDS, <https://www.prilib.ru/en/history/619792>, Letöltés ideje: 2021.01.04.

szervekben a közvetlen részvételt, másrészt feljogosította a tagállamokat az integráció elhagyására is.²⁶³

Az 1977-es alkotmány 77. cikke kimondja, hogy a tagköztársaságokat megilleti a szabad kiválás joga. A tagköztársaságok az alkotmány 71. cikkében tételesen felsorolásra is kerültek, ezek azon 15 mai független állam egykori tagállami formáját takarják, melyek a Szovjetunió felbomlásakor önálló államként hagyhatták el azt és ezáltal napjainkban a posztszovjet térségként vannak számontartva: az Orosz Föderáció, Ukrajna, Fehéroroszország, Üzbegisztán, Kazahsztán, Grúzia, Azerbajdzsán, Litvánia, Moldova, Lettország, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Örményország, Türkmenisztán és Észtország.

Az akkoriban eltérő adminisztratív státusszal rendelkező, de szintén függetlenségre törekvő egységek tehát, legyenek egykori oblasztyok vagy autonóm területek szecessziós mozgalmak a kezdetektől fogva bukásra lehettek ítélve.

A függetlenségre törekvés jogi háttere mellett fontos továbbá kiemelni a konfliktusokba belépő további szereplőket is. Igaz, hogy a későbbiekben teljes fejezetet szentelek a nemzetközi állásfoglalásnak a szakadár entitások kapcsán, a függetlenségi mozgalmak kezdeti nehézségei mellett továbbá fontos kiemelni a konfliktusok kezdeti fázisába belépő nemzetközi jelenlétet is. Ekkor még – talán a későbbiekben sem – nem beszélhetünk kapcsolatfelvételtől, a nemzetközi jelenlét alapja az általános érdek a térségek stabilizálására, illetve azt befolyásolják még a részvevő teljesértékű államok kapcsolatrendszerei is. Az anyaállamokkal erős viszonyban levő további egységek szerepvállalása is kulcsfontosságú lehet a későbbiekben, legyen az akár negatív, akár pozitív, előíranyozza a függetlenségre törekvő entitásokhoz kialakítható viszony mivoltát – ez lehet segítő szándékú, de ellehetetlenítő is.

II. Az entitások berendezkedése, megfelelésük az államfogalom elemeinek és a szuverenitás jegyeinek

II.1. Ukrajna – Donyeck-i és Luhanszki Népköztársaságok

A disszertáció módszertani fejezetében leszögezettek szerint, a vizsgált entitások belső rendjének bemutatása főként azok alkotmányának vizsgálatával történik. Ezen belül kiemelt fontossággal bír a függetlenségre törekvés megjelenése adott dokumentumokban,

²⁶³ Boris Jeltsin Presidential Library – Materials - 'BREZHNEV' CONSTITUTION, <https://www.prilib.ru/en/history/619610>, Letöltés ideje: 2021.01.04.

illetve belső rendjük tételes bemutatása mellett a külkapcsolataik szabályozása vagy azokkal kapcsolatos törekvés megjelenése is kiemelt eleme az alkotmányos rendszerek vizsgálatának.

Jelen alfejezetek a belső rend vizsgálata mellett az értekezés államtani fejezetében előírányzott fogalmi háttérre építve vizsgálja azok fizikai beteljesülését is a kutatott entitások berendezkedésében. A jellineki terület, népesség és államhatalom, kormányzás hármasa mellett, amire a későbbiekben egy összefoglaló egységben hivatkozom, az alkotmányos szabályozás vizsgálatával párhuzamosan a bodini szuverenitás jegyeket is keresem a szakadár egységek politikai rendszerében és hatalmi rendjének működésében.

A Donyeck-i Népköztársaság alkotmánya²⁶⁴ 2014. május 14. óta hatályos, azóta négy alkalommal módosult: 2015. március 17-én, augusztus 10-én, december 9-én, valamint 2018. november 11-én. Az alkotmány első fejezet 1. cikk 1. bekezdése kimondja, hogy a Donyeck-i Népköztársaság független, szuverén, demokratikus jogállam. Az alaptörvény 7. cikke kimondja, hogy az entitás saját alkotmánnyal, ezáltal alkotmányos renddel rendelkezik, ami a teljes területén hatályos. Ezáltal a jellineki hármas első eleme, a *terület kijelölésre került*, és egyúttal a kiépítendő államhatalmat is kiterjesztik rá. Az entitás nem csak a függetlenségét igyekszik az alkotmányon keresztül kifejezni és biztosítani, de az illegálisan elfoglalt területre bizonyító jelleggel kiterjeszti saját rendjét.

Az előírányzott *államhatalom és kormányzás jellineki feltétele* megjelenik az alkotmány 1. fejezet 6. cikkében, ami rendelkezik a hatalmi ágak szétválasztásáról. Ennek értelmében, az alkotmányos rend szerint a népköztársaságban a törvényhozó hatalom a Legfelsőbb Tanács, amit az alkotmány 4. fejezete szabályoz, a végrehajtás pedig a Miniszterek Tanácsának feladata, aminek működési módja és feltételei a dokumentum 5. fejezetében kerülnek kidolgozásra.

Itt ezáltal fellelhetővé válik a *bodini szuverenitás jegyek közül a törvényhozás eleme*, aminek ellátásáért a Legfelsőbb Tanács, mint a törvényhozásért felelős szerv felel. Az alkotmány 62. cikkének 2-3. bekezdése szerint 5 évre választott képviselőkől áll. Mint parlamentáris szerv, önálló hatáskörrel bír szervezés, információs, technikai és

²⁶⁴ A Donyeck-i Népköztársaság alkotmánya orosz nyelven elérhető: - КОНСТИТУЦИЯ ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ, <http://dnrsovet.su/zakonodatelnayadeyatelnost/konstitutsiya/>, Letöltés ideje: 2018.03.19.

pénzügyi kérdésekben saját működésével kapcsolatosan - ez a dokumentum 62. cikkének 5. bekezdésébe foglalva olvasható, emellett a *szuverenitás jegyek egyikének, a pénzügyi jogosítványok előfeltételének a beteljesítését* is jelenti. A 63. cikk 1. bekezdése szerint általános, egyenlő, közvetlen és titkos választásokon, a 64. cikk 1-4. bekezdésébe foglalt 21. életévét betöltött, állampolgársággal bíró személyre szavazhatnak, aki a képviselői ciklusa alatt kizárólag tudományos és tanítással kapcsolatos munkát végezhet. A 66. cikk alapján a parlament működtetésére bizottságokat és további alegységeket hozhat létre.

A 68. cikkben meghatározott feladatai a törvényalkotás – ami az alkotmány 70. cikke értelmében a megválasztott képviselők által sima többségi szavazással történik –, az alkotmány értelmezése és módosítása, létrehozza és feloszlatja a Miniszterek Tanácsát és a Biztonsági Tanácsot – kivétellel néhány védett honvédelmi és biztonsági pozícióra. A hatáskörébe tartozik a határral kapcsolatos kérdésekben döntéshozatal, ami az alaptörvény 56. cikke értelmében az egykori ukrainai Donyeck-régióval megegyező. Ismételten megjelenik nem csupán a terület, aminek pontos határait jelölik ki, de kifejezik az államhatalom kiterjedését is a teljes megnevezett térségre. Emellett feladata lesz a törvényhozó szervnek a költségvetés kidolgozása, választások időpontjának kiírása, bizalmatlansági eljárás indítására van lehetősége, valamint ki kell alakítani az adózási rendszert és a donyecki díjakat, kitüntetések, nemzeti ünnepeket.

A felsorolásból a kiemelendő a költségvetés és az adózási rendszer mellett, amelyek a pénzügyek szuverenitás jegyének meglétét erősítik, a donyecki díjak és kitüntetések létrehozása, ami a *bodini privilégiumok adományozásának* előfeltételének lesznek megfeleltethetők.

Ezen a ponton fontos kiemelni, hogy az utóbbi felsorolással kapcsolatosan valódi kidolgozásról beszélhetünk – az entitás működését tekintve új, korábban nem létező rendszer, így elsőként ki kell dolgozni saját kitüntetéseit és nemzeti ünnepeit.

A Legfelsőbb Tanácsban jelenleg két párt képviselői munkálkodnak, a Köztársaság és a Szabad Donbasz párt 74 és 25 fővel van jelen a parlamentben,²⁶⁵ akik 15 bizottságban dolgoznak.²⁶⁶ Jelenleg a Tanács elnöke Vladimir Anatolyevich.²⁶⁷

A Miniszterek Tanácsa a 74. cikk első bekezdése szerint a képviselőkől és a Tanács elnökéből áll, akit a 75. cikk szerint a Legfelsőbb Tanács nevez ki. Az ötödik bekezdésben meghatározott feladata az alkotmány és a normatív törvények végrehajtása, emellett a 76. cikkben foglalt pénzügyi-, tudományos-, oktatás-, kulturális-, egészségügyi-, sport-, szociális-, és környezetpolitikai irányok kidolgozása, az állampolgárok védelme és az egyenlőség biztosítása, amit a 77. cikk által meghatározott rendeletek és határozatok formájában hajtanak végre.

Az alkotmány 78. cikkében megnevezi a Biztonsági Tanács szervét, aminek tagjait a Legfelsőbb Tanács választja meg. A Biztonsági Tanács feladata a biztonsági szolgálat fejének és a belügyekért felelős miniszternek (aki a Miniszterek Tanácsához tartozik intézményileg) *kinevezése vagy megfosztása a pozíciótól*.

Az igazságszolgáltatásról mindössze annyit tudhatunk meg a dokumentumból, amennyit 79. cikkének 1. bekezdése megfogalmaz, eszerint az igazságszolgáltatás a Donyecki Népköztársaságban bíróságokon történik. A 80. cikk rendelkezik emellett a főügyési pozícióról, aki szintén a Legfelsőbb Tanács nevez ki és az alkotmányba foglaltak betartásának ellenőrzése a feladata.

Az alkotmány által megnevezett *államhatalmi egységek a kormányzás elemének beteljesítése* mellett azok személyi összetételének szabályozásával a szuverenitás jegyek közül a *hivatalnokok kinevezésének* is megfeleltethetők. Emellett az állampolgárok választhatóságának kérdése, illetve az állampolgárok jogainak és védelmének megjelenítése az értekezés korábbi fejezetében megjelenített vallási és etnikai alapon elkülönülő népesség alkotmányosan jogi viszonyba vonva *jellineki lakossággá* válik.

²⁶⁵ A Donyecki Népköztársaság Legfelsőbb Tanácsának hivatalos oldala, képviselők fül alatt, <https://dnrsovet.su/deputaty-ns/>, Letöltés ideje: 2019.11.08.

²⁶⁶ A Donyecki Népköztársaság Legfelsőbb Tanácsának hivatalos oldala, bizottságok fül alatt, <https://dnrsovet.su/struktura/komitety-i-komissii-ns/>, Letöltés ideje: 2019.11.08.

²⁶⁷ A Donyecki Népköztársaság Legfelsőbb Tanácsának hivatalos oldala, vezetőség fül alatt, <https://dnrsovet.su/rukovodstvo-ns/>, Letöltés ideje: 2019.11.08.

A Luhanszki Népköztársaság alaptörvényét²⁶⁸ 2014. szeptember 24-én fogadták el, ezzel kikiáltva a régió függetlenségét. A dokumentumot az óta 2014. december 3-án, 2015. március 3-án, 2017. november 25-én és 2018. február 2-án módosították. Az alkotmány a donyecki társáshoz hasonlóan az 1. fejezet 1. cikkében kimondja, hogy a Luhanszki Népköztársaság demokratikus jogállam, ami területileg egységes és oszthatatlan- területét az alkotmány 54. cikke a függetlenségének kikiáltásakor irányítása alatt tartott térséget határozza meg, ezáltal kijelölve a *jellineki feltételrendszerből elsőként annak területét*.

Az 1. fejezet 6. cikk szintén rendelkezik a hatalmi ágak szétválasztásáról, ami az *államhatalom* kidolgozott szabályrendszerét jelenti. A 4-7 fejezetek az állam berendezkedését határozzák meg. Ennek értelmében a luhanszki állam prezidenciális rendszer, a végrehajtás és az állam élén az elnök áll, amit az alkotmány 56. cikkének 1. bekezdése mond ki. Az 57. cikk szerint 5 évre választják, elnök a 30. életévét betöltött, állampolgársággal rendelkező személy lehet. Az 59. cikk szabályozza a feladatait, melyek az emberi jogok és szabadságok védelme, kinevezések, személyi ügyekkel kapcsolatos döntéshozatal, külügyi képviseletet lát el, a haderő főparancsnoka, összehívja és felosztatja a Népi Tanácsot, dönt állampolgárság kérdésében, kitüntetések ítélt meg és ad át. Törvénykezdeményezési joga van, ellenjegyezi a Népi Tanács által kidolgozott törvényeket, valamint a 60. cikk szerint önálló rendeletekkel szabályozhat. Hatásköreivel egyszemélyben beteljesíti a bodini szuverenitás jegyek közül a *hivatalok kinevezése, privilégiumok adományozása*, a haderő parancsnokaként a *háború és béke közötti döntéshozatal*, valamint törvényalkotási kezdeményező jogkörével részben a *törvényhozás jegyét is*.

A törvényalkotás kérdését az alaptörvény 5. fejezete szabályozza, ezáltal a bodini *törvényhozás elem egészében véve kiteljesül*. Ennek értelmében, a 63. cikk kimondja, hogy a törvényalkotó szerv a Népi Tanács, 5 évre választott 50 képviselőből áll, akik önállóan döntenek működésükkel kapcsolatos jogi, információs, technikai és pénzügyi kérdésekben – utóbbi a *bodini pénzügyi jogosítványok* szuverenitás elemét is beteljesíti. A 64. cikkbe foglaltak szerint általános, egyenlő, közvetlen és titkos szavazással kerül a pozíciójába a 65. cikk által szabályozott 21. életévét betöltött és állampolgársággal

²⁶⁸ A Luhanszki Népköztársaság alkotmánya orosz nyelven elérhető: - Народный Совет Луганской Народной Республики - Временный Основной Закон (Конституция) Луганской Народной Республики, <https://nslnr.su/zakonodatelstvo/konstitutsiya/>, Letöltés ideje: 2018.03.19.

rendelkező személy. Feladatai hasonlóak, mint donyecki társáé, alkotmányozó és azt módosító hatásköre van, a határok kérdésében dönt, népszavazást ír ki, adókat vet ki, költségvetést fogad el – *utóbbi két jogkörben is megjelenik a pénzügyi jogosítványok bodini jegye*. Új elemként jelenik meg az elsőként vizsgált entitással szemben, hogy a közigazgatási struktúra kidolgozása és az állami vagyon kezelése is felsorolásra került a feladatok között, amit az alkotmány 59. cikke tárgyal.

A végrehajtás a kormány feladata, amelyet szintén Miniszterek Tanácsának nevezhetünk, működését és felépítését az alkotmány 6. fejezete határozza meg. A 75. cikk a kormányt a miniszterelnök, annak helyettese és a miniszterek összességként írja le. 76. cikke alapján a személyi összetételét az államfő nevezi ki a miniszterelnök javaslatára és a Népi Tanács jóváhagyásával. Feladatai között az alkotmány 72. cikke ugyanazok felsorolást tartalmazza, mint amit a donyecki entitás alaptörvényénél már áttekintettünk.

Az igazságszolgáltatással a dokumentum 7. fejezete foglalkozik. A 80. cikk 1. bekezdése szerint az igazságszolgáltatás a bíróságokon történik, míg a Népi Tanács által kinevezett főügyész felel az alkotmányos jogokért és az alapvető szabadságjogok garanciájáért. A kerületi ügyészeket a főügyész nevezi ki. A leírás ez esetben is rövid, de részletesebbnek tekinthető, mint az előzőekben vizsgált entitás esetében.

Az állampolgárság előfeltételével olvasatomban a donyecki elemhez hasonlóan, közvetetten a *lakosság jellineki feltétele* is beteljesül.

Mindkét entitásra vonatkozóan megjegyezném, hogy landlocked, tehát szárazföldi, tengeri kijáráttal nem rendelkező egység, így a Bodin által kidolgozott kilenc szuverenitás jegy körül a tengerjogi elem esetükben nem vizsgálható.

Az egységek kialakulásának előzményei, a konfliktus eseményeinek áttekintése, és az entitások működésének, berendezkedésének vizsgálata azt a célt szolgálta, hogy az entitásokat elhelyezzük fizikai, jogi és politikai térben is. Miután megismertük az első két vitatott államtöredéket, a következő fő fejezetben azok nemzetközi viszonyainak vizsgálatára térhetünk rá.

II.2. Transznisztria entitás berendezkedése – a kiépült rendszer

A transznisztriai entitás jelenlegi berendezkedését az 1995 december 24. óta hatályos alkotmány szabályozza, ami huszonöt éves időszaka alatt mindössze egy alkalommal, 2000. június 30-án került módosításra. Jelen fejezettel kapcsolatban két fontos kitélt

szeretnék tenni, mielőtt mélyebben belevetnénk magukat a Dnyeszter-menti Köztársaság alkotmányos rendszerébe. Elsőként, már az értekezés ezen fejezetének bevezetésében szeretném jelezni, hogy annak fő forrása az entitás alkotmánya,²⁶⁹ aminek elérhetőségét itt jelölném. A további, kiegészítő jellegű információ forrásai az információ felhasználásának adott helyén a forrásmegjelölés akadémiai szabályainak megfelelően történik. Emellett, ahogy azt a disszertáció módszertani fejezetében szintén kiemeltem, valamint az értekezés tartalmi kiterjedésében is előszertetettel ismételt hangsúlyozom, itt is szeretném jelezni, hogy a hagyományos értelemben vett állami funkciókkal kapcsolatos szóhasználat jelen esetben is mindenhol idézőjelesen értendő. Mivel az egység nem minősül államnak, valódi állami funkciói sem lehetnek, de jelen körülmények között nem létezik megfelelő kifejezés ezek leírására, így a tradicionális szókincsre hagyatkozom, jelen kitétel mellett.

Az entitás alkotmánya jól kivehetően igyekszik közelíteni a rendszerének szabályozását a nyugati normákhoz. Ennek értelmében már az alkotmány bevezetésében megjelenik a jogállamiság eszméje, az emberi jogok biztosítása, a nemzetközi jogi normák betartása, valamint a békére és harmóniára törekvés is. A függetlenségük kifejezésére és alkotmányos megerősítésére már a dokumentum 1. cikke kimondja, hogy a Dnyeszter-menti Köztársaság nem csak független, de szuverén, demokratikus jogállam is. Belső rendjét az alkotmány szabályozza, a 14. cikk szerint meghatározott területen. Az alkotmány által kijelölt térséggel a Georg Jellinek által meghatározott három államfogalmi elem első feltétele, a *terület* az alkotmányozó folyamat legelején megjelölésre kerül.

A törvényhozó hatalom működését az alkotmány teljes második fejezete szabályozza. A törvényhozás feladatát az úgynevezett Legfelsőbb Tanács látja el, annak 43 tagját általános, egyenlő, titkos és közvetlen választás útján helyezik pozíciójukba, öt éves periódusra. Képviselő lehet minden 25. életévét betöltött állampolgársággal bíró egyén, aki megválasztását követően kizárólag tudományos tevékenységet végezhet a Tanácsban betöltött pozíciója mellett (59-60. cikkek). Az alkotmány 61. cikke kimondja a törvényhozáshoz szükséges kétharmados szavazati arányt, a szabályozandó legfőbb területek a 62. cikkben megjelölve az adók, a költségvetés, a határok kérdése, nemzetközi szerződések, valamint ezek mellett az esetleges alkotmánymódosítás is a Tanács

²⁶⁹ A transznisztriai alkotmány angol nyelven elérhető: CONSTITUTION OF THE PRIDNESTROVSKAIA MOLDAVSKAIA RESPUBLICA, <http://mfa-pmr.org/en/bht>, Letöltés ideje: 2018.11.21.

hatáskörébe tartozik. A törvényhozó szerv kell jóváhagyja az elnöki döntéseket (65. cikk), valamint a bizalmatlansági eljárást is ők indítják el (67. cikk). A törvényhozó funkció részletes szabályozásával a Bodin által megfogalmazott kilenc szuverenitás jegy közül ezáltal a *törvényhozás* kerül kimutatásra a transznisztriai rendszerben.

A Tanács kétkamarás parlamenti szerv volt 2000-ig, a fejezet bevezetésében kiemelt egyetlen alkotmány módosítással vált egykamarássá. A 2000-res módosítást megelőzően az alsóházként működött a Nemzetek Tanácsa, ami orosz, moldáv és ukrán nemzeti alapú képviseletet is magába foglalt, a Köztársaság Tanácsa, mint felsőház pedig a regionális képviselet mellett transznisztriai képviselőket foglalt magába.²⁷⁰ A képviselők pártokba csoportosulva végzik a munkájukat. A legelső, 1995-ös választásokon független jelöltek és a többséggel bíró Movement for the Development of Transnistria került be a parlamentbe, utóbbi a kormánypárt is volt egyben. Ezt követően 2000-ben a Movement for the Development of Transnistria felvette a Unity of Transnistria nevet, ekkor a szavazatok már csak 35%-át sikerült megszerezniük. A Unity of Transnistria mellett a Renewal, a politikai spektrumon közepén elhelyezkedő párt szerezte meg a szavazatok további 21%-át. 2005-ben az eredetileg Movement for the Development of Transnistria, 2000-ben Unity of Transnistria nevet felvevő párt ismét újra keresztelte magát, ekkor már Respublika néven indult a választásokon és jutott be a Tanácsba, szintén a Renewal párt mellett, azonban a Renewal a 2010-es választásokon már abszolút többséget szerzett.²⁷¹ A 2015-ös választásokon ismét a Renewal győzedelmeskedett, ekkor már 43 helyből 33 a párté.²⁷² A Legfelsőbb Tanács elnöke az értekezés ezen fejezetének kidolgozásával párhuzamosan Alexander Shcherba.²⁷³

A végrehajtó hatalmat az alkotmány harmadik fejezete szabályozza. Tekintve, hogy a dokumentum 55. cikke kimondja a prezidenciális kormányformát, a végrehajtó hatalom az elnök és a kormány, valamint az azt alkotó minisztériumok összessége.

²⁷⁰ John O'Loughlin - Vladimir Kolossov - Andrei Tchepalyga: National Construction, Territorial Separatism, and Post-Soviet Geopolitics in the Transdnier Moldovan Republic, in: Post-Soviet Geography and Economics, 6/1998, pp. 332-358.

²⁷¹ Helge Blakkisrud - Pål Kolstø: From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria, Post-Soviet Affairs 27/2, 2013, pp. 189-202.

²⁷² Kamil Całus: Transnistrian "House of Cards", New Eastern Europe, 2016 június 7, <http://neweasterneurope.eu/2016/06/07/transnistrian-house-of-cards/>, (Letöltés ideje: 2018.11.22.

²⁷³ Ministry of Foreign Affairs Pridnestrovian Moldavian Republic – State bodies – Legislative power, <http://mid.gospmr.org/en/znb>, Letöltés ideje: 2018.11.21.

Az elnököt általános, egyenlő, titkos és közvetlen választásokkal választják. Az elnöki szavazáson jelöltheti magát 35. életévét betöltött, legalább 10 éve állampolgár, megválasztása esetén egyszerű többséggel öt évre kerül a pozíciójába. Annak végét jelenti lemondás, egészségügyi problémák, halála vagy lemondtatása (68 cikk). Az államfő, a végrehajtás feje, az alkotmány őre, az alapjogok garantora is egyben. Emellett feladatkörei szerint a bel-és külpolitikai irányokat ő határozza meg, nemzetközi képviselőt lát el (70. cikk), a haderő feje, amnesztiát gyakorolhat, kitüntetések ad át, illetve az állampolgárság kérdésében is ő dönt (71 cikk). Az államfő jogkörei között további bodini szuverenitás jegyek fedezhetők fel, a haderő fejeként közvetetten a *béke és háború közötti döntéshozatal*, kinevezési jogkörével a *hivatalnokok kijelölése*, díjak és kitüntetések átadásával a *privilegiumok adományozása*, amnesztia gyakorlásával a *kegyelmezés eleme* is beteljesül.

Az elnök hozza létre a kormányt, ami a kabinet nevet viseli. Ennek feladatai az elnök által meghatározott bel és külpolitikai irányok megvalósítása, a Legfelsőbb Tanács jogszabályainak implementálása. Az elnökön keresztül továbbá jogalkotást kezdeményező joga van, emellett az elnök speciális feladatokkal láthatja el azt. A kabinetet miniszterek és államtitkárok alkotják, mindannyian közvetlen az elnöknek felelnek (74. cikk). Az elnök és a kormány mellett az alkotmány kiemeli, hogy a minisztériumok is a végrehajtó hatalom részét képezik (75. cikk). A disszertáció jelen fejezetének kidolgozásakor a transznisztriai elnök Vadim Krasnoselsky, a kormányfő pedig Alexandr Martynov.²⁷⁴

Az elnöki rendszert sok kritika éri, a gyakorlatban az elnöki pozíciót betöltő személynek szinte teljhatalma van. A végrehajtás más elemei szinte csak konzultációs jogkörökkel bírnak, nem felelnek a parlamentnek. Emellett az is problémát jelent, hogy kiemelten 2015 óta nincs valódi ellenzék a parlamentben sem. A Legfelsőbb Tanácsban már 2005 óta jelentek meg javaslatok az elnöki pozíció gyengítésére, de egészen 2011-ig sikertelenül.²⁷⁵ 2011-ben mindössze annyit sikerült elérniük, hogy kétszeres újraválasztási korlátot vezessenek be az elnöki pozícióra.²⁷⁶

²⁷⁴ Ministry of Foreign Affairs Pridnestrovian Moldavian Republic – State bodies – Executive power, <http://mid.gospmr.org/node/851>, Letöltés ideje: 2018.11.21.

²⁷⁵ Helge Blakkisrud - Pål Kolstø: From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria, *Post-Soviet Affairs* 27/2, 2013, pp. 189-202.

²⁷⁶ Freedom House – Transnistria 2016, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/transnistria>, Letöltés ideje: 2018.11.22.

Az igazságszolgáltatást a transznisztriai térségben az alkotmány ötödik fejezete szabályozza. Igazságszolgáltatásra kizárólag bíróságokon kerülhet sor (80. cikk), bíróságot pedig kizárólag az alkotmányon keresztül hozhatnak létre. Ennek értelmében tilos az önkényű és a szükség-bíráskodás. Az igazságszolgáltatás ilyen jellegű függetlenségéért maga az entitás elnöke felel (80. cikk).

A bíróságokon elhelyezkedő bírók függetlenek kell legyenek és vállalják, hogy alárendeltek az alkotmánynak, tehát döntésük csak az alaptörvénybe foglaltaknak megfelelő lehet (81. cikk). Bíró kizárólag jogi végzettségű személy lehet. Aki általános bíróságon szeretne elhelyezkedni, minimum 5 éves jogi tapasztalattal, alkotmánybíróság esetében 10 éves jogi tapasztalattal lehet kinevezhető a pozícióra (82 cikk). A Legfelsőbb Bíróság és a Választottbíróság tagjait az elnök nevezi ki. Bármely intézménynél elhelyezkedő bíró a hivatali idő alatt kizárólag tudományos tevékenységet folytathat, más munkája nem lehet. (83. cikk) Minden bíró mentelmi joggal rendelkezik, döntéseikért nem felelősségre vonhatók (84. cikk). A tárgyalások nyilvánosan zajlanak (85. cikk).

Az Alkotmánybíróság szupremáciáját az alkotmány biztosítja, feladata a hatalmi ágak szétválasztásának biztosítása és az állam állampolgáraival szembeni felelősségének érvényre juttatása (86. cikk). Hat bírót választanak hét évre, 2 főt a Legfelsőbb Bíróság, két főt az elnök, valamint további két főt a bírói kongresszus. Alkotmánybírói szerepkörbe olyan állampolgár választható, aki minimum 40 maximum 58 éves a kinevezésének időpontjában (86. cikk). A feladatuk az jogszabályok alkotmányos vizsgálata, kompetenciaviták rendezése, nemzetközi szerződések vizsgálata és választásokkal kapcsolatos monitoring (87. cikk).

A Legfelsőbb Bíróság polgári jogi, büntetőjogi és általános bíráskodás alá eső kérdésekben dönt (89. cikk), míg az úgy nevezett Választottbíróság gazdasági viták rendezésére specializálódott (90 cikk). Az értekezés jelen alfejezetével párhuzamosan a Legfelsőbb Bíróság elnöke Vladimir Sergeevich, a Választottbíróságé Alexander Vladimirovich, az Alkotmánybíróságé Oleg Kantemirovich. Mindhárom intézmény Tiraspolban, a Dnyeszter-menti Köztársaság fővárosában található.²⁷⁷

A Jellinek által kidolgozott hármas államfogalom további két eleme, az államhatalom és a népesség az alkotmányos rendszerben többszörösen fellelhető. A

²⁷⁷ Ministry of Foreign Affairs Pridnestrovian Moldavian Republic – State bodies – Judiciary power, <http://mid.gospmr.org/en/NRq>, Letöltés ideje: 2018.11.21.

hatalmi ágak szétválasztásával, azok működésének részletes kidolgozásával, valamint az államhatalom kiterjesztésével a megjelölt állam területére meghatározható az *államhatalom feltétele*, az állampolgárság kialakításával kijelölésre kerül *a népesség is*, amit ezáltal azonnal jogi viszonyba vonnak az állammal is.

Hasonlóan a donyecki és luhanszki entitásokhoz a Transznisztria egysége is szárazföldi zárt területtel rendelkezik, a *tengerjogi szuverenitás jegy* ezáltal függvényében nem értelmezhető.

Az alkotmányról magáról, illetve az alkotmányos rendszerről megállapítható, hogy egyértelműen részletesebben ki van dolgozva, mint például a donyecki és a luhanszki dokumentumok. Ennek oka lehet nyilván az utóbbi entitások fiatalsága, hiszen a további vizsgálat alá volt posztszovjet entitások alkotmányai hasonlóan részletes szabályozást foglalnak magukba.

Hiába viszont a részletesen és átfogóan szabályozott alkotmányos rendszer és a nyugati, valamint nemzetközi normák figyelembevétele papíron, ezek a valóságban nem valósulnak meg maradéktalanul. Valójában a rendszer erőteljes autoriter vonásokat hordoz magán: nem létezik például civil szféra, a jogállamiság megvalósulása részleges az erőteljes és elnyomó elnöki pozícióval szemben, az emberi jogi és kisebbségi jogi szabályok folyamatosan megsértésre kerülnek, az entitás emellett ez kereskedelmi „fekete lyuk”. A fekete és szürke kereskedelem mellett kiemelten a határokon nem csak termékek, de a fegyver-, a drog-, és az emberkereskedelem is virágzik.²⁷⁸

II.3. Hegyi Karabak entitás berendezkedése

Miután 1992. szeptember 2-án kikiáltották Hegyi-Karabak függetlenedését, és azt a korábban részletezett népszavazással meg is erősítették,²⁷⁹ 2006-ban léptették életbe a jelenleg is hatályos alkotmányt. Ennek 12 fejezete van, egyetlen alkalommal, 2017-ben került módosításra.²⁸⁰

²⁷⁸ Félix Buttin: A HUMAN SECURITY PERSPECTIVE ON TRANSNISTRIA REASSESSING THE SITUATION WITHIN THE “BLACK HOLE OF EUROPE”, Human Security Journal, 2007/3, pp. 21-25, http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/5385~v~A_Human_Security_Perspecve_on_Tnsnistrja_Reassessing_the_Situation_Within_the_Black_Hole_of_Europe.pdf, Letöltés ideje: 2018.11.22.

²⁷⁹ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – General information, <http://www.nkr.am/en/general-information>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

²⁸⁰ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – Constitution, <http://www.nkr.am/en/constitution-of-Artsakh>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

Összehasonlítva a további feldolgozott esetekkel, Nagorno-Karabak alkotmánya kiemelkedően részletesen kidolgozott. Előtérbe helyezik a nemzeti tudat és nemzet meghatározása és megerősítése mellett a nemzetközi normákat, azoknak erőteljesen igyekeznek megfelelni. Feltételezhető, hogy az alkotmány részletessége és a nemzetközi közösség további alkotmányos normáihoz közelítése egyszerűen annak köszönhető, hogy az entitás van legrégebb óta befagyott státuszának korlátjai között – ugyanakkor megjegyezném, hogy mindössze egy alkalommal módosították az alkotmányt, ezért mégis inkább arra következtetnék, hogy már a kidolgozásakor figyelembe vették a nemzetközi elvárásokat is.

Az alkotmány első fejezetének²⁸¹ első cikkében leszögezésre kerül, hogy a hegyi-karabaki entitás szuverén, demokratikus, szociális jogállam. Ezen állításokat alátámasztandó még ebben a fejezetben kimondják a népszuverenitás alapelvét (2. cikk), az alapvető emberi jogok biztosítását (3. cikk), a hatalmi ágak szétválasztását (4. cikk), de rendelkeznek emellett egy modern államiság velejárójaként az ideológiai sokszínűségről (8. cikk), valamint a magántulajdonhoz való jogról is (10-11. cikk). Az entitás hivatalos nyelveként az örmény kerül megjelölésre az alaptörvény 20. cikkében, továbbá részletes leírást kaphatunk a nemzeti szimbólumokról is.²⁸² Az eddigiekben feldolgozottaktól eltérően a hegyi-karabaki alkotmányban a terület nem az államiság kifejezésével párhuzamosan történik, hanem az alkotmány 14. cikkében a védelmi erők szabályozásánál jelenik meg annak védelme, biztosítása és sérthetlenségének kifejezése. Az eltérő megközelítéstől függetlenül az eddigiekben is keresett klasszikus államelméleti hármas államfogalom *terület eleme* ezen entitásnál is kijelölésre kerül.

²⁸¹ A Hegyi-Karabak idézőjeles „alkotmányának” hivatalos, az entitás által nyilvánosságra hozott angol nyelvű dokumentuma fejezetekre bontottan található meg a hivatalos – nem hivatalos, vagy nem hivatalos – hivatalos külügyminisztériumi weboldalon. Az aktuális fejezet elérhetőségét minden érintett bekezdésben jelölöm az értekezés ezen alfejezetében. Ennek megfelelően, az első fejezet elérhető: Constitution Chapter 1: The Foundations of Constitutional Order, <http://www.nkr.am/en/chapter-1-foundations-of-constitutional-order>, Letöltés ideje: 2018.05.22.

²⁸² A nemzeti szimbólumok közé sorolják a nemzeti zászlót, ami 1992. június 2-án került kidolgozásra. Tri kolor piros, kék és narancssárga színekben rongyszőnyeg mintával díszített. A karabaki címer 1992. november 17. óta nemzeti szimbólum, amin egy szárnyát kitérő sas látszik megkoronázva. Nemzeti szimbólum továbbá a karabaki himnusz, aminek címe „We Are The Mountains”, a szöveg írója Vardan Hakobyan, a zene szerzője Armen Nasibyan. Ugyanazon naptól származtatják, mint a címet. Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – State Symbols, <http://www.nkr.am/en/karabakh-state-symbols>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

További, a nemzetközi normáknak megfelelni törekvő szabályozás az alkotmány 2. fejezetében²⁸³ került kidolgozásra. A dokumentum 2. fejezete az alapvető emberi jogokat és az állampolgári jogokat egy cím alatt foglalja össze, megoszlásuk szerint 23-46. cikk alatt az emberi jogokat, 47-80 cikkek során az állampolgári jogokat tárgyalja. A szabályozás kifejezetten széleskörű. Az általános rendelkezések, mint például az emberi méltóság védelme (23. cikk), az élethez való jog (24. cikk), a kínzás és embertelen bánásmód tilalma (26. cikk) vagy jogegyenlőség (28. cikk) mellett megjelenik speciálisan az emberi jogoknál a férfi női egyenlőség alkotmányos biztosítása (30. cikk), és például a szabad házasodás joga (35. cikk) is. Az állampolgárság a 47. cikk 1. bekezdése szerint *ius sanguinis* ~ vérségi, leszármazás szerint szerezhető. A nemzetközi közösségekben általánosan bevett jogokat biztosítják állampolgáraik felé, mint a gyülekezési jog (53. cikk) vagy a tulajdonhoz való jog (60. cikk), speciális rendelkezésként megjelenik például, hogy minden állampolgárnak joga van emberi jogi jogvédő szervhez fordulni (52. cikk) és joga van megőrizni etnikai identitását (56. cikk).

Az állampolgárság kimondásával, az állampolgárok jogok és kötelezettségekkel történő felruházásával a három elemből álló *jellineki államfogalom népesség eleme* is beteljesül, azonnali függésbe helyezve azt az államhatalomtól.

Miután az alkotmány harmadik fejezete²⁸⁴ összefoglalja a jogalkotási garanciákat és a gazdasági, szociális és kulturális állami célkitűzéseket a 81-86. cikkekben (itt kerül megjegyzésre például a munkahelyi körülmények biztosítása (81. cikk), a szociális biztonság kialakítása (82. cikk) vagy az egészségügyi rendszer működtetése (84.cikk)), a dokumentum negyedikől kilencedik fejezetében részletesen foglalkoznak az államszervek működésének szabályozásával. Ennek értelmében a következőkben az ismételten csak idézőjelesen megjelenő „államszervek” rövid áttekintésével folytatom a vizsgálatot. Az államszervek megléte, azok egymástól történő elválasztása és működésük részletes kidolgozása a három elem közül utolsóként ugyan, de nem kevésbé alaposan beteljesíti a Georg Jellinek által felállított *államhatalom feltételét*. Ezek felépítése és működése a következőként került kidolgozásra.

²⁸³ Constitution Chapter 2: Fundamental Human and Citizen's Rights and Freedoms, <http://www.nkr.am/en/chapter-II-fundamental-human-and-citizens-rights-and-freedoms>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

²⁸⁴ Constitution Chapter 3: Legislative Guarantees and Main Objectives of State Policy in Economic, Social and Cultural Spheres, <http://www.nkr.am/en/chapter-III-legislative-guarantees-and-main-objectives-of-state-policy-in-economic-social-and-cultural-spheres>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

A végrehajtó hatalom feje maga az elnök, ezáltal szintén prezidenciális rendszerről beszélhetünk – olyannyira, hogy a végrehajtó hatalmat szabályozó negyedik alkotmányos fejezet²⁸⁵ címében csak az elnök jelenik meg, holott ez a rész szabályozza a kormány működését is. A dokumentum 87-101. cikkei szabályozza előbbi, míg 101-105 cikkei az utóbbi felépítését és működését.

Az államfőt az alkotmány negyedik fejezetének 88. cikke szerint 5 évre, közvetlenül (89. cikk) választják, megbízatásának vége, amit 90-96. cikkek szabályoznak, illetve feladatkörei a 93. cikk szerint tárgyalva az európai alkotmányos rendelkezésekhez hasonlóak – megbízatás végét jelenti az elnök halála, lemondása vagy az ellene indított bizalmatlansági eljárással lemondatható. Az alaptörvény tételesen 24 feladatkört sorol fel számára, ezek szintén szokványosnak tekinthetők, mint például a bel-, és külpolitikai irányvonalak meghatározása, nemzetközi képviselő, delegációk kinevezése és fogadása, kitüntetések átadása, állampolgárság kérdésében döntéshozatal, etc. Az alkotmány 94. cikke szerint az elnök a szuverenitásuk garantora is. Pozíciójába a megválasztását követően kinevezésekor az elnöki eskü letételével kerül.²⁸⁶

A korábbiakban feldolgozott entitások berendezkedéséhez és működéséhez hasonlóan, tekintve, hogy hasonló, prezidenciális rendszerekről beszélhetünk, a Bodin által kimondott kilenc szuverenitás jegy legtöbbje az elnöki pozícióban biztosított jogkörökön keresztül realizálódik – jelen esetben jelölésre kerültek a kinevezési jogkörök, ami a *hivatalnokok kinevezési elemének* feleltethető meg, a kitüntetések átadása, ami a *privilegiumok adományozásával* állítható párhuzamba.

Az értekezés jelen fejezetének kidolgozásakor a karabaki elnök Bako Sahakyan, 2007. szeptember 7. óta.²⁸⁷ Az elnöki hivatala Stepankertben, Hegyi-Karabak fővárosában működik. Ennek vezetője a Nemzetbiztonsági tanács feje is, Marat Mousaelyan.²⁸⁸ A munkáját segíti saját biztonsági tanácsa, emellett titkárság, tanácsadók, asszisztensek, sajtóképviselő, „egyéb segítők”, információs iroda, jogi és gazdasági csoportok és

²⁸⁵ Constitution Chapter 4: The President of the Republic, <http://www.nkr.am/en/chapter-IV-president-of-republic>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

²⁸⁶ Az elnöki eskü hivatalos fordítása megtalálható angol nyelven: President of Artsakh Republic – President's Oath, <http://president.nkr.am/en/president/presidentOath/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

²⁸⁷ President of Artsakh Republic – President, <http://president.nkr.am/en/president/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

²⁸⁸ President of Artsakh Republic - The Office of the NKR President, <http://president.nkr.am/en/office/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

protokoll iroda is.²⁸⁹ A meglepően hosszú hivatali idővel kapcsolatban azonban fontos megjegyezni, hogy nem két időszak, tehát két megnyert közvetlen választás eredménye, hanem a parlamentben közvetett jelleggel szavazták meg hogy maradjon a pozíciójában.²⁹⁰

A kormány, aminek szabályozására nem szántak saját, önálló fejezetet az alkotmányban, annak negyedik fejezetében a 101-105. cikkek alatt kerül tárgyalásra. Ennek értelmében a kormány csupán egy kollegiális szerv, feladata az elnök végrehajtási tevékenységének segítése, az elnök irányítása alatt működik (101. cikk). A miniszterelnökből és a miniszterekből áll, akik egy-egy minisztérium működéséért felelnek (102. cikk). A minisztereket az elnök nevezi ki, a pozíciójába lépését követő 20 napon belül (103. cikk). A kormány az államfő elnöklésével ülészik, annak minden döntését jóvá kell hagynia, önállóan csak másodlagos normatív jogszabályokat hozhatnak (105. cikk), működésük tehát nem csak ellenőrzött, de korlátozott is.

A kormányfő az értekezés jelen alfejezetének kidolgozásakor Grigory Martirosyan, 2018. június 6. óta.²⁹¹ Szintén rendelkezik saját irodával a fővárosban, szocio-gazdasági, területi, információs, pénzügyi és egyéb ügyekkel foglalkozó csoportokkal.²⁹²

Az elnök által kinevezett miniszterek alatt 12 minisztérium működik az elemzés időpontjában, ezeket, illetve adott minisztériumért felelős miniszterek párosítását az alábbi táblázat foglalja össze:

A Hegyi-Karabah entitás kormányának minisztériumai és felelős miniszterei	
Minisztérium	Felelős miniszter
Ipari és Gazdasági Minisztérium	Levon Grigoryan
Természetvédelmi és Nyersanyagokért Felelős Minisztérium	Felix Gabrielyan
Földművelési Minisztérium	Zhirayr Mirzoyan

²⁸⁹ President of Artsakh - The structure of the Office, <http://president.nkr.am/en/office/officeStructure/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

²⁹⁰ Freedom in the World 2018 – Nagorno Karabakh profile, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/nagorno-karabakh>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

²⁹¹ Government of Nagorno Karabakh Republic – State Minister, <http://gov.nkr.am/en/prime-minister/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

²⁹² Government of Nagorno Karabakh Republic – State Minister – Staff of the state minister, <http://gov.nkr.am/en/state-minister-staff/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

Oktatásügyi, Tudományos és Sportért Felelős Minisztérium	Narine Aghabalyan
Védelmi Minisztérium	Karen Abrahamyan
Kultúráért és Turizmusért Felelős Minisztérium	Lernik Hovhannisyan
Pénzügyminisztérium	Artur Harutyunyan
Külügyminisztérium	Masis Mayilyan
Egészségügyi Minisztérium	Arayik Baghryan
Munkaügyi és Szociális Ügyekért Felelős Minisztérium	Samvel Avanesyan
Igazságügyi Minisztérium	Ararat Danielyan
Vidékfejlesztési Minisztérium	Karen Shahramanyan

2. Táblázat: A Hegyi-Karabak entitás kormányának minisztériumai és felelős miniszterei

Forrás: Saját szerkesztés, a megjelölt forrás alapján: Government of Nagorno Karabakh Republic – Ministries, <http://gov.nkr.am/en/ministries/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

A kormány elméletileg rendelkezik kidolgozott programmal, de ez a hivatalos weboldalukon „nem elérhető”.²⁹³

Az alaptörvény ötödik fejezetének²⁹⁴ 106-134. cikkei rendelkeznek a jogalkotó szervről, ez a Nemzetgyűlés. 27-33 közötti tagját közvetlen választással (107. cikk) 5 évre (108. cikk) az elnökválasztás félidőjében (109. cikk) választják meg. Megbízatusuk vége az elnökével párhuzamosan a nyugati alkotmányos hagyományokhoz hasonlóan halál, illetve felmentés, de megjelenik az állampolgárság elvesztése vagy más állampolgárság felvétele is, mint a pozíciótól való megfosztás oka. Évi két ülésük (114. cikk) nyilvános (115. cikk), az ekkor zajló jogalkotás egyszerű többséggel zajlik, abban az esetben, ha a képviselők legalább fele jelen van (116.cikk). Az ülések levezetéséért a maguk közül, az összes képviselő legalább fele által választott elnök felel (117. cikk). Feladataik közé sorolják a költségvetés kidolgozása és ellenőrzése mellett (123-124. cikk), elnöki kérésre

²⁹³ Government of Nagorno Karabakh Republic – Programs – NKR Government program, <http://gov.nkr.am/en/nkr-government-programs/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

²⁹⁴ Contitution Chapter 5: The National Assembly, <http://www.nkr.am/en/chapter-V-National-Assembly>, Letöltés ideje: 2019.05.23.

nemzetközi szerződések ratifikálását (128. cikk), amnesztia gyakorlását (129. cikk), háború-béke kimondását is (130. cikk). A Nemzetgyűlés ezáltal nem csak a *törvényhozás szuverenitás jegyét* testesíti meg, de a költségvetéssel kapcsolatos tevékenysége betudható a *pénzügyi jogosítványok* elemének, illetve az elnökkel együttműködve közösen látják el a *háború és béke közötti döntéshozatalt*, ami az azonos szuverenitás elemének felel meg, illetve az amnesztia keretein belül a *kegyelem gyakorlását* is beteljesítik.

Az 1992-ben a függetlenséget kikiáltó Legfelsőbb Tanácsi gyűlésig vezetik vissza a parlament működését, így a jelenlegi formáció a hatodik nemzetgyűlés. Ezt megelőzően az első, a Karabak függetlenségét kimondó és a rendszert kidolgozó Tanács 1992-1995, 1995-2000, 2000-2005, 2005-2010, 2010-2015, illetve a jelenlegi 2015- napjainkig tevékenykedik.²⁹⁵ A jelenlegi Nemzetgyűlés 33 főből áll,²⁹⁶ elnöke Ashot Ghoulyan.²⁹⁷ A parlamenti képviselők hét bizottságban és öt frakcióban végzik a dolgukat. Egy bizottság 3-4 tagból áll fenn, ezek működési területei a külkapcsolat, termelés, költségvetés, állam- és jogtudomány, társadalomtudomány és egészségügy, védelem- és biztonság, tudomány, képzés és a kultúra.²⁹⁸ A tevékenykedő frakciók (zárójelben jelölve azok a tagszámával): Anyaállam (14 fő), Demokrácia (6 fő), 88-as Mozgalom (3 fő), Reneszánsz (1 fő), valamint a Dashnaktsutyun (6 fő).²⁹⁹

Az igazságszolgáltatás rendszerét az alkotmány hatodik fejezete,³⁰⁰ azon belül a 135-145. cikkek szabályozzák. Ennek értelmében az igazságszolgáltatás kizárólag bíróságok előtt zajlik (135. cikk), ami általános, fellebbviteli és legfelsőbb bírósági szinten valósul meg (136. cikk). Az igazságszolgáltatásban tevékenykedő bírók függetlenek, az alkotmánnyal összhangban kötelesek cselekedni, nem tartozhatnak politikai párthoz, illetve nem rendelkezhetnek további civil állással sem (137. cikk). Bíró a 25. életévét betöltött, állampolgársággal rendelkező, magas jogi végzettséggel és

²⁹⁵ NATIONAL ASSEMBLY of the Republic of Artsakh (Nagorno-Karabakh) the 6th convocation Official website – About Parliament, <http://www.nankr.am/en/32>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

²⁹⁶ NATIONAL ASSEMBLY of the Republic of Artsakh – Deputies, <http://www.nankr.am/en/3>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

²⁹⁷ NATIONAL ASSEMBLY of the Republic of Artsakh, <http://www.nankr.am/en>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

²⁹⁸ NATIONAL ASSEMBLY of the Republic of Artsakh – Committees, <http://www.nankr.am/en/4>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

²⁹⁹ NATIONAL ASSEMBLY of the Republic of Artsakh – Factions, <http://www.nankr.am/en/6>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

³⁰⁰ Constitution Chapter 6: Courts and The Supreme Judicial Council, <http://www.nkr.am/en/chapter-VI-courts-and-supreme-judicial-council>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

örmény nyelvismerettel (138. cikk) bíró személy lehet, a Nemzetgyűlés választja meg, ezen pozícióját 65. életévéig töltheti be (139. cikk).

A Legfelsőbb Bíróság egy hat bíróból álló alkotmánybíróság (140. cikk), előzetes normakontrollt végez minden jogszabálytervezeten, népszavazáson, ratifikálandó nemzetközi szerződésen, emellett felügyeli a választásokat, ők távolítják el képviselőt vagy elnököt a pozíciójából, döntéseket hoznak és véleményeket fogalmaznak meg (142. cikk). Az általános bíróság 11 bíróból, illetve az elnökből álló bírói szerv, ami bármilyen jogi kérdésben hozhat döntést.³⁰¹ Amennyiben az érintett nem elégedett az elsőfokon hozott döntéssel, annak kimondását követő egy hónapon belül fordulhat a fellebbviteli bírósághoz, ami az alkotmánybírósághoz hasonlóan hat bíróból, illetve egy elnökből áll.³⁰²

Az igazságszolgáltatás rendszere mellett külön fejezetben – az alkotmány hetedik fejezetében³⁰³ – kerül kidolgozásra a főügyész pozíciója és tevékenysége. A főügyész feladata a vádemelés, illetve emellett egy bünygyi eset alatt a tárgyalás előtt és a döntés végrehajtása során is figyelemmel kell követnie az események jognak megfelelő alakulását (146. cikk). A Nemzetgyűlés választja meg az összes tag háromnegyedének szavazatával, az elnök javaslatára. Megbízatása hat évre szól, személye felé ugyanazok a feltételek vannak megszabva, mint a bírók felé. (147. cikk)

Szintén külön kerül tárgyalásra az emberi jogi jogvédő szerv – az ombudsman az alaptörvény kilencedik fejezetében,³⁰⁴ a 157-159 cikkek alatt. Hangsúlyozottan független szerv, az állami szervek, önkormányzatok és szervezetek tevékenységét vizsgálja az emberi jogok tiszteletben tartásának fényében. A Nemzetgyűlés számára jelenti a tevékenységét, ajánlatokat, jogalkotási javaslatokat tehet (157. cikk). Személyét a Nemzetgyűlés összes képviselőjének háromötöde választja meg, bárki lehet, aki képviselői előfeltételeknek megfelel és széles körben magas megbecsüléssel bír,

³⁰¹ Az Elsőfokú Bíróság hivatalos honlapja, <https://courtnkr.am/405#>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

³⁰² A Fellebbviteli Bíróság hivatalos honlapja, <https://courtnkr.am/403>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

³⁰³ Constitution Chapter 7: Prosecutor's Office, <http://www.nkr.am/en/chapter-VII-prosecutor-office>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

³⁰⁴ Constitution Chapter 9: Human Rights Defender, <http://www.nkr.am/en/chapter-IX-human-rights-defender>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

köztisztviselőben áll. Szintén a Nemzetgyűlés tesz javaslatot a személyére (158. cikk). A karabaki ombudsman jelenleg 2018. október 3 óta Artak Beglaryan.³⁰⁵

Az alkotmány egy kiemelkedő különlegességgel bíró rendelkezése annak 175. cikkében, a 12. fejezetben³⁰⁶ a területi hatályról rendelkezés. Ennek értelmében a Hegyi-Karabak alkotmányának területi hatálya annak integritásának visszaállításáig mindig az adott pillanatban vett kiterjedése. Ez egyértelműen a folyamatos harcok, illetve a kiújuló harcokra való felkészültséget jelenti – ugyanakkor a vizsgálat szempontjából is érdekességet jelent.

Összefoglalva az alkotmányos rendszer rendelkezéseiről tett megállapításokat az értekezés ezen fejezetének első bekezdésében – a karabaki rendszer rendkívül részletesen kidolgozott. Működésében nem csak a saját területi szabályozásra törekszik, de nyugati alkotmányos normákat is átvesz, írásban legalábbis mindenképpen. A rendelkezései közül leginkább a területi integritás kérdésében azonban nyomon érhető a befagyott státusza, illetve a folyamatosan fennálló, akár fegyveres konfliktus jelenléte is. Ettől függetlenül a szakadár egység belső rendje stabilnak látszik. Nem csak a klasszikus államelméleti államfogalom három elemét teljesíti be belső rendje, de a Bodin által kidolgozott kilenc szuverenitás jegyből nyolcnak is megfeleltethető – az egyetlen hiányossága a *tengerjogi elem*, ami nem csak a nemzetközi jogi körülmények változásával válik kevésbé relevánssá, de tengeri kijárárral nem rendelkező Hegyi-Karabak esetében nem is értelmezhető.

A disszertáció következő fő fejezetében a külügyekre áttérve az entitás nemzetközi kapcsolatrendszerének, vagy annak hiányának elemzése következik, kitérve önálló egyoldalú reprezentációs törekvéseire is.

II.4. Grúzia – Abházia és Dél-Oszétia kialakult rendszerei

II.4.1. Abházia

A függetlenség kikiáltását követően 1994. november 26-i az alkotmány,³⁰⁷ ami a mai napig meghatározza az entitás berendezkedését és működését. Az alaptörvényük legelső

³⁰⁵ HUMAN RIGHTS DEFENDER OF THE REPUBLIC OF NAGORNO KARABAKH – Useful Information, http://www.ombudsnkr.am/en/useful_info.html, Letöltés ideje: 2019.05.24.

³⁰⁶ Constitution Chapter 12: Final and Transitional Provisions, <http://www.nkr.am/en/chapter-XII-final-and-transitional-provisions>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

³⁰⁷ Az abház alkotmány angol nyelven elérhető a következő link alatt: The Constitution of Abkhazia, <https://unpo.org/article/697>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

cikke kimondja, hogy az Abház Köztársaság (magukat úgy hívják, Aspny, de a két név az alkotmány szerint egyenlő) szuverén, demokratikus jogállam, a szuverenitás forrása a nép (2. cikk), valamint az alkotmány 3. cikke szerint az abház entitás nemzetközi jogalany. Területét a 4. cikkben tartományi szinten felsorolással jelöli meg, ezen területe pedig alkotmányosan feloszthatatlan, sérthetetlen és elidegeníthetetlen. Ezen, az alkotmány első rendelkezései biztosítják a Georg Jellinek által kidolgozott három elemű államfogalom *terület elemének* meglétét. A 6. cikk szerint a hivatalos nyelv az abház, de az orosz is államnyelv és alkotmányosan minden etnikai csoport szabad nyelvhasználati joggal bír.

Maga az alkotmány részletesen kidolgozott dokumentum, összehasonlítva a további posztszovjet szakadár államok alaptörvényeivel, szintén a nyugati példához közelítő. A 7. cikk kimondja a hatalmi ágak szétválasztását, a 9. cikk rendelkezik az alkotmány elsőbbségével. A 10. cikk az állami szimbólumokról rendelkezik, amelyek a zászló, címer és himnusz. Emellett a nemzetközi normáknak megfelelően, a teljes 2. fejezet az emberi és állampolgári jogokat dolgozza fel. Ezek csoportosítása már eltérő, például a 11. cikk kiemeli az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát és a Gazdasági, Szociális, Kulturális és Politikai Jogok Egyezségokmányát, emellett egyéb nemzetközi egyezményeket is – a nemzetközi minimum jogi szabályok megjelenítése akár a nemzetközi közössége integrációs törekvésként is felfogható. Az alkotmány 13. cikkében jelennek meg az alapvető emberi jogok, mint az élethez és szabadsághoz való jog, de emellett ide sorolják a tulajdonhoz való jogot, valamint a további, 14. cikkben jelenítik meg az emberi méltóság fontossága mellett a vallási-, és szólásszabadságot, a magánélethez való jogokat is. A 15. cikk az erőszak és kínzás tilalmát mondja ki.

A hatalmi ágak kijelölésével, azok működésének kidolgozásával megjelenik az abház államrendszerben a jellineki három-elemű feltételrendszer második elemként az *államhatalom*, illetve az állampolgárság biztosításával nem csak a harmadik elem, *népesség* kerül kijelölésre, de az államhatalomtól jogi függő viszonyba is helyezik azt.

A nyugati jellegű szabályok mellett az abház alkotmány azonban több, szovjet maradvány szabályozást is magába foglal, ilyen például a 18. cikk, ami tiltja az olyan mozgalmak, pártok szervezését, amelyek az alkotmányos rend módosítását célozzák meg, illetve a 19. cikkben megjelenik a sztálini találmány: jog a munkához és a pihenéshez.

Modern megközelítésre vall azonban a 32. cikkben megjelenő környezetvédelem kérdése.

Miután az alkotmány rendelkezik az államhatalmak szétválasztásáról, azok a dokumentum külön fejezeteiben kerülnek részletes szabályozásra. A törvényhozó hatalmat a 36-47. cikkek írják le. Az önálló törvényhozó hatalom már önmagában eleget tesz a Bodin által kijelölt kilenc szuverenitás jegy körül a *törvényhozás elemnek* is, amellett, hogy belső rendjüket szabályozza.

A törvényhozásért a Közgyűlés felelős, 36 tagját öt évre általános, egyenlő, titkos és közvetlen választásokkal helyezik pozícióba (37. cikk). A 38. cikk szerint minden 25. életévét betöltött és aktív választójoggal bíró személy választható is, amennyiben nem elnök, vagy a miniszterkabinet tagja. Képviselőként csak taníthatnak, kutathatnak vagy más kreatív munkát végezhetnek a megválasztottak, ami összeegyeztethető kell legyen a parlamenti munkavégzéssel is. A parlamenti képviselőknek mentelmi joguk van (39. cikk), nincs újraválasztási korlátjuk (40. cikk), megbízatásuk a 43. cikk szerint mindig az adott parlamenti ciklus végével, vagy új parlament alakulásával párhuzamosan érvényes. A 42. cikk kimondja, hogy maguk közül szóvivőt választanak, bizottságokba szerveződnek, míg a 43. cikk által meghatározott évi legalább két alkalommal ülésezniük kell. A törvényhozás rendeleti úton, a 44. cikkbe foglaltaknak megegyezően általában egyszerű többséggel zajlik, kivéve az alkotmány által kijelölt esetek kétharmados többségét. Az elfogadott törvény az elnök ellenjegyzését követő 15 nappal lép érvénybe (hacsak nem későbbi dátumot jelölnek ki rá. Az elnök minősített többséggel megszavazott rendeletet nem utasíthat vissza (45. cikk). Jogalkotáskezdeményező jogköre van a parlament mellett az elnöknek és a legfelsőbb bíróságnak, valamint a főügyésznek is (46. cikk).

A 47. cikkben meghatározott parlament feladata a jogalkotás mellett területi ügyekben döntéshozatal, bel- és külpolitikai ügyekben meghallgatni az elnököt, költségvetést tervezni és végrehajtani, büntető- és polgári jogi szabályokat alkotni, értelmezni (adott esetben módosítani) az alkotmányt, állami kitüntetések, díjakat és katonai tisztségeket kidolgozni. Emellett bizalmatlansági indítványt indíthatnak a kormánnyal (miniszteri kabinet) szemben, lemondathatják az elnököt, amnesztiát gyakorolnak, háború és béke között döntenek az elnök javaslatára, illetve a képviselők mentelmi jogát tárgyalhatják. A törvényhozás ezek alapján az elnökkel együttműködve, annak jóváhagyásával vagy felszólítására további szuverenitási elemeket teljesít tevékenységével. A költségvetés kérdése megfeleltethető a *pénzügyi jogosítványoknak*, kitüntetések és díjak kidolgozása párhuzamba állítható a *privilégiumok adományozásával*, a tisztségek kidolgozása

beteljesíti a *hivatalnokok kinevezésének* feltételét, emellett a háború és béke közötti döntéshozatal megfelel a *háború indítása vagy békekötés* közötti döntéshozatal elemének.

Az értekezés jelen alfejezetének kidolgozásával párhuzamosan a parlament a hatodik Közgyűlés a függetlenedés óta, élén Kvarchiya Valery Ermeyovich áll.³⁰⁸ Összesen 9 bizottságot működtetnek, téma szerint ezek specializálódtak a közjog; költségvetés, pénzügy és adók; gazdaság és reform; védelem és nemzetbiztonság; szociális kérdések, munka, egészségügy, demográfia, veteránok és sérültek; oktatás, tudomány nyelv és vallás; kultúra, fiatalok és sport; nemzetközi, interparlamentáris együttműködések; agrárpolitika és energiaforrások területeire.³⁰⁹

A végrehajtó hatalmat az alkotmány 48-67. cikkei szabályozzák. A 48. cikk értelmében a végrehajtást az elnök gyakorolja, aki az államfő, tehát az abház alkotmányos berendezkedés elnöki rendszer.

A 49. cikk alapján az elnöki pozícióba olyan 35-65 év közötti személy választható, akinek van állampolgársága, aktív választójoggal bír. 5 éves intervallumokra, maximum két alkalommal újraválasztható, pozíciójába általános, egyenlő, titkos és közvetlen szavazással helyezik. Feladatait az eskütétel után kezdheti ellátni, ekkor dátum szerint pontosan meghatározzák a megbízatásának végét is (50. cikk). Az elnök nem lehet párttag, nem kormányközi szervezet ~ civil szervezeti tag, vagy parlamenti képviselő és más állami pozíciót sem tölthet be (52. cikk). Az alaptörvény 53. cikke meghatározza a feladatait is, ezek megegyeznek egy általános elnöki rendszerben kiosztott elnöki jogkörnek, felsorolás szerint a következők:

- biztosítja az emberi és állampolgári jogok érvényesülését, a nemzetközi kötelezettségek megvalósulását
- meghatározza a kül-, és belpolitikai irányvonalakat
- képviseli az államot nemzetközileg, nemzetközi szerződéseket jegyez ellen
- biztosítja a biztonságot és területi integritást
- katonai doktrínákat írhat alá és egyben ő a haderő feje
- kinevez és visszahív diplomatákat

³⁰⁸ Official Site of the National Assembly – Parliament of the Republic of Abkhazia – List of Deputies, <http://parlamentra.org/rus/officials/index.php>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

³⁰⁹ Official Site of the National Assembly – Parliament of the Republic of Abkhazia – Standing Committees, <http://parlamentra.org/rus/officials/komitety.php>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

- biztosítja a jogrendszer integritását
- részt vehet és bármikor felszólalhat a parlament ülésein
- válsághelyzetet, rendkívüli jogrendet hirdethet
- javaslatot tesz a Nemzeti Bank és a főügyész személyének kinevezésére/lemondtatására
- kitűzi a választások időpontját, referendumot ír ki
- különleges parlamenti üléseket hívhat össze
- állampolgárság kérdésében dönt, kegyelmet gyakorol, kinevez és kitüntet

Az elnök a parlamenttel közösen gyakorolt jogköreinél megnevezett szuverenitás jegyek mellett feladatai között megjelenik a *kegyelem gyakorlása* is, ami szintén a bodini feltételrendszer egyik eleme.

Az elnökkel párhuzamosan alelnököt is választanak, akinek a személyére az elnök tesz javaslatot, a feltételek ugyanazok, mint az államfő esetében (53. cikk). Az alkotmány 55. cikke szerint a helyettes az elnök megbízásából cselekszik, illetve az 56. cikkben meghatározottak alapján a Miniszterek Kabinetjének útmutatást ad a végrehajtás során.

A Miniszterek Kabinetjét az elnök állítja össze, a miniszterelnök, annak helyettese és a specifikus miniszterek alkotják. Az 57. cikk alapján a parlament egyszerre egy fő ellen bizalmatlansági indítványt indíthat, de azt az államfőnek jóvá kell hagynia. Az 56. cikk szerint a miniszterek egyedül és együtt is beadhatják a lemondásukat, de annak elfogadásáról szintén az elnök dönt.

Jelen kormány 2018 szeptembere óta áll fenn, a miniszterelnök Valery Ramshukhovich.³¹⁰ Összesen 11 minisztérium működik a meghatározott területért felelős miniszterrel az élén, ezt az alábbi táblázatban foglalnám össze az elnöki feladatokhoz hasonlóan felsorolás szerűen.

Az abház kormány minisztériumai a felelős miniszterekkel	
Minisztérium	Miniszter
Belügyminisztérium	Raul Kyanimovich Smyr
Egészségügyi és Szociális Ügyekért Felelős Minisztérium	Tamaz Murmanovich Tsakhakia

³¹⁰ Office of the Cabinet of Ministers – Prime Minister, <https://www.km-ra.org/office-of-the-cabinet-of-ministers/premer-ministr.html>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

Külügyminisztérium	Daur Vadimovics Cove
Kulturális Minisztérium	Elvira Anatolyevna Arsalia
Védelmi Minisztérium	Mirab Porisovich Kishmariya
Oktatási és Tudományos Minisztérium	Adgur Paatovich Kakoba
Adóügyi Minisztérium	Daur Leontyevich Kurmasia
Népesség- és Hazatelepítésért Felelős Minisztérium	Beslan Andreevich Dbar
Vészhelyzeti Minisztérium	Lev Konstantinovich Kvitsiniya
Gazdasági Minisztérium	Adgur Amiranovich Ardzinba
Igazságügyi Minisztérium	Marina Shalvovna Diliya

3. Táblázat: Az abház kormány minisztériumai a felelős miniszterekkel

Forrás: Saját szerkesztés a következők alapján: Office of the Cabinet of Ministers – Members of the government, <https://www.km-ra.org/office-of-the-cabinet-of-ministers/>, Letöltés ideje: 2020.04.06

A kormányon belül összesen 6 bizottságot működtetnek, ezek témájukat tekintve humanitárius segély, kompenzációs összeg kezelése, képzőművészet, természeti katasztrófák kezelése, valamint két különböző lakhatási program területeire szakosodtak.³¹¹ A felépítését tekintve az adminisztratív és titkársági feladatokat a sajtó-, gazdasági-, jogi-, pénzügyi- és protokoll osztályok látják el.³¹²

Az elnök az alkotmány 60. cikkébe foglaltak alapján határozat és/vagy rendelet útján szabályoz, de a 61. cikk szerint, ha az az alkotmánnyal nem összeegyeztethető a jogalkotási tevékenysége, akkor a Legfelsőbb Bíróság semmissé teszi azt. Az elnöki rendeletek és határozatok a 62. cikk alapján válsághelyzetben azonnal végrehajtásra kerülnek. Amennyiben az elnök megszegné az elnöki esküt vagy az alkotmányba foglaltakat, kétharmados parlamenti többséggel lemondathatják. Megbízatásának vége a lemondtatás mellett, ha magától lemond, életét veszíti, vagy nem képes ellátni a feladatait, ekkor a helyettese lép a helyére (65. cikk).

Az elnök személyében épp idén, a disszertáció jelen alfejezetének kidolgozásával párhuzamosan, 2020 januárjában történt csere. Raul Khadzhimba lemondott, ekkor a helyettese, Aslan Bartsits, ahelyett, hogy vállalta volna az elnöki pozíciót, szintén kilépett

³¹¹ Office of the Cabinet of Ministers – Commissions, <https://www.km-ra.org/commission/>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

³¹² Office of the Cabinet of Ministers – Cabinet Office, <https://www.km-ra.org/cabmin/>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

a pozíciójából.³¹³ Így választással új elnök került Abházia élére, ő Aslan Bzhaniya.³¹⁴ A munkáját technikai háttér segíti, amit tanácsadók, asszisztensek, valamint önálló jogi-, gazdasági-, protokoll osztály, illetve humanitárius kérdésre, állampolgárságra, kitüntetések és média osztály, valamint együttműködésért felelős és ellenőrző osztály alkot.³¹⁵

Az igazságszolgáltatási rendszert az alkotmány 68-77. cikkei szabályozzák. Az igazságszolgáltatás kizárólag bírói fórumokon, gazdasági kérdésekben választott bíróságokon zajlik (68. cikk). A 69. cikk rendelkezik a bírók személyéről, eszerint bíró lehet olyan állampolgár, aki 27. életévét betöltötte, felsőfokú végzettséggel rendelkezik és legalább 5 éves jogi tapasztalattal bír. Bármely bírót az elnök javaslatára a parlament nevez ki, az alkotmány 70. cikke ugyanazt a feltételrendszert fogalmazza meg a bíró személyével szemben, mint az elnök és helyettesének esetében, tehát nem vállalhatnak más munkát, kizárólag oktatói, kutatói vagy kreatív tevékenységet végezhetnek. Ez kiegészül a 71. cikkbe foglaltakkal, aminek értelmében nem lehet büntetett előéletű sem a jelölt.

Az igazságszolgáltatás működése teljesen nyilvános (72. cikk). A legmagasabb bírói fórum a Legfelsőbb Bíróság, ennek feladatait az alkotmány 73. cikke határozza meg:

- elnök és parlament tevékenységét ellenőrzi
- kompetencia vitákat kezel
- választások végrehajtását ellenőrzi
- alkotmányos kontroll
- alsóbbrendű bíróságok felé utat mutat
- büntetőjogi és polgári eseteket is kezelnek – fellebbviteli bíróság is egyben

³¹³ President of the Republic of Abkhazia - Statement by the Vice President of the Republic of Abkhazia, http://presidentofabkhazia.org/en/about/info/anounces/?ELEMENT_ID=11637, Letöltés ideje: 2020.04.06.

³¹⁴ President of the Republic of Abkhazia – The Address of the elected President to the People of the Republic of Abkhazia, http://presidentofabkhazia.org/en/news_en/detail.php?ELEMENT_ID=11853, Letöltés ideje: 2020.04.06.

³¹⁵ President of the Republic of Abkhazia - Structure of the Administration of the President, http://presidentofabkhazia.org/en/administracija_presidenta/struktura_admin_president/, Letöltés ideje: 2020.04.06.

A 76. cikk szerint a főügyészt az elnök javaslatára a parlament nevezi ki és mondatja is le amennyiben szükséges.

Az alkotmány teljes 6. fejezete az önkormányzatok működését szabályozza. Ezek a 79. cikk szerint a helyi szintű végrehajtás szervezeti elemei, a 80. cikk határozza meg a feladataikat, ami a helyi költségvetés, helyi adók, helyi közrend, és helyi gazdasági kérdések kezelése, de a 81. cikk kimondja, hogy az önkormányzati rendelkezések nem mehetnek szembe az állami végrehajtással.

A 7. fejezet az alkotmánymódosításról rendelkezik, ennek értelmében, a 83. cikk szerint az elnök, a parlament, a Legfelsőbb Bíróság és a főügyész kezdeményezheti az alkotmány módosítását, amit ezt követően a 84. cikk alapján a parlamentnek kétharmados többséggel kell jóváhagynia.

Az alkotmány végül rendelkezik a nemzeti szimbólumokról is, melyek a címer, a zászló és a nemzeti himnusz. A címer két részre osztott, zöld és fehér háttérrel, a középpontban egy arany figurával, ami az abház mondavilág szerinti Nant alakja. A központi alak az újjászületést szimbolizáló nyolcágú csillagok felé lő íjával, amiből kettő van az égen, Keletet és Nyugatot ábrázolva. A zászló horizontálisan hét csíkos, négy zöld és három fehér váltogatja egymást. A bal felső sarokban vörös négyzet található, aminek a közepén egy fehér nyitott tenyér hét fehér csillagra mutat. A himnusz, amit szintén az alkotmány szabályoz, jelenleg Az Abház Himnusz.³¹⁶

A klasszikus államelméleti elemeknek, valamint a Bodin szuverenitás jegyeinek beteljesülését vizsgálva a *tengerjogi elem* Abházia esetében sem kerül külön kiemelésre, habár ez az egyetlen a hat vizsgálat alá vont szakadár entitás közül, amely rendelkezik tengeri kijáratral. Minden további feltétel kimutatható alkotmányos rendszerükben.

II.4.2. Dél-Oszétia

Az entitás jelenlegi alkotmányos formáját 2016 november 30-án nyerte el. A dél-oszét alaptörvény 2001 óta összesen 18 alkalommal került módosításra.³¹⁷ Ez a folyamat instabilitásra enged következtetni a szakadár államiság működésével kapcsolatban, holott

³¹⁶ President of the Republic of Abkhazia – State Symbolic, http://presidentofabkhazia.org/en/respublika_abkhazia/gosudarstvennaya-simvolika-respubliki-abkhaziya/, Letöltés ideje: 2020.04.27.

³¹⁷ A dél-oszét alkotmány elérhető a következő linken: Constitution of the Republic of South Ossetia, <http://www.parliamentroso.org/node/13>, Letöltés ideje: 2020.06.22.

szigorúan az alkotmányos szabályokra koncentrálva, az abház dokumentumhoz hasonlóan igyekeznek nyugati szabályokhoz közelítő rendelkezéseket alkalmazni.

A jelen és jövő generációk békéje és biztonsága érdekében a népek önrendelkezési jogára és Dél-Oszétia szuverenitására építve az alkotmány garantálja az állampolgárok jogait és szabályozza az entitás alkotmányos berendezkedését. Ennek megfelelően az alaptörvény 1. cikke kimondja, hogy Dél-Oszétia szuverén demokratikus jogállam, Dél-Oszét Köztársaság vagy Alánia néven. A 3. cikk 3-4. bekezdései 5 adminisztrációs egységben határozzák meg a területét, ami elidegeníthetetlen, sérthetetlen és az állam egyik legfontosabb feladata annak védelme- ezzel biztosítva a három elemből álló klasszikus államfogalom első, *terület* feltételének beteljesülését. A köztársaság hivatalos nyelve az oszét és az orosz, de a grúz engedélyezve van a kisebbségek számára (4. cikk).

Az alkotmány 5. cikke kimondja a hatalmi ágak szétválasztását, a 7. cikk az állami szervekként az elnököt, a parlamentet a kormányt és az állami bíróságokat határozza meg. Tekintve, hogy az elnököt közvetlenül, általános, egyenlő és titkos választásokon keresztül választják meg, elnöki rendszerről beszélhetünk Dél-Oszétia esetében is. A hatalmi ágak megléte, egymástól történő elválasztása és szabályozott működésük már ekkor megfeleltethető az államfogalom feltételrendszerének további, *államhatalom* – *kormányzás* elemének.

A dokumentum 16. cikke határozza meg az állampolgárságot, ami az oszét, illetve oszéta, nem lehet megvonni, nem lehet lemondani róla, de megszerezhető. Ezáltal az alkotmány első rendelkezései között a klasszikus államfogalom harmadik, egyben utolsó elemét is megjelenítik *népesség formájában*, nem csak a területen élő népcsoport formájában, hanem az államhatalomtól függő viszonyban is.

A 17. cikk szerint az állami szimbólumok a zászló, a címer és a himnusz. A zászló horizontálisan három sávra osztva, fehér, vörös és sárga/arany színű, amiből a fehér az igazság és tisztaság, a vörös a bátorság, a sárga/arany a béke és boldogság szimbóluma. A három szín az ősi oszét legendákból származik, az 1989-es mozgalom tette magáévá és hivatalosan 1992 óta a zászló színeivé is. A címer kerek formájú, ugyanazon három szín alkotja. A közepén egy arany leopárd áll a fehér Kaukázus vonulatai előtt, ami mögött vörös a háttér. A címeren körben az entitás neve olvasható. A leopárd a középkor óta az oszét államiság jelképe, a hegy ábrázolása pedig ősi oszét módon, hét csúccsal jeleníti meg azt. 1999 óta ez a hivatalos címere az entitásnak. A himnusz 1995-ből

származik, a zenéjét Felix Alborov szerezte, a szöveg Totradz Kokaev munkája, a címe Cadas Zaraeg.³¹⁸

A nemzetközi normák követése érdekében egy teljes fejezet foglalkozik az állampolgárok jogaival és kötelességeivel (18-41. cikkek), itt jelennek meg az alapvető emberi jogok, a munka szabadsága és egyúttal a kényszermunka tilalma, a pihenéshez való jog, a tulajdonhoz való jog, a választás és választhatóság (amennyiben valaki jogilag képességei teljes birtokában van és nem büntetett előéletű), a szabad mozgáshoz való jog, az egészségügyi ellátáshoz, egészséges életkörülményekhez, szociális ellátáshoz való jog, az otthon sérthetetlensége, az oktatáshoz való jog, kultúra védelme, szólásszabadság, gyülekezés szabadsága, család védelme, emberi méltóság tiszteletben tartása, bíróság előtti jogszolgáltatás – azzal a kitételrel hogy egyike joggal sem szabad más szabadságának korlátozására vagy az államhatalmakkal szemben visszaélni (46. cikk). A kötelességeket a 42-45. cikkek határozzák meg, ide tartozik az anyaföld védelme kötelező katonai szolgálaton keresztül, részvétel az ülnöki rendszerben, valamint kötelező védeni a kultúrát, mint nemzeti örökséget is.

Az elnök az államfő és egyben a végrehajtás feje, az alkotmány, az emberi és állampolgári jogok és a szuverenitás garatora, meghatározza az entitás bel-, és külpolitika irányvonalait (47. cikk). Elnök lehet a 35. életévét betöltött, legalább 10 éve helyi lakos, aki beszéli az államnyelveket. 5 éves időszakra, maximum kétszer választható (48. cikk), elnöki szerepével párhuzamosan nem tölthet be más pozíciót további államszervekben (49. cikk).

Feladatait az alkotmány 50. cikke sorolja fel, ez megegyezik az általában körül határolt jogkörökkel egy elnöki rendszerben:

- meghatározza a kül-, és belpolitikai irányvonalakat
- összehangolja a végrehajtás munkáját, jóváhagyja annak felépítését és összetételét, kinevezi a kormányfőt a parlament jóváhagyásával, illetve megfosztja a posztjától a parlament értesítését követően, kinevezi és lemondtatja a kormány tagjait, és saját titkárságának és adminisztrációs egységeknek személyi összetételével is így jár el miután

³¹⁸ Parliament of the Republic of South Ossetia official site - State Symbols of the Republic of South Ossetia, <http://www.parliamentso.org/node/8>, Letöltés ideje: 2020.06.22.

felállította a titkárságot és az adminisztrációs egységeket. Kinevezi és lemondthatja a Legfelsőbb Bíróság, a Döntőbíróság és a városi bíróságok személyi összetételét, kinevezi az Alkotmánybíróság két tagját, a harmadikat a parlamenttel közösen, javaslatot tesz a főügyész és a nemzeti bank elnökének kinevezésére, elküldésére, kinevezi a Központi Választóbizottság elnökét és tagjainak felét

- létrehozza és vezeti a Biztonsági Tanácsot, emellett ő a haderő feje, katonai doktrínákat fogalmaz meg, kinevezi a vezető pozíciókat, béke és háború között dönt
- összehívja a parlamentet rendes vagy rendkívüli ülésekre, 54. cikk szerint feloszthatja azt az Alkotmánybíróság jóváhagyásával, egyben ki is hirdeti az új választásokat
- ellen jegyzi a törvényeket, saját törvénykezdeményező jogköre van, tárgyalásokat végez és aláír nemzetközi egyezményeket, szerződéseket
- kitüntetések ad át, állampolgárság kérdésében dönt, kegyelmet gyakorol, választásokat és népszavazást rendel el, állami ünnepeket hirdet ki

Ezen feladatait az 53. cikk szerinti mentelmi joga mellett végzi az alkotmány által felhatalmazva. A választás követő eskütétellel kerül pozíciójába, ami az 55. cikk szerint véget ér lejártá előtt, ha elküldik, ha lemond vagy ha elveszíti képességét a feladatainak ellátására. Ebben az esetben 90 napon belül új választásra kerül sor, addig a parlament elnöke tölti be a pozíciót átmenetileg.

Jogkörei között megtalálható a kilenc szuverenitás jegy közül a kinevezési feladattal a *hivatalok kinevezése*, a haderő fejeként a *háború és béke közötti döntéshozatal*, kitüntetések átadásával a *privilegiumok adományozása*, valamint amnesztia, *kegyelem gyakorlása* is. Emellett önálló törvényhozó jogkörével a *törvényhozás* szuverenitás jegye is megtalálható hatáskörei között, de ez a továbbiakban a parlament tevékenységével is kiteljesedik.

Az alfejezet kidolgozásakor a dél-oszét elnök 2017 óta Anatoly Ilyich Bibilov, korábban ezredesi rangon a dél-oszét haderőben szolgált, 2008-ban honvédelmi miniszterként kezdte a politikai pályáját.³¹⁹

A parlament az alkotmány 56. cikke szerint a legmagasabb jogalkotó szerv. Összetételét tekintve 34 főt választanak 5 évre (57. cikk), ahol képviselő 21. életévét betöltött, legalább 5 éve helyi lakos lehet. Parlamenti pályafutásával egyidejűleg nem tölthet be pozíciót más állami szervnél (58. cikk). A képviselői periódus alatt mentelmi jog segíti a munkavégzését (59. cikk), azonban nem lehet más állása a megbízatás alatt, csak oktatás, tudományos vagy alkotómunka jelleggel (58. cikk).

A választást követő 15 napon belül a Központi Választóbizottságnál kell összeülni az adott ciklus első parlamenti ülése, amit a legidősebb választott tag vezet amíg elnököt nem választanak (60. cikk) a 63. cikk alapján titkos választással maguk közül. A parlament feladatai 61. cikk alapján:

- módosítja és kiegészíti az alkotmányt, törvényeket fogad el, törvényeket és alkotmányos rendelkezéseket értelmez
- meghatározza a költségvetést, monitorozza annak végrehajtását, adókat és vámokat határoz meg, von vissza – a parlament költségvetési jogkörével a bodini *pénzügyi jogosítványok* szuverenitás eleme is beteljesedik
- meghatározza az állam területi összetételét, dönt a határok módosításáról az egyes adminisztratív egységek között
- létrehozza a Központi Választóbizottságot és kinevezi összetételének felét, kinevezi továbbá az elnök kérésére annak elnökét
- összehívja az elnöki választásokat, beleegyezését adja a kormányfő kinevezéséhez az elnöknek, a főügyésznek, a nemzeti bank elnökének, a Legfelsőbb Bíróság, a Választottbíróság és az állami bíróságok tagjainak kinevezéséhez vagy elbocsátásához, az elnökkel együtt

³¹⁹ President of the Republic of South Ossetia – Biography, <https://presidentruo.org/category/prezident/>, Letöltés ideje: 2020.06.23.

nevezi ki az Alkotmánybíróság 3. tagját önállóan +2 tagot, jóváhagyja a katonai csoportok delegálását

- jóváhagyja az államfő döntését béke és háború kérdésében,
- bizalmatlansági eljárást indíthat a kormánnyal szemben az államfőnél, eltávolítják az államfőt pozíciójából
- ratifikálja és kihirdeti az államfő által ellenjegyzett nemzetközi dokumentumokat
- kitüntetések, katonai és speciális rangokat, diplomáciai szerepköröket alkotnak, amnesztiát gyakorolnak
- semmissé teszik az alacsonyabb jogalkotó szervek rendelkezéseit, ha azon az állami joggal szembe mennek

A parlament felépítését tekintve a mindennapi munkát bizottságokban végzik (65. cikk), illetve a parlamenten belül az államfő elnökséget hoz létre, ez a parlament elnökéből és a bizottságok képviselőiből áll (67. cikk). Az államfő, a Legfelsőbb Bíróság, az Alkotmánybíróság és a Főügyész törvénykezdeményező jogköre mellett az egyetlen jogalkotó szerv (69. cikk), alkotmánymódosítás kétharmados, a törvényhozás egyszerű többséggel zajlik (70. cikk), mindkét rendelkezés az államfő jóváhagyását követően kerülhet kihirdetésre (71.cikk).

A jelenlegi a hetedik parlamenti ciklus a függetlenségi mozgalmat követően – az elsőt 1990-ben alakították, de maguk is megkérdőjelezték annak legitimitását, tekintve, hogy kevésbé volt szabályozott. Az ekkor kidolgozott alkotmányt sem fogadják el hivatalosan (a dél-oszét politikai állásfoglalás mellett az értekezés szerzője sem), mivel nem lett népszavazással megerősítve. Eredetileg parlamentáris rendszert alakítottak ki, a második időszakban alakították át elnökié. 1996-ban zajlott az első választás, a jelenlegi időszak 2019. óta tart, a parlamentbe 9 párt képviselői kerültek be,³²⁰ jelenlegi elnöke Tadaev Alan Sergeevich.³²¹

Az alkotmány 73. cikke szerint a kormány a végrehajtás legnagyobb, kollegiális szerve. A miniszterelnök, annak helyettese, a miniszterek és az államfő titkárságának feje alkotja. A végrehajtás feje az államfő, a kormány csupán segíti a munkáját. Igen gyenge

³²⁰ Parliament of the Republic of South Ossetia official site – History of Parliamentarism of South Ossetia, <http://www.parliamentroso.org/node/7>, Letöltés ideje: 2020.06.23.

³²¹ Parliament of the Republic of South Ossetia official site - Structure of the Parliament of South Ossetia of the VII convocation, <http://www.parliamentroso.org/node/1>, Letöltés ideje: 2020.06.23.

államszerv, megközelítőleg annyi a feladata, hogy megvalósítsa az államfő által meghatározott irányvonalakat. Ennek érdekében rendeletekkel irányíthat (74. cikk). A kollegialitás kiemelkedő jellegéből fakadóan, ha a miniszterelnököt menesztik a teljes kormánynak mennie kell (75. cikk), ez történhet lemondással, az államfő általi menesztés útján, vagy a parlamenti megválasztott képviselők egyszerű többsége által indított bizalmatlansági eljárással, amit végül szintén az államfő kell jóváhagyjon (76. cikk).

Az elnöki rendszerben a kormány erős alávetettségben áll az államfővel szemben. A hivatalos elnöki oldalon a kormány felépítéséről csak annyit jegyeznek meg, hogy az elnöknek alávetve működik.³²² A jelenlegi kormány 2017 óta áll fenn, élén a miniszterelnök Pukhaev Erik Georgevich.³²³ A kormányon belül 11 minisztérium működik az élükön a felelős miniszterekkel, ez összefoglalva az alábbi táblázatban látható:

A dél-oszét kormányzati minisztériumok és felelős miniszterek	
Minisztérium	Miniszter
Honvédelmi Minisztérium	GASSEEV IBRAGIM ALIMBEGOVICH
Oktatás és Tudomány	GASSIEVA NATALI Konstantinovna
Építészeti, lakhatási, kommunális	DZAGOEV EDUARD NIKOLAEVICH
Kulturális	ZASSEYEVA JANNA VISSARIONOVNA
Igazságügy	LALIEVA ZALINA YURIEVNA
Külgügyminisztérium	MEDOIEV DMITRY NIKOLAEVICH
Belügy	NANIEV IGOR GEORGIEVICH
Agrárügyi Minisztérium	PUKHAEV LEV ARONOVICH
Egészségügy és Szociális Fejlesztés	TOTCHIEV GEORGY FELIKSOVICH
Pénzügy	HABALOVA AZA Konstantinovna
Vészhelyzet	CHOCHIEV AZAMAT ALIMBEGOVICH

4. Táblázat: A dél-oszét kormányzati minisztériumok és felelős miniszterek

Forrás: Saját szerkesztés a következő forrás alapján: Government of South Ossetia – Composition of the Government, <https://rso-government.org/struktura-pravitelstva-respubliki-yuzhnaya-osetiya/sostav-pravitelstva/>, Letöltés ideje: 2020.06.23

Az alkotmány 77. cikke az igazságszolgáltatást kizárólag bírói fórumokon engedélyezi, nincs önkéntes bíraskodás, csak alkotmányos, polgári és büntetőjogi. Bíró

³²² President of the Republic of South Ossetia – Governments structure, <https://presidentruo.org/gosudarstvennoe-ustrojstvo/>, Letöltés ideje: 2020.06.23.

³²³ Government of South Ossetia – Prime Minister, <https://rso-government.org/struktura-pravitelstva-respubliki-yuzhnaya-osetiya/predsdatel-pravitelstva/>, Letöltés ideje: 2020.06.23.

lehet 25. életévét betöltött, felsőoktatásban végzett, és legalább 3 éves jogi tapasztalattal bíró egyén (78. cikk), aki kinevezését követően mentelmi joggal bír (79. cikk). A kinevezett bírók nem lehetnek megbízatásuk alatt párttagok (81. cikk). Az igazságszolgáltatás ülései nyilvánosak (80. cikk).

Az alkotmánybíróság feladata a vizsgált dokumentum 82. cikke alapján az alkotmányos normakontroll. 5 fő alkotja, amiből 2-2 főt az államfő és parlament, illetve további 1 főt közösen választanak, 10 évre. Az alaptörvény 83. cikke határozza meg a feladatait, melyek a következők:

- elnök és parlament törvényalkotási aktusainak ellenőrzése, nemzetközi szerződések ellenőrzése előzetesen,
- kompetenciakérdéseket oldanak fel
- elnök elleni vizsgálatot folytat kérésre
- vizsgálja az alkotmányellenek cselekedeteket, ez lehet állampolgár védelme bírósággal szemben vagy alkotmány értelmezésével kapcsolatos is
- normatív vizsgálatokat végez, alkotmányellenes rendelkezéseket semmissé tesz

A Legfelsőbb Bíróság a legmagasabb szintű, polgári esetekkel foglalkozó fórum (84. cikk). Feladata a jogi támogatás és segítség nyújtás a polgárok számára, ennek érdekében Ügyvédi Kamara is működik (86. cikk).

A Főügyész (87. cikk) az állam által alkotott jog végrehajtását felügyeli, más államszervektől független, személyét 5 évre nevezi ki az elnök javaslatára a parlament. Egyszerű alárendeltségi rendszerben maga alatt további ügyészeket nevezhet ki, akik neki felelnek.

Végül röviden az önkormányzatokról, melyek a végrehajtó rendszer horizontálisan működő, a vertikális alárendeltségi rendszerben legalul működő egységei. Helyi végrehajtó elemek, a helyi kérdésekért felelnek (89-91. cikk). Az államtól függetlenül működnek abban az értelemben, hogy lehet önálló a költségvetésük, illetve jóváhagyás nélkül intézhetik a helyi ügyeket, az állam időszakos ellenőrzése mellett.

A leírtak alapján mind az abház, mind a dél-oszét alkotmányos rendszerről megállapítható, hogy amellet, hogy törekednek a nyugati minta követésére, ami leginkább a nemzetközi normák és minimum jogi szabályok megjelentetésében merül ki

az alaptörvényeikben, továbbra is viselik az egykori szovjet korszak jeleit. Ez egyrészt fellelhető a szovjet maradványszabályokban, mint a munka és pihenés viszonyának megjelenítése, vagy a tulajdonjoggal kapcsolatos szabályok, másrészt megjelenik az erőteljes államfői pozíciókban is. A végrehajtás további szerveinek csökevényessége, ami kiemelten a dél-oszét rendszerben jellemző, de az abház alkotmányos rendben is jelen van, az egykori egyszemélyes hatalmi rendszerek finomított, demokratikus felhanggal bíró utódjaként jelenik meg és működik a térségben.

II.5. Az entitások államtani hiányossága – a nemzetközi reprezentációs törekvések kialakításának alapja

Az értekezés alapvetése, hogy a vizsgálat alá vont entitások nem minősülnek államnak, ezért nem lehetnek teljesértékű tagjai a nemzetközi viszonyoknak. A konfliktusok előzményeinek és lezajlásuknak, az entitások berendezkedésének megismerését követően röviden áttekintem, melyek azok a hiányosságok, amelyek ezen jogi köztes állapotba kényszerítik a vizsgált egységeket.

A jellineki, klasszikus államfogalom által támasztott hármas feltételrendszerből elsőként a *területre* térnék ki.

Jellemzően minden vizsgált entitás alkotmányának első rendelkezései között megtalálható vagy a terület határainak pontos megnevezése, vagy annak kifejezése, hogy az államhatalom teljes irányításuk alá vont térségre kiterjed. Ezáltal nem csak kifejezik az elfoglalt régiók átalakítását vagy beolvasztását az entitás területi kiterjedésébe, tehát *beteljesítik a terület feltételét*, de párhuzamba állítják azt egy további elemmel, az államhatalommal.

A területiség elemével szemben támasztott jellineki előfeltétel, miszerint lakható kell legyen, a későbbiekben alátámasztott népesség jelenlétével beteljesedik, azonban a kizárólagosság kérdésének nem tesz eleget – az értekezés korábbi fejezeteiben, a konfliktusok vizsgálata során minden egyes entitással szemben megjelenik az anyaországuk területi egységessége. Jellinek az Általános Államtan című munkájában a terület erőszakos megszerzését nem ítélte el, egyszerűen átruházásnak tekintette a fegyverrel történő területfoglalást egyik hatalomtól a másikra.³²⁴ Tisztán államelméleti megközelítés szerint tehát az államtöredékek területi elemi tulajdonképpen

³²⁴ Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, p. 394-405.

beteljesítettnek tekinthetők – napjainkra azonban a nemzetközi közösséget szabályozó nemzetközi jog ezt illegitimálta.

Már 1932-ben megjelenik az a nézet, miszerint az erőszakos területfoglalás nem elfogadható a nemzetközi viszonyokban. Mandzsúria Japán megszállására reagálva az akkori amerikai külügyi államtitkár, Henry L. Stimson fejezte ki azon amerikai állásfoglalást, miszerint az Amerikai Egyesült Államok nem ismer el erőszak kifejtése által bekövetkezett területváltozást. 1932. március 11-én a Népszövetség megerősíti az amerikai állásfoglalást és ezáltal Stimson-doktrína néven a nemzetközi közösségbe emeli át annak tartalmát, az el-nem ismerés politikáját.³²⁵ Az erőszak tilalma a nemzetközi viszonyokban tovább erősödik 1945-ben az Egyesült Nemzetek Szervezetének életre hívásával, amiről annak Alapokmányában szintén rendelkeznek. A békés együttélés alapelve és a nemzetközi viszonyokban a tárgyalásos, békés vitarendezés alapelve már annak bevezetésében lefektetésre kerül. Az ENSZ szabályozásának értelmében az erőszak a nemzetközi közösség szereplői között kizárólag két esetben, és akkor is csak korlátozottan elfogadható és engedélyezett. Abban az esetben, ha egy államot egy másik, úgy nevezett agresszor megtámadna, a támadást elszenvedő fél élhet az önvédelem jogával, amennyiben azt jelzi az ENSZ Biztonsági Tanács szerve felé és kizárólag annyi ideig és olyan erővel lép fel, ami arányos az ellene érkező támadással, szükséges annak visszaverésére - erről az Alapokmány 51. cikke rendelkezik. Emellett egyes, arra mandátumukban felruházott béketeremtő és békefenntartó missziók személyzete viselhet és használhat fegyvert, kizárólag önvédelemre, ez abban az esetben történhet, ha az agresszióval szemben maga az ENSZ, vagy az általa arra felkért ország hadereje válaszol.³²⁶ Egyértelmű tehát, hogy a területszerzés a jelenlegi nemzetközi viszonyokban erőszakkal nem kivitelezhető, csak békés eszközökkel lehetne elméleti szinten végrehajtani.

Elméleti szinten, mivel a terület szűkös elérhetőségéből fakadóan nagy kincs minden azzal rendelkező fennhatóság számára, így önkéntes lemondás akár szerződéses, akár más polgárjogi aktussal kevésbé valószínűsíthető. Ebből fakad a területi kérdések folytonossága, a vitatott területek konzekvens jelenléte is a nemzetközi viszonyokban

³²⁵ US Department of State Archive – Stimson Doctrine, <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/id/16326.htm>, Letöltés ideje: 2021.02.12.

³²⁶ 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról, VII. fejezet: A béke megszegése és támadó cselekmények esetében, elérhető magyar nyelven: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95600001.tv>, Letöltés ideje: 2020.02.12.

nem csak évszázadokra, akár évezredekre visszamenően, de jelen történelmi korszakban, a második világháborút követően is.

Az *Egyesült Nemzetek Szervezetének Gyámügyi Tanácsa* az ENSZ alapokmányának 75-91. cikkeivel³²⁷ már 1945-ben azért került életre hívásra, hogy az eldöntetlen fennhatósági kérdéseket kezelje, illetve átvegye a korábbi gyarmati területek adminisztrációs feladatait az addigi irányító országoktól. 11 kezelt terület önállósodott a szervezet gondozása alatt,³²⁸ 1994-ben Palau, mint utolsó egység függetlenedését követően a Tanács felfüggesztette működését.³²⁹ 17 egykori gyarmatterület maradt az egykori gyarmattartó állam kezében, mára már megváltozott státuszban, mint tengerentúli terület vagy külbirtok – egy feloldatlan területi vitával egyetemben.³³⁰ A *Nyugat-Szahara térsége* az Egyesült Nemzetek Szervezetének évtizedes tevékenysége ellenére ma is vitatott terület, folyamatos szembenállás jellemzi marokkói és spanyol erők között, mind fizikailag, mint politikailag is.³³¹

A terület, mint jószág hiányára szemléletes példa a Csendes-óceán dél-kelet-ázsiai térségének folyamatos jogvitája – a térségben vulkanikus mozgás következtében földtörténeti tekintetben rendkívül gyakran, néhány évente jelenik meg új, vulkanikus eredetű formáció. Ezek rendszeresen azonnali és feszült nemzetközi vitákat eredményeznek a dél-ázsiai térségben területi hovatartozásukat tekintve – már akkor is, amikor még forrongó lávatömegként meg sem közelíthetőek.³³²

A területiség ezen problematikája jelen kutatás tekintetében kiemelten meghatározó, tekintve, hogy ez azon jellineki elem, ami ellehetetleníti a Montevideói Egyezmény kiegészítő államfogalmi feltételének, a nemzetközi viszonyoknak a kiépítését.³³³ Nem csak arra predesztinálja a nemzetközi közösséget, hogy egy befagyott,

³²⁷ Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya hivatkozott fejezete angol nyelven elérhető: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-12>, Letöltés ideje: 2021.05.26.

³²⁸ Dag Hammarskjöld Library - UN Documentation: Trusteeship Council Trust Territories Introduction, <https://research.un.org/en/docs/tc/territories>, Letöltés ideje: 2021.05.26.

³²⁹ Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László: Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014, p. 446.

³³⁰ United Nations – The United Nations and Decolonisation - Non-Self-Governing Territories, <https://www.un.org/dppa/decolonization/en/nsqt>, Letöltés ideje: 2020.05.26.

³³¹ Vö.: Dr. Besenő János – Miletics Péter: Országismertető Marokkó Nyugat-Szahara, HM Zrínyi Nonprofit Kft, Budapest, 2017, pp. 319-329, 363-392.

³³² Vö.: The South China Sea Arbitration (The Republic of Philippines v. The People's Republic of China), <https://pca-cpa.org/en/cases/7/>, Letöltés ideje: 2020.02.12.

³³³ 1933. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, elérhető angol nyelven: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>, Letöltés ideje: 2020.11.17.

új szereplőket csak korlátozottan létrehozó és befogadó rendszerben létezzen, de ellehetetleníti a függetlenségi törekvéseket, az új államalapítási mozgalmakat is, amennyiben az új szereplőkkel történő kapcsolatfelvételt nem teszi lehetővé, sőt, elítéli.

Tovább lépve az *államhatalom, kormányzás* jellineki elemére, ez az alkotmányos rendszer egészében keresendő. A vizsgálat alá vont entitások berendezkedésének áttekintésével bizonyossá válik, hogy azok az irányításuk alá vont térségben állami szerveket, azok által irányított, meghatározott és ellenőrzött szabályrendszert működtetnek. Ezek kidolgozásának részletessége eltérő, olvasatomban az entitások fennállásának időbeli kiterjedésével fordított arányosságban határozhatóak meg. Ennek értelmében az ukrainai entitások rendszere a legkevésbé, míg a hegyi-karabaki alkotmányos rend a legrészletesebben kidolgozott – a különbség a jellineki elemeknél nem, azonban a bonidi szuverenitás jegyek vizsgálatakor észlelhető. A részletességben rejlő eltérésektől függetlenül, maga az alkotmány és az alkotmányos rendszerek megléte beteljesíti az államhatalom feltételét. Maga Georg Jellinek által támasztott követelménynek is megfelelnek, miszerint jogok és kötelezettségek összességét foglalják magukba.³³⁴

Az állampolgárság kifejezése, előfeltételként megjelölése az alkotmányokban kiegészíti a vallási és etnikai elkülönülést az egyes térségekben. Az alkotmány által az állam és állampolgár közötti jogokon és kötelezettségeken alapuló jogviszonnyal a területen élő és elhatárolódó csoportok nem csak *népességgé válnak*, ezzel beteljesítve a jellineki hármas további feltételét, az állampolgársággal járó jogviszonnyal a népesség az államhatalom függvényében kerül meghatározásra. A népesség jelenléte a terület lakhatóságának bizonyítéka is, emellett az értekezés korábbi fejezetében vizsgált területi államhatalmi változások követésével a jelenlétük folytonossága is bizonyított.³³⁵ Ezáltal a Jellinek által kidolgozott és a disszertáció államtani fejezetében kifejezett hármasból a harmadik, ezzel utolsó elemet beteljesültnek tekintem.

Röviden értekezve a Bodin féle szuverenitás jegyek meglétéről, általánosan elmondható azok megtalálhatóak az alkotmányos rendszerekben. Az államhatalom kidolgozásával, a hatalmi ágak szétválasztásával már életre hívnak egy kizárólag a *törvényhozásért felelős szervet*, így a törvényhozás eleme azonnal megjelenik. Az állami

³³⁴ Georg Jellinek: Allgemeine Staatslehre, Verlag von O. Häring, Berlin, 1914, pp. 427-434.

³³⁵ Kende Tamás - Nagy Boldizsár - Sonnevend Pál - Valki László (szerk.): Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019, p. 53.

szervek rendszerének személyi feltöltésének szabályozásával, az egyes szervezetbe közvetlenül választott vagy közvetetten delegált személyek kijelölésével megtörténik a *hivatalnokok kinevezése* is, a költségvetési tervek készítésének feladatával pedig megjelenik a *pénzügyi jogosítvány* is minden vizsgált rendszerben. Tekintve, hogy feltételezhetően a Szovjetunió berendezkedésének maradványszabályozása, az elnyomott évtizedek hozadéka az elnöki rendszerek kialakítása, az államfői pozíció széleskörű jogköreiben megtalálható az itt is megjelenő kinevezési feladat mellett továbbá a díjak és kitüntetések átadásával a *privilegiumok adományozása, a kegyelem gyakorlása* és a haderő fejeként a *béke és háború közötti döntéshozatal* is – utóbbi általában a parlamentáris szervvel közösen vagy annak jóváhagyásával történik.

A szuverenitás jegyeinek vizsgálatakor kisebb eltérések fedezhetőek fel a vizsgált entitások szabályrendszereinek kidolgozottságát tekintve, ezek leginkább az egyes pozíciók jogköreinek felsorolásának részletességében rejlenek, és betudhatóak az adott rendszerek eltérő fennállási idejének. Kiemelendő továbbá, hogy a bodini *tengerjogi szuverenitási elem* jelen kutatás elméleti határain belül nem értelmezendő, illetve a landlocked, szárazföldi, tengeri kijáráttal nem rendelkező entitások esetében nem is kivitelezhető.

Az államfogalmi és szuverenitás elemeinek megfelelés kérdésében a kutatás szempontjából legfontosabb következtetés a területiségből fakadó el-nem ismerés, el-nem fogadás problémája. Az el-nem ismerés előirányozza a kapcsolatrendszerek teljes hiányát, a nemzetközi közösségbe be-nem fogadással a nemzetközi viszonyok légüres terében lebegést – a gyakorlatban azonban a teljes izolációval szemben töredékes kapcsolatrendszerek mellett erőteljes reprezentációs törekvést figyelhetünk meg. Az államtöredékek anyaállamainak teljesértékű nemzetközi kapcsolatai mellett az entitások függetlenségre törekvései természetesen nem elfogadottak, de a második világháborút követő erőteljes nemzetközi együttműködés, fejlesztő programok, vitarendező és kooperációs fórumokon történő részvétel nélkül, politikai, gazdasági, akár tudományos területeken történő kapcsolatépítés híján nem képes működni egy entitás sem. Mivel a hagyományos viszonyrendszerből az általam vizsgált entitások kirekesztésre kerültek, sajátos, eltérő, nem szabályos, de létező módon kell megteremteniük jelenlétüket a nemzetközi szinten – ennek a jelenlétnek a bemutatására, illetve modellezésére töreksem a disszertáció következő fejezeteiben.

III. Nemzetközi reprezentációs törekvések

A nemzetközi reprezentáció vizsgálata során elsőként a kívülről befelé irányuló, a nemzetközi közösség állásfoglalása, esetleges kapcsolatfelvételi törekvéseinek kutatása során négy nemzetközi szervezet került kijelölésre. Elsőként az Egyesült Nemzetek Szervezete, mint egyedülálló entitás a maga nevében, egyetlen univerzális tagsággal és általános hatáskörrel bíró szervezet. Jelentősége globális platform mivolta mellett, nem csak Alapítóokirata, ami a nemzetközi közösség együttműködési szabályainak egyik legalapvetőbb gyűjteménye, de működésének évtizedei során szinte szokásjogi jelenséggé vált az államok elismerése kapcsán az ENSZ tagság vagy az ENSZ tagállamok többségi támogatása is. Ezt követően, mint regionális, stabilitást képviselő és arra törekvő, földrajzilag érintett szervezet az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, majd szintén területi érintettségéből fakadóan az Európai Unió következnek. Tekintve a konfliktusok földrajzi közelségét emellett a regionális béke és biztonság, stabilitás fontosságát és igényét, valamint a politikai irányvonalakat mindkét intézmény működésében, jelentősen részt vállalnak a konfliktusok rendezésében és ezáltal a szakadár entitások kapcsán is. Végül, mint egyedülálló katonai integráció, az Észak-Atlanti Szerződés Szervezetének állásfoglalása is irányadó az entitások elhelyezésekor a nemzetközi közösségben. Utóbbi regionálisan zárt tagságából fakadóan kevésbé érintett a szecessziós mozgalmak által, de egyedülálló katonai szervezet révén állásfoglalása a konfliktusok tekintetében meghatározó, a kutatás szempontjából különösen érdekes lehet.

III.1. Egyesült Nemzetek Szervezete és a vitatott státuszú entitások

III.1.1. Donyeck-i Népköztársaság és Luhanszki Népköztársaság

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése 68. ülésének 33 (b) napirendi pontjaként tárgyalta először a kelet-ukrajnai helyzetről. 2014. március 27-i 68/262 számú Közgyűlési határozatban foglaltak³³⁶ szerint Ukrajna területi integritásának tiszteletben tartására szólítja fel az érintett feleket. Emellett szót kell ejtenünk a 2014. július 17-i ENSZ Közgyűlés elnöki sajtónyilatkozatáról és a 2014. július 21-i Biztonsági Tanács 2166. számú határozatáról, melyek a donyeck-i régióban, feltételezhetően fegyverrel a földre kényszerített Malaysian Airlines MH17 számú, Amszterdamból Kuala Lumpurba

³³⁶ Az ENSZ Közgyűlés 2014. március 27-i 68/262 számú határozata Ukrajna területi integritásáról letölthető az Egyesült Nemzetek Szervezetének dokumentumtárából.
<https://undocs.org/en/A/RES/68/262>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

tartó járatának légikatasztrófájára reagálnak. Az Egyesült Nemzetek állásfoglalásának feltárásában továbbá a 2015. február 17-i Biztonsági Tanács 2202. számú határozatát kell megvizsgálnunk, ami a Minszk Memorandum rendelkezéseinek betartására és végrehajtására szólítják fel az érintetteket.

Ennek értelmében, a 68/262. számú Közgyűlési határozat, amellyel, hogy kiemeli a jogállamiság fontosságát, felhívja a figyelmet az ENSZ Alapokmányának 2. cikkébe foglalt békés vitarendezés elvére és az erőszak tilalmára a nemzetközi viszonyokban. Megerősíti az 1970. október 24-i 2625. számú, az államok közötti baráti kapcsolatokról szóló ENSZ Közgyűlési határozatba foglaltakat, aminek értelmében felszólítja az államokat, hogy hagyjanak fel és tartózkodjanak minden olyan cselekvéstől, részben vagy egészben Ukrajna területi integritását és ezáltal nemzeti egységét fenyegeti, legyen az bármilyen törekvés, akár erőszakkal fenyegetés akár valódi erőszak alkalmazása, az ukrán határok módosítására. A dokumentumban kifejezik az 1975-ös Helsink-i Egyezmény³³⁷ az 1994-es Budapesti Memorandum,³³⁸ az 1997-ben Ukrajna és az Orosz Föderáció által kötött baráti és együttműködési szerződés,³³⁹ valamint az 1991-es Alma-Ata Nyilatkozat³⁴⁰ fontosságát. Kifejezik emellett elkötelezettségüket Ukrajna szuverenitása, politikai függetlensége és területi egysége mellett, és felszólítják az államokat, hogy hagyjanak fel és tartózkodjanak minden olyan törekvéssel és törekvéstől, ami részben

³³⁷ Az 1975-ös Helsink-i Egyezmény az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia (Conference on Security and Cooperation of Europe – CSCE) záródokumentuma. 1-től 5-ig cikke kimondják a szuverenitás és egyenlőség tiszteletben tartását, az erőszakkal fenyegetés és az erőszak tilalmát, a határok sértetlenségét, a területi integritás tiszteletben tartásának kötelezettségét, valamint a békés vitarendezés elvének fontosságát. A dokumentum letölthető az EBESZ dokumentumtárából. <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

³³⁸ Az 1994-es Budapesti Memorandum szintén az ekkor Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetté váló, korábban Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia szervezetéhez köthető. A fegyverek proliferációjával szembeni fellépés fontossága mellett a dokumentum Code of Conduct fejezetének 2. cikke kimondja a békés államközi kapcsolatok fontosságát, 4. cikke rendelkezik a szuverenitás tiszteletben tartásáról és 18. cikke a békés vitarendezés elvéről. A dokumentum célja a változó világban egy békés együttműködési rendszer kiépítése. A dokumentum letölthető az EBESZ dokumentumtárából. <https://www.osce.org/mc/39554?download=true>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

³³⁹ Az 1997 május 31-én Kijevben ellenjegyzett baráti és együttműködési szerződés Ukrajna és Oroszország között a történelmileg szoros kapcsolat, baráti és szomszédi együttműködés alapján kölcsönös tiszteletre alapozott stratégiai partnerség és együttműködés kiépítését célozza. A dokumentum letölthető az ENSZ dokumentumtárából. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/52240/Part/I-52240-08000002803e6fae.pdf>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

³⁴⁰ Az 1991. december 21-i Alma-Ata szerződés keretein belül Örményország, Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Moldova, az Orosz Föderáció, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Ukrajna és Üzbegisztán kifejezik kölcsönös elismerésüket az egyenlő szuverenitásuk alapján, valamint elismerik és tiszteletben tartják egymás határait és területi integritását. A dokumentum elérhető: http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/3825~v~Declaration_d_Alma-Ata.pdf, Letöltés ideje: 2019.11.11.

vagy egészében az Ukrajna területi integritását és ezáltal nemzeti egységet fenyegeti. Végül, hangsúlyozza a békés vitarendezés elvét és élteti az Egyesült Nemzetek Szervezetének és az Európai Biztonsági és Együttműködési szervezet béketeremtő tevékenységét.³⁴¹

A 2014. július 21-i Biztonsági Tanács 2166 számú határozata a Közgyűlés elnökének ez év július 7-i sajtónyilatkozatára³⁴² reagál. A Malaysian Airlines MH17 július 17-én a donyecki térségben bekövetkezett tragédiája kapcsán megerősíti a nemzetközi jog erőszak tilalmára vonatkozó szabályát. A történet kivizsgálására szólít fel és kifejezi együttérzését az elhunytakat gyászolókkal szemben. Követeli a térségben tartózkodó fegyveres csoportoktól, hogy tartózkodjanak a tragédia helyszínének megzavarásától és engedjenek utat, biztosítsanak hozzáférést a nyomozó egységek számára. Emellett követelik a felelősök előállítását.³⁴³

Végül, az ENSZ szervezetével kapcsolatos utolsó, a kelet-ukrajnai entitásokkal kapcsolatban vizsgálandó dokumentum, a 2015. február 17-i 2202. számú Biztonsági Tanács határozata, ami felszólítja a konfliktusban résztvevőket az Alapokmányba foglaltak szerint Ukrajna szuverenitásának és területi integritásának tiszteletben tartására. Megerősítve a 2014. évi 2166. határozatát támogatja és üdvözli a február 12-i minszki fegyverszüneti egyezményt, egyúttal felszólítja a vitás feleket annak azonnali végrehajtására, hangsúllyal az átfogó tűzszüneten.³⁴⁴

A határozatok mellett az Egyesült Nemzetek Szervezetének a konfliktussal kapcsolatos szerepvállalásához sorolhatóak a szervezet Főtitkárának rendszeres

³⁴¹ Az 1970. október 24-i 2625 számú ENSZ Közgyűlési határozat az államok közötti baráti kapcsolatokról 1. cikkében kimondja az erőszakkal történő fenyegetés vagy az erőszakos fellépés tilalmát más államok területi integritása vagy politikai függetlenségével szemben. A határozat letölthető az Egyesült Nemzetek Szervezetének dokumentumtárából. [https://undocs.org/en/A/RES/2625\(XV\)](https://undocs.org/en/A/RES/2625(XV)), Letöltés ideje: 2019.11.11.

³⁴² A 2014. július 17-i sajtónyilatkozatban a Közgyűlés akkori elnöke, Eugène-Richard Gasana kifejezeti együttérzését a Malaysian Airlines MH17 járatának légikatasztrófájakor életét vesztetteket gyászolókkal szemben, valamint felszólítja a nemzetközi közösséget a történet kivizsgálására, a konfliktusos feleket pedig felszólítja ennek biztosítására. A sajtónyilatkozat elérhető az ENSZ sajtónyilatkozat gyűjteményében. <https://www.un.org/press/en/2014/sc11480.doc.htm>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

³⁴³ A 2014. július 21-i Biztonsági Tanács 2166 számú határozata letölthető az ENSZ dokumentumtárából. https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2166.pdf, Letöltés ideje: 2019.11.11.

³⁴⁴ A 2015. február 17-i 2202 számú Biztonsági Tanács határozata letölthető az ENSZ dokumentumtárából. https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2202.pdf, Letöltés ideje: 2011.11.11.

sajtónyilatkozatai. Tekintve, hogy ezek tartalma az értekezés jelen alfejezetének kidolgozásával párhuzamosan a pozíciót betöltő Ban-ki-Moon főtitkár aggodalmát fejezik ki térségben az agresszióval kapcsolatban, mint a fegyverhasználat, vagy a személyekkel szemben elkövetett atrocitások elítélése,³⁴⁵ az entitásokat közvetlenül nem érintik, de említést érdemeltek.

2014 márciusában az ENSZ delegálja az Emberi Jogi Megfigyelő Misszióját (UN Human Rights Monitoring Mission) Ukrajnába. A célkitűzés a megfigyelés és jelentés, illetve a központi kormány segítése az emberi jogi jogvédelmi kérdésekben. Öt helyszíntre helyeztek megfigyelőket, ezek Kijev, Donyeck, Odessza, Harkov és Lvov városai, ennek értelmében jelen vannak a Donyeck régióban, így jelentéseik relevánssá válnak az értekezés témájával kapcsolatban. 2014. áprilisa óta 2019 szeptemberéig (a disszertáció ukrajnai államtörvényeket vizsgáló fejezete ez év végén lezárásra kerültek, a misszió azonban továbbra is aktív) összesen 33 jelentést készítettek, melyek mindegyike tartalmaz megállapításokat a kelet-ukrajnai térségre nézve is.³⁴⁶

A Donyeck-i Népköztársaság és a Luhanszki Népköztársaság illegális kikiáltását megelőzően, már a 2014 áprilisi jelentés is megjeleníti a térségben élő orosz etnikum elégedetlenségét a központi kormány érdekérvényesítési tevékenységével kapcsolatban,³⁴⁷ ami a 2014 májusi dokumentumban már a radikalizálódásra is felhívja a figyelmet.³⁴⁸ Ekkor még az atrocitások, mint zaklatás, emberrablás, fogva tartás, kínzás és gyilkosság kifejezetten a térségben tartózkodó külföldiekkel szemben van jelen, de

³⁴⁵ Például: 2015. január 14, Disturbed by Escalating Fighting in Ukraine, Secretary-General Urges All Concerned to Restore Peace, Ensure Territorial Integrity, <https://www.un.org/press/en/2015/sgsm16461.doc.htm>; vagy 2015. január 24, Condemning Rocket Attack on Mariupol, Ukraine, Rebels' Withdrawal from Ceasefire Agreement, Secretary-General Urges All Parties to Revive Minsk Accords, <https://www.un.org/press/en/2015/sgsm16485.doc.htm>; továbbá 2015. augusztus 17, Secretary-General, Alarmed at Escalation of Violence in Eastern Ukraine, Urges Adherence by Both Sides to Minsk Agreements, Including on Heavy Weapons Use, <https://www.un.org/press/en/2015/sgsm17012.doc.htm>; 2015. január 22, Security Council Press Statement on Killing of Civilians at Public Transport Stop in City of Donetsk, <https://www.un.org/press/en/2015/sc11749.doc.htm>; 2015. április 17, Secretary-General Expresses Concern over Killings of Prominent Persons in Ukraine, <https://www.un.org/press/en/2015/sgsm16671.doc.htm>, Letöltések ideje: 2019.11.11.

³⁴⁶ UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine hivatalos weboldal, <http://www.un.org.ua/en/information-centre/news/1870>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

³⁴⁷ A 2014. április 15-i jelentés letölthető az ENSZ Emberi jogi Főbiztos honlapjának dokumentumtárából. https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine_Report_15April2014.doc, Letöltés ideje: 2019.11.11.

³⁴⁸ A 2014. május 15-i jelentés letölthető az ENSZ Emberi jogi Főbiztos honlapjának dokumentumtárából. <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMUReport15May2014.pdf>, Letöltés ideje: 2019.11.11

később a szakadár rendszerek megszilárdulásával párhuzamosan kiterjed az itt élő civilekre is.³⁴⁹ 2015-re a jelentések a Minszk I és II be nem tartott tűzszüneti megállapodások folyamatos megsértéséről írtak, míg a növekvő fegyverszállítás a térségbe is aggodalomra adott okot. Az entitások közigazgatásának kiépülésével fordított arányban épült le a jog és a rend.³⁵⁰ 2016-tól napjainkig a misszió tevékenysége jelentései alapján az áldozatok számolására és a fegyverszünetet megsértő lépések jegyzésére korlátozódik.³⁵¹

Ezen a ponton megállapíthatóvá válik, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete nem tart fent kapcsolatot a szakadár entitásokkal – sőt, a vizsgált dokumentumokkal alátámasztható, hogy állásfoglalásában szembe helyezkedik velük, elítélve az agressziót, a jogsértő magatartást, az erőszakot, kiemelten szembe helyezkedik az emberi jogi jogsértésekkel, az alapvető szabadságjogok érvényesülésének a hiányával. Ukrajna területi integritását támogatva, elzárkózik a kelet-ukrajnai szeparatista államtöredékektől, kizárólag megfigyelőként volt jelen a konfliktusban és van jelen napjainkban az entitások térségében.

Az entitások megítélését vizsgáló dokumentumok közül kiemelném az 1975-ös Helsinkii dokumentum 8. cikkét – ennek értelmében a Konferencia tagjai kimondják az önrendelkezési jog tiszteletben tartását, de kizárólag az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmányába foglaltakkal összhangban, és a nemzetközi jogi szabályok, mint az államok területi integritásának tiszteletben tartása mellett.³⁵² Ennek értelmében a kelet-ukrajnai entitások államalkotó tevékenysége alapjaiban véve illegálisnak minősül, így mind az állammá válás folyamatának sikeressége, mind a nemzetközi közösségbe fogadás lehetősége már ezen a ponton valószínűségét veszti.

³⁴⁹ 2014. évi június, július és augusztusi jelentések, letölthetők az ENSZ Emberi jogi Főbiztos honlapjának dokumentumtárából. <https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

³⁵⁰ 2015. évi február, május, augusztusi jelentések, letölthetők az ENSZ Emberi jogi Főbiztos honlapjának dokumentumtárából. <https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

³⁵¹ Kivételt jelent a 2017. februári jelentés az egyre gyakrabban előforduló szexuális erőszak büntetéről, a 2018. szeptember 10-i jelentés a humanitárius válságról és a 2019 márciusi dokumentum az alapvető szabadságjogok érvényesülésének hiányáról. Letölthetők az ENSZ Emberi jogi Főbiztos honlapjának dokumentumtárából. <https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

³⁵² A dokumentum letölthető az EBESZ dokumentumtárából. <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

Az ENSZ központi szervei állásfoglalásnak további jelentősége, hogy mint egyedülálló globális lefedettséggel bíró tagságot összefogó platform, a teljes nemzetközi közösség számára azt az üzenetet közvetíti, hogy a kialakuló entitások csupán agresszor, törvénszegő egységek, amelyekkel szemben az ukrán állami terület egységének visszaállítása élvez elsőbbséget – ezáltal az entitások önálló kapcsolatrendszerének kiépítését is alaposan ellehetetleníti, a státusz nélküliségből fakadó képességvesztésükön felül is. Adott problémát részletesebben az entitások önálló kapcsolatainak – illetve azok hiányának – vizsgálata során tárnám fel.

III.1.2. Transznisztria és az ENSZ

A további posztszovjet entitásokat feldolgozó fejezetekhez hasonlóan, a transznisztriai entitás nemzetközi viszonyokban elhelyezésének érdekében elsőként a megnevezett nemzetközi szervezetek állásfoglalásának vizsgálata következik. A szervezetek által kidolgozott és kiadott rendeletek és további jogi vonzattal bíró dokumentumok, missziós jelentések és egyéb dokumentumok, állásfoglalások, nyilatkozatok, sajtóközleményeken keresztül megállapíthatóvá és felállíthatóvá válik a szervezetek és a vizsgált entitás közötti viszonyrendszer létezése és annak mikéntje.

A továbbiakban az eddigiekhez hasonlóan a nemzetközi szervezetek között kiemelt fontossággal bíró, egyedülálló univerzális tagságú és hatáskörű egység, az Egyesült Nemzetek Szervezetének állásfoglalása kerül kivizsgálásra.

III.1.2.1. Az Egyesült Nemzetek Szervezete Moldovában

Az Egyesült Nemzetek Szervezetnek kapcsolatrendszere Transznisztriával viszonylag könnyen felgöngyölíthető és bemutatható – tekintve, hogy nem létezik. Az ENSZ nem ismeri el a térség törekvéseit, teljesen elzárkózik a régiótól, kizárólag a Moldáv Köztársasággal működik együtt.

Az eddigiekben áttekintett posztszovjet vitatott státuszú térségektől eltérően még csak a nemzetközi szervezet a nemzetközi közösségben rendkívül meghatározó szereppel bíró jogalkotásában sem jelenik meg maga Transznisztria (a több hivatalos – nem hivatalos, vagy nem hivatalos – hivatalos nevei közül egyik alatt sem). Az ENSZ működése során csupán egyetlen határozatot fogadott el a Moldáv Köztársasággal kapcsolatban is. Ez az 1992. évi február 5-i Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának 739. számú rendelete, amiben a Biztonsági Tanács jóváhagyja Moldova

jelentkezési kérelmét a szervezetbe, valamint megerősíti, hogy javasolni fogja a köztársaság felvételét a nemzetközi szervezetbe annak Közgyűlés szerve felé is.³⁵³

Emellett szintén az ENSZ jogalkotó tevékenységének eredménye a nemzetközi szervezet 2018. június 22-i A/72/L.58 jelzésű dokumentuma az Idegen katonai erők teljes és feltétel nélküli kivonásáról a Moldáv Köztársaság térségéből (~ Complete and unconditional withdrawal of foreign military forces from the territory of the Republic of Moldova). A dokumentumban a Biztonsági Tanács Moldova szuverenitását és területi integritását előtérbe helyezve és azt támogatva kifejezi aggodalmát a növekvő orosz jelenlét miatt (Transznisztria térségében) Moldovában, annak engedélye nélkül.³⁵⁴ A tervezet az értekezés jelen fejezetének kidolgozásakor nem került határozati szintre annak folyamatos elhalasztása miatt orosz részről, de a fogadtatása pozitív – az együttműködés³⁵⁵ részét támogatják a szervezet tagállamai, nem Transznisztria térségét, ami a tervezetben sem jelenik meg, csupán közvetett utalás által.³⁵⁶

Az Egyesült Nemzetek Szervezete tehát nem csak nem ismeri el a Dnyesztermenti Köztársaságot, vagy annak függetlenségi törekvéseit – tudomást sem vesz a térség mozgolódásáról, csupán a Moldáv Köztársaság autonóm egységeként tartja azt számon. Az ENSZ partner profil bemutatójában is egyesített adatokat mutat Moldova és Transznisztria területéről,³⁵⁷ illetve az aktuális, 2018-2022 partnerségi fejlesztési programba foglalt szocio-ökonómiai adatai alatt is, amellet, hogy autonóm területnek

³⁵³ Az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának 739. számú rendelete, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/739>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

³⁵⁴ Az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának A/72/L.58 jelzésű dokumentuma, letölthető több nyelven: <https://digitallibrary.un.org/record/1631597>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

³⁵⁵ Az ENSZ A/72/L.58 számú tervezetének köszönhetően került kidolgozásra az ENSZ Közgyűlésének A/72/L.61 számú dokumentuma Strengthening regional and international cooperation to ensure peace, stability and sustainable development in the Central Asian Region ~ A közép-ázsiai térség regionális és nemzetközi együttműködése a béke és stabilitás és a fenntartható fejlődés érdekében. Ez a tervezet a béke és biztonság elősegítését célozza (főként a tömegpusztító fegyverek és a terrorizmus visszaszorításával) a térségben, valamint támogatja a területi békefolyamatokat is. A dokumentum letölthető több nyelven: <https://digitallibrary.un.org/record/1630305>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

³⁵⁶ General Assembly Adopts Texts Urging Troop Withdraw from Republic of Moldova, Strengthening Cooperation in Central Asia, <https://www.un.org/press/en/2018/ga12030.doc.htm>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

³⁵⁷ UN Country Profile – The Republic of Moldova, <http://data.un.org/CountryProfile.aspx/Images/CountryProfile.aspx?crName=Republic%20of%20Moldova>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

nevezi meg Transznisztriát, beolvasztja annak számadatait a Moldáv Köztársaság táblázatába.³⁵⁸

Közvetlenül ugyan nem tart fent kapcsolatot a térséggel a nemzetközi szervezet, de mivel Moldova területének integráns részeként kezeli, a moldáv állammal folytatott együttműködésének bizonyos elemei érintik a transznisztriai régiót is – ezek főleg fejlesztési programokban testesülnek meg. Így megjelenik a térség – mint a Moldáv Köztársaság területi integritásának része – főként emberi jogi,³⁵⁹ kiemelten a családon belüli erőszak csökkentését célzó projekt, az emberkereskedelem csökkentésére irányuló program,³⁶⁰ valamint az egészségügy fejlesztését³⁶¹ célzó ENSZ folyamatok során annak tevékenységében – de az eddigiekben is hangsúlyozott, kizárólag közvetett módon.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének elzárkózása a transznisztriai térségtől és annak mindennemű függetlenségi törekvéséről komoly következményeket von maga után az entitás nemzetközi reprezentációs törekvésének kiépítése és a kapcsolatkeresése során. Mivel az ENSZ univerzális tagsággal bíró nemzetközi szervezet, azon egységek melyek nem bírnak a Biztonsági Tanácsának és ezáltal Közgyűlésének támogatásával, kiemelkedően csekély eséllyel bírnak a nemzetközi elismerés megszerzésére. Ez nem csak abban testesül meg, hogy egy ENSZ tagállam sem ismeri el a Dnyeszter-menti Köztársaságot³⁶² - hiszen egy további általam vizsgált posztszovjet szakadár entitás sem

³⁵⁸ Republic of Moldova–United Nations Partnership Framework for Sustainable Development 2018–2022, <https://moldova.un.org/sites/default/files/2019-10/UNDAF%20Moldova%20EN.pdf>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

³⁵⁹ United Nations in Moldova - Joint Action to Strengthen Human Rights in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova, <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/our-work/joint-un-projects/closed-projects/joint-action-to-strengthen-human-rights-and-hiv-on-the-both-bank.html>, Letöltés ideje: 2018.11.27.

³⁶⁰ United Nations in Moldova - Empowerment of Victims of Domestic Violence and Human Trafficking in the Transnistrian region of Moldova, <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/our-work/joint-un-projects/closed-projects/empowerment-of-victims-of-domestic-violence-and-human-trafficking.html>, Letöltés ideje: 2018.11.27.

³⁶¹ United Nations in Moldova - Contribution to the Confidence Building Measures Programme in Transnistria region - Health Sector, <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/our-work/joint-un-projects/contribution-to-the-confidence-building-measures-program-in-tran.html>, Letöltés ideje: 2018.11.27.

³⁶² Az Egyesült Nemzetek Szervezetének elzárkózása miatt nem csak Transznisztria, de egy általam vizsgált további posztszovjet államtöredék sem bír a nemzetközi szervezet egyik tagjának elismerésével sem. Az elismerés kérdésének javítására az egységek egymás elismerésére kölcsönösen adtak ki ugyan dokumentumokat, de a státusztalanságukból fakadó nemzetközi képességük hiánya semmissé ítelteti azokat.

Vö.: Ludger Kühnhardt: The Global Society and Its Enemies: Liberal Order Beyond the Third World War, Springer, Cham, 2017, p. 84., https://books.google.hu/books?id=mf3MDgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, Letöltés ideje: 2018.11.28.

bírja azt. Fontosabb, hogy nagyban megnehezíti ez az elzárkózás a nemzetközi közösségben az entitás útkeresését, és korlátozza a reprezentációs törekvéseinek lehetőségét is – de erről a későbbiekben részletesen, a reprezentációs törekvések vizsgálatának szánt fejezetben értekezünk.

III.1.3. Az Egyesült Nemzetek Szervezete és Hegyi Karabak

Az Egyesült Nemzetek Szervezete amíg tehetette távol maradt a karabaki konfliktustól. Ennek oka egyrészt maga a Szovjetunió felbomlása és a független államok létrejötte, másrészt a fegyveres konfliktus kezelésében már annak egészen korai fázisától az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet azonnal szerepet vállalt. Így az ENSZ a fegyveres összecsapások elfajulásáig csupán az EBESZ tevékenységének csendes támogatójaként volt jelen. Miután 1992-re a konfliktus elfajult, az ENSZ az EBESZ tevékenységéhez hasonlóan, illetve annak támogatására önálló missziót indít a térségbe Cyrus Vance vezetésével.³⁶³

1993-at követően a folyamatosan kiújuló összecsapásokat kezelendő a támogató misszió mellett a szervezet további négy rendeletet fogalmaz meg.

Elsőként a 822. számú rendelet kerül kidolgozásra az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa által, 1993. április 30-án. Ebben a szervezet kifejezi elítélését a térségben eszkalálódó fegyveres összecsapásokkal szemben, mivel azok a békét és biztonságot veszélyeztetik. Felhívja a szemben álló felek figyelmét a szuverenitás és a területi integritás tiszteletben tartására, valamint felszólítja a résztvevőket határok sérthetetlensége és az erőszakkal történő területszerzés tilalmának vonatkozásában az összecsapások felszámolására, tűzszünet kidolgozására, illetve békés tárgyalások folytatására az EBESZ égisze alatt.³⁶⁴

Tekintve, hogy a nemzetközi közbenjárás – sem az EBESZ béketeremtő sem az ENSZ jogalkotási tevékenysége – nem járt sikerrel a karabaki konfliktus visszafogásában, 1993. június 29-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa megfogalmazta 853. számú rendeletét. Amellett, hogy kifejezik örömeiket a 822. számú ENSZ Biztonsági Tanács dokumentumának üdvözlése miatt, elégedetlenségüket hangsúlyozzák a fegyveres

³⁶³ Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - The UN Security Council and the Conflict between Azerbaijan and Karabakh, <http://www.nkr.am/en/un-and-karabakh-conflict>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

³⁶⁴ ENSZ Biztonsági Tanács 822. rendelet, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/822>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

összecsapások további fennállása miatt. A béke és biztonság továbbra is sérül, emellett humanitárius válság teljesedett ki a régióban. A szervezet 853-as határozatában újra felhívja a figyelmet szuverenitás, a területi integritás, a határok sérthetetlensége, illetve az agresszió tilalmának alapértékeire, felszólítja a feleket a csapatok kivonására a háborús zónából, tűzszünet kidolgozására, az infrastruktúra visszaállítására, valamint együttműködésre az EBESZ a végrehajtásban. Az Egyesült Nemzetek Szervezete emellett felkéri Örményországot, hogy befolyását használva segítse a Hegyi-Karabak és Azerbajdzsán közötti konfliktus rendezését, majd ismételten, nyomatékosan felszólítja a feleket, hogy hagyjanak fel a fegyverkezéssel.³⁶⁵

Az ENSZ Biztonsági Tanács 874. számú rendelete, amely 1993. október 14-én került kibocsátásra a továbbra is fennálló konfliktus rendezését célozza, hasonlóan a 822. és 853. számú rendeletekhez. A szervezet kifejezi elégedettségét a moszkvai tárgyalások kapcsán, ami törekvést jelent a békés vitarendezésre. A szuverenitás, területi integritás és a határok továbbra is ismétlődő atrocitások során megsértésre kerülnek, valamint az agresszió és a humanitárius válság szintén továbbra is fennáll a térségben. A határozatban az Egyesült Nemzetek Szervezete ismételten felszólítja a feleket tűzszünet kidolgozására, annak aláírására és ezáltal betartására is, hangsúlyozza az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettel zajló együttműködés fontosságát – ami ezúttal együttműködési időtervet is kidolgozott a konfliktus kezelésére. Kifejezik támogatásukat az EBESZ tevékenysége felé, valamint ismételten felszólítják a feleket a humanitárius jog szabályainak tiszteletben-, és betartására.³⁶⁶

1993.november 12-én az ENSZ Biztonsági Tanács 884. rendeletében a továbbra is fennálló konfliktusra reagál – rendelet formájában ekkor utoljára. Mivel a tűzszünettervezetek – amelyek az értekezés korábbi, a konfliktus kezelését bemutató fejezetében részletesen bemutatásra kerültek – folyamatosan megsértésre kerülnek, a szuverenitás, a területi integritás, a határok és az agresszió, valamint a humanitárius válság kérdésében nem történt előrelépés. A szervezet hangsúlyozza Örményország szerepvállalásának fontosságát a konfliktus kezelésében, a korábbi rendelkezésekhez

³⁶⁵ ENSZ Biztonsági Tanács 853. rendelet, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/853>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

³⁶⁶ ENSZ Biztonsági Tanács 874. rendelet, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/874>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

haszonlóan, ismételten felszólítják a feleket az együttműködésre és a csapatok visszavonása mellett kiemelik a civilek ellen elkövetett támadások helytelenségét is.³⁶⁷

Ahogy korábban említés szintjén megjelent a 884. számú ENSZ Biztonsági Tanács határozatánál, a szervezet nem vállal további szerepet – rendeleti szintű jogalkotási szinten legalább is – a konfliktusban. A szervezet ezt követően közvetlen minőségben távol marad a konfliktustól, közvetetten, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezeten keresztül, az azzal kidolgozott együttműködés keretein belül jelenik meg a konfliktus rendezésében.³⁶⁸

III.1.4. Az ENSZ tevékenysége a grúzai entitások kapcsán

Az ENSZ állásfoglalásának vizsgálata során a grúzai szakadár entitások megítélése kapcsán két fontos tevékenységét kell kiemelnünk. Elsőként a korábbi entitások kapcsán már megnevezett okok miatt kiemelten fontossá válik a szervezet állásfoglalása, ezáltal jogalkotási tevékenysége, melyből kiszűrhető az államtöredékek megítélése. Emellett a térségi tevékenysége miatt szintén kutatandó a szervezet régióba delegált missziója is.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete a Kaukázusban kialakult háromoldalú fegyveres konfliktusra reagál, tevékenységének célja a diplomácia útján legalább fegyverszünetig segíteni a vitás feleket, később elérni a teljes békeszerződést. Még az aktív harcokkal párhuzamosan, már 1992-ben a grúz fővárosban nyitnak egy irodát, ahova 1993-ban különleges megbízottat delegálnak az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. július 7-i 849. számú határozatával. Ugyanezen jogi aktusban kifejezetten az abház térségben

³⁶⁷ ENSZ Biztonsági Tanács 884. rendelet, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/884>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

³⁶⁸ Az Egyesült Nemzetek Szervezete és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet 1992. október 28-án, az ENSZ Közgyűlés 47/10 határozata szerinti együttműködést indították útjára. Ez 1993. október 13-án az ENSZ Közgyűlés 48/5 számú határozatába foglaltak szerint kölcsönös megfigyelői státuszban teljesedett ki. Kooperációjuk megerősítésre került a Közgyűlés további, 1993. november 24-i 48/19, 1994. november 25-i 49/13, illetve a 2003. február 6-i 57/298 számú határozataiban. RES/47/10, <https://undocs.org/en/A/RES/47/10>, Letöltés ideje: 2020.02.10. RES/48/5, <https://undocs.org/en/A/RES/48/5>, Letöltés ideje: 2020.02.10. RES/48/19, <https://undocs.org/en/A/RES/48/19>, Letöltés ideje: 2020.02.10. RES/49/13, <https://undocs.org/en/A/RES/49/13>, Letöltés ideje: 2020.02.10. RES/57/298, <https://undocs.org/en/A/RES/57/298>, Letöltés ideje: 2020.02.10.

szélsőségesebbé váló harcokra reagálva felszólítják a feleket a május 14-i tűzszünet betartására is.³⁶⁹

1993-ban a fegyverszüneti megállapodást követően, július hónapban, egy tíz fős katonai megfigyelő csoport érkezik a térségbe a felek megfigyelésére, erről az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. augusztus 6-i 854. számú határozata döntött, ekkor már nem csak az abház, hanem a dél-oszét helyzetet is figyelembe véve. A térségbe delegált katonai megfigyelő misszió mandátumát ekkor 3 hónapban határozzák meg, feladatuk a tűzszünet betartásának vizsgálata, illetve annak megvalósításának elősegítése.³⁷⁰ Tekintve, hogy a kis számú megfigyelő csoport tevékenysége nem ért el eredményt a konfliktus feloldásában, a nemzetközi szervezet Biztonsági Tanácsa 1993. augusztus 24-i 858. számú határozatában a tűzszünet további megsértése miatt, ekkor már a regionális békét és stabilitást veszélyeztető konfliktusnak tekinti a grúziai szembenállást. Ebből kifolyólag egy 88 főből és a kiszolgáló személyzetből álló UNOMIG United Nations Observer Mission on Georgia ~ az ENSZ Megfigyelő Missziója Grúziában kerül delegálásra a térségbe. Ennek feladata a tűzszünet végrehajtásának és betartásának megfigyelése mellett jelentések összeállítása a szervezet felé. Mandátuma ekkor 9 hónapban kerül meghatározásra, de már ekkor számolnak esetleges meghosszabbításával, egészen a valódi, tartós béke megvalósulásáig.³⁷¹

A tartós béke azonban ekkor még csak távoli kilátásként lehet jelen, tekintve, hogy a konfliktus szelődése helyett további kihívások alakulnak a térségben. A harcok során a régióban kialakuló humanitárius válságra, etnikai tisztogatásokra kiemelten Abházia térségében az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. október 19-i 876. számú határozata reagál. A tagállamok kiállnak a grúz szuverenitás és területi integritás mellett és kifejezik elítélésüket az abház agresszióval szemben, ami a tűzszünetet sérti, de emellett szintén hangot adnak a grúzok által elkövetett kivégzésekkel szemben is. Mindkét féltől követelik, hogy hagyjanak fel az agresszióval.³⁷² Az agresszió azonban ahelyett, hogy csökkenne a térségben, újra és újra más alakot ölt – a missziós személyzettel szembeni

³⁶⁹ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. június 9-i 849. számú határozata, angol nyelven elérhető: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/849>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

³⁷⁰ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. augusztus 6-i 854. számú határozata, angol nyelven elérhető: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/854>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

³⁷¹ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. augusztus 24-i 858. számú határozata, angol nyelven elérhető: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/466/03/IMG/N9346603.pdf?OpenElement>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

³⁷² Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. október 19-i 876. számú határozata, angol nyelven elérhető: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/876>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

támadások miatt annak kiegészítése válik szükségessé, erről a Biztonsági Tanács 1993. november 4-i 881. számú határozatában döntenek. Amellett, hogy elítélik az agressziót és felszólítják a feleket a nemzetközi humanitárius normák és szabályok betartására, üdvözik az EBESZ és Oroszország mediátori tevékenységét a békekötésre törekvés során és nem csak meghosszabbítják a misszió mandátumát, de további orosz csapatokkal ki is egészítik azt.³⁷³

A humanitárius válság változatlan fennállása miatt, valamint a menekültek és az erőszakkal áthelyezett egyének helyzetéből fakadóan az ENSZ misszió személyzetét további 50 fővel megnövelték a Biztonsági Tanács 1993. december 22-i 892. számú határozatában. Az erőszakkal szemben folytatott diplomáciai küzdelem sikertelensége mellett pozitív a tárgyalásokban beköszöntő előrelépés a konfliktuskezelés során az 1993. december 1-i miniszteri szintű találkozó a vitás felek között, amit az Egyesült Nemzetek Szervezete üdvözl és kiemelten támogat.³⁷⁴ A Biztonsági Tanács 1994. január 31-i 896. számú határozata szerint Abházián belül a menekültek és az erőszakkal áttelepítettek száma megközelíti a 300 000 főt. Amellett, hogy ismételten kifejezték támogatásukat a grúz területi integritás és szuverenitás mellett az Egyesült Nemzetek Szervezete ekkor már kész volt rá, hogy ismét tovább növelje a missziós személyzet számát, emellett újra felhívják a figyelmet az IDP és a menekültek jogainak biztosítására. Üdvözik a tárgyalásokon eddig elért sikereket és további előre lépésre ösztönzik a feleket és a mediátorokat.³⁷⁵ 1994 márciusára (a március 4-i 901. számú határozatában üdvözölve azt) az ENSZ előre lépéseket jegyzett mind emberi jogi, mind a tárgyalások területén, de továbbra is hangsúlyozták a konfliktus feloldásának szükségességét politikai eszközökkel, a fizikai konfliktus kiújulásának fenyegetése mellett.³⁷⁶

1994. márciusára a menekültügyi válság központja az abház térségből a grúz állam területi kiterjedésének központi, grúzok lakta térségére tevődik át. További hangsúlyozást igényelnek az erőszakkal áttelepített és menekült személyek jogai, a Biztonsági Tanács március 25-i 906. számú határozata azonban nem csak a jogvédelem miatt jelentős, itt

³⁷³ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. november 4-i 881. számú határozata, angol nyelven elérhető: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/609/28/PDF/N9360928.pdf?OpenElement>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

³⁷⁴ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. december 22-i 892. számú határozata, angol nyelven elérhető: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/892>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

³⁷⁵ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1994. január 31-i 896. számú határozata, angol nyelven elérhető: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/896>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

³⁷⁶ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1994. március 4-i 901. számú határozata, angol nyelven elérhető: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/901>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

jelenik meg először az Egyesült Nemzetek Szervezetének jogalkotásában a grúz területi integritás, a konfliktusfeloldás és emberi jogok mellett a vitás területek státuszának rendezési igénye, amellet, hogy a nemzetközi szervezet továbbra is a grúz szuverenitást és területi egységességet támogatja.³⁷⁷

A fizikai összecsapások és a missziót érő atrocitások kapcsán azonban továbbra sem hozott megoldást az ENSZ eddigi tevékenysége és jogalkotása, így 1994-ben az UNOMIG misszió további kiegészítésére kerül sor a Biztonsági Tanács június 30-i 934. számú határozata alapján.³⁷⁸ Továbbra is fennálló kérdések a grúz szuverenitás és területi integritás sérülése, a menekültek és áthelyezettek kérdése, a konfliktus feloldásának és Abházia státuszrendezésének szükségessége. A további tárgyalásoknak tehát kardinális fontossággal bírnak. Az ENSZ üdvözöli a Független Államok Közösségének békefenntartó missziójáról született döntését, amit orosz csapatok egészítenek ki. Ennek megfelelően módosításra került az UNOMIG mandátum is, feladatait kiegészítették a vitás felek katonai mozgásának monitorozásával, kiemelt hangsúllyal a biztonsági zónákon és a Kodori-völgyön, figyelemmel kell kövessék emellett a csapatok visszavonását, a fegyverraktárakat és együtt kell működniük a konfliktusos entitások mellett a FÁK misszióval is. Erről a Biztonsági Tanács az 1994. július 27-i 937. számú határozatában döntött.³⁷⁹ Ezt kiegészítendő a Tanács 1995. január 12-i 971. számú határozatában felszólítja a vitás feleket, hogy tartózkodjanak egyoldalú lépésektől, amelyek a tárgyalás sikerességét veszélyeztetnék, illetve törekedjenek erőteljesebben a konfliktus feloldására – elvégre ekkor már meglehetősen nagy mértékben állt rendelkezésükre nemzetközi segítség ennek elérésére.³⁸⁰

Ezt követően azonban lezárásra kerül egy ENSZ jogalkotási időszak, a szakasz vége a Moszkvai Egyezménybe foglaltak lassú megvalósulásával párhuzamos. Természetesen a nemzetközi szervezet jogalkotási tevékenysége nem ér véget a konfliktus kapcsán, csupán átalakul az Einstein féle energia-tézisbe foglaltak szerint. Az

³⁷⁷ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1994. március 25-i 906. számú határozata, angol nyelven elérhető: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/906>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

³⁷⁸ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1994. június 30-i 934. számú határozata, angol nyelven elérhető: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/934>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

³⁷⁹ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1994. július 27-i 937. számú határozata, angol nyelven elérhető: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/298/25/PDF/N9429825.pdf?OpenElement>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

³⁸⁰ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1995. január 12-i 971. számú határozata, angol nyelven elérhető: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/971>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

elkövetkező évek alatt összesen további 27³⁸¹ a grúziai szituációt érintő további határozat kerül kidolgozásra, de ezek részletekbe menően nem érdemelnek hasonló kidolgozást, tekintve, hogy tartalmuk összefoglalható a szuverenitás és területi integritás, Abházia státuszának, valamint a humanitárius jogi kérdések, a tűzszünet tiszteletben tartása és a misszió meghosszabbításának hívószavaival. A felsorolt határozatok közül két dokumentumot emelnék ki, amelyek a megnevezettek mellett további, előre mutató tartalommal bírnak, ezek az 1077. és 1808. számú határozatok.

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1996. október 22-i 1077. számú határozata létrehoz egy emberi jogi irodát az UNOMIG misszió keretein belül.³⁸² Az EBESZ és az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának javaslatára kerül delegálásra, mégis az UNOMIG misszió belül alakították ki. A misszió telepére kerül, Szukumi városába, annak működésébe és költségvetésébe vonják. Szorosan együtt kell működjön a grúz kormánnyal, az emberi jogi krízisre, az abház státusz és a konfliktus feloldásának hiányára, az UNOMIG elleni támadásokra és annak eddigi sikertelenségére reagál. Feladata az abház térségre koncentrálni, de a grúz területi integritás és a grúz nemzetközileg elismert határok tiszteletben tartása mellett tevékenykedik, megfigyelő szerepet tölt be, mint a misszió, de kiemelten az emberi jogi eseményekre koncentrálni.³⁸³

Végül, a grúziai szakadár entitások kapcsán az utolsó kiemelt dokumentum az ENSZ Biztonsági Tanácsának 2008. április 15-i 1808. számú határozata, amely az abház térségben, kiemelten a Kodori-völgyben szélsőségesse váló helyzetre reagált. Amellett, hogy nyomatékosítja a grúz szuverenitás, területi integritás és nemzetközileg elismert határok tiszteletben tartásának fontosságát, megerősíti az UNOMIG szerepének, valamint a békés eszközök szükségességét.³⁸⁴ A kiújuló szembenállás biztonsági kihívás, az erőszakos fellépés a tűzszünetet is sérti ezért szigorúbb felügyeletre van szükség. A

³⁸¹ Ezek a 993, 1036, 1065, 1077, 1096, 1124, 1150, 1187, 1225, 1255, 1287, 1311, 1339, 1364, 1393, 1427, 0462, 1434, 1524, 1554, 1582, 1615, 1656, 1716, 1852, 1781, 1808 ENSZ Biztonsági Tanács határozatai, mindegyik a „Situation in Georgia” címet viseli. Lekérhető az Egyesült Nemzetek Szervezetének határozat tárából több nyelven: <http://unscr.com/en/resolutions/>, Letöltés ideje: 2020.07.27.

³⁸² Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1996. október 22-i 1077. számú határozata, angol nyelven elérhető: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Georgia%20SRES1077.pdf>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

³⁸³ United Nations Meetings Coverage and Press Releases - Press Release SC/6283 – Office for Protection of Human Rights in Abkhazia Georgia Should be a Part of UNOMIG Security Council Decides, <https://www.un.org/press/en/1996/19961022.sc6283.html>, Letöltés ideje: 2020.06.25.

³⁸⁴ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1839 és 1866 számú határozata is erről értekezik, vö. a 69. számú lábjegyzettel.

nemzetközi szervezet felszólítja a feleket a békés vitarendezésre, elsődlegesen bilaterális úton, a rendelkezésükre álló békés mechanizmusok használatával.³⁸⁵

2009. június 14-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa S/2009/310 jelű ülésén ismételten meg szeretne volna hosszabbítani az UNOMIG mandátumát, de Oroszország vétója miatt ez nem valósult meg, a misszió véget is ért.³⁸⁶ Oroszország, aktív részvétele mellett a térségi nemzetközi tevékenységben, alapvetően szembe helyezkedett a további béketeremtő és/vagy fenntartó csapatok jelenlétével. Nem csak az ENSZ misszió meghosszabbítását ítélte el, az értekezésben a későbbiekben kidolgozásra kerülő Európai Unió missziót is negatívan ítélte meg. 2009-ben az akkori orosz külügyminiszter egy sajtóeseményen úgy nyilatkozott, az EU missziót sem lenne szabad meghosszabbítani, mert politikai jellegű és hiába grúz térségbe van delegálva, állami szuverenitást sért, mert behatol az Oroszország által szuverénnek tekintett entitások, Abházia és Dél-Oszétia területére is.³⁸⁷

Az ENSZ missziót az orosz szerepvállalás mellett is kifejezetten sok támadás érte, már az 1990-es évek vége, 2000-res évek elején is. A kisegítő személyzetet és a missziós megfigyelőket is több alkalommal ejtették foglyul, többek között 2001-ben egy támadás során egy járőröző helikoptert le is lőttek. Fontos azonban megjegyezni, hogy nem csak az UNOMIG misszióval helyezkedtek szemben a helyiek, a FÁK békefenntartóit is hasonló atrocitások érték, tőlük jellemzően például fegyvereket és ellátmányt tulajdonítottak el.³⁸⁸

Ezek alapján végső soron nem meglepő, hogy amikor újra fellobbant a konfliktus 2008-ban, igaz, hogy az orosz vétó következtében, de kis ellenállással ki is vonták őket a térségből.

³⁸⁵ Az ENSZ Biztonsági Tanács 2008. április 15-i 1808. számú határozata, angol nyelven elérhető: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1808>, Letöltés ideje: 2020.06.25.

³⁸⁶ Az ENSZ Biztonsági Tanács 2009. évi S/2009/310 határozat-tervezete, angol nyelven elérhető: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Georgia%20S%202009%20310.pdf>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

³⁸⁷ The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation - 28 July 2009. Response by Russian Deputy Minister of Foreign Affairs/State Secretary Grigory Karasin to a Question from an ITAR-TASS Correspondent Regarding the Council of the European Union's July 27 Decision to Extend the Mandate of the EU Monitoring Mission in Georgia (EUMM), https://www.mid.ru/en/maps/os/-/asset_publisher/TJZmQ0F2n8YZ/content/id/284364, Letöltés ideje: 2020.07.14.

³⁸⁸ United Nations Observer Mission in Georgia, - Background, <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unomig/background.html>, Letöltés ideje: 2020.06.23.

Az UNOMIG visszavonása óta az elmúlt évtized alatt mindössze három alkalommal került újra a Biztonsági Tanács elé a kérdés, de ekkor is csupán any other business ~ további kérdések címszó alatt. 2016. december 6-án Ukrajna aggodalmát fejezte ki a novemberi orosz-abház közös katonai erő kialakítása miatt. Ennek kapcsán Ukrajna és az ENSZ is hangsúlyozza Grúzia területi integritásának tiszteletben tartásának fontosságát. Ezt követően 2017. március 28-án ismételtén Ukrajna szólalt fel a grúz szakadár térségek katonai mozgolódására és a helyi választásokra reagálva, a nemzetközi szervezet válasza ugyanaz, mint az előbbieken. Végül 2019. augusztus 8-án megemlékeztek a grúziai konfliktus kiújulásának 11. évfordulójáról – sajnálatukat fejezték ki az eddigi egyezmények be-nem tartása miatt és elégedetlenségüknek adtak hangot Oroszország magatartásával kapcsolatban, mivel annak kapcsolattartása a szakadár entitásokkal a nemzetközi rend és szabályok megsértését jelenti.³⁸⁹

Grúzia maga egyébként a függetlenségét követően 1992 július 7-én kérelmezte felvételét az Egyesült Nemzetek Szervezetébe,³⁹⁰ az ENSZ a válságfeloldás mellett pénzügyi alapokon és speciális irodákon keresztül támogatja kiemelten a grúz civil szférát és a fenntartható fejlődést a térségben, emellett fontos a grúz nemzeti fejlesztés és az állam nemzetközi kapcsolatrendszerbe emelése is. Kiemelten megjelenik az ENSZ tevékenységében Grúzia európai integrációja is.³⁹¹

III.2. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet és a posztszovjet szakadár entitások

III.2.1. Ukrajna térsége

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet egységének szerepvállalása közvetetten az értekezés Ukrajnát feldolgozó fejezetében a békekötés folyamatának tárgyalása során már nem csak említésre, de a tárgyalássegítő tevékenységét tekintve kidolgozásra is került.

A regionális biztonsági szervezet szerepvállalása egyrészt nemzetközi együttműködés keretein belül valósul meg – ez a békekötés folyamatában betöltött szerepe. Ennek értelmében 2014 óta aktívan részt vállal a tárgyalások elősegítésében a

³⁸⁹ United Nations Security Council Report – Georgia Chronology of Events, <https://www.securitycouncilreport.org/chronology/georgia.php>, Letöltés ideje: 2020.06.25.

³⁹⁰ United Nations Member States, <https://www.un.org/en/member-states/>, Letöltés ideje: 2020.07.06.

³⁹¹ The United Nations in Georgia, <https://georgia.un.org/en/about/about-the-un>, Letöltés ideje: 2020.07.06.

korábban már részletezett trilaterális együttműködés és a Normandiai Négyessel folytatott tárgyalások során és ezzel a fegyverszünet és az esetleges békekötés előre mozdításában is. A szervezet által támogatott és lehetővé tett együttműködés eredménye a korábban, az értekezés kelet-ukrajnai konfliktus kezelését bemutató fejezetében szintén feldolgozásra került, a kelet-ukrajnai háborús helyzete feloldását célzó Minszk I. és Minszk II. fegyverszüneti és béketervezetek is.³⁹²

A nemzetközi kooperáció elősegítése, végrehajtása és az abban zajló részvétel mellett az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet önálló fellépéssel is jelen van a vizsgált térségben.

2014. március 21-én az EBESZ tagállamok plenáris ülésén hozott 1117. számú döntésével életre hívták a Speciális Megfigyelő Missziót Ukrajnába. Ennek feladata a térségben a béke és biztonság, a stabilitás felmérése és az ezt sértő esetek feldolgozása, kiemelt hangsúllyal az emberi jogi jogsértéseken.³⁹³ Összesen negyven államból delegált közel ezer megfigyelő tartózkodik Ukrajna területén, amiből megközelítőleg 600 koncentrálódik a donyecki és luhanszki térségekbe. A misszió központja Kijevben található. A program célja a folyamatos megfigyelés és a jelentések kidolgozásával az együttműködés elősegítése, a béke és biztonság helyreállítása a régióban. A misszió időtartama hat hónap, ami nem csak megújítható, de azóta is folyamatosan aktív.³⁹⁴

Tekintve, hogy maga a misszió az ukrán kormány kérésére, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet tagállamainak jóváhagyásával került életre hívásra,³⁹⁵ az EBESZ szerepvállalásával kapcsolatban is megállapítható, hogy kizárólag Ukrajnával

³⁹² Lsd. PROTOCOL on the results of consultations of the Trilateral Contact Group (Minsk, 05/09/2014), <https://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/27596-protocol-on-the-results-of-consultations-of-the-trilateral-contact-group-minsk-05092014>, Letöltés ideje: 2019.09.26, OSCE – Trilateral Statement by the Trilateral Contact Group, <https://www.osce.org/home/123124>, Letöltés ideje: 2019.09.26, Minsk II. Package of measures for the Implementation of the Minsk agreements, (2015), https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/UA_150212_MinskAgreement_en.pdf, Letöltés ideje: 2019.09.26,

Vö.: Sabine Fischer (szerk.): Not Frozen! The Unresolved Conflicts over Transnistria, Abkhazia, South Ossetia and Nagorno-Karabakh in Light of the Crisis over Ukraine, Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs Research Paper, 2016, pp. 9-14, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP09_fhs.pdf, Letöltés ideje: 2018.11.25.

³⁹³ OSCE - Decision No. 1117 Deployment of an OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine, <https://www.osce.org/pc/116747?download=true>, Letöltés ideje: 2018. 03.07.

³⁹⁴ OSCE - Special Monitoring Mission (SMM) to Ukraine: The Facts, <https://www.osce.org/ukraine-smm/116879?download=true>, Letöltés ideje: 2018. 09.26.

³⁹⁵ OSCE - Special Monitoring Mission (SMM) to Ukraine: The Facts, <https://www.osce.org/ukraine-smm/116879?download=true>, Letöltés ideje: 2018. 09.26.

működik együtt, habár a megfigyelők zöme a vizsgált kelet-ukrajnai entitások térségének közvetlen közelében, illetve részlegesen a térségben tartózkodik, azok tevékenységének célja a terület konfliktusának felszámolásával Ukrajna és ezzel Kelet-Európa térségi stabilitásának visszaállítása – közvetlen kapcsolat itt sem mutatható ki.

III.2.2. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet tevékenysége a transznisztriai térségben

Az Európa keleti régiójának békéjét és biztonságát fenyegető konfliktusra már 1993-ban reagált a szervezet, április 27-én életre hívva moldovai misszióját. A delegált csapatok feladata a tárgyalások elősegítése és a hosszútávú béke kialakítása mellett információgyűjtéssel és megfigyeléssel egészült ki.³⁹⁶ Sajátossága az EBESZ állásfoglalásának, hogy már a misszió 1993-as indításakor világosan látta Transznisztria számára speciális státusz kialakításának igényét a konfliktus valódi feloldásának érdekében – ennek megvalósítása azonban a moldáv területi integritás keretein belül került előírányzásra.³⁹⁷

A misszió hivatalosan a Moldáv Köztársaság területére kerül delegálásra, de a munkavégzés nem csak Moldova, de a Dnyeszter-menti Köztársaság térségét is érinti. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez hasonlóan egységesek tekinti a moldáv állam területi kiterjedését. A misszió 52 főből álló személyzete, amiből a 39 helyi résztvevőt további 13 külföldi szakember egészíti ki, ennek megfelelően nem csak Kisjenőben, de Tiraszpolban is elhelyezik, tehát a moldáv és a transznisztriai fővárosokban rendezkednek be.³⁹⁸ A misszió mandátuma jelen alfejezet kidolgozásával párhuzamosan is hatályos, 1993-as indulását követően évente került megújításra a biztonsági szervezet összes tagállamának, közöttük Moldova beleegyezésével is.³⁹⁹ A kutatás jelen időpontjában is hatályos rendelkezés a 2019.

³⁹⁶ CSCE/19-CSO/Journal No.3 Annex 3, 4 February 1993 - CSCE Mission to the Republic of Moldova, <https://www.osce.org/moldova/41137?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.05.

³⁹⁷ Report No. 13 by the CSCE Mission to Moldova 13 November 1993, <https://www.osce.org/moldova/42307?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.05.

³⁹⁸ OSCE Mission to Moldova - Who we are, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/105893>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

³⁹⁹ OSCE Mission to Moldova – Mandate, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/mandate>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

december 19-i 1362. számú döntés, ami a misszió mandátumát 2020. december 31-ig hosszabbította meg.⁴⁰⁰

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet missziójának fő célja a békés tárgyalások elősegítése és ezáltal békés vitarendezés előre mozdtítása és megvalósítása, ennek érdekében, de ezt kiegészítendő is további széleskörű tevékenységet végez.⁴⁰¹ Elsőként természetesen a feladatkörei között a konfliktusfeloldás és -megelőzés jelenik meg, ami maga a tárgyalások elősegítése, tehát a diplomáciai eszközök előtérbe helyezését jelenti az erőszakkal szemben. Ennek keretein belül került kidolgozásra az úgy nevezett 5+2 tárgyalási forma, ami az EBESZ mellett az Orosz Föderációt, Ukrajnát, az Európai Uniót és az Amerikai Egyesült Államokat foglalja magába a két vitás fél, a Moldáv Köztársaság és a Dnyeszter-menti Köztársaság párosa mellett.⁴⁰² Ennek a tárgyalási formának az eredménye az úgy nevezett Berlini folyamat 2016-tól, ami az oklevelek, a közlekedésben részt vevő gépjárművek rendszámának, a telekommunikáció és a bűnüldözés összehangolását tűzi ki feladatként a vitás felek számára, természetesen mediálás segítségével.⁴⁰³ Ezt követi a 2017-es Bécsi folyamat, ami az előzőkben felsoroltakat kiegészíti a gépjárművek nemzetközi jele, valamint a humanitárius együttműködés területeivel is.⁴⁰⁴ A 2018-as Római folyamat a felsoroltak megvalósulásának éltetése mellett új célként tűz ki további közlekedési és oktatásügyi kérdések feloldását.⁴⁰⁵

További területe az EBESZ transznisztriai missziós tevékenységnek a jogállamiság, aminek központi eleme régió számára szükséges speciális státusz kidolgozása, emellett a területi integritás visszaállításával párhuzamosan a már létező,

⁴⁰⁰ DECISION No. 1362 EXTENSION OF THE MANDATE OF THE OSCE MISSION TO MOLDOVA, <https://www.osce.org/permanent-council/442849?download=true>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

⁴⁰¹ OSCE Mission to Moldova – What we do, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/105897>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

⁴⁰² OSCE Mission to Moldova – Conflict prevention and resolution, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/104529>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

⁴⁰³ PROTOCOL OF THE OFFICIAL MEETING OF THE PERMANENT CONFERENCE FOR POLITICAL QUESTIONS IN THE FRAMEWORK OF THE NEGOTIATING PROCESS ON THE TRANSNISTRIAN SETTLEMENT 2-3 June 2016, Berlin, <https://www.osce.org/moldova/244656?download=true>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

⁴⁰⁴ PROTOCOL OF THE OFFICIAL MEETING OF THE PERMANENT CONFERENCE FOR POLITICAL QUESTIONS IN THE FRAMEWORK OF THE NEGOTIATING PROCESS ON THE TRANSNISTRIAN SETTLEMENT 27-28 November 2017, Vienna, <https://www.osce.org/chairmanship/359196?download=true>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

⁴⁰⁵ ROTOCOL OF THE OFFICIAL MEETING OF THE PERMANENT CONFERENCE FOR POLITICAL QUESTIONS IN THE FRAMEWORK OF THE NEGOTIATING PROCESS ON THE TRANSNISTRIAN SETTLEMENT 29-30 May 2018, Rome, <https://www.osce.org/chairmanship/382885?download=true>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

1994 óta autonóm státusszal bíró Gagauzia körülményeinek felülvizsgálását is magába foglalja. Kimondják a kompetenciák felülvizsgálatának szükségességét és az autonóm státusz megerősítését is. Emellett a jogállamiság kulcsszója alá sorolják a jó kormányzás kialakításának szükségességét is.⁴⁰⁶ Az EBESZ feladatai közé sorolja továbbá a tolerancia növelését és a diszkrimináció csökkentését is. Az ellentétek és a véres történelem feldolgozásával nyitott társadalom kiépítésén munkálkodnak, ennek érdekében például az szervezet segítségével új történelemtényeket dolgoznak ki.⁴⁰⁷ Megjelenik emellett a biztonsági szervezet tevékenységében a kisebbségek kérdése is a konfliktus feloldásában, illetve a nyitott társadalom kiépítéséhez elengedhetetlen tolerancia, a regionális identitások megtartása és azok ápolása is. Ennek érdekében lehetővé kell tenni például a kisebbségi nyelveken elérhető oktatás kiépítését, szükségessé válik az interkulturális dialógus, valamint a megfelelő reprezentáció is.⁴⁰⁸

Végül, de nem utolsó sorban, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet munkássága során is előtérbe kerülnek az emberi jogok. A központi területek hasonlóan az ENSZ fejlesztési programjai által lefedettekhez, így megjelenik a szabad mozgás megvalósulása mellett az emberkereskedelem visszaszorítása, a családon belüli erőszak felszámolása, de kiegészül tevékenységük például a nemi egyenlőség kérdésével is.⁴⁰⁹

Az EBESZ jelenléte a térségben eltérő jellegű, mint a korábbiakban a további entitások esetén azt láttuk. Feltehetően annak köszönhetően, hogy a transznisztriai konfliktus jellemzően rövidebb ideig tartott, mint további posztszovjet társai, valamint kevésbé véresen is zajlott, a biztonsági szervezet lehetőséget kapott a konfliktuskezelés mellett a valódi társadalom-, és államépítésért zajló tevékenységre, amivel a szerepvállalása az értekezésben vizsgált entitások között kiemelkedően különböző és előremutató. A tárgyalássorozat elősegítésével jelen esetben nem kizárólag a konfliktus feloldását és tűzszünet, vagy békeszerződés ellenjegyzését kell elérjük, így koncentrálnak a térség belső ügyeire is. Így a szervezet a valódi belső folyamatok támogatásának érdekében képes tevékenykedni, nem csak az államépítésben vállalva

⁴⁰⁶ OSCE Mission to Moldova – Rule of Law, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/104969>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

⁴⁰⁷ OSCE Mission to Moldova - Tolerance and non-discrimination, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/391454>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

⁴⁰⁸ OSCE Mission to Moldova – National minorities issues, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/391457>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

⁴⁰⁹ OSCE Mission to Moldova – Human rights, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/104968>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

szerepet, de nemzetközi normáknak is érvényt képes szerezni, mint például a jogállamiság, a tolerancia maga, vagy a kisebbségi és emberi jogi kérdések.⁴¹⁰

III.2.3. Hegyi Karabak és az EBESZ

Tekintve, hogy az EBESZ konfliktuskezelő tevékenysége Hegyi-Karabak entitása kapcsán is kidolgozásra került az értekezés korábbi fejezetében, ezen szerepvállalásáról csak röviden, összefoglaló jelleggel emlékeznék meg jelen alfejezetben. A szervezet kiemelten a béke és biztonság helyreállítása és a békés vitarendezés értelmében a béketeremtés folyamatában vállalt szerepet.

1992. Helsink-i ülésén az EBESZ Tanácsa felkérte az elnökét egy szerv kialakítására, aminek feladata a Nagorno-Karabak konfliktus kezelése – ezt a szervet végül 1994-ben, a budapesti találkozón hívták életre, és mivel működésének helyszínére Minszk városát jelölték ki, ezért a Minszk Csoport nevet kapta. Felépítését tekintve, közös elnökséget alkot az „EBESZ trojka”, aminek tagjai Franciaország, a konferencia megalakulásakor Stéphane Viscoti képviselésében, az Orosz Föderáció, amelynek első delegáltja Igor Popov volt, illetve ekkor az Amerikai Egyesült Államok oldaláról Andrew Schoferrel kezdte meg működését. Emellett tagjai továbbá Fehéroroszország, Németország, Olaszország, Svédország, Finnország, Törökország, Örményország és Azerbajdzsán, feladatuk a békés vitarendezés segítése, monitorozás, valamint a kihelyezett nemzetközi csapatok irányítása.⁴¹¹

A szervezet tevékenységének eredménye volt több megoldás tervezet is, ami a tűzszünetet, illetve azt követően a béke kiépítését célozta, ezek voltak a korábbiakban részletesen vizsgált 1996-os package deal, valamint a 1998. novemberi common state deal, de emellett a fizikai harcokkal párhuzamos és a háborús konfliktus végét követő tárgyalás sorozat elősegítését is az EBESZ jegyezi.⁴¹²

⁴¹⁰ OSCE Mission to Moldova - Confidence-building measures, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/391502>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

⁴¹¹ OSCE Minsk Group – Who we are, <https://www.osce.org/minsk-group/108306>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

OSCE Minsk Group – Mandate, <https://www.osce.org/minsk-group/108308>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

OSCE Minsk Group - Conflict prevention and resolution, <https://www.osce.org/mg/108427>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

⁴¹² Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - The OSCE Minsk Process, <http://www.nkr.am/en/osce-minsk-process>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

A biztonsági szervezet sikeres tűzszüneti és megoldáskereső tevékenységének eredménye végül a 2007-es a Madrid Principles ~ Madridi tervezet, aminek értelmében a két szembenálló fél, Hegyi-Karabak és Azerbajdzsán vissza köteles szolgáltatni az általa elfoglalt területeket, a határokat a Szovjetunióból kiválás pillanatának megfelelően állítják vissza. Nagorno-Karabak öngazgatási jogot kap, emellett az áthelyezett vagy elmenekült embereket hazatérni segítik⁴¹³ – ezzel az entitás befagyott státusza tulajdonképpen visszakerül a status quora.

Ezt követően az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet tevékenysége a térségben a 2010-es évek óta alkalom adtán, ritkán, jellemzően korábbi helyszíneken tett látogatásokban, illetve túlnyomó részt a további tárgyalások elősegítésében és dokumentum-tervezetek kidolgozásában valósul meg.⁴¹⁴

Eszerint tevékenységük a konfliktus méreteinek növekedésével fordítottan arányosan visszaesett.

III.2.4. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet – EBESZ Grúziában

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet tevékenysége a térségben a stabilizációt célozza. A további posztsovjét szakadár törekvésekre szintén reagált, ami az értekezés korábbi fejezeteiben már bemutatásra került. A grúziai entitások, Abházia és Dél-Oszétia esetében is hasonló állásfoglalásról beszélhetünk, a béketeremtő tevékenységük egyrészt egy misszió formájában, illetve a tárgyalásokat segítő munkásságukban valósult meg.

Az EBESZ Misszió Grúziába ~ OSCE Mission to Georgia 1992 és 2008 között volt aktív, az évek alatt a konfliktusban végig a grúz felet támogatva konfliktuskezelés, joguralom, demokrácia, alapvető emberi jogok tiszteletben tartásának alapértékei

⁴¹³ OSCE Minsk Group, Madrid Document, <https://www.legal-tools.org/doc/0b80bb/pdf/>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

⁴¹⁴ Emma Klever: European Movement International - The Nagorno-Karabakh conflict between Armenia and Azerbaijan: An overview of the current situation, pp. 5-6, <https://europeanmovement.eu/wp-content/uploads/2015/05/2013.09-Current-situation-Nagorno-Karabakh.pdf?fbclid=IwAR1j8a0cY5AmHVVYefQWkLwI20odHZiyzNGI2Krbn5b-ygXTlZrfyaQ8XZ08>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

védelmében.⁴¹⁵ Az 1992. évi 17-SCO/No2. Annex 2. döntéssel hívták életre, kineveztek a térségbe egy állandó képviselőt, akinek feladata személyzetének segítségével politikai diskurzus megindítása, valamint lehetséges konfliktusforrások feloldása együttműködve a helyi kormánnyal, civilekkel és a további békefenntartó erőkkel. A végső cél a tárgyalások elindítása és azok előre mozdítása, valamint megfigyelés és jelentés a szervezet felé.⁴¹⁶

1994-ben a feladatukat kiegészítik a tárgyalások elősegítése, politikai diskurzus mellett a helyi katonai szervek és más békefenntartó erőkkel való együttműködés fórumának kidolgozásával, emellett a misszió megfigyelési területét is kiterjesztik a katonai tevékenységekre, azok körülményeire és esetleges erőszakos eseményekre is. A továbbiakban elő kell segíteniük az ENSZ béketeremtő tevékenységét is, illetve feladatuk lesz összehangolni a különböző külföldi segítő egységek munkáját. Ekkor jelenik meg az EBESZ tevékenysége során először Dél-Oszétia státuszának kérdése – ennek rendezésére nemzetközi ötletbörzét indítanak.⁴¹⁷

1999. december 15 az OSCE Állandó Tanácsának 334. számú döntésével kiegészítik a missziót a Border Monitoring Operation ~ Határokat Megfigyelő Művelettel, ezzel a missziós tevékenységet kiterjesztik Grúzia és a csecsen térség, valamint Oroszország közötti határvonalakra. A feladat ellátására megnövelik a misszió személyi összetételét és annak költségvetését is. A határra delegált személyzet kizárólag fegyvertelen megfigyelőkből áll, feladatuk főként a szabad mozgás megvalósulásának kontrollálása, nem avatkozhatnak bele a mindennapi munkafolyamatokba. Ezen kitétel a grúz szuverenitás tiszteletben tartásán alapul.⁴¹⁸ Grúzia egész térségére kiterjedően, tehát az abház és dél-oszét régiókat is érintve, a missziós tevékenységek listája kiegészül a fegyverkészletek ellenőrzésével, hangsúllyal az illegális vagy túl nagy készletek leépítésén, illetve a rendőrség megreformálásával, gazdaság szektorspecifikus

⁴¹⁵ OSCE - Closed field operations and related field activities OSCE Mission to Georgia (closed), <https://www.osce.org/georgia-closed>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

⁴¹⁶ OSCE - Personal Representative of the CSCE Chairman-in-Office for Georgia, 17-CSO/Journal No. 2 Annex 2, <https://www.osce.org/files/f/documents/8/7/22213.pdf>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

⁴¹⁷ OSCE - OSCE Mission to Georgia (closed) – Mandate, <https://www.osce.org/georgia-closed/43386>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

⁴¹⁸ OSCE - Permanent Council 262nd Plenary Meeting PC Journal No. 262, Agenda item 4 DECISION No. 334, <https://www.osce.org/files/f/documents/f/0/27908.pdf>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

fejlesztésével, valamint környezetvédelmi szabályok kidolgozásával és fejlesztésével is.⁴¹⁹

Az abház térségre koncentráló tevékenysége során az EBESZ kiemelten együttműködik az ENSZ csapataival már 1994 óta, ennek lesz köszönhető, hogy 2006-ra sikeresen kidolgoznak egy grúz-abház bilaterális tárgyalási fórumot. Ennek célja a konfliktuskezelés, az erőszakkal áttelepített és menekült személyek kérdésének feloldása, illetve kiegészül az ENSZ emberi jogi központú tevékenységével is. Az EBESZ kiemelten koncentrál a civil szférára, azon belül is az oktatásra helyezi a hangsúlyt. Tevékenységének köszönhetően megközelítőleg 3000 abház gyermeket segítettek iskolázottsághoz.⁴²⁰

Dél-Oszétiában az orosz, grúz, dél- és észak-oszét tagságú Joint Control Commission ~ Közös Irányítású Bizottsággal működnek együtt. Ezen az együttműködési területen is megjelenik munkásságuk során az emberi jogok fontossága és itt is helyet kap az oktatás, de az abház példával szemben az oktatás másik oldalát, a tanárképzést segítették. Dél-Oszétiában a politikai dialógus mellett a katonai terület kiemelt fontosságú, a tevékenységük kiegészül a demilitarizáció, konfliktusfeloldás, stabilizáció feladatköreivel. Ennek érdekében katonai megfigyelőket delegáltak a térségbe, akiknek fő profilja ugyan a járőrözés, de fegyvertelenek és munkájukat az erőszak teljeskörű tilalma mellett végzik. A tevékenységük célja a lehetséges konfliktusforrások felderítése. Az ENSZ misszióhoz hasonlóan az EBESZ műveletek is beszűkülnek az évek során, 2008-ra főként a fővárosba csoportosulnak, mind személyi összetételt, mind munkavégzést tekintve.⁴²¹

A konfliktus kiújulásával és a további béketeremtő és -fenntartó erők kivonásával párhuzamosan az EBESZ katonai megfigyelőinek számát még a teljes misszió végéhez közeledtével is növelték a 2008 augusztusi 861. számú döntésükkel.⁴²² Habár a misszió hivatalosan véget ért 2008 december 3-án, 2009-re további hat hónapos mandátumot

⁴¹⁹ OSCE - OSCE Mission to Georgia (closed) – Overview, <https://www.osce.org/georgia-closed/43383>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

⁴²⁰ OSCE - OSCE Mission to Georgia (closed) - The Georgian-Abkhaz conflict, <https://www.osce.org/georgia-closed/44629>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

⁴²¹ OSCE – OSCE Mission to Georgia (closed) – The Georgian-Ossetian conflict, <https://www.osce.org/georgia-closed/44630>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

⁴²² OSCE - 728th Plenary Meeting PC.Journal No. 728, Agenda item 1 DECISION No. 861 INCREASING THE NUMBER OF MILITARY MONITORING OFFICERS IN THE OSCE MISSION TO GEORGIA, <https://www.osce.org/files/f/documents/6/c/33139.pdf>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

szavaztak meg kizárólag a korábbi misszióban tevékenykedő katonai megfigyelők számára a konfliktus alakulásának követésére, kiemelten a dél-ozsét térségben – ez az Európai Biztonsági és Együttműködési Szerződés 883. számú döntésének volt köszönhető.⁴²³

Az EBESZ (mint ahogy az ENSZ) misszió végét a 2008-ban kiújuló harcok okozták – a tagállamok nem tudták határozottan megszavazni annak további fenntartását a fenyegetettség mellett. Azonban, mivel továbbra is cél volt a béketeremtés elősegítése, erre bizonyult félmegoldásnak a katonai megfigyelők delegálása a térségbe. Ez a formátum is csupán 2009 júniusáig tartott, és a 2008 előtti 200 főről mindössze 20 főre csökkentett személyzettel zajlott.⁴²⁴

III.3. Az Európai Unió állásfoglalása és tevékenysége a vizsgált entitások kapcsán és térségében

Az Európai Unió állásfoglalásának vizsgálatakor kiemelten a külkapcsolati kérdésekkel, illetve a nemzetközi színéren bekövetkező változásokkal foglalkozó integrációs szervek tevékenysége kerül előtérbe.

Ezek a vizsgálat alá vont entitások esetében az Európai Unió Külügyi Szolgálat szerve, az Európai Parlamenten belül a Külügyi Bizottság, ami a vitás térségekre koncentrálnak, valamint az Európai Parlament és az Európai Unió Bizottsága végzi a konfliktusokkal és azok kezelésével kapcsolatos jogalkotást. Utóbbi uniós szerv gondozza a későbbiekben részletesen bemutatásra kerülő, a vizsgált egységek anyaországára felé nyitó Európai Szomszédságpolitikát, illetve a Keleti Partnerség Programot is.

III.3.1. Az EU Ukrajnában

Az Európai Unió a kelet-ukrajnai szecessziós megmozdulással szembeni tevékenységét tekintve szintén Ukrajna egységességét támogatva a szakadárokkal és az agresszornak titulált Oroszországgal szemben lép fel.

⁴²³ OSCE - 750th Plenary Meeting PC Journal No. 750, Agenda item 1 DECISION No. 883 EXTENSION OF PC DECISION No. 861 OF 19 AUGUST 2008, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/f/36129.pdf>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

⁴²⁴ OSCE - OSCE Mission to Georgia (closed) - Conflict resolution, <https://www.osce.org/georgia-closed/45509>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

Az integráció elítélő állásfoglalásának első jogszabályi megtestesülése a 2014. március 14-i 2014/145/CFSP Tanácsi határozata, ami kelet-ukrajnai és orosz természetes és jogi személyek ellen vezet be utazási tilalmat és pénzügyi megszorításokat.⁴²⁵ A rendeletet további módosításokkal folyamatosan bővítik, a megnevezett személyek körének tágítására, legyen az természetes vagy jogi entitás listájához adva, valamint a szankciók hatályának meghosszabbításának érdekében.⁴²⁶ 2019. szeptember 15-től hatályos szabályozás szerint ez 170 természetes és 44 jogi személyt foglal magába.⁴²⁷ Emellett a 2014. március 17-i Külügyi Tanács döntésével az integráció nyíltan az Orosz Föderációt teszi felelőssé Kelet-Ukrajna destabilizációjáért, ezért előre meg nem határozott időre kitiltja Oroszországok a G8-as tárgyalássorozatról.⁴²⁸

Az Európai Unió állásfoglalása a Donyecki Népköztársasággal és a Luhanszki Népköztársasággal szemben tovább romlott a már említett Malaysian Airlines MH17 repülőgép tragédiáját követően, a kelet-ukrajnai illegális katonai egységeket az integráció a merényletet követően terrorista csoportként tartja számon.⁴²⁹

2014. május 29-én az Európai Unió tagállamai és Ukrajna társulási megállapodást írtak alá.⁴³⁰ A dokumentumban kimondják, hogy a szoros történelmi kapcsolat további erősítése érdekében a közös értékek alapján, mint a demokrácia, a jogállamiság, a jó kormányzás, az emberi jogok és alapvető szabadságok, kisebbségi jogok és emberi méltóság védelme, politikai és gazdasági együttműködést irányoznak elő a jövőre nézve. A szerződésben rendelkeznek a politikai dialógus, a regionális stabilitás, a lefegyverzés, a terrorizmussal szembeni fellépés, jogvédelem, jogi együttműködés, adó- és vámügyi,

⁴²⁵ Council Decision 2014/145/CFSP of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, letölthető az Európai Unió hivatalos lapjának dokumentumtárából. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2014:078:0016:0021:EN:PDF>, Letöltés ideje: 2019.09.15.

⁴²⁶ Az értekezés által vizsgált időintervallum végén ez kereken 50 módosítást foglal magába 2014. március 20. és 2019. március 15. közötti időszakban.

⁴²⁷ European Union Restrictive Measures in Response to Crisis in Ukraine, az összesítő dokumentum letölthető az Európai Unió dokumentumtárából. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_restrictive_measures_in_response_to_crisis_in_ukraine_en_0.pdf, Letöltés ideje: 2019.09.15.

⁴²⁸ Foreign Affairs Council, 3 March 2014 EU condemns Russia's actions in Ukraine, calls for dialogue and remains ready for further measures, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/03/>, Letöltés ideje: 2019.09.15.

⁴²⁹ Foreign Affairs Council, 22 July 2014 Council takes action on the downing of flight MH17, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/07/22/>, Letöltés ideje: 2019.09.15.

⁴³⁰ Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, a szerződés szövege letölthető az Európai Unió hivatalos lapjának oldaláról. https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf, Letöltés ideje: 2019.09.15.

az áruk, a szolgáltatások, a személyek és a tőke szabad áramlásával kapcsolatos, kommunikáció, pénzügyi szabályozás, közlekedés, környezetvédelem, jogszabályi háttér, intézmények és vitarendezés kérdéseiről. Az egyezményt több ezer oldalas tételes tárgyalás zárja, egyes termékekkel kapcsolatban megállapított adó- és vámügyi szabályozásról. A szerződés teljes terjedelme 2135 oldal – és egy szót sem ejtenek benne a kelet-ukrajnai entitásokról – még a terrorizmus kérdése, vagy a regionális stabilitás kapcsán sem.

A társulási szerződés megkötését követően Ukrajna bekerült az Európai Unió úgy nevezett Keleti Partnerség Programjába, aminek célja a tagállamok és 6 keleti szomszédjuk közötti kapcsolatok kialakítása és javítása – Örményország, Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Grúzia és Moldova mellett immáron Ukrajnával is. A Keleti Partnerség Program keretein belül működteti az Európai Unió az Európai Szomszédságpolitikáját, ami 4 fő területre koncentrál, ezek a gazdaság, a jó kormányzás, az energia-és környezetügy, valamint a szociális kérdések csoportja. A szomszédságpolitika jelenlegi irányait a 2017. évi brüsszeli csúcstalálkozón határozták meg.⁴³¹ Ezen célok megvalósítására 2014-es évben Ukrajna részére 200 millió eurót irányoztak elő,⁴³² amit az Európai Szomszédsági Támogatási Eszköz (a European Neighbourhood Instrument, angol neve alapján ENI rövidítés alatt is ismert) biztosít.⁴³³

Az ukrajnai célkitűzéseknél a gazdasági kérdések, mint a bilaterális kapcsolatok kialakítása és erősítése, a befektetési környezet javítása, a kommunikáció fejlesztése, a jó kormányzással kapcsolatos feladatok, mint az átláthatóság javítása, a korrupcióval szembeni fellépés, a privát szektor fejlesztése, vagy a közlekedés, az energiaszolgáltatás, a szabad ki-, és beutazás kérdésköre mellett megjelenik a kelet-ukrajnai konfliktus is. Az integráció a Keleti Partnerség Programján belül megvalósított Európai Szomszédságpolitika keretein belül is elítélését fejezi ki a kelet-ukrajnai entitásokkal szemben, agresszornak nyilvánítja azokat, bűnösök az Ukrajna területi integritásának megsértésében. Kiemelik a bevezetett szankciók fontosságát és kifejezik támogatásukat

⁴³¹ European Commission Neighbourhood - Enlargement and Eastern Partnership, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en, Letöltés ideje: 2019.09.20.

⁴³² European Commission Neighbourhood – Enlargement, Countries of the region – Ukraine, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/ukraine_en, Letöltés ideje: 2019.09.20.

⁴³³ Az Európai Unió Bizottsága – Fogalomtár - Európai szomszédsági támogatási eszköz (ENI), https://ec.europa.eu/regional_policy/hu/policy/what/glossary/e/european-neighbourhood-investment, Letöltés ideje: 2019.09.20.

a Minszk I és II. fegyverszüneti megállapodásokba foglaltak megvalósítására. Ami a legfontosabb, egyértelműen és egyenesen leírásra kerül, hogy az Európai Unió – azok tagállamainak összeségét képviselve – nem ismeri el a szakadár egyégeket.⁴³⁴

Ukrajna megjelenik még az Európai Unió külügyi tevékenységében az úgy nevezett EUBAM – European Union Border Assistance Mission for Moldova and Ukraine ~ az Európai Unió támogató missziója a Moldovát és Ukrajnát összekötő határszakaszra programjában. A 2005. október 7-én az Európai Unió Moldovával és Ukrajnával ellenjegyzett memorandumában⁴³⁵ a European Community Rapid Reaction Mechanism⁴³⁶ ~ az Európai Közösség gyors fellépési mechanizmusának részeként kidolgozott misszió feladata személyi bővítéssel, technikai segítségnyújtással és információcserével az illegális kereskedelem, csempészettel szembeni fellépés. Központjai eredetileg Kijevben és Kisjenőben, a két állam fővárosaiban található, de a belföldi rendőrségeken és vámügyi irodákban is jelen vannak munkatársai, akiknek feladata a monitorozás, rajtaütésszerű vizsgálatok és jelentések kidolgozása. A Memorandum a misszió hatályát eredetileg 2005 december 1-től két évben határozta meg, folyamatos meghosszabbítás eredményeképpen jelenleg 2020. november 30-ig aktív.⁴³⁷

Habár Ukrajnában jelenleg Kijev mellett már Odesszában is működtetnek missziós irodát, a feladatuk a megközelítőleg 1000 kilométeres moldáv-ukrán határvonal ellenőrzése,⁴³⁸ így ezen misszió a kelet-ukrajnai entitások tekintetében nem releváns. Tekintve, hogy a missziós övezet azonban közvetlenül kapcsolódik Transznisztria térségéhez, a disszertáció azon entitással foglalkozó fejezetében részletesebb vizsgálat tárgyát képezi.

⁴³⁴ European Union Eastern Partnership – Fact and Figures about EU-Ukraine Relations, letölthető az Európai Unió Bizottságának dokumentumtárából. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_factsheet_ukraine.pdf, Letöltés ideje: 2019.19.20.

⁴³⁵ Memorandum of Understanding between the European Commission, the Government of the Republic of Moldova and the Government of Ukraine on the European Commission Border Assistance Mission to the Republic of Moldova and Ukraine, letölthető az EUBAM missziós dokumentumtárából. http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/11/memorandum_of_understanding_en.pdf, Letöltés ideje: 2019.09.22.

⁴³⁶ A gyors fellépési mechanizmust az Európai Unió Tanácsának 2001. február 21-i 381/2001 számú határozata hozza létre. A cél együttműködési, fejlesztési és pénzügyi támogató projektek, programok és missziók kialakítása. A határozat letölthető az EUBAM missziós dokumentumtárából. http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/11/20100902095052571512Rapid_Reaction_Mechanism_Council_Regulation_381_260201-EN.pdf, Letöltés ideje: 2019.09.22.

⁴³⁷ European Union External Action – EUBAM – Who we are? <http://eubam.org/who-we-are/>, Letöltés ideje: 2019.09.22.

⁴³⁸ European Union External Action – EUBAM – Where we work? <http://eubam.org/where-we-work/>, Letöltés ideje: 2019.09.22.

III.3.2. Az Európai Unió állásfoglalása és tevékenysége Transznisztria kapcsán és térségében

Az Európai Unió tevékenységének vizsgálata során – a korábbiakban már bemutatott 5+2 tárgyalások során betöltött szerepén felül - elsőként az ukrán entitásokat feldolgozó fejezetben már említés szintjén megjelenített EUBAM-ról – European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine ~ az Európai Unió Határtámogató Missziója Moldova és Ukrajna térségébe kell szót ejtenünk. Tekintve, hogy a donyecki és luhanszki régiókat az adott misszió már csupán földrajzi elhelyezkedésükből és távolságukból sem érinti (a Moldáv Köztársaság Ukrajna délnyugati térségével határos, míg a szakadár köztársaságok az ukrán állam keleti határvidékén helyezkednek el) a misszió vizsgálata a transznisztriai egység kapcsán válik relevánssá.

Az EUBAM az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet tevékenységét kiegészítő jelleggel kifejezetten a határvidékre koncentrál. 2005. december 1-én indult útjára, a missziót létrehozó dokumentum annak megújítását 24 havonta teszi lehetővé.⁴³⁹ A misszió célkitűzése a konfliktus kezelése, a feszültség csökkentése, valamint a békés vitarendezés támogatásával a határon átnyúló együttműködés támogatása és fejlesztése. Emellett megjelennek tevékenysége kapcsán bizonyos jogi aspektusok is, mint például a vámok, a nemzetközi kereskedelmi szabályok betartása (leginkább azok hiányának kezelése), illetve a határátlépés lehetővé tétele és szabályozása is. Kiemelt fontossággal bír emellett a missziós munkavégzés során a határon átnyúló bűnözés visszaszorítása is.⁴⁴⁰ Utóbbi kiegészül a csempészet felszámolására törekvéssel, valamint az illegális migráció és az emberkereskedelem visszaszorításával is. A missziós tevékenység során emellett megjelenik még a célkitűzések között a jó kormányzás előre mozdítása, vízumkérdések kezelése és rendszer kidolgozása is.⁴⁴¹ A felsoroltak megvalósításának érdekében az értekezés jelen alfejezetének kidolgozásával párhuzamosan 2020. november 30-ig tartó mandátummal 132 fő tevékenykedik. Kiemelten a határellenőrző pontokon vannak jelen állandó, és szűrőpróba szerű vizsgálatok formájában is, az ott

⁴³⁹ Memorandum of Understanding between the European Commission, the Government of the Republic of Moldova and the Government of Ukraine on the European Commission Border Assistance Mission to the Republic of Moldova and to Ukraine, http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/11/memorandum_of_understanding_en.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.12.

⁴⁴⁰ EUBAM – What we do, <http://eubam.org/what-we-do/>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

⁴⁴¹ EUBAM – EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine – What we do, <http://eubam.org/>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

dolgozók és a dokumentációs folyamatok ellenőrzésére.⁴⁴² A 67 határátkelőhely mellett összesen 6 irodát is működtetnek, ezek közül egy Kisjenőben, egy pedig Odesszában található, további négy határmenti, vagy ahhoz közepi településen működik.⁴⁴³

Az Európai Unió a határon végzett fejlesztő tevékenysége mellett azonban elzárkózik a transznisztriai entitástól. Az eddigiekhez hasonlóan szoros kapcsolatot ápol azonban annak anyaországával. Az értekezés előbbi, a kelet-ukrajnai entitással kapcsolatos uniós állásfoglalást feldolgozó alfejezetében már részletesen kidolgozásra kerültek az Európai Unió Szomszédságpolitika, valamint Keleti Partnerség programok, a Moldáv Köztársaság bevonása az európai integrációba a megnevezett programokon keresztül röviden a következőként zajlott.

Az európai integráció a Szomszédságpolitika programján keresztül 16 keleti és nyugati szomszédos állammal működik együtt 2003 óta, fő alapelvei a prosperitás, stabilitás, biztonság, demokrácia, joguralom és jogállamiság, valamint az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása.⁴⁴⁴ A Moldáv Köztársaság természetesen a keleti szomszédos államként van jelen az együttműködésben, aminek központi területei az életminőség javítását, a joguralom erősítését célzó rendelkezések mellett a befektetések számára vonzó üzleti szektor kialakítása is. Kiemelt fontossággal bír az energiaszektorbéli együttműködés.⁴⁴⁵ Az Európai Unió Keleti Partnerség Programja hat országot érint, Örményország, Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Grúzia és Ukrajna mellett Moldovát is magába foglalja. A program az Európai Szomszédságpolitika projekten belül valósul meg és még erősebb együttműködést helyet előtérbe.⁴⁴⁶ Moldova 2009 óta része a programnak, és országspecifikusan a demokrácia növelése mellett igazságügyi reformokra, vidékfejlesztésre, a civil szféra javítására és persze az energiaszektorra kap kiemelt pénzügyi támogatást az Uniótól.⁴⁴⁷ Az integráció és a moldáv állam együttműködésének kicsúcsosodása a 2014 júniusában ellenjegyzett Társulási Szerződés,

⁴⁴² EUBAM – Who we are, <http://eubam.org/who-we-are/>, Letöltés ideje: 2020.02.13.

⁴⁴³ EUBAM – Where we work, <http://eubam.org/where-we-work/>, Letöltés ideje: 2020.03.13.

⁴⁴⁴ European Commission - European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/european-neighbourhood-policy_en, Letöltés ideje: 2020.03.13.

⁴⁴⁵ European Commission - European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations – Moldova, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/moldova_en, Letöltés ideje: 2020.03.13.

⁴⁴⁶ European Union External Action – Eastern Partnership, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en, Letöltés ideje: 2020.03.13.

⁴⁴⁷ Eastern Partnership Civil Society Facility – Moldova, <https://eapcivilsociety.eu/moldova>, Letöltés ideje: 2020.03.13.

ami további gazdasági és politikai integrációt tesz lehetővé Moldova számára, elsőként és kiemelten szabadkereskedelmi övezet kialakítását célozva.⁴⁴⁸

Az EU elzárkózása a Dnyeszter-menti Köztársaságtól 2003 óta jogi minőségben is megvalósul, miután az integráció Tanácsa 2003. február 27-én közös állásfoglalásában szankciókat vezetett be a térséggel szemben. A politikai vezetőséget érintő korlátozás egy utazási tilalom, ami tiltja a be- és átutazást bármely tagállam területére és területén keresztül. Ez alól kivételt kizárólag a konfliktus feloldását célzó tárgyaláson való részvétel vagy humanitárius szükség képeznek. 2003-ban ez a korlátozás 17 főre terjedt ki, akik a dokumentum csatolmányában név szerint felsorolásra kerülnek.⁴⁴⁹ A korlátozás napjainkig évente megújításra került, csak akkor kerülhet feloldásra, ha a konfliktus is véget ér. Jelenleg a 2019. október 24-i közös állásfoglalás továbbra is, 2020. október 31-ig hosszabbította meg a szankció hatályát.⁴⁵⁰

A transznisztriai régió további egy alkalommal kerül az európai integrációs jogalkotás alanyává. 2006. szeptember 17-i el nem ismert választásokat követően még ezen év október 23-án Annemie Neyts-Uyttebroeck, Henrik Lax és Ignasi Guardans Cambó indítványozta azon határozatot, ami kimondta volna a béke és biztonság előtérbe helyezését, a békés konfliktusfeloldás szükségességét, illetve felszólította volna a feleket a probléma 5+2 formátumban történő feloldására. Kimondaná emellett a választások el nem ismerését, és el nem fogadását, valamint élteti a környező országok negatív állásfoglalását és megszorító tevékenységét a transznisztriai törekvések kapcsán. A dokumentum nem lett jogerős.⁴⁵¹

Az Európai Unió állásfoglalása tehát az eddigi entitásokhoz kapcsolódó viszonyához és további nemzetközi szervezetek tevékenységéhez hasonlóan elzárkózik a

⁴⁴⁸ ASSOCIATION AGREEMENT between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova of the other part, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:22014A0830\(01\)&from=ro](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:22014A0830(01)&from=ro), Letöltés ideje: 2020.03.13.

⁴⁴⁹ Council Common Position 2003/139/CFSP of 27 February 2003 concerning restrictive measures against the leadership of the Transnistrian region of the Moldovan Republic, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8ec5fbae-7872-4ae6-ab34-d4c654f3d408/language-en/format-PDF/source-121133897>, Letöltés ideje: 2020.03.13.

⁴⁵⁰ COUNCIL DECISION (CFSP) 2019/1789 of 24 October 2019 amending Decision 2010/573/CFSP concerning restrictive measures against the leadership of the Transnistrian region of the Republic of Moldova, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/50ab5f62-f730-11e9-8c1f-01aa75ed71a1/language-en/format-HTML/source-121134630>, Letöltés ideje: 2020.03.13.

⁴⁵¹ Motion for resolution 23. October 2006 - European Parliament resolution on Moldova (Transnistria), <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B6-2006-0552+0+DOC+XML+V0//EN&language=GA>, Letöltés ideje: 2020.03.13.

transznisztriai egységtől. Azonban, mivel a régiót Moldova területi integritásának részeként kezeli és a moldáv állammal szoros együttműködést folytat – az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez hasonlóan – bizonyos, főleg fejlesztési programjai érintik a térséget is. Transznisztria esetében ki kell emelnem emellett, hogy mivel Moldova integráns részeként kezelik, az európai integráció és a moldáv állam közötti szabadkereskedelmi övezet létrejöttkor az entitás, mint autonóm terület kereskedelmi preferenciákat is élvezhet.

III.3.3. Az Európai Unió szerepvállalása Hegyi Karabak esetében

Az Európai Unió – hasonlóan a következő alfejezetben tárgyalt Észak-Atlanti Szerződés Szervezet ~ NATO egységéhez, univerzális hatáskörrel rendelkező, tagságát tekintve azonban földrajzilag zárt jellegű. Tekintve, hogy tevékenysége az európai térségre koncentrál, így a kaukázusi konfliktus államai csupán a perifériáján helyezkednek el. Ennek megfelelően, fellépése a konfliktus kapcsán előfeltételezhetően korlátozott és közvetett. Regionálisan betöltött szerepének kiemelkedő fontosságánál fogva, illetve a tágabb területi biztonság és stabilitás igénye miatt azonban állásfoglalásának rövid vizsgálata mégis megalapozottá válik.

Az európai integráció szerepvállalása a konfliktus kitörését követően egészen az 1994-es bakui tűzszünet megkötéséig mindösszesen jogalkotási aktusokra korlátozódott. 1988 és 1993 között hat releváns rendeletet fogadott el az Európai Parlament.

Az 1988. július 7-i Európai Parlament rendelete a Szovjet Örményország helyzetéről című dokumentumban az akkori Európai Gazdasági Közösség kifejezte elítélését az azeri agresszióval szemben Hegyi-Karabak térségében, illetve kimondta támogatását az örmény kisebbség felé az Örmény Szocialista Köztársasághoz csatlakozásban. Felszólítják emellett a Szovjetuniót a kérdés tanulmányozására és az örmény kisebbség védelmére.⁴⁵² Ezt egészíti ki az integrációs parlament 1990. január 19-i rendelete Örményország helyzetéről, amiben a szervezet az örményellenes cselekményekre, a háború szélére sodródott vitás felek konfliktusára reagálva elítéli a lenini kényszerintegrációt a Kaukázusban (aminek keretein belül kényszerítették a keresztény

⁴⁵² European Parliament resolution on the situation in Soviet Armenia, Official Journal of the European Communities No C 235/106, http://www.nkr.am/sites/default/files/1988_07_07_european_parliament_resolution_on_the_situation_in_soviet_armenia.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.24.

örmények egységét az iszlám Azerbajdzsánba), illetve a Szovjetunió reakciójának hiányát a konfliktus szélsőségesedére.⁴⁵³ Az 1991. március 14-i a blokád és az emberi jogi helyzetről Örményországban értekező rendeletében az integráció egyenesen Gorbacsov szovjet államfőt szólítja fel a cselekvésre a további megoldás hiányában.⁴⁵⁴

1991. május 16. az Európai Parlament rendelete az Azerbajdzsán és Örményország helyzetéről az egyre növekvő erőszakra reagálva elítéli a további konfliktust eredményező szovjet katonai fellépést a térségben. Ismételten, immáron formálisan felszólítja a Szovjetuniót a konfliktus feloldására kiemelt fontossággal a karabaki örmények személyes biztonságán és jogain. Ekkor az integráció már a konfliktusos felekhez fordulva, azokat is felszólítja a békés együttélésre a térségben.⁴⁵⁵ Ezt követően 1992. február 13-i rendeletében Hegyi-Karabak megsegítésére, az integráció kifejezi együttérzését a karabaki örmény lakosság által elszenvedett atrocitások, több éves háború és erőszak kapcsán, és meghallgatja annak segítségkérését, amit nem csak az európai integráció, de az Egyesült Nemzetek Szervezete, a Független Államok Közössége és az Európai Biztonsági és Együttműködési szervezet felé is intézett.⁴⁵⁶ Ennek értelmében 1993. január 21-i rendeletében Örményországról az örmény menekültekre, az elszenvedett természeti katasztrófára, valamint gazdasági nehézségekre alapozva felszólítja a vitás feleket tűzszünet megkötésére, valamint Azerbajdzsán felé külön kiemeli az Örményországgal szemben fenntartott blokád feloldását.⁴⁵⁷

⁴⁵³ European Parliament resolution on the situation in Armenia, Official Journal of the European Communities No C 38/81,

http://www.nkr.am/sites/default/files/euoparl_resolution_on_situation_in_armenia_18-01-1990.pdf,
Letöltés ideje: 2020.02.24.

⁴⁵⁴ European Parliament resolution on the blockade of Armenia and the human rights situation there, Official Journal of the European Communities No C 106/121,
http://www.nkr.am/sites/default/files/1991_03_14_euoparl_resolution_on_blockade_of_armenia.pdf,
Letöltés ideje: 2020.02.24.

⁴⁵⁵ European Parliament resolution on the situation in Armenia and Azerbaijan, Official Journal of the European Communities No C 158/243
http://www.nkr.am/sites/default/files/1991_05_16_european_parliament_resolution_on_the_situation_in_armenia_and_azerbaijan.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.24.

⁴⁵⁶ European Parliament resolution on aid to Nagorno-Karabakh, Official Journal of the European Communities No C 67/145,
http://www.nkr.am/sites/default/files/1992_02_13_european_parliament_resolution_on_aid_to_nagorno_karabakh_b3-0155_92.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.24.

⁴⁵⁷ European Parliament resolution on Armenia, Official Journal of the European Communities No C 42/165,
http://www.nkr.am/sites/default/files/1993_01_21_european_parliament_resolution_on_armenia.pdf,
Letöltés ideje: 2020.02.24.

A jogalkotási tevékenység tehát a konfliktussal párhuzamosan folyamatosan nyomást gyakorol a vitás felekre és a kezdetekben még a szovjet irányításra is annak feloldása érdekében, ezzel visszaállítva a regionális békét és stabilitást. Emellett azonban valódi fizikai segítségnyújtást vagy a karabaki entitás státuszával kapcsolatos állásfoglalást nem vállalt.

A kezdeti távolmaradásnak megfelelően az Európai Unió a későbbiekben sem áll kapcsolatban a karabaki entitással, kizárólag annak anyaállamával működik együtt – anyaállamként itt a területi integritást alapul véve Azerbajdzsán értendő. Ezen együttműködésnek két formáját kell megemlítenünk, egyrészt az European Union Neighbourhood Policy ~ az Európai Unió Szomszédságpolitikája, másrészt az Eastern Partnership ~ a Keleti Partnerség programokon keresztül valósul meg.

Az Európai Szomszédságpolitika azokat az államokat érinti, amelyek az Európai Unió tagállamai, tagnak jelölt vagy potenciális jövőbeli tagállamoknak, tehát az integráció kiterjesztett földrajzi kiterjedésének vízi vagy szárazföldi szomszédjai. Ez az értekezés kidolgozásakor összesen 16 államot érintett az észak-afrikai és a nyugat-ázsiai, kaukázusi térségben: Algériát, Örményországot, Azerbajdzsánt, Fehéroroszországot, Egyiptomot, Grúziát, Izraelt, Jordániát, Libanont, Líbiát, Moldovát, Marokkót, Palesztinát, Szíriát, Tunéziát és Ukrajnát.⁴⁵⁸ Az együttműködés az európai szervezet alapvető értékeinek megfelelően a demokrácia, a jogállamiság, az emberi jogok, valamint gazdaság és fejlesztési programok kiépítésében, javításában és emelésében jelenik meg, az Arab tavaszt követően a 2010-es években kiegészítik azt a biztonsági és migrációs területekkel is.⁴⁵⁹

Az azeri-Európai Uniók együttműködés még 1999-ben a két fél által ellenjegyzett Partnerségi Szerződéssel indult útjára,⁴⁶⁰ ez 2017-ben került átdolgozásra a „még szorosabb kapcsolat kiépítése érdekében”.⁴⁶¹

⁴⁵⁸ European Commission – European Neighbourhood Policy, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/european-neighbourhood-policy_en, Letöltés ideje: 2020.02.12.

⁴⁵⁹ European Union External Action – European Neighbourhood Policy (ENP), https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en, Letöltés ideje: 2020.02.12.

⁴⁶⁰ PARTNERSHIP AND COOPERATION AGREEMENT BETWEEN THE EUROPEAN COMMUNITIES AND THEIR MEMBER STATES, OF THE ONE PART, AND THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu-az_pca_full_text_0.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.12.

⁴⁶¹ European Union Neighbours – East – Azerbaijan, <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/azerbaijan>, Letöltés ideje: 2020.02.12.

Ennek megfelelően az együttműködés jelenlegi tartalmát tekintve magába foglalja a szomszédságpolitika alapvető területeit, mint a gazdasági, azon belül pénzügyi és kereskedelmi együttműködés, de immáron kiterjesztésre került a kultúra, a technikai segítségnyújtás, az oktatás fejlesztésére is – emellett megjelenteti a karabaki konfliktust is a kooperációban. A szomszédságpolitikai együttműködésben is kifejezik a karabaki kérdés rendezésének igényét, aminek érdekében az Európai Unió az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet munkáját kiemelten üdvözöli és támogatja.⁴⁶²

A korábbiakban említett, 2017-es megerősített együttműködés az Európai Szomszédságpolitika programon belül kialakított Eastern Partnership, vagyis Keleti Partnerség programjába történő bevonást is jelenti. Az elnevezését alapul véve nem meglepő, hogy a szomszédságpolitikai együttműködésben résztvevő államok közül, az Európai Unióhoz viszonyított keleti államokat foglalja magába. Így összesen hat állam, Örményország, Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Grúzia, Moldova és Ukrajna kerül bevonásra az együttműködésbe. A célterületek ugyanazok, tehát a demokrácia és stabilitás, valamint gazdasági viszonylatban vett megerősített kooperációt célozza.⁴⁶³ A gazdasági együttműködésen belül kiemelt szerepet kap a kereskedelem, a demokrácia kérdésén belül megjelenik a jó kormányzás és annak erősítése a térségben, illetve ezek a területek kiegészítésre kerülnek a környezetvédelem, energiafelhasználás, mobilitás ~ migráció kérdéseivel.⁴⁶⁴

Azerbajdzsán tekintetében a legnagyobb hangsúlyt az energiafelhasználás kapja – kulcsfontossággal bír az azeri állam a kaszpi térség nyersanyagának európai piacra vonásában. Ennek megfelelően az Európai Unió válik az azeri olajszektor első számú külföldi befektetőjévé.⁴⁶⁵ Emellett Azerbajdzsán teljes kereskedelmének megközelítőleg

⁴⁶² European Union External Action – European Union – Azerbaijan Action Plan, http://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/action_plans/azerbaijan_enp_ap_final_en.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.12.

⁴⁶³ European Union External Action – Eastern Partnership, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en, Letöltés ideje: 2020.02.12.

⁴⁶⁴ European Commission – European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations – Eastern Partnership, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en, Letöltés ideje: 2020.02.12.

⁴⁶⁵ European Commission – European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations – EU-Azerbaijan Relations, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/azerbaijan_en, Letöltés ideje: 2020.02.12.

felét (41,7 %) bonyolítja az integrációval, aminek nagyrésze nyersanyagértékesítésből áll.⁴⁶⁶

Ezek alapján talán jogosan lesz megkérdőjelezhető az európai valódi cselekvés hiánya a karabaki válság feloldására, ha emellett ekkora jelentőséggel bír a kapcsolata az Azerbajdzsáni állammal. Ettől függetlenül, az európai szerepvállalás kapcsán egyértelműen megállapíthatóvá válik – előre utalva a későbbi következtetésekre – hogy a szervezet, további vizsgált együttműködési fórumokhoz hasonlóan, kizárólag az anyaállammal tart fent (még hozzá igen szoros és az európai integráció számára kardinális fontossággal bíró) kapcsolatot.

A jelenlétét és a konfliktus segítése során való tevékenységét alátámasztandó az Európai Unió 2017-ben indította útjára az Európai Unió Speciális Képviselőt a Dél-Kaukázus és Grúzia konfliktusaihoz. Ennek célja a konfliktus kezelésének és a békés vitarendezés elősegítése, már létező folyamatok (lásd ismét az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet munkásságát) kiegészítésére. Fő profilja a menekültek és áthelyezett személyek kérdésének feloldása, a tűzszünet és esetleges békeszerződés a nemzetközi joggal összhangban történő implementálásának segítése, illetve Grúzia, Örményország és Azerbajdzsán kapcsolatrendszerének fenntartása és fejlesztése. A képviselőt 2017. november 13. óta Tovio Klaar látja el.⁴⁶⁷

Az EU jelenléte a térségben megítélésem szerint tehát túlnyomó részt demonstratív. Meglévő kapcsolatainak meg-, és fenntartását célozza, mivel a térségi viszonyrendszer békés meglétében és működőképességében kiemelten érdekelt az európai integráció. Alapvetően az alapértékeit képező demokrácia és emberi jogi kérdés miatt lép fel, ha fellép egyáltalán, egyébként tevékenységét a nyersanyagból fakadó érdek vezeti. A Hegyi Karabak entitásával semmilyen vizont nem ápol.

III.3.4. Az Európai Unió Grúziában

Az Európai Unió tevékenységének alapja igen hasonló az EBESZ szerepvállalásának okaihoz – az európai integrációval szomszédos térségben lezajló folyamatok instabilitást

⁴⁶⁶ European Commission – Trade Policy – Azerbaijan, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/azerbaijan/>, Letöltés ideje: 2020.02.12.

⁴⁶⁷ European Union External Action – European Union Special Representatives, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/3606/eu-special-representatives_en#EUSR+for+the+South+Caucasus+and+the+crisis+in+Georgia, Letöltés ideje: 2020.02.12.

eredményeznek a szervezet közvetlen közelében. A fellépésének oka továbbá, hogy az anyaállamok, melyek területi integritása alól kiválni igyekeznek a szakadár entitások uniós együttműködési programok és projektek részét képezik, így az EU közvetetten érintetté és érdekeltté válik a konfliktusok kezelésében. Grúzia, ezzel együtt Abházia és Dél-Oszétia esetében az uniós szerepvállalás missziós tevékenységben teljeseik ki, miközben az integráció kizárólag az anyaállammal ápol valódi nemzetközi kapcsolatokat.

Az EU Grúziához fűződő viszonyának alapja a 2004 februárjában az Európai Parlament által elfogadott EU policy towards South Caucasus ~ A dél-kaukázusi EU politika. A policy jegyében a demokratizálás elősegítése érdekében az EU mediátor szerepet vállal mindhárom kaukázusi konfliktusban, hangsúllyal az emberi jogok tiszteletben tartásán, valamint a menekültek és a kényszerrel áttelepített személyek kérdésén, a béke és biztonság érdekében – mindezt a már létező egyezmények tiszteletben tartása mellett, anélkül, hogy megdupláznának bármilyen, már létező mechanizmust.⁴⁶⁸ Szintén a dél-kaukázusi politikának köszönhető az Európai Unió speciális képviselőjének delegálása a teljes régióba, így Grúziába is. 2017 novembere óta ezt a pozíciót Tovia Klaar (korábbi missziós vezető) tölti be.⁴⁶⁹ A képviselő tevékenységének célja az uniós célkitűzések megvalósításának elősegítése, de emellett feladata a konfliktusfeloldás, a békefenntartás, illetve a már létező egyezmények, nemzetközi jogi normák betartatása, kiemelt hangsúllyal a menekültek és az erőszakkal áttelepítettek kérdésén.⁴⁷⁰

Az eddigiekhez hasonlóan, az Európai Unió kapcsolata az anyaországgal, szinten a korábbiakban már feldolgozásra került Európai Szomszédságpolitika,⁴⁷¹ valamint a Keleti Partnerség⁴⁷² programokon keresztül kerül megerősítésre.⁴⁷³ A két programon belüli együttműködés kiteljesedéseként 2014-ben az európai integráció és Grúzia között

⁴⁶⁸ EU policy towards the South Caucasus - European Parliament resolution with a European Parliament recommendation to the Council on EU policy towards the South Caucasus 2003/2225(INI), <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P5-TA-2004-0122&type=TA&language=EN&redirect>, Letöltés ideje: 2020.07.08.

⁴⁶⁹ European Union Monitoring Mission in Georgia - About us – Head of Mission, https://eumm.eu/en/about_eumm/hom, Letöltés ideje: 2020.07.08.

⁴⁷⁰ European Union External Action – EU Special Representatives - EUSR for the South Caucasus and the crisis in Georgia, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/3606/eu-special-representatives_en, Letöltés ideje: 2020.07.08.

⁴⁷¹ Európai Bizottság – Európai -Szomszédságpolitika, https://ec.europa.eu/info/policies/european-neighbourhood-policy_hu, Letöltés ideje: 2020.07.08.

⁴⁷² Európai Tanács Az Európai Unió Tanácsa – Keleti Partnerség, <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eastern-partnership/>, Letöltés ideje: 2020.07.08.

⁴⁷³ European Council Council of the European Union – EU Relations with Georgia, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/georgia/>, Letöltés ideje: 2020.07.08.

társulási szerződés került ellenjegyzésre. A társulás alapja a partnerség, stratégiai fontossággal bír mindkét fél számára. Ennek keretein belül a felek elkötelezik magukat a kapcsolatfejlesztés irányába, kiemelt hangsúllyal az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása, a szervezett bűnözés, terrorizmus, illegális kereskedelem visszaszorítása, gazdasági integráció, szabad piac kialakítása, vízummentes utazás, fenntartható fejlődés és környezetvédelem mellett a 2008 augusztusi fegyverszüneti egyezmény betartása mellett is.⁴⁷⁴

A térséget érintő európai politika megvalósítására és annak ismeretterjesztésére a 2008. augusztusi békét követően szeptember 15-én útjára indították az EU Monitoring Mission in Georgia ~ Az Európai Unió Megfigyelő Missziója Grúziában nevű misszióját a Tanács és a Parlament 2008/736/CFSP közös döntésével. A döntés értelmében legkésőbb októberig delegálni is kell a missziót a térségbe, mivel egy szeptember elején tevékenykedő felderítő egység igen rossz körülményekről és a feszültség növekedéséről számolt be.⁴⁷⁵ A megfigyelő operáció 200 fegyvertelen személyből áll, fő profiljuk a fegyverszüneti szerződés betartásának elősegítése és a folyamat figyelemmel követése.⁴⁷⁶ A misszió mandátuma területileg kiterjed egész Grúzia térségére – az EU ehhez sorolja Abházia és Dél-Oszétia régióit is, tekintve hogy a grúz területi integritás mellett áll ki. A megfigyelők feladata fenntartani az ideiglenes békét és megakadályozni az esetleges harcok kiújulását. Abházia és Dél-Oszétia megtagadja a missziótól a belépést a területeikre (talán így igyekeznek demonstrálni önállóságukat az integráció felé), így annak csapatai végül csak a határvidékeken őrzáratozhatnak.⁴⁷⁷ A missziónak összesen négy irodája működik Grúzia területi kiterjedésén, a fővárosban, Tbilisziben található

⁴⁷⁴ TÁRSULÁSI MEGÁLLAPODÁS egyrészről az Európai Unió, az Európai Atomenergia-közösség és tagállamaik, másrészről Grúzia között, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02014A0830\(02\)-20180601&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02014A0830(02)-20180601&from=EN), Letöltés ideje: 2020.07.08.

⁴⁷⁵ COUNCIL JOINT ACTION 2008/736/CFSP of 15 September 2008 on the European Union Monitoring Mission in Georgia, EUMM Georgia, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:248:0026:0031:EN:PDF>, Letöltés ideje: 2020.07.08.

⁴⁷⁶ EUROPEAN UNION MONITORING MISSION IN GEORGIA TOWARDS SECURITY. BUILDING CONFIDENCE, http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/missions-and-operations/eumm-georgia/pdf/facsheet_eumm_georgia_en.pdf, Letöltés ideje: 2020.07.08.

⁴⁷⁷ European Union Monitoring Mission in Georgia - About us - Our Mandate, https://eumm.eu/en/about_eumm/mandate, Letöltés ideje: 2020.07.08.

főhadiszállás mellett további három található vidéken, ebből 1-1 az abház és dél-oszét határvidékeken – Fo Zugdidi az abház határ, Fo Gori a dél-oszét határ mellett.⁴⁷⁸

Az Európai Unió az entitások státuszával kapcsolatban nyíltan foglal állást a grúz szuverenitás és területi integritás mellett, ami magával vonzza a szakadár egységek el-nem ismerését is. A 2004/0023 számú Európai Parlament határozatban az integráció a Grúziával zajló együttműködésre alapozva kifejezi támogatását a grúz területi integritás és szuverenitás mellett, ezzel párhuzamosan kijelentik, hogy nem fogadják el az új abház elnökválasztásokat sem. Kiemelik a konfliktus kizárólag békés eszközökkel történő feloldásának fontosságát a kulturális, szociális, gazdasági jogok tiszteletben tartása mellett, illetve teljes demilitarizáció szükségességére hívják fel a figyelmet (a missziós jelenlét kivételével). Az Európai Unió elítéli az abház és dél-oszét törekvéseket mind katonai jellege, mind öngazgatási törekvéseinek tekintetében, de emellett Oroszország befolyásának kialakítását és annak növelését is negatívan ítéli meg.⁴⁷⁹ Ezt az állásfoglalást erősíti meg a 2008 júniusában a soros elnökséget betöltő Szlovénia gondozásában kidolgozott Európai Unió állásfoglalás: a konfliktus újra alakul, az integráció aggodalmát fejezi ki, illetve megerősíti a támogatását a grúz területi integráció, szuverenitás és nemzetközileg elfogadott határai felé. Kiemeli a békés vitarendezés fontosságát, amiben kiemelt szerepet szán a térség speciális képviselőjének és élte a további EBESZ és ENSZ missziókat is, hangsúlyozza a már kidolgozott egyezmények betartásának fontosságát és elítéli az orosz tevékenységet a térségben.⁴⁸⁰

Az Európai Unió 2009 decemberében indította útjára a Non-recognition and Engagement Policy ~ El-nem-ismerés, de szerepvállalás politikáját a térséggel kapcsolatban. Kiállnak a grúz területi integritás és szuverenitás mellett, de amennyiben szükséges, kizárólag a konfliktus rendezésére közvetlenül is felvehetik a kapcsolatot a szakadár térségekkel. Specifikusan kiemelésre kerülnek az emberi jogok, a gazdasági integráció kérdései. A közbenjárásra azért lehet szükség, mert az Európai

⁴⁷⁸ European Union Monitoring Mission in Georgia - About us – Our Offices, https://eumm.eu/en/about_eumm/field_offices_map, Letöltés ideje: 2020.07.08.

⁴⁷⁹ European Parliament resolution on Georgia Official Journal L 166 E , 07/07/2005 P. 0063 – 0065, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52004IP0023\(01\)&from=LV](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52004IP0023(01)&from=LV), Letöltés ideje: 2020.07.09.

⁴⁸⁰ Slovenian Presidency of the Council of the European Union - Joint FSC/PC Meeting No. 33 11 June 2008 EU - Statement on Abkhazia, Georgia, <https://www.osce.org/files/f/documents/d/8/32347.pdf>, Letöltés ideje: 2020.07.09.

Szomszédságpolitika és a Keleti Partnerség programok miatt kiemelten fontos a térség stabilizálása, fejlesztése az Európai Unió számára.⁴⁸¹

Röviden összefoglalva, az Európai Unió szerepvállalása a térségben egy önérdéken alapuló hinta-politika, amiben a teljes elzárkózás mellett mégis jelen van az említett önérdék által vezérelt, de következményektől elzárkózó beavatkozás is.

III.4. Az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete – a továbbiakban NATO és a szakadár államiságok

III.4.1. Ukrajna

Ukrajna 1991 óta áll partnerségi szerződésben a NATO-val. A konfliktus kapcsán a védelmi szervezet tagállamai egyöntetűen Oroszország agresszív fellépését ítélik el és a keleti régió destabilizációjáért is az államot teszik felelőssé. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete így nem csak az ukrán haderő fejlesztését és növelését támogatja, de növelte jelenlétét a Balti-tenger térségében. 2016-ban elindította az Átfogó Támogatás csomagját, ami 2018-ban a Partnerségi Célkitűzés csomaggal párosult – mindkét program az állam stratégiai és védelmi képességeinek reformját támogatja. A nemzetközi szervezet tehát egyértelműen és nyíltan az ukrán szuverenitás és területi integritás mellett áll ki, nincs kapcsolata a széparatista entitásokkal.⁴⁸²

Az Átfogó Támogatás Program (Comprehensive Assistance Program) 2016. július 9-én indult útjára egy varsói ülést követően. A program célja fejlesztés, átalakítás, biztonság-és védelmi képességek növelése által Ukrajna katonai képességeinek a NATO sztenderdhez közelítése, legkésőbb 2020-ra. A fejlesztési program keretein belül a demokrácia növelése és a jó kormányzás kialakítása mellett célkitűzés a katonai képzés és kiképzés fejlesztése, a kiber-védelem kiépítése, az orvosi és rehabilitációs programok megreformálása. Tekintve, hogy Ukrajna a keleti régiója felől folyamatosan radikális fegyver-fenyegetettségnek van kitéve, célkitűzés a robbanófegyverek, a terrorizmus, kémiai és biológiai, de akár nukleáris fegyverekkel szembeni védelem és fellépés kidolgozása. A teljes program NATO tagállamok finanszírozásával zajlik a varsói

⁴⁸¹ Sabine Fisher: The EU's non-recognition and engagement policy towards Abkhazia and South Ossetia, in: European Union Institute for Security Studies, 2010 December, pp. 2-9, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/NREP_report.pdf, Letöltés ideje: 2020.07.09.

⁴⁸² NATO Relations with Ukraine, (2019), https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm, Letöltés ideje: 2019.09.27.

találkozón a program egyes fejlesztési céljainak megvalósítására létrehozott pénzügyi alapokon keresztül.⁴⁸³ 2018-ra a projekt kiegészült a Regionális Légvédelmi Biztonsági Programmal (Regional Airspace Security Programme) aminek célja a fenyegetés korai felismerése által a fellépés elősegítése – feltételezhetően a korábban már tárgyal Malaysian Airlines MH17 repülőgép tragédiájára reagálva. Továbbá, nem csak a műholdas kommunikáció erősítése, és a (feltételezhetően a kelet-ukrajnai régióban eltűntek és fogvatartottak számának csökkentése végett) katonai személyzet műholdas követésének kidolgozása is bekerül a programba. A két fegyverszüneti egyezménybe foglaltakat segítő, a lefegyverzés is megjelenik a célkitűzések között.⁴⁸⁴

A NATO fellépése tehát kizárólag Ukrajna fejlesztésére összpontosít, csupán biztonság- és védelempolitikai kihívást, katonai fenyegetést realizál a donyecki és luhanszki régiók szecesszionista törekvéseiben – ennek értelmében az ukrán katonai képességek erősítésére történő fellépésével párhuzamosan a vizsgált kelet-ukrajnai entitásokkal szemben helyezkedik el.

III.4.2. Transznisztria

Az ukrajnai államtöredékektől elzárkózásának megfelelően a NATO a Dnyeszter-menti Köztársasággal sem áll semmilyen kapcsolatban.

Moldova 1992 óta NATO társult állam, 1994 óta Partnership for Peace Programban is részt vesz. Ennek kiterjesztése a 2006 óta működő Individual Partnership Action Plan projekt is. Ezen tagságok célja a szervezet részéről egyrészt az Orosz Föderációhoz közeli idézőjeles NATO támaszpontról szemmel tartani annak tevékenységét,⁴⁸⁵ emellett pedig stabil, biztonságos és független Moldova támogatása is – utóbbi érdekében 2017 óta működtetnek egy irodát is Kisjenőben.⁴⁸⁶

⁴⁸³ North-Atlantic Treaty Organization Fact Sheet 2016. July – Comprehensive Assistance Package for Ukraine, letölthető a NATO dokumentumtárából.
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_09/20160920_160920-compreh-ass-package-ukraine-en.pdf, Letöltés ideje: 2019.11.12.

⁴⁸⁴ North-Atlantic Treaty Organization Fact Sheet 2018. November – NATO's Support to Ukraine, letölthető a NATO dokumentumtárából.
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181106_1811-factsheet-nato-ukraine-support-eng.pdf, Letöltés ideje: 2019.11.12.

⁴⁸⁵ NATO - Relations with the Republic of Moldova, utoljára frissítve 2018. október 12,
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49727.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2018.11.25.

⁴⁸⁶ NATO - Secretary General: NATO supports a stable, secure and neutral Moldova, utoljára frissítve: 2017. november 23, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_149076.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2018.11.25.

A biztonsági és védelmi szervezet azonban kizárólag a Moldáv Köztársasággal működik együtt. Az 1998-as NATO nyilatkozat szerint nem ápol közvetlen kapcsolatot az entitással, nem játszik közvetlenül szerepet a transznisztriai eseményekben (~ no direct role).⁴⁸⁷

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete ennél egyértelműbben nem is tudná kifejezni elzárkózását a Dnyeszter-menti Köztársaságtól. A kiemelt nemzetközi szervezetek szerepvállalásával kapcsolatban egy mintázat kezd kibontakozni az értekezés eddig érintett entitásaival kapcsolatos állásfoglalások feldolgozása során – kizárólag az anyaállamokkal ápolnak hivatalos kapcsolatot, tevékenységük azonban közvetetten érinti, érintheti az entitásokat. Ez egyrészt a béketeremtés folyamatában való esetleges részvételükön keresztül valósul meg, megjelenhetnek a jogalkotási folyamatokban, illetve az anyaállamokkal folytatott kapcsolatukon keresztül akarva-akaratlanul a területi integritásuk részeként kezelt térségekre is kiterjedhetnek egyes programjaik.

III.4.3. A NATO és a Hegyi Karabak kérdése

Az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete ~ a North-Atlantic Treaty Organization angol elnevezés rövidítésével a későbbiekben NATO-ként is jelölt szervezet egy katonai-védelmi jellegű, földrajzilag zárt tagsággal bíró együttműködés. Ennek értelmében, az észak-atlanti térségből működő szervezetnek nem érdeke és hatásköre a kaukázusi konfliktusokba avatkozni.

A NATO állásfoglalását igazán röviden áttekinteni csupán azért meghatározó, mert szoros kapcsolat fűzi az ENSZ és az EBESZ szervezetekhez, mivel mindhárom egység azonos alapelvekre építi, azok által határozza meg működését. Ezen alapelvek a béke és biztonság, így egy véres és szélsőséges konfliktussal kapcsolatban, ha aktív szerepet nem is vállal, álláspontot kinyilatkoztat.

Ennek értelmében és megfelelően különböző nyilatkozatokban „mély együttérzést” és „támogatását fejezi ki” a szervezet a karabaki konfliktusban szemben állók és az azt elszenvedő civilek felé. Fizikailag nyilván nincs jelen (miért is lenne, hiszen területileg nem indokolt beavatkozása), de morálisan támogatja a további szervezetek, kiemelten az EBESZ tevékenységét a térségben, és maximális szerepvállalásként civil megfigyelőkkel

⁴⁸⁷ NATO Statement, 29 May. 1998, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_26126.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2018.11.25.

hozzájárulna azok munkájához – erre végül (az értekezés lezárásának időpontjáig) nem kerül sor.⁴⁸⁸

III.4.4. Grúzia vitatott térségei a NATO szemében

Grúzia 1992. július 7. óta társult tagja a szervezetnek, ezáltal az Észak-Atlanti Együttműködési Tanács, valamint 1997 óta az Euro-atlanti Partnerségi Tanács tagja is. Valódi bilaterális kapcsolatai a katonai szervezettel viszont 1994 óta, a Partnership for Peace ~ Partnerség a Békéért programnak köszönhetően van a szervezet további, teljeskörű tagsággal bíró tagjaival.⁴⁸⁹ Ez a fórum teszi lehetővé a nem teljes értékű NATO tagok és a rendes tagállamok közötti közvetlen együttműködést, kiemelt célja a stabilitás növelése az erősebb összefogás elősegítése.⁴⁹⁰

Ez az együttműködési forma teszi lehetővé a NATO állásfoglalásának kinyilatkoztatását is a grúziai szeparatizmus kapcsán. Kifejezetten 2008 után vállalnak nyíltan szerepet a konfliktusban, feltehetőleg kiemelten az orosz befolyás kialakítása miatt a szakadár térségekben. Az eddigiekhez hasonlóan kizárólag a grúz területi integritás, szuverenitás és nemzetközileg elfogadott határai mellett állnak ki.⁴⁹¹ Ennek eredménye a 2008-ban létrehozott NATO-Georgia Commission ~ NATO-Grúzia Bizottság, aminek célja a politikai dialógus és szoros együttműködés mellett a rend visszaállításának segítése. Ez egyrészt koordinációs feladatokat, másrészt katonai szerepvállalást is jelent a katonai szervezet részéről.⁴⁹²

Ez a katonai szerepvállalás 2014-ben, a Substantial NATO-Georgia Package ~ NATO-Grúzia Alapsomaggal kezdődik. A csomag a grúz katonai és védelmi képességek fejlesztését célozza. 2016 óta megnövelték az együttműködést Grúziával, és az Észak-

⁴⁸⁸ Statement issued at the Meeting of the North Atlantic Cooperation Council 05 Jun. 1992, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23984.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2019.05.27.

Final Communiqué Ministerial Meeting of the North Atlantic Council held at NATO Headquarters, Brussels Dec 1995, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24718.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2019.05.27.

⁴⁸⁹ North-Atlantic Treaty Organisation – NATO-Georgia Relations, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_38988.htm, Letöltés ideje: 2020.07.06.

⁴⁹⁰ North-Atlantic Treaty Organisation - Partnership for Peace programme, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm, Letöltés ideje: 2020.07.06.

⁴⁹¹ North-Atlantic Treaty Organisation – NATO-Georgia Relations, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_38988.htm, Letöltés ideje: 2020.07.06.

⁴⁹² North-Atlantic Treaty Organisation - NATO-Georgia Commission, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52131.htm, Letöltés ideje: 2020.07.06.

atlanti Tanács látogatások és a kiképzés segítése mellett 2017 óta 26 tagországból 46 tanácsadó is jelen van a térségben.⁴⁹³ A csomag a részeként 2015-ben megnyitották a Joint Training Centre ~ Közös Kiképzési Központot is, ahol grúz katonák kapnak NATO tagállami szakértőktől segítséget, kiképzést, lehetőséget a fejlődésre.⁴⁹⁴

2016 óta a csomag része a Building Integrity Action Plan ~ Integritásépítő Akciócsomag is. Az akciócsomag 3 fő eleme a kollektív védelem, a krízishelyzetek kezelése, valamint az együttműködés és biztonság. Ez jelenleg is tart, napjainkban a 2019-2022 szakaszában zajlik.⁴⁹⁵ Szintén 2016 óta tart a Defence Institution Building School ~ A Védelemépítési Iskola működtetése is, ennek célja a képességfejlesztés, a jó kormányzás, a védelem, illetve az együttműködés és regionális integráció fejlesztése.⁴⁹⁶ Hasonló fejlesztési programmal a katonai szervezet már 2006 óta jelen van a térségben, de eleinte még csak a katonai rendszer megreformálása céljával a Defence Education Enhancement Programme ~ A Védelemfejlesztés Oktatási Program keretén belül, kiképzések és fizikai fejlesztések nélkül, elméleti oktatással.⁴⁹⁷

Az Észak-Atlanti Szerződés Szervezetének állásfoglalása végeredményben leginkább az Egyesült Nemzetek Szervezetének szerepvállalásához hasonlítható: a katonai szervezet is kizárólag a grúz egységet támogatja, a katonai fejlesztésekkel a szakadár egységekkel szembeni grúz állásfoglalást is elősegíti. A NATO viszonyát a szakadár egységekhez legegyszerűbben, legtisztábban a 2019. október 4-én Batumi városában elhangzott NATO főtitkár helyettes Rose Gottemoeller beszédében elhangzottakkal foglalhatjuk össze: “These territories are part of Georgia and we will

⁴⁹³ North-Atlantic Treaty Organisation Fact Sheet - Substantial NATO-Georgia Package (SNGP), https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170221_1702-georgia-sngp-factsheet-en.pdf, Letöltés ideje: 2020.07.06.

⁴⁹⁴ North-Atlantic Treaty Organisation – NATO-Georgia Joint Training and Evaluation Centre 2016-05-10 Final JTEC Pamphlet, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170221_1702-georgia-jtec-pamphlet-en.pdf, Letöltés ideje: 2020.07.06.

⁴⁹⁵ North-Atlantic Treaty Organisation – Building Integrity, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68368.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2020.07.06.

⁴⁹⁶ North-Atlantic Treaty Organisation Factsheet - DEFENCE INSTITUTION BUILDING SCHOOL An Initiative of the Substantial NATO-Georgia Package, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160628_1607-dib-georgia-en.pdf, Letöltés ideje: 2020.07.06.

⁴⁹⁷ North-Atlantic Treaty Organisation - Defence Education Enhancement Programme (DEEP), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_139182.htm, Letöltés ideje: 2020.07.06.

never recognize them as anything else ~ Ezek a térségek Grúzia részét képezik és soha nem fogjuk őket másnak elismerni.”⁴⁹⁸

A nemzetközi szervezetek állásfoglalásának vizsgálatával kapcsolatosan az értekezés első fontos megállapítása, hogy a szakadár államokkal a vizsgált nemzetközi szervezetek nem tartanak fent közvetlen kapcsolatot. Minden szervezet az anyaállammal áll összeköttetésben, és még ha bizonyos fejlesztési programja, vagy jogvédelmi projektje érinti is a leválasztott térségeket, az humanitárius megfontolásból, illetve regionális stabilitásra törekvés okán történik és valódi, közvetlen kapcsolatfelvétellel nem jár. A bemutatott nemzetközi szervezetek – ezáltal kiemelten minden tagállamuk az anyaállam támogatását fejezi ki tevékenységében, és elítéli a szakadár csoportokat illegális, az anyaállamok területi egységét sértő szeparatista tevékenységükért.

Az értekezés következő alfejezetében az entitások önálló kapcsolatainak, az önálló kapcsolatok kialakítására törekvések vizsgálata következik. A kutatás és az értekezés kidolgozása során szem előtt tartva azon alaptételt, miszerint az általam vizsgált entitások nem minősülnek államnak, ezért hagyományos államközi kapcsolataik nem létezhetnek, a reprezentációs törekvéseiket helyezem előtérbe. Ezek jellemzően egymás közötti rendszerek kiépítését, illetve szub-állami szintű kapcsolatrendszereket jelentenek.

IV. Nemzetközi reprezentációs törekvések

A nemzetközi viszonyok vizsgálata során a külső megítélés és a kívülről az entitások felé irányuló állásfoglalások áttekintését követően a belülről kifelé épített viszonyokra térek rá a disszertáció jelen alfejezetében.

Ennek kidolgozása előtt azonban két fontos alaptételt kell lefektetnem. Elsőként, ahogyan azt a disszertáció módszertani részében már említettem, ismételten kiemelném teljes munkámra vonatkozó alaptételemet: tekintve, hogy az általam vizsgált entitások a nemzetközi jog által nem tekinthetőek államnak, ezért a hagyományos értelemben vett, tradicionális, szintén a nemzetközi jog által ismert és meghatározott nemzetközi kapcsolatok sem kiépítésére, sem fenntartására nem képesek. Ebből következik második kitélelem, miszerint az ennek megfelelő szóhasználatban a „nemzetközi viszony”, „nemzetközi képviselő”, „nemzetközi kapcsolat”, azok szinonimája, vagy bármi, állami

⁴⁹⁸ North-Atlantic Treaty Organisation News - NATO Deputy Secretary General in Batumi: Georgia has demonstrated that it is an exporter of security, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_169431.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2020.07.06.

minőség nélkül nem értelmezhető cselekedet vagy arra utaló tény kizárólag idézőjelesen értendő, a státusz és a kapcsolatrendszer jellemzésére hiányzó jobb, leíróbb terminológia hiányában kerül felhasználásra.

Tekintve, hogy ennek értelmében hagyományos bi-, illetve multilaterális kapcsolatokról nem beszélhetünk, a nemzetközi reprezentációs törekvések (jelen esetben idézőjel nélkül) egy egyirányú, az entitás által a nemzetközi közösség felé kidolgozott és működtetett kapcsolatkeresési forma, ami abban a nem reális és távoli jövőben, ahol a vitatott térség valóban állammá válna, valódi államok elismerésével bírna és befogadásra kerülne a nemzetközi közösségbe, nemzetközi viszonyra alakulhatna át.

IV.1. Donyeck-i és Luhanszki Népköztársaságok törekvései a nemzetközi térben

A Donyeck városban székelő Külügyminisztérium⁴⁹⁹ élén Natalia Nikonorova idézőjeles „külügyminiszter asszony” áll.⁵⁰⁰ Az entitás külpolitikai célkitűzései között a kapcsolatépítést jelöli meg egyrészt fejlesztés, másrészt nemzetközi együttműködés céljával. Míg a kezdeti külpolitikai feladatként csupán a minszki dokumentumokba foglaltak végrehajtása jelent meg, ehhez idővel kapcsolódott a nemzetközi reprezentáció kiépítése is. A kapcsolatépítés elsősorban a posztszovjet államok felé fordul és az eurázsiai integrációt helyezi előtérbe. A kapcsolatkeresés első alanyaiként a nemzetközi szervezetek jelennek meg – ennek sikertelenége az értekezés előző alfejezetében már kimutatásra került – végül a nemzetközi informálás és reprezentáció kerül annak középpontjába. Ennek végrehajtó egységei a Donyeck-i Népköztársaság által megnevezett reprezentációs központok.⁵⁰¹

Ezen reprezentációs központok, más néven információs irodák ezáltal kardinális jelentőséggel bírnak a Donyeck-i Népköztársaság a nemzetközi közösség részeként definiálásában.⁵⁰² A népköztársaság a disszertáció által vizsgált időintervallumon belül

⁴⁹⁹ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry, <https://mid-dnr.ru/en/contacts/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵⁰⁰ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Ministry Structures, <https://mid-dnr.ru/en/pages/ministry-structure/io-ministra-inostrannyh-del-doneckoj-narodnoj-respubliki-nikonorova-natalya-yurevna-0258/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵⁰¹ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic - Report on the work of the Ministry of Foreign Affairs of the DPR in 2016, <https://mid-dnr.ru/en/pages/docs/doklad-ob-itogah-raboty-ministerstva-inostrannyh-del-dnr-za-2016-god-01181/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵⁰² Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - On March 21, the solemn opening of the DPR Representative Center took place in

összesen hét ilyen irodát működtet, ezek Görögországban, kettőt Olaszországban, Csehországban, Finnországban és Belgiumban találhatók.

A görögországi iroda Athénban helyezkedik el, 2017. március 21-én került megnyitásra. A vezetője Andreas Zafeyris.⁵⁰³ Amellett, hogy blogot és közösségi média oldalt⁵⁰⁴ vezetnek, az iroda kiemelt célja a Donyecki Népköztársaság objektív reprezentációja az Európai Unió és annak tagállamai felé.⁵⁰⁵

Az olaszországi két központ közül az első Torino városában található, ez 2016. december 14-én nyitotta meg a kapuit, vezetői Maurizio Marrone és Eliseo Bertolaso.⁵⁰⁶ A központ főként kulturális események szervezéséért felel, így több konferencia,⁵⁰⁷ de például a kelet-ukrajnai eseményeket donyecki oldalról bemutató fotókiállítás, vagy filmbemutató is ez által került megrendezésre.⁵⁰⁸ Emellett enyhe politikai szerepvállalásról is beszélhetünk, amennyiben az ukrajnai válság kapcsán nyomást igyekszik gyakorolni az olasz kormányra az ukrán kormánnyal fenntartott kapcsolat alakításának befolyásolására.⁵⁰⁹ A második olaszországi képviseleti egység 2019. február 8-án nyílt

Athens (Greece), <https://mid-dnr.su/en/pages/greece/v-grecii-otkrylsya-predstavitskij-centr-dnr-01225/#>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵⁰³ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – DPR Representative Center in Greece, <https://mid-dnr.su/en/pages/greece/predstavitskij-centr-dnr-v-grecii-01226/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵⁰⁴ A blog és a közösségi médiában fenntartott weboldal csak görög nyelven elérhető, de megtalálható a következő linkek alatt: <https://dnrofficegr.blogspot.com/>, illetve <https://www.facebook.com/representativeDNR/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵⁰⁵ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - On March 21, the solemn opening of the DPR Representative Center took place in Athens (Greece), <https://mid-dnr.su/en/pages/greece/v-grecii-otkrylsya-predstavitskij-centr-dnr-01225/#>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵⁰⁶ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - DPR Representative Center in Italy, <https://mid-dnr.su/en/pages/italy/predstavitskij-centr-dnr-v-italii-01177/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵⁰⁷ Például 2017. február 3-án a kelet-ukrajnai térség támogatására, illetve ugyanezen évben március 27-én béke és háború témakörében szervezett események. Lsd <https://mid-dnr.su/en/pages/italy/konferenciya-v-podderzhku-zhitelej-donbassa-01192/>, illetve <https://mid-dnr.su/en/pages/italy/konferenciya-na-temu-vojna-ili-mir-v-italii-01227/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵⁰⁸ A reprezentációs központ szervezésében zajlott 2017. március 6-án a háborúról készült fotók kiállítása, emellett 2019. augusztus 2-án Alexandr Zaharcenko halálát követően szintén fényképes megemlékezéssel búcsúztak az egykori vezetőtől. Lsd. <https://mid-dnr.su/en/pages/italy/fotovystavka-v-turine-v-podderzhku-proekta-101life-01211/>, illetve <https://mid-dnr.su/en/pages/italy/v-italii-poyavilis-izobrazhenie-v-pamyat-ob-aleksa-1683/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Emellett a Donbasz – határvidék című, kelet-ukrajnai eseményeket bemutató film római bemutatóját követően az információk irodában is feldolgozásra került. Lsd. <https://mid-dnr.su/en/pages/italy/kommentarij-mauricio-marrone-po-povodu-premery-filma-o-donbasse-v-rime-01478/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵⁰⁹ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - DPR Representative Center in Italy - Chairman of the DPR Representative Center in Italy called on Italian government to cut off the contact with Kiev regime, <https://mid->

meg, Veronában. A feladata az eddigiekben tárgyalt központokhoz hasonlóan a reprezentáció és kapcsolatépítés.⁵¹⁰ A Donyeck-i Népköztársaság miniszterelnöke kommentárjában kiemeli a központok fontosságát a valós információ terjesztésében az entitás kialakulása és jelenlegi körülményei kapcsán, illetve a nemzetközi közösség teljesjogú tagjává válása során.⁵¹¹

A csehországi iroda Ostrava városában található. 2016. szeptember 1-jén nyílt meg, vezetője Nela Liskova.⁵¹² Kevésbé aktív, mint eddig vizsgált társai, csupán az informálás kapcsán tett eddig lépéseket, egy bemutató és egy további konferencia formájában 2018 folyamán.⁵¹³ 2017 során az iroda működése ideiglenesen felfüggesztésre került az ostravai reigonális bírói szerv döntése következtében (és feltehetően az ukrán kormány nyomására), amikor a non-profit szervezetként regisztrált iroda működési engedélyének visszavonását mondták ki. A központ vezetőjének fellebbezett a döntés ellen.⁵¹⁴

2017. szeptember 21-én Marseilleben alakult a franciaországi képvisleti iroda,⁵¹⁵ élén Hubert Fayarddal.⁵¹⁶ Feladata az eddig tárgyalt központokhoz hasonlóan az információ

[dnr-su/en/pages/Italy/mauricio-marrone-prizval-italyanskoe-pravitelstvo-razorvat-otnosheniya-s-kievskim-rezhimom-01438/](https://mid-dnr-su/en/pages/Italy/mauricio-marrone-prizval-italyanskoe-pravitelstvo-razorvat-otnosheniya-s-kievskim-rezhimom-01438/), Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵¹⁰ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - The DPR Representative center will be opened in Verona on February 9, <https://mid-dnr-su/en/pages/Italy-verona/9-fevralya-sostoitsya-otkrytie-vtorogo-predstavite-1550/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵¹¹ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - Grand opening of the sixth DPR Representative center was held in the city of Verona (Italy), <https://mid-dnr-su/en/pages/Italy-verona/v-gorode-verona-sostoyalos-torzhestvennoe-otkrytie-1553/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵¹² Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - Representative Center of the DPR in the Czech Republic, https://mid-dnr-su/en/pages/Czech_Republic/predstavitskij-centr-dnr-v-chehii-0401/, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵¹³ 2018. szeptember 26-án a Cseh-Orosz Társaság tartott egy prezentációt a donyecki eseményekről, még ez év november 5-én a Szlovák Bizottság szervezett a központban konferenciát a kelet-ukrajnai események témakörében. Lsd. https://mid-dnr-su/en/pages/Czech_Republic/v-ostrave-proshla-prezentaciya-posvyashennaya-situacii-v-donbasse-01447/, illetve https://mid-dnr-su/en/pages/Czech_Republic/slavyanskij-komitet-chehii-provel-konferenciyu-pos-01483/, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵¹⁴ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – Natalia Nikonorova has commented the decision of Ostrava court to liquidate the DPR Representative Center in the Czech Republic, <https://mid-dnr-su/en/pages/kommentarii-zayavleniya/kommentarij-natali-nikonorovoj-o-reshenii-suda-ostavy-likvidirovat-predstavitskij-centr-dnr-v-chehii-01293/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵¹⁵ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - On September 25, the DPR Representative Centre in France will be opened in Marseille, <https://mid-dnr-su/en/pages/france/25-sentyabrya-v-marsele-otkryvaetsya-predstavitskij-centr-dnr-vo-francii-01309/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵¹⁶ Hubert Fayard 2017 elején tett donyecki látogatását követően, ahol felajánlotta támogatását a donyecki kormánnyal szemben április 25-én letartóztatás alá került az ügy kivizsgálásának idejére. Hat hónapot követően végül szeptemberben helyezték újra szabad lábra. Lsd. <https://mid-dnr-su/en/pages/kommentarii-zayavleniya/kommentarij-glavy-mid-dnr-natali-nikonorovoj-po-po-1605/>,

terjesztése, a kapcsolatépítés a nemzetközi elismerés megszerzésére törekvés.⁵¹⁷ Szintén 2017-ben, december 11-én alakult meg a helsinki iroda, ennek vezetője Johan Backman, szerepe szintén a kapcsolatépítés.⁵¹⁸ Végül, de nem utolsó sorban, 2019. október 17-én a belgiumi Dendermonde városában nyílt meg a Donyeck-i Népköztársaság hetedik irodája.⁵¹⁹ Ennek élén a belgiumi euro-orosz szervezet feje, Kris Roman tevékenykedik. Feladatkörei között ugyanazon kulcsszavak jelennek meg, mint az eddigiekben: együttműködés, informálás, kapcsolatépítés, nemzetközi közösségbe fogadás elősegítése.⁵²⁰

Szintén az önálló kapcsolati törekvések közé sorolandó a változatlanul idézőjeles „nemzetközi együttműködés”, illetve „nemzetközi szerződések” kialakítása is a reprezentációs irodák mellett. A Donyeck-i Népköztársaság esetében elsősorban egy nemzetközi szerződésről beszélhetünk, aminek tárgyalás sorozata 2017 decemberében indult útjára és a Donyeck-i Népköztársaság, valamint a Dél-Oszét Köztársaság közötti baráti kapcsolat szerződéses kiteljesedését célozza. A kooperáció középpontjában megjelenik a kölcsönös támogatás, kiemelten politikai, kereskedelmi, szociális és kulturális területeken.⁵²¹

A dokumentum 2018 május 11-én kerül aláírásra, donyecki részről az akkori elnök, Alexandr Zaharcenko, oszét részről szintén az entitás hivatalos-nem hivatalos, vagy nem hivatalos-hivatalos elnöke, Iljics Bibilov jegyezi ellen a dokumentumot, ami kölcsönös

illetve <https://mid-dnr-su/en/pages/kommentarii-zayavleniya/zayavlenie-natali-nikonorovoj-v-svyazi-s-osvobozhd-1708/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵¹⁷ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - DPR Representative Centre was opened in Marseille, <https://mid-dnr-su/en/pages/france/v-marsele-otkrylsya-predstavitskij-centr-dnr-01311/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵¹⁸ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - On December 9, the solemn opening of the DPR Representative Center took place in Helsinki (Finland), <https://mid-dnr-su/en/pages/finlyandiya/v-finlyandii-otkrylsya-predstavitskij-centr-dnr-01327/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵¹⁹ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - On October 18, the DPR Representative Center will be opened in Belgium, <https://mid-dnr-su/en/pages/belgium/18-oktyabrya-v-belgii-otkroetsya-predstavitskij--1724/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵²⁰ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - DPR Representative Center was opened in Belgium, <https://mid-dnr-su/en/pages/belgium/v-belgii-otkrylsya-predstavitskij-centr-dnr-1725/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵²¹ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic - People's Council ratified the Treaty of Friendship between the Donetsk People's Republic and the Republic of South Ossetia, <https://mid-dnr-su/en/pages/news/v-narodnom-sovete-ratificirovali-dogovor-o-druzhbe-mezhdu-doneckoj-narodnoj-respublikoj-i-respublikoj-yuzhnaya-osetiya-01329/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

követségi szintű diplomáciai kapcsolat kiépítését mondja ki.⁵²² Miután ugyanezen év decemberére a szerződés mindkét fél által ratifikálásra kerül, az együttműködés egyre szorosabbá válik. A diplomáciai képviselő mellett az együttműködés jegyében további területeket jelölnek ki, mint például minisztériumi szintű egészségügyi együttműködés, kormányközi megállapodással kialakított az oktatás javítását célzó kooperáció, legfelsőbb bírósági szinten zajló jogi információcsere, illetve a nemzeti bankok által végrehajtott bankszektorok fejlesztése. Hasonló közlekedésügyi, valamint oktatási közös fejlesztési projektek kerülnek előtérbe az Abháziával való kapcsolat kiépítésére is.⁵²³

Emellett a követségi szintű kapcsolatfelvétel kiépül a Luhanszki Népköztársasággal is, amely entitással vámunió kialakítását helyezik előtérbe és ennek végrehajtása érdekében a jogi körülmények harmonizációját helyezik előtérbe. Megállapodnak továbbá közös vasúti fejlesztésekben, illetve további ipari és kereskedelmi együttműködés kialakításában is.⁵²⁴

A Luhanszki Népköztársaság önálló nemzetközi reprezentációs törekvései sokkal inkább korlátozottak, nem épültek ki sem intézményi sem tevékenység tekintetében. Nincs önálló, külpolitikáért, külügyekért felelős minisztériumi szintű egységük sem, mindössze – az értekezés korábbi fejezetében a belső berendezkedéssel foglalkozó fejezetben már feldolgozásra és bemutatásra került – Népi Tanács, a törvényhozásért felelősnek szánt elem egy nemzetközi kapcsolatokért felelős bizottsága látja el az esetleges feladatokat. Ez főleg az informálást és a kommunikációt jelenti, bár a tevékenységének leírása során megjelenik a diplomácia kifejezése is.⁵²⁵

Ettől függetlenül valódi együttműködésre csupán a donyecki társával került sor az eddigiekben – és jövőbeli célkitűzést sem hangoztatnának további kapcsolatok építésének szándékáról. A Donyeck-i Népköztársasággal létrehozott együttműködés alapja az előző

⁵²² Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic - Report on the work of the DPR Ministry of Foreign Affairs in 2017, <https://mid-dnr.ru/en/pages/docs/doklad-ob-itogah-raboty-ministerstva-inostrannyh-del-doneckoj-narodnoj-respubliki-za-2017-god-01331/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵²³ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic - Report on the work of the Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic in year 2018, <https://mid-dnr.ru/en/pages/docs/doklad-ob-itogah-raboty-ministerstva-inostrannyh-d-1562/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵²⁴ Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic - Report on the work of the Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic in year 2018, <https://mid-dnr.ru/en/pages/docs/doklad-ob-itogah-raboty-ministerstva-inostrannyh-d-1562/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵²⁵ Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность, <https://nslnr.ru/international/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

bekezdésekben a donyecki idézőjeles „külpolitika” során már említett jogharmonizáció folyamata, amit a luhanszki bizottság már 2016-ra datál.⁵²⁶ Ezen folyamat két év alatt kerül feltöltésre valódi tevékenységekkel, így 2018-ra a harmonizációs folyamat keretein belül előirányozták az információcserét és a folyamatos jogalkotással párhuzamos kommunikációt, parlamentáris együttműködést.⁵²⁷ Egy éven belül a jogi együttműködést egy további megállapodással erősítik meg, ekkor kimondják jogrendszerük az Orosz Föderáció jogához való közelítésének igényét is.⁵²⁸

A dél-oszét sorstársuk a donyecki entitással való kapcsolatfelvételt követően a luhanszki egység felé is nyit, így ennek köszönhetően 2019. január 25-én baráti szerződés kerül kidolgozásra és aláírásra a két egység között.⁵²⁹ Ennek értelmében interparlamentáris kooperáció kiépítésére törekednek a jövőben, közös informális események, mint például konferenciák vagy szemináriumok szervezése mellett, melyek pénzügyi finanszírozását együttesen, közös megállapodás szerinti arányban vállalnak.⁵³⁰

A donyecki szakadár köztársasággal való együttműködés mellett további nemzetközi reprezentációs törekvésről, sem európai sem ázsiai iránykeresésről, nyitásról nem beszélhetünk. Ezalapján a luhanszki entitás reprezentációs törekvései donyecki szomszédja mellett szinte elhanyagolhatónak tekinthetők, nem kiépült, nem kidolgozott, nem meghatározott – szinte nem is létező.

Emellett mind a Donyecki Népköztársaság és a Luhanszki Népköztársaság entitásaival kapcsolatban fontos megállapítanunk, hogy feltételezhetően a szakadár egységek

⁵²⁶ Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность - Соглашение о сотрудничестве в законотворческой деятельности между Народным Советом Донецкой Народной Республикой и Народным Советом Луганской Народной Республики, <https://nslnr.ru/international/9563/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵²⁷ Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность – ПРОТОКОЛ о сотрудничестве между Народным Советом Луганской Народной Республики и Народным Советом Донецкой Народной Республики, <https://nslnr.ru/international/9564/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵²⁸ Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность - ПРОТОКОЛ о сотрудничестве между Народным Советом Луганской Народной Республики и Народным Советом Донецкой Народной Республики, <https://nslnr.ru/international/9566/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵²⁹ Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность - О ратификации Договора о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Луганской Народной Республикой и Республикой Южная Осетия, <https://nslnr.ru/zakonodatelstvo/normativno-pravovaya-baza/7840/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

⁵³⁰ Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность - Соглашение между Народным Советом Луганской Народной Республики и Парламентом Республики Южная Осетия о сотрудничестве, <https://nslnr.ru/international/9565/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

létrejöttének időbeli közelsége miatt sokkal kevésbé kiépült belső és ezáltal külső rendszerekről beszélhetünk, mint az értekezés tárgyát képező további entitások esetében. Belső rendjük kevésbé kidolgozott, kapcsolati törekvéseik jóval csökevényesebbek, mint további posztszovjet társaiké – nem meghatározható, hogy elzárkózásról beszélhetünk-e, vagy csupán fiatalságukból fakadnak a kapcsolatrendszerük hiányosságai is.

IV.2. Transznisztriai reprezentációs törekvések

Hasonlóan az eddigiekben az értekezés során vizsgált entitásokhoz, a disszertáció jelen alfejezetében is érvényes a módszertani fejezetben már kifejtett és az értekezés során többször megerősített alapvetésem, miszerint bármely hagyományos értelemben vett nemzetközi szerepvállalásra, kapcsolatra, dokumentumra vagy tevékenységre vonatkozó tradicionális terminológia idézőjelesen értendő.

A transznisztriai külpolitikáért a Dnyeszter-menti Köztársaság Külügyminisztériuma felel.⁵³¹ Tevékenységük kiemelt eleme a diplomácia – amely olyannyira még sem tölthet be központi szerepet a munkavégzés során, tekintve, hogy a nem hivatalos – hivatalos külügyminisztériumi weboldal diplomácia füle az értekezés jelen alfejezetének kidolgozásakor nem került feltöltésre tartalommal.⁵³²

Ettől függetlenül, a minisztérium felépítését tekintve a külügyminiszter vezetése alatt áll. Az ő munkáját közvetlenül a külügyminiszter helyettes segíti. Alájuk tartozik a központi iroda, ami tovább bontható a Független Államok Közössége és a tárgyalásos folyamatokért felelős, a nemzetközi szervezetek és további államokért felelős, illetve a külkereskedelmi egység osztályaira. Emellett a minisztérium magába foglal egy protokoll és PR részleget, pénzügyi és jogi részleget, valamint a menedzsmentet – utóbbi a logisztikáért és adminisztrációért felelős egység, titkárság.⁵³³

A Külügyminisztérium élén álló miniszter a kutatással párhuzamosan Vitaly Viktorovics Ignatiev. Az eredetileg Odesszából származó ukrán nemzetiségű politikus gyermekkorában költözött családjával a Moldáv Szovjet Szocialista Köztársaság térségébe. 2010 óta külügyminiszterhelyettesi pozíciót kapott, 2016 óta ő a Dnyeszter-

⁵³¹ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic – Dipomatic Service, <http://mfa-pmr.org/en/dipservice>, Letöltés ideje: 2020.03.16.

⁵³² Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic – Public Diplomacy, <http://mfa-pmr.org/en/publicdiplomacy>, Letöltés ideje: 2020.03.16.

⁵³³ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Structure of the Ministry of Foreign Affairs of the Pridnestrovian Moldavian Republic, <http://mfa-pmr.org/en/node/175>, Letöltés ideje: 2020.03.16

menti Köztársaság külügyminisztere.⁵³⁴ A munkáját közvetlenül támogató helyettese jelenleg Alexandr Pavlovich Stetsiuk, aki helyi származású. 2007 óta dolgozik a Külügyminisztériumban – azt nem tudni meg bemutatkozó oldaláról, hogy mióta tölti be jelen pozícióját, de azt tudjuk, hogy beszél idegen nyelvet és van egy lánya.⁵³⁵

A külügyminisztérium tevékenysége három területre koncentrál a vizsgálatom szerint. Egyrészt, a különböző nem-állami szintű képviselők kiépítése helyett a nemzetközi kapcsolatrendszerének kiépítése során a magához hasonló entitások felé közelít – ennek értelmében a további, az értekezés tárgyát képező posztszovjet szakadár egységekhez fűződő viszonyát kell kutatnunk. Emellett, ide sorolható, a nemzetközi jellegű, a szomszédos entitásokkal, Ukrajnával és a Moldovai Köztársasággal kiépített együttműködése is. Végül, de nem utolsó sorban, a transznisztriai entitás sem esik ki hasonló társai közül a sorból valamilyen minőségű képviselő működtetésének hiányával, még akkor sem, ha nem központi eleme a reprezentációs törekvéseinek. Egyetlen nemzetközi képviselői egysége szintén felül- és megvizsgálandó entitás.

A hasonló entitások felé közeledése kapcsán négy szerződéses együttműködést vizsgálhatunk. Elsőként 1993. január 22-én a Dnyeszter-menti Köztársaság és Abházia között került kidolgozásra egy baráti és együttműködési megállapodás. A szerződő felek a hasonló sors, kölcsönös megértés, valamint közös célra alapozva gazdasági, tudományos, műszaki és kulturális, politikai, társadalmi és humanitárius együttműködést irányoznak elő. A kooperációt államközi együttműködésként képzelik el, ennek értelmében 2007-ben egy további döntéssel kölcsönös képviselői egységek delegálását helyezik előtérbe. 2008. július 17-én Abházia megnyitotta irodáját Tiraszpolban, a Dnyeszter-menti Köztársaság fővárosában. Az együttműködés eddigi eredménye megközelítőleg 30 dokumentum, amelyek kiemelten a sport, az oktatás és a védelem területét érintik.⁵³⁶

1994. október 12-én Transznisztria a Dél-Oszét entitással köti meg következő, immáron második baráti és együttműködési szerződését. A kölcsönös tisztelet, egyenlőség, béke és harmónia értelmében és érdekében a diplomáciai képességek növelését és az államiság

⁵³⁴ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Minister of Foreign Affairs of the PMR, <http://mfa-pmr.org/en/node/180>, Letöltés ideje: 2020.03.16.

⁵³⁵ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Deputy Minister of Foreign Affairs of the PMR, <http://mfa-pmr.org/en/ysl>, Letöltés ideje: 2020.03.16.

⁵³⁶ Republic of Abkhazia – Representation – General information, <http://abkhazia-pmr.org/categ.php?rzd=pr&ctg=1>, Letöltés ideje: 2018.11.28.

megerősítését célzó kooperációról döntenek. Az együttműködés politikai, gazdasági, tudományos és kulturális, kiemelten a munkaügy, az egészségügy, a sport és média területeire irányul, a népek önrendelkezési jogára, a függetlenségre és szuverenitásra épít. A lényege a tapasztalatcsere, kormányközi együttműködés formájában. A szerződés magába foglalja a békés vitarendezés elvének, valamint az Egyesült Nemzetek Szervezete és további nemzetközi szervezetek alapelveinek tiszteletben tartását. Emellett kiemelendő tartalmi eleme a kölcsönös védelmi funkciója, aminek értelmében, ha a szerződő felek közül valamely entitást támadás érné, azonnal konzultálnak az esetleges segítségnyújtásról – vészhelyzet és bármely nemű katasztrófa esetén is érvényes a segítségnyújtás koncepciója. A szerződés időbeli hatályát tíz évben határozták meg, de amennyiben a felek közül egyik sem jelzi szándékát annak feloldására, automatikusan megújul.⁵³⁷

2001. július 4-én a közös politikai és állami érdekekre alapozva a transznisztriai és a hegyi-karabaki entitások további együttműködési szerződést írnak alá. Az összefogás miniszteri szintű találkozókra keresztül valósul meg, bizonyos kérdésekben munkacsoportok létrehozását irányozzák elő, amennyiben szükséges. Ezen együttműködés területei kiemelten a nemzetközi és regionális aktuálpolitikai kérdések, szintén nemzetközi és regionális biztonság, diplomáciai és konzuli kérdések, a képzésekben, valamint fejlesztési programokban együttműködés, valamint harmonizációs törekvések. Előírányozzák emellett kölcsönösen képviselvek működtetését is – ezek az értekezés jelen alfejezetének kidolgozásáig nem valósultak meg.⁵³⁸ A karabaki együttműködés 2018-ban, november 23-án egy további kereskedelmi megállapodással bővül. Ennek értelmében stratégiai együttműködést és kölcsönösen előnyös gazdasági kapcsolat kiépítését helyezik előtérbe.⁵³⁹

A hasonló státusz nélküli helyzetbe kényszerült posztszovjet entitásokkal kiépített kapcsolatrendszer mellett a Dnyeszter-menti Köztársaság idézőjeles „külpolitikai” törekvéseként fogható fel továbbá a viszonyának rendezése az Európai Biztonsági és

⁵³⁷ Dél-Oszétiai Köztársaság – Külügyminisztérium, A Dél-Oszétia Köztársaság és a Pridnestrovian Moldáv Köztársaság közötti szerződés a barátságról és együttműködésről, <http://www.mfa-rso.su/node/1561>, Letöltés ideje: 2018.11.28.

⁵³⁸ Protocol on Cooperation and Consultations between the Ministry of Foreign Affairs of the Pridnestrovien Moldavian Republic and the Ministry of Foreign Affairs of the Nagorno-Karabakh Republic, <http://mid.gospmr.org/en/SQR>, Letöltés ideje: 2018.11.28.

⁵³⁹ Kormányközi megállapodás a kereskedelmi együttműködésről Transznisztria és az Artzahi Köztársaság (Nagorno-Karabah) között, <http://mfa-pmr.org/ru/PhR>, Letöltés ideje: 2018.11.28.

Együttműködési Szervezettel, intézményi és a missziós személyi állományát is értve. Ide sorolható továbbá a tárgyalássorozatban résztvevő további államokhoz fűződő viszonyának szabályozása is.

Elsőként az EBESZ-hez fűződő viszonyának rendezése érdekében, 2005 szeptember 27-i dokumentumában tételesen felsorolja a szervezet és annak teljes állománya felé biztosított jogokat, azok munkavégzésének elősegítésére és szabályozására. Ennek értelmében a Dnyeszter-menti Köztársaság biztosítja a misszióban részt vevők számára a részvétel lehetőségét bármilyen szintű tárgyaláson, ahol lehetőségük van felszólalni, illetve szavazati joggal is bírnak adott esetben, azonban nincs aláírási joguk és nem fogalmazhatnak meg önálló dokumentumokat sem. Emellett biztosított a megfigyelők és a megfigyelőktől is kérdések feltevése, kommentár, konzultáció, és további egyeztetés kezdeményezése is.⁵⁴⁰ A tárgyalássorozat során részt vevő további, az 5+2 formátumú egyeztetéseken jelen levő 5 államhoz fűződő kapcsolatát is rendezi – az értekezés korábbi fejezetében már kidolgozásra került a nemzetközi szervezetek szerepvállalása során, így itt csupán felsorolás szerűen: az Európai Biztonsági és Együttműködési szervezet mellett jelen van az Európai Unió, Ukrajna, az Amerikai Egyesült Államok és az Orosz Föderáció is. A résztvevők által működtetett, úgy nevezett állandó konferencia feladata a dialógus előre mozdítása, tárgyalásokat szervezhet és irányozhat elő, de emellett be kell tartaniuk a kölcsönös tiszteletet is. Bármilyen jellegű javaslatot tehetnek, hozzájárulhatnak a Dnyeszter-menti Köztársaság és Moldovai Köztársaság viszonyának rendezéséhez, de kizárólag teljes egyetértés esetén kerül bármi elfogadásra – amit azután minden érintettnek kötelező jelleggel implementálnia kell saját jogrendszerébe.⁵⁴¹

A transznisztriai entitás és a Moldovai Köztársaság közötti viszony a 2000-es évek elején vett pozitív fordulatot – mindkét fél a békés vitarendezés elvére építve hajlandó volt a két egység közötti kapcsolat rendezésére. 2002. február 20-án a pozsonyi találkozón kimondásra került a két entitás közötti idézőjeles „államközi kapcsolat” rendezésének igénye, amit a vitás felek a Moldovai Köztársaság területi integritásának és a Dnyeszter-menti Köztársaság népességének önrendelkezési jogának tiszteletben tartása

⁵⁴⁰ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Rights and Obligations of Observers in the Negotiating Process, <http://mfa-pmr.org/en/dnc>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

⁵⁴¹ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Principles and Procedures of Carrying out Negotiations in the Framework of the Permanent Conference on Political Issues in the Framework of the Pridnestrovian Settlement Negotiation Process, <http://mfa-pmr.org/en/yzx>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

mellett képzeltek el.⁵⁴² Később azonban ez lett az értekezés korábbi fejezetében már kidolgozásra került közös állam (~ common state) tervezet, ami a moldovai Voronin-féle föderatív törekvések miatt kudarcba fulladt.

A kapcsolatrendezési igény azonban, ha a területi vitát nem is tudta feloldani, de legalább gazdasági területen együttműködést eredményezett. A még 2001-ben elindított tárgyalások a közös adó-, és vámpolitikáról egy esetleges vámunió kialakítását helyezték előtérbe, az Európai Unió, a Független Államok Közössége példáján és a World Trade Organisation, a Világkereskedelmi Szervezet irányelvei, illetve a nemzetközi jog normák figyelembe vételével.⁵⁴³ A kapcsolatomlás eredményeképpen ez az együttműködés a 2010-es évekre kizárólag a vasúti közlekedés kapcsán maradt fent, ott viszont határozott előre lépésekre vezetett: 2012-re a vasúti áruszállítás megkönnyítése érdekében a felek két közös vámügyi ellenőrző központot hoztak létre,⁵⁴⁴ valamint további egyeztetéseket követően a vasúti közlekedés kapcsán a négy szabadság, a személyek, a szolgáltatások az áru és a tőke szabad mozgását helyezték ismét előtérbe.⁵⁴⁵

Fontos megállapítani a Dnyeszter-menti Köztársaság önálló nemzetközi törekvéseinek vizsgálata során, hogy a viszonyrendezési törekvése az anyaállamával szemben egyedülálló jelleget ölt – a további hasonló, és a disszertációban vizsgálatra kerülő entitások is törekednek a vitarendezésre, némelyik saját felindulásból, mások nemzetközi nyomásra, de minden esetben nemzetközi segítséggel, legyen az fizikai missziós vagy diplomáciai jellegű segítségnyújtás a tárgyalások során. A Dnyeszter-menti Köztársaság esetének egyedi mintázata azonban a konfliktus feloldására törekvés mellett a valódi viszonyrendszer kiépítésére törekvés a vitás partnerével – akkor is, ha kisebb-nagyobb sikerekből az eddigiekben kizárólag kisebbeket értek el, a viszony egyedi a további entitás rendszereihez mérten.

⁵⁴² Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Proposals put forward by PMR at Bratislava meeting (declaration), <http://mfa-pmr.org/en/Pdp>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

⁵⁴³ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Protocol decision on harmonization of tax and customs legislations, <http://mfa-pmr.org/en/bBm>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

⁵⁴⁴ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Text of the Protocol Decision On the Principles of Resumption of a Full-Scale Freight Railway Communication through the Territory of Pridnestrovie, <http://mfa-pmr.org/en/TcJ>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

⁵⁴⁵ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - SUPPLEMENTARY PROTOCOL to the Protocol Decision on the Principles of Resumption of a Full-Scale Freight Railway Communication through the Territory of Pridnestrovie, from March 30, 2012, <http://mfa-pmr.org/en/jkM>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

További eltérés az eddigiekben vizsgálatra került és a továbbiakban feldolgozás alá vont posztszovjet államtörödékek nemzetközi törekvéseihez képest, hogy Transznisztria nem delegál kiemelten nagy számú bármilyen jellegű képviseleti céllal működtetett intézményt más államokhoz – egyetlen számon tartott képviselte az Orosz Föderációban található.

A képviseleti egység fizikai megvalósulását 2006-os találkozó előzi meg a transznisztriai Szmirnov elnök személyes részvételével. Az ekkor folytatott tárgyalások során „dinamikusan fejlődő, kölcsönösen előnyös” kapcsolatok és „stratégiai partnerség” megvalósításáról tárgyalnak, aminek megvalósítására gazdasági, társadalmi és tudományos bilaterális kapcsolatok kiépítését irányozzák elő.⁵⁴⁶ A diplomáciai képviselet általános feladatai közé tartozik a köztársaság képviselte, politikai érdekérvényesítés kiemelten a kereskedelem, a gazdaság, pénzügy, tudomány és kultúra területein. Emellett feladata előre mozdítani az esetleges regionális együttműködések, szervezeti tagságokat, valamint részvétel konferenciákon és fórumokon. A 2019 januárja óta működő moszkvai képviselet, élén Leonid Manakovval speciális célként emeli ki továbbá a Dnyeszter-menti Köztársaság és az Orosz Föderáció civil szférái közötti együttműködést, a transznisztriai igények képviselést, valamint az információcsere és a publikációk kiadása és a konferenciák szervezése mellett megjelöli a köztársaság integrálását az orosz kulturális egységbe.⁵⁴⁷

A köztársaság diplomáciai képviseleti törekvései ugyan korlátozottak és az entitás nemzetközi szervezetekhez és az anyaállamához fűződő viszonya sem kifejezetten kiterjedt, a transznisztriai egység jogalkotásában megjelenik a további kapcsolatépítés igénye - kifejezetten a nemzetközi viszonyokban önállóságuk prezentálása mellett a nemzetközi elismerés elnyerésének céljával.

2005. május 26-án az alkotmány 62. cikkében⁵⁴⁸ meghatározottak szerint a Dnyeszter-menti Köztársaság törvényhozó egysége, a Tanács az entitás meglévő nemzetközi viszonyainak rendezésére és továbbiak kiépítésére kidolgozta a köztársaság külpolitikai

⁵⁴⁶ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Communiqué on the results of the meeting between President of TR I. Smirnov and Vice-Chairman of the Russian Cabinet A. Zhukov, <http://mfa-pmr.org/en/hjd>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

⁵⁴⁷ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Official Representation of the Pridnestrovian Moldavian Republic in Moscow, <http://mid.gospmr.org/en/yCy>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

⁵⁴⁸ Az alkotmány angol nyelven elérhető: <http://mfa-pmr.org/en/constitution>, Letöltés ideje: 2020.03.20.

koncepcióját. A külpolitikát a belpolitika meghosszabbításaként kezelik, és a többnemzetiségű és több vallású társadalmuknak érdekvédelmét, a szuverenitásuk megerősítését és a kölcsönösen előnyös kapcsolatok kialakítását irányozzák elő. A nemzetközi közösség részeként definiálják önmagukat és kimondják a sokszínűség értékességét, valamint a békés és harmonikus együttélés fontosságát. A nemzetközi közösség teljesjogú tagjává válás érdekében a dokumentum további kapcsolatok kialakítását helyezi előtérbe, kölcsönös tiszteletre, egyenlőségre épített együttműködés és partnerség formájában. Ezen kapcsolatok központi elemei a köztársaság függetlenségének megerősítése, az emberi jogok tiszteletben tartásának széleskörű megvalósítása, nyitottság közeli és távoli államok felé egyaránt, kizárólag békés tárgyalások kultiválása, a régió stabilitásának növelése és a jószomszédsági viszonyok kialakítása. Ezen elemek megvalósításának módját a nemzetközi szervezetekkel, kiemelten az Egyesült Nemzetek Szervezetével történő együttműködésben látják, emellett kiemelt szerepet kap a Moldovai Köztársasághoz fűződő viszonyuk rendezése és a kapcsolatépítés a Független Államok Közösségével – ezen viszonyok a regionális stabilitást és a jószomszédsági viszont érintik leginkább, de utóbbi együttműködésben gazdasági érdekeket is látni. Kiemelt fontossággal bírnak továbbá a külpolitikai koncepcióban a mediátorok, főként az Orosz Föderáció és Ukrajna, akikhez a Dnyesztermenti Köztársaság geopolitikai fontosságú stratégiai partnerségek kialakításának reményét köti. Megjelenik a koncepcióban az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, mint a békefenntartás és a régió fejlesztésében fontos szerepet betöltő nemzetközi entitás, valamint kiemelik a Hegyi-Karabak, Abházia és Dél-Oszétia egységeihez fűződő baráti viszonyaik fontosságát. Mindemellett a kutatás és az értekezés tekintetében a dokumentum legfontosabb tartalma, hogy további kapcsolatok kiépítését szorgalmazza, annak érdekében, hogy megismertesse az entitást a nemzetközi közösséggel, lehetőség szerint pozitív képet kialakítva, illetve gazdasági kapcsolatokra tegyen szert saját gazdaságának fejlesztése érdekében.⁵⁴⁹

A transznisztriai nemzetközi reprezentáció kapcsán három fontos következtetést kell levonnunk. Elsőként, a kiemelt nemzetközi szervezetek szerepvállalása – hasonlóan a további feldolgozott esetekhez – kizárólag az anyaállammal való együttműködést jelenti, elzárkóznak a transznisztriai entitásról. Ennek kiemelt negatívuma, hogy az

⁵⁴⁹ Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - On Adoption of the Foreign Policy Concept of Pridnestrovskiaia Moldavskaia Respublica, <http://mfa-pmr.org/en/Kdd>, Letöltés ideje: 2018.11.28.

államok csoportosulásaként működő szervezetek elhatárolódása az egyes államok kapcsolatépítését is hátráltatja. Emellett, az önálló nemzetközi reprezentációs törekvések során egy teljesen eltérő mintával találkozhatunk a Dnyeszter-menti Köztársaság külkapcsolati viszonyaiban, mint bármely további posztszovjet szakadár entitás törekvései esetében. Egyrészt, Transznisztria csupán egyetlen képviseleti egységet működtet, míg további státusztalan posztszovjet társai jellemzően ezeken az intézményeken keresztül igyekeznek a kapcsolatépítésre. Másrészt, egyedülálló a vizsgált egységek között a regionális törekvése, illetve a jószomszédsági viszonyok kiépítésére tett törekvése mellett az anyaországgal való kapcsolatrendszer kiépítése is, ami nem csupán a konfliktuskezelést foglalja magába, de egyenesen államközi viszony kialakítását célozza.

Röviden összefoglalva, az eddigiektől eltérően, habár az elismerés kérdéseért továbbra is tesznek, ahogy az a külpolitikai koncepció is előírja, a Dnyeszter-menti Köztársaság nemzetközi útkeresésében elsősorban közvetlen környezetére és az azzal történő kapcsolatépítésre koncentrálnak leginkább.

IV.3. A karabaki külképviselet

Hivatalosan 1993 óta működtet a karabaki entitás külképviseletet szabályozó intézményt, Külügyminisztérium formájában. A hivatalos weboldalukon a bemutatkozás fül alatt kiemelik, hogy a minisztérium létrejöttét még az Azerbajdzsán által kezdeményezett és a vele szemben zajló véres háború sem hátráltatta.

A Hegyi-Karabak Köztársaság Külügyminisztériumának célkitűzése annak létrehozásakor a független államiság alátámasztása, diplomáciai képviselet kidolgozása egyrészt kapcsolatrendszerének kiépítése, másrészt természetesen a nemzetközi elismerés elérésének megfontolásából. A külpolitika kialakítása mellett kiemelik, hogy a Külügyminisztérium volt az a karabaki entitás, ami az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet Minszk Konferenciájával együttműködött – a disszertáció korábbi, a nemzetközi viszonyok, nemzetközi szervezetek állásfoglalásával kapcsolatos alfejezetében részletesen bemutatott konfliktusrendező szervvel –, illetve e minisztérium első eredményei közé sorolandó tűzszüneti megállapodás is Azerbajdzsánnal – amely dokumentum az értekezés során a karabaki entitás konfliktuskezelést célzó előzményei során már szintén részletesen tárgyalásra került. Jelenlegi tevékenysége a nemzetközi elismerés előre mozdítása és a nemzetközi érdekképviselet mellett a nemzetközi

kapcsolatrendszer kiépítése két hangsúlyos területtel: ezek a nemzetközi befektetések, leginkább a külföldi tőke bevonása, illetve az örmény diaszpórával kapcsolattartás. A reprezentációs törekvések és együttműködésre lépés mellett megjelenik a korábbi tűzszünet kiegészítésére, vagy azt felváltandó békeszerződés aláírásának igénye is Azerbajdzsán konfliktusos féllel.⁵⁵⁰

A Külügyminisztérium élén 2017 óta Masis Mayilian külügyminiszter áll. A minisztérium a karabaki fővárosban, Stepankertben található, felépítését tekintve a hagyományos szóvivő, Public Relations menedzser, titkárság vagy protokoll osztály mellett, a külügyminiszter munkáját segíti még két helyettese, Feliks Khachatryan és Armine Alexanyan, illetve speciális szervei a minisztériumnak, mint a humanitárius együttműködésért, a bilaterális kapcsolatokért, vagy a diaszpóra kérdéséért felelős divíziók is. Emellett a munkafolyamatok szervezéséért és végrehajtásáért pénzügyi és adminisztratív szervek felelnek.⁵⁵¹

Szintén a Külügyminisztérium felel a reprezentációs egységek kinevezéséért is, amit a karabaki entitás esetében állandó képviseletnek nevezünk. Összesen nyolc ilyen képviseleti szervet működtetnek Örményország, az Orosz Föderáció, Franciaország, az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Németország, Ausztrália és a Közel-Kelet térségeiben, amelyek részletes kidolgozását az értekezés következő alfejezete tartalmazza.⁵⁵²

IV.3.1. Állandó képviseleti egységek

Az állandó képviseletek bemutatása a központi hegyi-karabaki külügyminisztériumi oldalon kevésbé kidolgozott és részletes, nem annyira informatív, mint például annak donyecki társa. Az ukrainai entitás reprezentációs központjaival szemben, Hegyi-Karabak úgy nevezett állandó képviseleteket működtet, összesen nyolc államban vagy térségben, de hét irodán keresztül, tehát egy képviselet két állambeli reprezentációt lát el. A külügyminisztériumi felsorolás szerinti adatok a következők.⁵⁵³

⁵⁵⁰ Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs - The History of the NKR Ministry of Foreign Affairs, <http://www.nkr.am/en/history-of-karabakh-mfa>, Letöltés ideje: 2020.02.17.

⁵⁵¹ Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs – Structure, <http://www.nkr.am/en/structure-of-karabakh-mfa>, Letöltés ideje: 2020.02.17.

⁵⁵² Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs - Permanent Representations, <http://www.nkr.am/en/karabakh-permanent-representations>, Letöltés ideje: 2020.02.17.

⁵⁵³ A felsorolás szintén megjelenő képviseleti egységekkel kapcsolatos információ forrása a teljes alfejezetben a külügyminisztérium állandó képviseletek címszó alatt található lista. Ennek forrása:

Nagorno-Karabak képviseletet működtet Örményországban, ezen iroda Jereván örmény fővárosban található, aminek vezetője Karen Avetisyan. További állandó képviselet található az Orosz Föderáció térségében, Moszkvában, aminek élén Alber Andryan áll. A felsorolásban két egységként jelenik meg az Amerikai Egyesült Államok és Kanada államokba küldött karabaki képviselet, de annak irodája Washingtonban található és a két állambeli közös képviseletet ugyanazon személy, Robert Avetisyan⁵⁵⁴ látja el.

Az amerikai és kanadai képviselet már önálló reprezentációs munkásságot folytat. Az iroda 1997-ben az amerikai örmény nagykövetség segítségével került megnyitásra, célkitűzése elsődlegesen az országismertetés, de emellett hangsúlyt fektetnek a figyelemfelkeltésre a regionális konfliktus kapcsán, segítség szerzés céljával annak feloldására. Emellett havi rendszerességgel hírlevelet adnak ki tevékenységükről – ez magánszemélyként azonban nem elérhető, kizárólag állami szervek és nonprofit szervezetek részére kerül összeállításra.⁵⁵⁵ Munkásságuk egyik fő hangsúlya a figyelemfelkeltés és az ismertetés mellett lobbi az Amerikai Egyesült Államok elismerésének megszerzésére. Állításuk szerinti, de facto elismerés mellett az amerikai állam hivatalos és nyilvános nemzetközi elismerésére szeretnének szert tenni.⁵⁵⁶

Az örmény, orosz, amerikai és kanadai képviselet mellett további két állambeli állandó reprezentációs egységként szintén megosztottan a francia és német képviseletet párizsi központtal, Hovhannes Gevorgian⁵⁵⁷ látja el.

Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs - Permanent Representations, <http://www.nkr.am/en/karabakh-permanent-representations>, Letöltés ideje: 2020.02.17.

A kiegészítő információ minden esetben külön hivatkozásként kerül megjelölésre.

⁵⁵⁴ Robert Avetisyan a képviselet 1998-as létrehozása óta annak munkatársa, 2009-ben kerül kinevezésre, mint képviseleti vezető, amely pozícióját napjainkig betölti. Forrás: Office of the Nagorno-Karabakh Republic Washington DC - Representative of the Nagorno Karabakh Republic in the United States of America, http://www.nkrusa.org/nkr_office/nkr_representative.shtml, Letöltés ideje: 2020.02.19.

⁵⁵⁵ Office of the Nagorno-Karabakh Republic Washington DC - Introduction to the Office of the Nagorno Karabakh Republic in the United States of America, http://www.nkrusa.org/nkr_office/nkr_office.shtml, Letöltés ideje: 2020.02.19.

⁵⁵⁶ Office of the Nagorno-Karabakh Republic Washington DC - Self-Determination and De-Jure Recognition for Nagorno Karabakh - Position Paper June 2002, http://www.nkrusa.org/position_papers/recognition.shtml, Letöltés ideje: 2020.02.19.

⁵⁵⁷ Az eredetileg örményországi örmény születésű politikus kiemelkedő szerepet játszott a karabahi külügyminisztérium kiépítésében. 2003 óta napjainkig tölti be a franciaországi (és német) képviselet élén pozícióját. Forrás: Hegyi-Karabakh Franciaországi Képvisellete – A képviselő, <https://www.haut-karabagh.com/le-representant/>, Letöltés ideje: 2020.02.19.

1998-ban még információs iroda státusszal nyílt meg a 2002 óta már képviselet néven működő egység. Feladatai közé a politikai, gazdasági és kulturális együttműködés kialakítását és előre mozdítását sorolják, de szintén megjelenik tevékenységeik között az országismertetés, valamint kiemelt fontossággal illetik a humanitárius és társadalmi programokat, projekteket.⁵⁵⁸ A képviseleti egységnek köszönhető a 2013 óta működő francia-hegyi karabaki baráti csoport is, ami megközelítőleg 60 politikust foglal magába szenátori szinttől polgármesteri pozíciókig. Ennek célja a politikai dialógus kialakítása, valamint a francia befolyás elősegítése és erősítése a Kaukázus térségében. Emellett az iroda tevékenységének eredménye még az úgy nevezett baráti karták ellenjegyzése is – ez oktatás és sport területére koncentráló, városi szintű kapcsolatfelvételt és dokumentumokat jelent, nagyjából a testvérvárosi kapcsolatoknak feleltethető meg. Az értekezés jelen alfejezetének kidolgozásával párhuzamosan 12 ilyen kapcsolatot tartott számon a francia képviseleti iroda.⁵⁵⁹

További állandó képviselet a Közel-Kelet régiójába delegált libanoni irodában tevékenykedő Karapet Kabibjan vezetésével, illetve Ausztráliában Sydney városában Kaylar Michaelyan irányítása alatt található.

Utóbbi 2015-ben nyitott meg, tevékenységét három fő feladatkörbe sorolják három fő célkitűzés megvalósítására. Ezek egyrészt az ausztrál-örmény kisebbség és Hegyi-Karabak közötti kapcsolat kiépítése és ápolása, másrészt a karabaki entitás bemutatása, információáramlás, aminek végcélja a nemzetközi elismerés kiváltása lenne. Végül, a Nagorno-Karabak entitás fejlesztésére gazdasági és professzionális segítség megnyeréséért is lobbiznak az állandó képviseleten.⁵⁶⁰ Általános tevékenységük emellett a történelmi, kulturális jellegű, valamint az aktuális karabaki kormányról információ átadása, humanitárius kérdések felvetése és megvitatása, illetve üzleti lehetőségek feltérképezése és esetleges végrehajtása is. Az Amerikai Egyesült Államokban működő irodához hasonlóan kiemelt szereppel bír – hiszen a három legfontosabb célkitűzés között is megjelenik – a nemzetközi elismerés kérdése, de itt nem csak a Hegyi-Karabak állami minőségű prezentálása jelenik meg. Azerbajdzsánt agresszorként jelenítik meg, és a saját

⁵⁵⁸ Hegyi-Karabakh Franciaországi Képvisellete – A képviselet, <https://www.haut-karabagh.com/la-representation/>, Letöltés ideje: 2020.02.19.

⁵⁵⁹ Hegyi-Karabakh Franciaországi Képvisellete – Francia-Artsakhi kapcsolatok, <https://www.haut-karabagh.com/relations-franco-artsakhiotes/>, Letöltés ideje: 2020.02.19.

⁵⁶⁰ Office of the Permanent Representative of Nagorno-Karabakh to Australia - Representation in Australia, [http://www.nkraustralia.org/representation in Australia](http://www.nkraustralia.org/representation_in_Australia), Letöltés ideje: 2020.02.19.

kapcsolatrendszerük kiépítése mellett az azeri kooperációs minták romlását is igyekeznek elérni. Egyértelműen az azeri államot teszik felelőssé a teljes konfliktusért és az emberi jogi jogsértésekért is a térségben.⁵⁶¹

A Franciaországban működtetett képviselői munkásságával kapcsolatban röviden már megjelent a baráti csoport intézménye. Ez a fajta együttműködés a hegyi-karabaki nemzetközi reprezentáció része, ami hasonló társadalmi, tehát szub-állami szintű kooperáció kiépítésére törekszik. Ezen együttműködési formák a következő alfejezetben kerülnek kidolgozásra.

IV.3.2. Társadalmi szintű együttműködési programok, projektek

A nemzetközi reprezentációra kialakított képviselői egységekhez hasonlóan, a társadalmi szintű együttműködések célja is a gazdasági, politikai és kulturális fejlesztés kétoldalú kapcsolatokon keresztül. Érdekessége ezen együttműködési formának, hogy habár a Hegyi-Karabak Külügyminisztériumának – idézőjelesen értendő – „hivatalos” oldalán a „nemzetközi együttműködés” címszó alatt jelenik meg, valójában „decentralizált” és „közösségi szintű kooperáció” kerül bemutatásra amerikai, francia, baszk, brazil, libanoni és ausztrál entitásokkal.⁵⁶²

Tekintve, hogy az értekezés előző fejezetét a francia állandó képviselői gondozásában működő baráti csoport megnevezésével zártam, a társadalmi együttműködések közül illene a további baráti egységekkel folytatnom. A karabaki minisztérium megjelölt oldalán a francia baráti csoport mellett további hat baráti együttműködést sorol fel. 2013. február 23. óta Hegyi-Karabak interparlamentáris baráti kapcsolatot ápol a litván Sejmmel, ugyanezen év október 14. követően pedig – a külügyminisztérium állítása szerint - az entitás függetlenségének 23. fordulójára baráti együttműködést hozott létre az Európai Parlamenttel is. 2017 során elsőként a belga flamand parlamenttel, október 18-án, két nappal később pedig a belga vallah parlament politikusaival alakított ki az akkori elnök Bako Sahakyan baráti kooperációt. 2018 márciusában a kanadai alsóházban, 2019 áprilisában pedig az Amerikai Egyesült Államokbeli kolorádói képviselőházban hoztak létre hasonló egységeket. Ezek

⁵⁶¹ Office of the Permanent Representative of Nagorno-Karabakh to Australia - Welcome to the Office of the Nagorno Karabakh Republic, <http://www.nkraustralia.org/>, Letöltés ideje: 2020.02.19.

⁵⁶² Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs – International Cooperation, <http://www.nkr.am/en/international-cooperation>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

jellemzően politikusokból, illetve közszereplőkből tevődnek össze. Sajátosságuk, hogy nem kizárólag a Nagorno-Karabakkal szembeni baráti kapcsolatokat erősítik, de egyes esetekben az azeri háborús cselekményekre alapozva Azerbajdzsán ellen is hangolnak.⁵⁶³

Természetesen minden baráti csoportnak megfelelő párja működik a Hegyi-Karabak parlamentjében is.⁵⁶⁴

A társadalmi együttműködés címszó alatt továbbá a baráti csoportok mellett megjelennek a regionális, illetve városi szintű együttműködések. Ezen kapcsolatokat a megnevezett oldalon felsorolás szintjén mutatják be, így ezek átvétele táblázatos módon lesz a leginkább áttekinthető.

Hegyi-Karabak társadalmi együttműködésre kialakított kapcsolatainak áttekintése		
Együttműködés kialakításának dátuma	Külföldi fél	Hegyi-karabaki fél
Franciaország		
1998. május 22.	Villeurbanne (Franciaország)	Sztepanakert
2013. június 11.	Les Pennes-Mirabeau (Franciaország)	Martuni
2014. február 21.	Vienne (Franciaország)	Hadrut
2014. október 5.	Bourg-les-Valence (Franciaország)	Shushi
2014. november 19.	Bouc-Bel-Air (Franciaország)	Askeran
2015. május 17.	Valence (Franciaország)	Sztepanakert
2015. május 18.	Villeurbanne (Franciaország)	Shushi
2015. május 20.	Sarcelles (Franciaország)	Martakert
2017. szeptember 25.	Decines-Charpieu (Franciaország)	Chartar
2017. november 20.	Alfortville (Franciaország)	Berdzor
2018. április 3.	Bourg-de-Péage (Franciaország)	Martuni
2018. október 21.	Saint-Étienne (Franciaország)	Shushi
2018. október 22.	Arnouville (Franciaország)	Shekher
2019. szeptember 20.	Isere térség (Franciaország)	Hadrut régió
Amerikai Egyesült Államok		
2014. október 28.	Burbank (USA, Kalifornia)	Hadrut
2005. október 26.	Montebello (USA, Kalifornia)	Sztepanakert

⁵⁶³ Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs – International Cooperation, <http://www.nkr.am/en/international-cooperation>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

⁵⁶⁴ National Assembly of Nagorno-Karabakh – Interparliamentary Cooperation, <http://www.nankr.am/en/14>, Letöltés ideje: 2020.02.20.

2012. május 9.	Los Angeles (USA, Kalifornia)	Shushi
2013. november 26.	Highland (USA, Kalifornia)	Berdzor
2014. április 22.	Pico Rivera (USA, Kalifornia)	Karvachar
Baszkföld		
2014. szeptember 13.	Donostia/San Sebastian (Baszkföld)	Sztepanakert
Brazília		
2016. február 3.	Franco da Rocha (Brazília)	Sztepanakert
Libanon		
2018. május 17.	Bourj Hammoud (Libanon)	Martakert
2018. május 18.	Anjar (Libanon)	Kovsakan
Ausztrália		
2019. július 23.	Ryde (Ausztrália)	Sztepanakert

5. Táblázat: Hegyi-Karabah társadalmi együttműködésre kialakított kapcsolatainak áttekintése

Forrás: Saját szerkesztés a megjelölt lista alapján

IV.3.3. Nemzetközi elismerés kérdése

A nemzetközi elismerés kérdésénél ismételten szeretném felhívni a figyelmet a doktori értekezésem alaptételére, miszerint az általam vizsgált posztszovjet entitások nem minősülnek államnak, ennél fogva hagyományos nemzetközi kapcsolataik nem lehetnek – ez a megállapítás magába foglalja a nemzetközi elismerés hiányát is. Így a vizsgálat alá vont entitások ezt a kérdést is a nemzetközi reprezentációhoz hasonlóan, sajátos megoldásokon keresztül igyekeznek elérni.

A Hegyi-Karabak Köztársaság Külügyminisztériumának „nemzetközi elismerés” füle alatt a „nemzetközi együttműködés” kategóriához hasonlóan szub-állami kapcsolatokat és dokumentumokat sorolnak fel. A megjelenített négy, Fresno, Los Angeles és Highland kaliforniai, valamint Honolulu hawaii testvérvárosi kapcsolat mellett a karabaki lista alapján kilenc Amerikai Egyesült Államok, illetve egy ausztrál Nemzetközösségi tagállam határozata, illetve két további autonóm entitás, Baszkföld és Navarra által kiadott dokumentumokon keresztül igyekeznek bizonyítani nemzetközi elismerésüket.⁵⁶⁵

⁵⁶⁵ Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs - The recognition of independence, <http://www.nkr.am/en/international-recognition-of-karabakh>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

A tagállami szintű dokumentumokat áttekintve, elsőként 2012 május 17-én az Amerikai Egyesült Államok Rhode Island tagállamának Képviselőháza adta ki 8180. számú határozatát. A döntésüket arra alapozták, hogy a Hegyi-Karabak entitás elsőként sztálini szovjet, majd független azeri elnyomás alá kényszerült, kiemelték az örmény veszteségeket a konfliktus során, a függetlenségük kikiáltását és annak népszavazással történő megerősítését követően támogatják a karabaki függetlenségi törekvéseket, az entitás bevonását a nemzetközi közösségbe, valamint felszólítják az Amerikai Egyesült Államok elnökét és a Kongresszust Nagorno-Karabak függetlenségének elismerésére.⁵⁶⁶

A karabaki felsorolásban következő dokumentum a Massachusetts állam Képviselőházának 2012. augusztus 6-i határozata – a tagállami képviselőház hivatalos jogalkotási dokumentációjában ezen a napon Hegyi-Karabak témájával foglalkozó jogi aktust azonban nem tartanak számon. A Képviselőház hivatalos lapjának jelentése az aznapi ülésről mindössze Hecht of Watertown képviselő jogalkotási kezdeményezését jegyzi, miszerint a Nagorno-Karabak entitás önrendelkezési jogára és a demokrácia tiszteletben tartására alapozva annak elismerését kéri.⁵⁶⁷

Időrendi áttekintésben következőként az amerikai tagállamok közé ékelődik a New South Wales Legislative Council (~Jogalkotó Tanács) Marie Ficarra képviselő asszony kezdeményezése 2012. október 25-ről. Az indítványban kiemelt hangsúlyt kapott az emberi jogi jogsértő atrocitások kérdése a dél-kaukázusi térségben, emellett kimondja az önrendelkezési jog tiszteletben tartásáért alapozva Hegyi-Karabak nemzetközi integrációjának támogatását és ezáltal a konfliktus feloldásának segítségét. Szintén megfogalmazásra kerül az amerikai kormányhoz intézett felhívás az entitás függetlenségének nemzetközi elismerésére és kapcsolatépítés kezdeményezésére.⁵⁶⁸

Visszatérve az Amerikai Egyesült Államok térségébe a jogalkotás vizsgálata során, a következő vizsgált dokumentum a Main állam béli Képviselőház 0987. számú határozata. A 2013. április 10-én elfogadott dokumentum valójában egy petíció az amerikai elnök és Kongresszus felé. A kérvény szintén részletezi a korábbiakban tárgyalt

⁵⁶⁶ US State Rhode Island House of Representatives res.8180, <http://webserver.rilin.state.ri.us/billtext12/housetext12/h8180.htm>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

⁵⁶⁷ US State Massachusetts House of Representatives - House Journal August 2012, August 6th, <https://malegislature.gov/Journal/House/187/08-01-2012>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

⁵⁶⁸ Parliament of New South Wales – Legislative Council - Motion by the Hon. MARIE FICARRA, <https://www.parliament.nsw.gov.au/Hansard/Pages/HansardResult.aspx#/docid/HANSARD-1820781676-49063>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

határozatokba foglalt függetlenségi törekvéseket, a szovjet és azeri elnyomást, emellett kifejezi támogatását és ösztönzését a karabaki entitás függetlenségi törekvésével kapcsolatban.⁵⁶⁹

2013. május 30-án az Amerikai Egyesült Államok tagállama Louisiana Szenátusának 151. számú határozatát fogadták el. A Murray szenátor kezdeményezésére megfogalmazott dokumentum az eddigi határozatokhoz hasonlóan az elnyomás alól szabadulás, függetlenségre törekvés eseményeinek tárgyalását követően kiemeli a békére törekvés fontosságát, a demokrácia építés szükségességét és kifejezi támogatását a karabaki függetlenségre törekvésben. Szintén megjelenik a felsőbb szintek felhívása a hasonló cselekvésre, a „stratégiaiilag fontos régió” kapcsán.⁵⁷⁰

A Kalifornia állam Közgyűlésének 32. számú határozata 2014. szeptember 11-én került elfogadásra. Hasonlóan az eddigiekben áttekintett határozatokhoz szintén az elnyomást, az elszennvedett borzalmakat és a sok éves függetlenségre törekvést jeleníti meg, de ezen esetben kitételre kerül, hogy pénzügyi segítség nélkül támogatják a karabaki mozgalmat. Szintén az önrendelkezési jogra alapozva megjelenik a nemzetközi elismerés és a felsőbb szintek felszólítása a karabaki entitás elfogadására.⁵⁷¹

A sorban következő amerikai dokumentum 2016. március 2-ára datálódik, a Georgia állami Képviselőház 1580. számú határozataként testesült meg. A karabaki entitás történelmi nehézségeire alapozva hívja fel a figyelmet az entitás tiszteletben tartásának fontosságára, megjeleníti az elnyomást, a genocídiumot, a gazdasági kihívásokat. A 20 éve zajló függetlenségi törekvések és a béke védelme érdekében elismeri az entitást, mint szabad, független és szuverén államot.⁵⁷²

2016. március 29-én került ellenjegyzésre Hawaii állam Képviselőházának 169. számú határozata. Hasonló hívószavak mellett megjelenti a karabaki örmények, mint etnikai csoport elszigeteltségét az etnikum anyaországától, illetve az évtizedes szenvedést is,

⁵⁶⁹ US State of Maine House of Representatives res. 0987., https://www.mainelegislature.org/legis/bills/bills_126th/billtexts/HP098701.asp, Letöltés ideje: 2020.02.21.

⁵⁷⁰ US State of Louisiana State Senate res. 151., <http://www.legis.la.gov/legis/ViewDocument.aspx?d=852607>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

⁵⁷¹ US State of California General Assembly res. 32., https://leginfo.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=201320140AJR32, Letöltés ideje: 2020.02.21.

⁵⁷² US State of Georgia House of Representatives res. 1580., <http://www.legis.ga.gov/Legislation/en-US/display/20152016/HR/1580>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

amin a népcsoport keresztül ment. A függetlenségének elismerése a béke és stabilitás visszaállítását célozza a régióban, nem csak Hawaii állam elismerését fejezi ki, de a nemzetközi közösség további tagjait is felszólítja hasonló cselekvésre.⁵⁷³

Az utolsó amerikai és tagállami szintű határozat a 2017. szeptember 28-i Michigan Képviselőház 0099. számú dokumentuma. Szintén kiemeli az örmény kapcsolatot a karabaki entitás és Örményország között, hangsúlyozza az évtizedes elnyomás által kiváltott szenvedést, a veszteségeket. Elismeri Hegyi-Karabak függetlenségét, a béke és biztonság helyreállításának fontosságára hívja fel a figyelmet, valamint szintén felszólítja az amerikai elnököt és a Kongresszust az egység függetlenségének elismerésére.⁵⁷⁴

Röviden összefoglalva a megállapításomat az amerikai és ausztrál tagállami dokumentumokkal kapcsolatban: az összes Hegyi-Karabak által megjelölt határozat valóban kimondja az entitás függetlenségének elismerését és törekvéseinek támogatását – de nem államok, csupán tagállamok, így a nemzetközi jogi államfogalomnak való megfeleltetés továbbra is hiányos. Ettől függetlenül a karabaki szub-állami, tagállami szintű elismerés megoldása rendkívül kreatív értelmezése a nemzetközi jognak.

A hegyi-karabaki állásfoglalás a nemzetközi elismerés kapcsán a következő: „a nemzetközi elismerés hiány csupán az azeri katonai fellépést támogatja a konfliktus során [...] a nemzetközi elismerés hatékony módja az azerbajdzsáni agresszió megfékezésére.”⁵⁷⁵

Valójában egy ENSZ tagállam sem fogadja el Hegyi-Karabak függetlenségét és szuverenitását hivatalosan⁵⁷⁶ – még az USA sem, a megjelölt tagállami jogalkotási folyamat és határozatba foglalt felszólítás ellenére sem. Meglepőbb, hogy maga Örményország sem nyilvánította ki hivatalosan a két állam közötti kapcsolatot, illetve a karabaki entitás függetlenségének elismerését sem, pedig rendkívül nagy az átjárhatóság a két örmény egység között – ugyanazon nyelvet használják, hasonlóak a pénzügyek,

⁵⁷³ US State of Hawaii House of Representatives res. 169., https://www.capitol.hawaii.gov/session2016/Bills/HR167_.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.21.

⁵⁷⁴ US State of Michigan House of Representatives res. 0099., <http://www.legislature.mi.gov/documents/2017-2018/resolutionintroduced/Senate/htm/2017-SIR-0099.htm>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

⁵⁷⁵ Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs - The recognition of independence, <http://www.nkr.am/en/international-recognition-of-karabakh>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

⁵⁷⁶ Joyce Chen – Lucy Harries: The Republic of Artsakh's pursuit for international recognition, in: Le Journal International, 2018. február 20, <http://www.lejournalinternational.info/en/la-republique-de-lartsakh-en-quete-de-reconnaissance-internationale/>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

egymás politikai elitjében is jelen vannak.⁵⁷⁷ Emellett feltételezhetően Oroszországnak is fontos a régió, ha más nem csupán geopolitikai érdekéből fakadóan: Azerbajdzsán olaj- és gázexport helyszíne, Örményországban orosz katonai támaszpont található.⁵⁷⁸

IV.4. A grúziai el-nem ismert entitások a nemzetközi térben

IV.4.1. Dél-Oszétia

A külkapcsolatok kialakításáért és azok fejlesztéséért, így a külképviseletek működtetéséért is a dél-oszét Külügyminisztérium felel. A szerv maga létezik, azonban erőteljesen alul reprezentált és tevékenysége is csökevényes – létezik hivatalos weboldala, ami rendelkezik fülekkel, mint képviselet, konzulátus, valamint szerződések is, csak hogy nincs feltöltve tartalommal, leszámítva néhány fotóbeszámolót és sajtónyilatkozatot.⁵⁷⁹ A sajtónyilatkozatokból ki lehet hámozni, hogy a jelenlegi dél-oszét külügyminiszter Dmitry Meoev.⁵⁸⁰

A nemzetközi tevékenység tekintetében megjelenítik Transznisztria egységét, akivel külügyminiszteri szinten bilaterális kapcsolatban állnak, de ez találkozók és kölcsönös gratulációk, üdvözlések formájában ki is merül.⁵⁸¹ Transznisztriai külképviseletet nem működtetnek, ami abból vonható le, hogy egyetlen képviseleti irodájuk az Orosz Föderációban található. A moszkvai létesítménynek szintén van önálló

⁵⁷⁷ Merenics Éva: Az autonómiából szakadár állammá válás okai Hegyi Karabah esetében in: Kisebbségkutatás 23. évfolyam, 2014. évi 1. szám, p. 86.

http://epa.oszk.hu/00400/00462/00070/pdf/EPA00462_kisebbségkutatás_2014_1_073-090.pdf?fbclid=IwAR18MtQ9kKVIn0os6zVmfvTzSPD1J_EwYdpyKdK3bmfkOV_3wwRRAEoekOs, Letöltés ideje: 2019.05.27.

⁵⁷⁸ Philipp Siegert: Van-e potenciál a német–orosz együttműködésben Hegyi-Karabah kapcsán?, in: Külügyi Szemle, 2013. ősz, pp. 96-97, https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2013_03_Van-e_potencial_a_neemet-o.pdf?fbclid=IwAR2u7bNog-seqoJHKB5Jcvptx70cK8F-hmo_Di8IZ8LpIYn2fCvefHWqoSI, Letöltés ideje: 2019.05.27.

⁵⁷⁹ Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia, <http://www.mfa-rso.su/en/node>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

⁵⁸⁰ Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia - Answers of the Minister of Foreign Affairs of South Ossetia, South Ossetian Foreign Minister Dmitriy Medoev's Answer to South Ossetia Newspaper, <http://www.mfa-rso.su/en/taxonomy/term/6>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

⁵⁸¹ Vö. Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia – 2020. április 24-i sajtónyilatkozat „Information of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of South Ossetia”, <http://www.mfa-rso.su/en/node/60>, Letöltés ideje: 2020.07.14, illetve Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia – 2020. április 27-i sajtónyilatkozat „Information of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of South Ossetia”, <http://www.mfa-rso.su/en/node/62>, Letöltés ideje: 2020.07.14, valamint Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia - Greeting message of the Transnistrian Moldovan Republic Foreign Ministry, <http://www.mfa-rso.su/en/node/78>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

oldala, de sajnálatosan ez sem működik, lekérdezésre nem reagál.⁵⁸² Az Orosz Föderáció és Dél-Oszétia kapcsolatát is meghatározza a kölcsönös nyilvános nyilatkozatok, üdvözlések sora.⁵⁸³

Habár az Orosz Külügyminisztérium a dél-oszét nagykövetséget és a konzulátust két külön egységként tünteti fel,⁵⁸⁴ valójában egy intézményi egységről van szó, aminek a személyi összetételében meg van határozva ki melyik divízióért felel.⁵⁸⁵ A létesítmény élén Marat Minyurovich Kulakhmetov áll.⁵⁸⁶ A kétoldalú kapcsolat az államtöredék és a föderáció között 2008 óta áll fenn, akkor ismerte el az akkori elnök Medvegyev hivatalosan Dél-Oszétiát, és azon nyomban döntöttek is a kölcsönös képviselőt kiépítéséről. 2008 óta baráti és együttműködési szerződésben állnak egymással, 2015 óta ezt további szövetségi és integrációs törekvéssel egészítették ki - a tevékenységük hivatalosan újraépítő és segítő jellegű, valójában azonban a transznisztriai példát követve pénzügyi segítséggel igyekeznek magukhoz kötni a szakadár entitást. Ennek érdekében 2017-ig megközelítőleg 60 milliárd rubelt áldoztak a dél-oszét térségbe.⁵⁸⁷

Ezt az alárendeltségi szerepet erősíti tovább az orosz-dél-oszét jogalkotási tevékenység több, mint 100 dokumentuma (2016-ig pontosan 103) is. Ezek különböző együttműködési szerződések, benne van a baráti és a szövetségi együttműködés mellett további praktikus kérdések, mint a vízummentesség, határátlépés, vámok, meg persze pénzügyi kooperáció is, de szinte minden létező minisztériumot is összekötnek szerződéses alapon, ahogy az igazságszolgáltatást, információs, kulturális, tudományos, sport, oktatás együttműködés területeit is.⁵⁸⁸

⁵⁸² The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation - Embassy of South Ossetia to the Russian Federation, <https://www.mid.ru/en/maps/os/?currentpage=main-country>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

⁵⁸³ Vö. Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia - Greeting Message of the Russian Federation Foreign Ministry, <http://www.mfa-rso.su/en/node/77>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

⁵⁸⁴ Vö. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation - Embassy of Russia in Tskhinval, <https://www.mid.ru/en/maps/os/?currentpage=main-country>, Letöltés ideje: 2020.07.14, The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation - Consular Division of the Russian Embassy in Tskhinvali, <https://www.mid.ru/en/maps/os/?currentpage=main-country>, Letöltés ideje: 2020.04.17.

⁵⁸⁵ Embassy of the Russian Federation to the Republic in South Ossetia – Diplomatic Staff, <https://rfsosetia.mid.ru/diplomaticheskiy-sostav>, Letöltés ideje: 2020.04.17.

⁵⁸⁶ Embassy of the Russian Federation to the Republic in South Ossetia – Ambassador, <https://rfsosetia.mid.ru/posol>, Letöltés ideje: 2020.04.17.

⁵⁸⁷ Embassy of the Russian Federation to the Republic in South Ossetia – Bilateral Cooperation, <https://rfsosetia.mid.ru/dvustoronnee-sotrudnicestvo>, Letöltés ideje: 2020.04.17.

⁵⁸⁸ Embassy of the Russian Federation to the Republic in South Ossetia – List of Bilateral Agreements, <https://rfsosetia.mid.ru/perecen-dvustoronnih-soglasenij>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

A szerződéskötési tevékenység dél-oszét részről túlnyúl az orosz befolyáson és törekvéseken, önállóan is dolgoztak ki megállapodásokat. 2017-ben baráti, együttműködési és kölcsönös támogatási szerződés került megkötésre Dél-Oszétia és a Donyecki Népköztársaság között, amiben kimondják a szoros kapcsolatok mellett a kölcsönös tiszteletre, közös célokra és geopolitikai helyzetre alapozott együttműködés mellett egymás kölcsönös elismerését is.⁵⁸⁹ 2018-ban hasonló baráti, együttműködési és kölcsönös támogatási szerződés került ellenjegyzésre a Luhanszki Népköztársasággal, ugyanígy közös tisztelet és kapcsolat mellett a közös célok is megjelennek, illetve belefoglalják egymás függetlenségének és szuverenitásának az elismerését, tiszteletét is.⁵⁹⁰ Ugyanígy 2018-ban baráti és együttműködési szerződést írt alá Dél-Oszétia Szíriával – ebben nem jelenik meg a kölcsönös támogatás –, régi baráti viszonyra alapozva több különböző területen együttműködés a cél, kiemelten a külkapcsolatok erősítése és a béketeremtés.⁵⁹¹

További kapcsolatépítési, delegációs tevékenységként megjelennek az inter-parlamentáris kapcsolatok is. Természetesen első inter-parlamentáris partnere Dél-Oszétianak maga Abházia, illetve a továbbiakban parlamenti együttműködés épült ki Hegyi-Karabak, Észak-Oszétia és Alánia, de még Fehéroroszország entitásaival is. Szintén diplomáciai kapcsolatoknak igyekeznek elismerni a külföldi látogatók fogadását is, abban az esetben is, ha nem állami megbízatásból érkeztek, így elkönyvelték már olasz, transznisztriai, valamint donyecki és luhanszki vendégeket, de még a FÁK és Orosz Föderációból érkezőket is politikai látogatóknak.⁵⁹² Emellett megjelenik egy Oroszország által működtetett Orosz Tudományos és Kulturális Központot Tskinkvaliban, aminek a tevékenységének a része a civil diplomácia, de ez orosz-központú és a megnevezésén

⁵⁸⁹ President of the Republic of South-Ossetia - Treaty of friendship, cooperation and mutual assistance between the Republic of South Ossetia and the Donetsk People's Republic, <https://presidentruo.org/dogovor-o-druzhbe-sotrudnichestve-i-vzaimnoj-pomoshhi-mezhdu-respublikoj-yuzhnaya-osetiya-i-doneckoj-narodnoj-respublikoj/>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

⁵⁹⁰ President of the Republic of South-Ossetia - Treaty of friendship, cooperation and mutual assistance between the Republic of South Ossetia and the Luhansk People's Republic, <https://presidentruo.org/dogovor-o-druzhbe-sotrudnichestve-i-vzaimnoj-pomoshhi-mezhdu-respublikoj-yuzhnaya-osetiya-i-luganskoj-narodnoj-respublikoj/>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

⁵⁹¹ President of the Republic of South-Ossetia - Friendship and Cooperation Agreement between the Republic of South Ossetia and the Syrian Arab Republic, <https://presidentruo.org/dogovor-o-druzhbe-i-sotrudnichestve-mezhdu-respublikoj-yuzhnaya-osetiya-i-sirijskoj-arabskoj-respublikoj/>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

⁵⁹² Parliament of the Republic of South Ossetia – Inter-parliamentary Relations, <http://www.parliamentso.org/taxonomy/term/11>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

felül szintén nem került (a disszertáció által vizsgált időszak végéig) feltöltésre tartalommal.⁵⁹³

A dél-oszét kapcsolatrendszer és annak kiépítésére tett törekvés valamivel visszafogottabb, mint annak abház társa, ami a következőkben vizsgálat alá kerül. Ettől függetlenül, vagy inkább ennek értelmében a dél-oszét alkotmányban is megjelenik a külkapcsolatok kiépítésének fontossága (8. cikk), valamint az Észak-Oszétiával történő kapcsolatépítés is. Utóbbi esetében az alkotmány 10. cikke még egy unióba tömörülés eshetőségét is előre irányozza. Feltehetőleg elsődleges célja az oszét térségek egyesítése, az önálló államiság kiépítése helyett.

IV.4.2. Abházia

Hasonlóan a nemzetközi közösségben fenntartott kapcsolatrendszerek kivitelezéséhez és az eddigiekben kutatott entitások intézményi hátteréhez, az abház külpolitikáért is a Külügyminisztérium felel. 1993 óta működik, feladata a kapcsolatépítés, szerződéskötés, külföldi befektetők bevonása, állampolgárok jogvédelme, gazdaság fejlesztése, kiemelten az orosz kapcsolatok ápolása, aminek érdekében együttműködnek nemzetközi diplomáciai iskolákkal és intézményekkel, valamint nemzetközi szervezetekkel is. Érdekesség, hogy nemzeti ünnepük a diplomácia napja, amit május 17-én ünnepelnek.⁵⁹⁴

A külügyminisztérium élén a külügyminiszter áll, a pozíciót 2016 óta Daur Kove tölti be,⁵⁹⁵ de hasonlóan a dél-oszét orosz nagykövetség felépítéséhez, itt is egy szervezeten belül működik a diplomácia és konzuli egység – a szervezeti beosztásnál meg van határozva ki a külképviselet, ki a konzuli feladatok felelőse. Emellett szervezeti sajátosság, ami eddig a további posztszovjet entitások között nem volt jellemző, hogy az adminisztratív szerepek mellett regionális felelősök kerülnek kijelölésre, mint például a Közel-Kelet és Afrika, Latin-Amerika, Ázsia és Óceánia térségeire, emellett pedig külön felelőse van a nemzetközi szervezeteknek is.⁵⁹⁶

⁵⁹³ Russian Centre for Science and Culture in Tshinkval – Public diplomacy, <http://rso.rs.gov.ru/ru/activities/319>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

⁵⁹⁴ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia – About the Ministry, <http://mfaapsny.org/en/about/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁵⁹⁵ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia - Minister of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia, <http://mfaapsny.org/en/about/minister/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁵⁹⁶ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia – Structure, <http://mfaapsny.org/en/about/structure/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Küldképviseltek tekintetében nem meglepően elsőként Oroszországban került reprezentációs egység kiépítésre, ez dél-oszét társához hasonlóan Moszkvában található.⁵⁹⁷ Szintén a már elemzettekhez hasonlóan nem csak idézőjeles „diplomáciai” de „konzuli” feladatokat is ellátnak, fő profiljuk az állampolgárság, úti okmányok és vízummal kapcsolatos kérdések.⁵⁹⁸ Az intézmény élén Ahba Igor Muratovich áll.⁵⁹⁹ További képviseltek találhatók Venezuela és Nicaragua területein. 2009-ben egyezményesen állapodtak meg Venezuelával képviselő kialakítása, ami 2010-ben meg is nyílt. Ehhez kapcsolták hozzá 2012-ben a nicaraguai képviselőt is, amit szintén a caracasi iroda lát el.⁶⁰⁰ Közös követ látja el mindkét térségre vonatkozóan a képviselői feladatokat, ő a kezdetektől fogva napjainkig Zaur Gvajava.⁶⁰¹

Venezuelával a 2009-es kapcsolatfelvételt követően, ekkor még delegációs szinten zajlott az együttműködés, ennek eredménye nem csak a kölcsönös diplomáciai kapcsolat felvétele, de együttműködési szerződés is, ami 2010-ben került aláírásra a felek által. Ebben megjelenik politikai kooperáció is, aminek keretein belül működik egy inter-parlamentáris baráti csoport 2011 óta, a bilaterális kapcsolat erősítésére.⁶⁰² Venezuela és Abkházia kapcsolata Dél-Oszétia számára is vonzó, így kapcsolatrendszerét bővítendő szintén szorosabbá fűznék a viszonyt a két entitás között – egyelőre szintén nyilvános üdvözlések, gratulációk formájában igyekeznek felvenni a kapcsolatot.⁶⁰³ Abkháziának Nicaraguával hasonló konstrukcióban kerültek kiépítésre kapcsolatai – ugyanígy bírnak egy együttműködési szerződéssel, ez azonban tartalmában annyiban eltérő, hogy itt külön

⁵⁹⁷ Embassy of the Republic of Abkhazia in the Russian Federation – Embassy, <http://www.emb-abkhazia.ru/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁵⁹⁸ Embassy of the Republic of Abkhazia in the Russian Federation – Consular Issues, http://www.emb-abkhazia.ru/konsulskie_voprosy/, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁵⁹⁹ Embassy of the Republic of Abkhazia in the Russian Federation – Ambassador, <http://www.emb-abkhazia.ru/posolstvo/posol1/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶⁰⁰ Embassy of the Republic of Abkhazia in Venezuela – About Embassy, <https://emb-abjasia.com/embajada/acerca/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶⁰¹ Embassy of the Republic of Abkhazia in Venezuela – Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador, <https://emb-abjasia.com/embajada/embajador/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶⁰² Embassy of the Republic of Abkhazia in Venezuela – Abkhaz – Venezuela Relations, <https://emb-abjasia.com/venezuela/relaciones/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶⁰³ Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia - A Note of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of South Ossetia to the Ministry of Foreign Affairs of Bolivarian Republic of Venezuela on the occasion of 200 years of declaration of the Independence of Bolivarian Republic of Venezuela, <http://www.mfa-rso.su/en/node/51>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

rendelkeznek a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok erősítéséről, illetve kölcsönös vízummentességről is.⁶⁰⁴

További képviselők találhatók önálló profil nélkül: Dél-Oszétia, Bulgária és a Balkán, Németország, Törökország, Transznisztria, Görögország, Olaszország, Tunézia, Jordánia, Ausztria, Szíria térségében, illetve további, tiszteletbeli konzulok tevékenykednek az Egyesült Királyság és Kína területein – ezek csupán felsorolás szintjén jelennek meg az abház külügyminisztérium által jelölt diplomáciai kapcsolatok között.⁶⁰⁵

A szerződéses tevékenységekkel kapcsolatban Venezuela és Nicaragua esetéről már volt szó, emellett azonban kiemelten jelentős partner az Orosz Föderáció is. Dél-Oszétiához hasonlóan szinte szektorális szinten építenek ki szoros együttműködést szerződéses alapon – igaz itt az oszét több, mint száz egyezményrel szemben mindössze 18 dokumentumról beszélhetünk, de a tartalmuk meglehetősen hasonló. Ugyanúgy megjelennek a baráti és együttműködési szerződések mellett a stratégiai kérdések, a vámok, a befektetés, vízum- és határok kérdései, valamint az információ, kultúra és közlekedés területei, de még a nyugdíjszabályozásról is szerződéses szinten rendelkezett a két fél.⁶⁰⁶ További baráti és együttműködési szerződés jelenleg is hatályos Transznisztria,⁶⁰⁷ Dél-Oszétia⁶⁰⁸ és Tuvalu egységeivel is, utóbbi vízummentességgel is kiegészül.⁶⁰⁹

Sajátos, az értekezésben az eddigiekben vizsgált entitásoktól eltérően Abházia a nemzetközi szervezetek tevékenységét is nemzetközi viszonyokként jelöli meg a külügyminisztériumi tevékenységek között. Kiemelten jelölik az Egyesült Nemzetek Szervezetét, de tekintve, hogy az a disszertáció ezen fejezetében a korábbiakban önálló alfejezetben kidolgozásra került, nem kerül ismételésre. A megjelölt további szervezetek

⁶⁰⁴ Embassy of the Republic of Abkhazia in Venezuela – Abkhaz – Nicaraguan Relations, <https://emb-abjasia.com/nicaragua/relaciones/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶⁰⁵ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia – Foreign Policy Abkhazia in the system of international relations, <http://mfaapsny.org/en/foreign-policy/abkhazia/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶⁰⁶ President of Abkhazia – International Agreements, <http://presidentofabkhazia.org/en/doc/mezhdunarodnye-dogovory.php>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶⁰⁷ Cabinet of Ministers of the Republic of Abkhazia – Agreements – Transnistrian Moldavian Republic, <https://www.km-ra.org/agreement/?SID=181>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶⁰⁸ Cabinet of Ministers of the Republic of Abkhazia – Agreements – Republic of South Ossetia, <https://www.km-ra.org/agreement/?SID=174>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶⁰⁹ Cabinet of Ministers of the Republic of Abkhazia – Agreements – Tuvalu, <https://www.km-ra.org/agreement/?SID=171>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

és tevékenységük tehát a következők:⁶¹⁰ a Halo Trust Grúzia és Abházia térségébe delegálva, a fizikai biztonságra koncentrál, fő profiljuk a fegyverek felszámolása, külön és kiemelt hangsúllyal a taposóaknak semlegesítésén.⁶¹¹ Emellett jelen van a térségben a Nemzetközi Vöröskereszt, kizárólag Grúziába delegálva, de működtet egy irodát Abházia térségében is. Célja az életkörülmények javítása mellett a családok újraegyesítése, igyekeznek lokalizálni az eltűnt személyeket.⁶¹² Jelen van a térségben az Action Against Hunger, aminek működési színtere hivatalosan szintén kizárólag Grúzia, de mivel élelmiszerbiztonság a fő profiljuk és Abházia kiemelt termelő vidék itt is jelen vannak, főként technika és technológia fejlesztés, oktatás tevékenységével.⁶¹³ A Danish Refugee Council Grúzia területére koncentrál hivatalosan, de mivel háborús tevékenység érintette a térséget, Abházia is jelen van. Az alapvető emberi jogoknak szeretnének érvényt szerezni.⁶¹⁴ Végül, az Abházia által megjelölt szervezeti tevékenységek közül az utolsó a World Vision International – kifejezetten Abháziában működik, a menekült kérdésre koncentrálnak az etnikai szembenállás enyhítésével, tolerancia, békés együttélés és dialógus elősegítésével.⁶¹⁵ Kizárólag ez utóbbi, ami működésének helyszínét közvetlenül Abháziában jelöli meg, a további kiemelt nemzetközi szervezetek Grúziára koncentrált programjainak egyes területei csupán érintik a térséget.

IV.4.3. Grúz állásfoglalás és az entitások elismerésének kérdése

Grúzia Abházia esetében, habár elismeri az önálló fejlődését és saját történelmét, kizárólag autonóm területként tartja nyilván és kezeli azt. A grúz állásfoglalás szerint az abház függetlenedési mozgalom és tevékenység orosz felbujtásra indult útjára és orosz segítséggel zajlott, zajlik napjainkig. A szeparatista törekvéseket, valamint az orosz támogatást és elismerést a grúz kormány nem fogadja el és nem is veszi figyelembe. Az abház területet továbbra is autonóm köztársaságként tartják nyilván, ami Grúzia

⁶¹⁰ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia – Foreign Policy International Organizations in Abkhazia, http://mfaapsny.org/en/foreign-policy/international_organizations/, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶¹¹ Halo Trust – Georgia, <https://www.halotrust.org/where-we-work/europe-and-caucasus/georgia/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶¹² International Committee of the International Red Cross – Georgia, <https://www.icrc.org/en/where-we-work/europe-central-asia/georgia>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶¹³ Action Against Hunger – Georgia, <https://www.actionagainsthunger.org/countries/asia/georgia>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶¹⁴ Danish Refugee Council – Georgia, <http://www.drc.ngo/where-we-work/europe/georgia>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

⁶¹⁵ World Vision International – Abkhazia, <https://www.wvi.org/article/focus-georgiaabkhazia>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

területének integráns része jogilag.⁶¹⁶ Dél-Oszétia esetében hasonlóan elismerik a saját történelmet, önálló kultúrát és nyelvet, de az 1990-es évek eleji megmozdulásokkor eltörölték annak autonóm státuszát, így a grúz kormány szimplán Tskhinkvali területként tartja számon és úgy kezeli, mintha orosz megszállás alatt állna – nincs státusza, elfoglalta egy idegen erő, de területileg egykor és most is Grúziához tartozott és tartozna jelenleg is.⁶¹⁷

Ennek megfelelően a grúz kormány stratégiája mindkét térséggel kapcsolatban a békés visszaintegrálás. A grúz kormány úgy kezeli a területeket, mintha azok szecessziós törekvéseiről kizárólag az Orosz Föderáció tehetne, annexióval vádolja azt, a területek önállóságra törekvésének elismerése helyett. (Nyilvánvalóan kiemelten erőteljes és aszimmetrikus a szakadár egységek függése az orosz államtól, ezt mindenképpen meg kell hagyni.) Ennek értelmében a kidolgozott stratégia a kapcsolatépítés, bevonás, mint például a gazdasági integráció, a grúz és elszakasztott területek közötti infrastruktúra építése, az információ áramlásának javítása, alapvető emberi jogok érvényre juttatása, de a program emellett még a saját kulturális hagyományok megőrzését is tartalmazza.⁶¹⁸

Hiába azonban a beolvasztásra törekvés és az el-nem ismerés politikája, ha az entitások célkitűzése, legyen az teljes önállósodás vagy más integrációba tömörülés, nem enyhül, sőt az újra és újra kiújuló konfliktus szinte már a térség konstans jellemzőjévé vált. Emellett kiemelten fontos, hogy töredékesen, nem a nemzetközi jognak megfelelően, de lassan kialakulnak a szeparatista egységek önálló nemzetközi szintű idézőjeles „viszonyai” is.

Ilyen lesz például, hogy Dél-Oszétia saját bevallása szerint 2006-ban elismerte Abházia függetlenségét – így tett továbbá Transznisztria és Hegyi-Karabak is, valamint 2008-ban az Orosz Föderáció, Nicaragua és Venezuela, 2009-ben Nauru, 2011-ben Tuvalu, 2015-ben pedig a Donyeck-i Népköztársaság és a Luhanszki Népköztársaság is.⁶¹⁹ Abházia esete

⁶¹⁶ Government of Georgia – Occupied Territories of Georgia – Abkhazia, http://www.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=221, Letöltés ideje: 2020.07.17.

⁶¹⁷ Government of Georgia – Occupied Territories of Georgia – Tskhinkvali Region, http://www.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=222, Letöltés ideje: 2020.07.17.

⁶¹⁸ Government of Georgia – Occupied Territories of Georgia - State Strategy on Occupied Territories, [http://www.gov.ge/files/225_31228_851158_15.07.20-StateStrategyonOccupiedTerritories-EngagementThroughCooperation\(Final\).pdf](http://www.gov.ge/files/225_31228_851158_15.07.20-StateStrategyonOccupiedTerritories-EngagementThroughCooperation(Final).pdf), Letöltés ideje: 2020.07.17.

⁶¹⁹ President of The Republic of South Ossetia – Government Structure, <https://presidentruo.org/gosudarstvennoe-ustrojstvo/>, Letöltés ideje: 2020.07.17.

hasznoló, 2006-ben Dél-Oszétia, Hegyi-Karabak és Transznisztria, 2008-ban szintén az Orosz Föderáció, valamint Nicaragua, 2009-ben Venezuela és Nauru, 2011-ben pedig Vanuatu és Tuvalu fejezték ki támogatásukat a függetlenedési törekvések felé elismerésükkel.⁶²⁰

Ezzel a folyamattal a teljes nemzetközi közösség és együttműködési platformok természetesen nem értenek egyet, ami az eddigi szembe helyezkedő magatartással már egyértelműen alátámasztásra került. Kiemelten ellenzi az orosz és szír állásfoglalást az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet – utóbbi két egység szándéka kódos és feltehetően esetleges veszélyt rejthet a kontinentális és integrációs Európa számára is.⁶²¹

V. Az entitások nemzetközi reprezentációs törekvéseinek modellje

Az értekezés kutatásának középpontjába vont nemzetközi *reprezentációs tevékenység* az eddigiekben feldolgozott információk alapján tehát nem csak *létező*, de az entitások tevékenysége egymással *párhuzamba állítható* is. A posztszovjet térség kiemelt entitásainak kapcsolatkereső tevékenysége *reprezentatív* módon a következőkben kerül *modellbe* rendezésre.

Az államelismerés fogalma az értekezés bevezető fejezetében már részletesen tárgyalásra került. Ezen jogi aktus jelentőségére felhívva a figyelmet, röviden úgy fogalmaznék Nagy Károly szavait kölcsönözve, hogy az államelismerés egy „állam tudomásul vételének deklarálása.”⁶²² Már maga az elismerés hiánya is arra enged következtetni, hogy az el-nem ismert entitás nem felel meg a nemzetközi jogi államfogalom által támasztott követelmények valamelyikének, vagy többének, illetve annak kivitelezése nem elfogadható módon történik – ilyen például egy nyíltan totális rendszer kormánya, vagy ahogy az esetünkben fontos, a terület erőszakos megszerzése is. Az államelismerés minden állam saját diszkrecionális jogkörébe tartozik, önállóan

⁶²⁰ Embassy of the Republic of Abkhazia in Venezuela – Recognition, <https://emb-abjasia.com/abjasia/reconocimientos/>, Letöltés ideje: 2020.07.17.

⁶²¹ Vö. OSCE. On Syria's Recognition of the Independence of Abkhazia and South Ossetia, PC.DEL/667/18 31 May 2018, <https://www.osce.org/files/f/documents/b/9/383814.pdf>, Letöltés ideje: 2020.07.07. OSCE - OSCE Chairman condemns Russia's recognition of South Ossetia, Abkhazia independence, Helsinki 26 August 2008, <https://www.osce.org/cio/50011>, Letöltés ideje: 2020.07.17.

⁶²² Kovács Péter: Nemzetközi közbjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 311.

dönthet róla, azonban bizonyos integrációk vagy szövetségi rendszerek közös álláspontja befolyásolhatja ezen döntési folyamatot.⁶²³

Tradicionalisan az államelismerést követően kerül sor a diplomáciai kapcsolatokfelvételére, de fontos kiemelni, hogy annak nem előfeltétele.

A diplomáciai tevékenység „az államok közötti kommunikáció teljes köre.”⁶²⁴ Ennek része a szándékok jelzésétől a közvetett vagy közvetlen tárgyalásokon át a diplomáciai kapcsolatok nyilvános kinyilatkoztatása. Végrehajtható bilaterális, vagy multilaterális módon, lehet nyílt, ugyanakkor titkos is.⁶²⁵

Diplomáciai képviselet lehet aktív vagy passzív, ez a küldés és a fogadást jelenti az államok közötti viszonylatban – az értekezés a reprezentációs törekvések vizsgálatakor az aktív diplomáciára, a küldésre törekvésre koncentrál, de a fogadott egységeket is röviden említi. A kétoldalú kapcsolatfelvétel akár hallgatólagos államelismerést is jelenthet, ezért bír nagy jelentőséggel, hogy a vizsgált szakadár entitások kapcsán egyoldalúságról beszélhetünk.⁶²⁶

A diplomáciai egységek feladata a küldő állam képviselete, saját állampolgárainak és jogi személyeinek védelme, tárgyalás, tájékozódás, államok közötti kapcsolat építése, ápolása, előre mozditása,⁶²⁷ valamint bizonyos esetekben katonai funkciókat is elláthat.⁶²⁸

A diplomáciai kapcsolatokat, tartalmukat és tevékenységüket az 1961-es bécsi konferencia dokumentuma szabályozza a diplomáciai kapcsolatok jogáról. Ennek tartalmából a vizsgált egységek kapcsán a kutatás számára a diplomáciai képviselet fizikai megvalósításának mikéntje lesz irányadó, a személyi összetételét és annak szabályozását nem érinti a vizsgálat, tekintve, hogy az a képviselet fizikai megvalósulásának úgy mond megtöltése, következő szintje, ami esetünkben nem releváns.

⁶²³ Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, pp. 311-315.

⁶²⁴ Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Emuomc Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007, p. 95.

⁶²⁵ Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Emuomc Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007, pp. 95-101.

⁶²⁶ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999. pp. 413-414.

⁶²⁷ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, p. 419.

Vö.: Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Emuomc Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007, pp. 79, 106.

Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, pp. 476-481.

⁶²⁸ Vö.: Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 483.

A kapcsolatépítés elfogadott, ismert, szabályozott módjai párhuzamba állíthatóak a vizsgált szakadár köztársaságok reprezentációs törekvéseinek kivitelezési formáival.

Ez elsőként valamilyen képviseleti egység működtetését jelenti – képviseleti egységek, képviselet kidolgozásához az első lépés egy képviseletet koordináló szerv működtetése. Ezen szervek állami szinten a külügyminisztériumok, fő feladataik közé tartozik a képviseleti szervek kialakítása, megtöltése tartalommal személyi és érdekképviseleti minőségben is, kommunikálnak és végrehajtanak. A külügyminisztériumok, külképviseletet szabályozó szervként működésükben eltérhetnek, céljuk azonban azonos: külkapcsolatok kivitelezése.⁶²⁹

Az értekezés korábbi fejezeteiben részletesen vizsgált, kidolgozott és bemutatott képviseleti rendszerek külügyminisztériumi minőségű szervei összefoglalva a következők:

- ➔ A Donyeck-i Népköztársaság felelős szervét Külügyminisztériumnak nevezik, élén a külügyminiszterrel – feladatkörük eleinte a fegyverszünetek tartalmának végrehajtására korlátozódott, idővel terjedt ki a reprezentációs törekvésre. Ennek értelmében a kapcsolatépítés fontossága mellett az informálást emelik ki tevékenységeik közül.
- ➔ A Luhanszki Népköztársaság az értekezés ezen térségre eső vizsgálati ideje alatt nem működtetett önálló külügyminisztériumi szervet – mindössze a törvényhozó hatalom bír egy nemzetközi kapcsolatokért felelős divízióval, aminek fő feladata a kommunikáció, habár megjelenítik a diplomácia kifejezést is.
- ➔ Transznisztria szintén Külügyminisztériumot működtet, aminek fő cselekvési köre a diplomácia, elsősorban a nemzetközi szervezetekkel történő kapcsolatépítést és a szomszédságpolitikát jelenítik meg céljaik között, ezután a szomszédságpolitikát, illetve szintén a reprezentációt. Egyedülállóként a vizsgált szakadár köztársaságok között, Transznisztria az egyetlen, aki „államközi kapcsolatai” között az anyaállammal való viszonyának rendezését is célozza.
- ➔ Hegyi-Karabak függetlenségének kikiáltását követően az első idézőjeles „állami szervek” között hozta létre annak Külügyminisztériumát, aminek elsődleges feladata a függetlenségének alátámasztása volt. Ennek megfelelően a tevékenységi profiljuk legmeghatározóbb célja az államelismerés elérése, ennek

⁶²⁹ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, p. 411.

érdekében jelenik meg a kapcsolatépítés cselekménye. Sajátos, a további vizsgálat alá vont szakadár entitások külképviseleti szerveinél nem fellelhető célkitűzés Hegyi-Karabak esetében az itt megjelenő érdekképviselőt, illetve szintén egyedi a külképviseleti célok között a végleges békeszerződés kidolgozásának igénye is.

- ➔ Dél-Oszétia esetében létezik ugyan külügyminisztériumi szerv, azonos névvel ellátva, azonban ez alul reprezentált és korlátozott a tevékenysége is – kevésbé a nemzetközi térre koncentrál, az Orosz Föderációhoz és a hasonló státusz nélküliséggel küzdő vitatott szakadár entitásokhoz fűződő viszonyára, baráti és együttműködési kapcsolatok kialakítására törekszik leginkább – beforduló jelleget mutat.
- ➔ Abházia esetében szintén Külügyminisztériumról beszélhetünk, ami a berendezkedés kiépítése során az elsőként került életre hívásra. Feladatai közé sorolják a kapcsolatépítést, illetve együttműködést, de sajátos elemekként megjelennek az állampolgárok védelme, fejlesztés, valamint kiemelten az orosz kapcsolatok ápolása is.

Külképviseleti szervek lehetnek követségek, illetve konzulátusok. Mindkét esetben fontos kiemelni, hogy valódi diplomáciai képviselet működtetéséhez szükséges a fogadó államok beleegyezése⁶³⁰ – ez a tény már előírányozza a valódi képviseleti egységek nem szabályszerű létezését és kiépítését, hiszen az értekezésben már korábban tárgyalásra került a vizsgálat alá vont entitások nemzetközi elismerésének, elfogadásának, elfogadottságának hiánya.

A követségek egyik legfontosabb tulajdonsága azok sérthetlensége – a fogadó állam külön engedély nélkül nem törhet be azok területére, nem csak az irodák, de minden hivatalos helyiség, ezáltal a személyi összetétel szállásául szolgáló helyiségek is ide értendők. A telek, az ingatlan és minden ingóság a külső állam területének minősül, kiemelten fontos, hogy ezáltal a küldő állam saját tulajdonát képezi.⁶³¹

A vizsgálat alá vont szakadár köztársaságok idézőjeles „diplomáciai” és/vagy „konzuli” képviseleteinek kivitelezése ezzel szemben eltérően zajlik. Nem csak a nemzetközi szabályrendszerrel, de egymás gyakorlatától is eltérő jelleggel kivitelezik a

⁶³⁰ Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 455

⁶³¹ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, pp. 425-426.

Vö.: Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 501.

reprezentációs törekvéseiket, amely tevékenységük során némi átfedés ennek ellenére mégis kimutathatóvá válik.

- ➔ A Donyeck-i Népköztársaság a képviseleti egységeit *reprezentációs központoknak* nevezi, néhol *reprezentációs irodaként* jeleníti meg. Ezen képviseleti egységek legfőbb feladata a Donyeck-i Népköztársaságot a nemzetközi közösség részeként meghatározni, ennek érdekében ismeretterjesztő tevékenységet végeznek – kiállításokat konferenciákat szerveznek. Az értekezés az ukrain térséget vizsgáló intervalluma alatt hét irodát működtetett a népköztársaság.
- ➔ Transznisztria egysége idézőjeles „*képviselet*” működtet – kizárólagosan egyet, Moszkva területén, aminek feladata a stratégiai, bilaterális kapcsolatok fejlesztése. A legfőbb cél a regionális együttműködés fejlesztése, ennek fórumaként definiálják a képviseleti egységet.
- ➔ Hegyi-Karabak esetében a képviseleti intézményeket *állandó képviseleteknek* nevezik. Összesen hét állandó képviselet nyolc területre terjed ki, feladataik között meghatározzák az országismertetést, valamint a figyelem felkeltést a konfliktusra, kiemelten az azeri agresszióra és az örmény kisebbség által elszenvedett szörnyűségekre – emellett cél még a világban található örmény kisebbséggel történő kapcsolatfelvétel és -fejlesztés is. Megjelenik emellett a célkitűzések között, a lobbis is, kiemelt fontosságú feladata a képviseleteknek a tőke bevonása a karabaki térségbe.
- ➔ Dél-Oszétia egyetlen *képviseleti irodát* működtet Moszkvában – tartalmát tekintve ez egy üres intézmény, de kölcsönösséggel bíró képviselet, tekintve, hogy az Orosz Föderáció is működtet egy egyszerre diplomáciai és konzuli feladatokat ellátó képviseletet a dél-oszétiai régióban.
- ➔ Az abház külügyminisztérium működtet *vegyesen* államspecifikus és regionális *képviseleti egységeket*, összesen 16, illetve 2 további tiszteletbeli intézményként. Ezeknek nem csak területi lefedettségük, de a működésük profilja is vegyes, diplomáciai és konzuli feladatkörökkel is felruházásra kerültek.

Az idézőjeles „nemzetközi” tevékenységük a képviseleti egységek működtetése mellett kiegészül az idézőjeles „nemzetközi szerződések” megkötésével is, ezen dokumentumok leginkább a státusz nélküliséggel küzdő entitások között születnek, illetve meghatározó szerepe van az ilyen jellegű dokumentumok létrehozásában az Orosz Föderációnak is. Ezen idézőjeles „nemzetközi szerződések” tételesen a következők:

A vizsgált szakadár entitások szerződéses tevékenységének listája	
Év	Szerződő felek és szerződés célja
1993.	Transznisztria és Abházia baráti és együttműködési szerződés
1994.	Transznisztria és Dél-Oszétia baráti és együttműködési szerződés
2001, 2018.	Hegyi-Karabak és Transznisztria baráti és együttműködési szerződés
2007.	Abházia és Transznisztria baráti és együttműködési szerződés
2008, 2015.	Dél-Oszétia és Orosz Föderáció baráti és együttműködési szerződés
2010.	Abházia, Venezuela és Nicaragua együttműködési szerződés
2016.	Donyeck-i Népköztársaság és Luhanszki Népköztársaság vámunióra lépésről szóló szerződése
2017.	Donyeck-i Népköztársaság és Dél-Oszétia kölcsönös elismerés és baráti szerződés
2018.	Luhanszki Népköztársaság és Dél-Oszétia baráti és együttműködési szerződés
2018.	Dél-Oszétia és Szíria baráti és együttműködési szerződés
18 további szektorális együttműködést célzó megállapodás Abházia és az Orosz Föderáció között	
Több, mint 100 kölcsönös nyilatkozat, üdvözlés, együttműködést célzó dokumentum Dél-Oszétia és az Orosz Föderáció között	

6. Táblázat: A vizsgált szakadár entitások szerződéses tevékenységének vizsgálata

Forrás: Saját szerkesztés az értekezésben feldolgozott anyagok alapján

A valódi, már létező nemzetközi viszonyokhoz közelítő alternatív módon végrehajtott viszonyok mellett további reprezentációs, *kapcsolatépítő törekvés* a szakadár köztársaságok részéről az állam alatti szintű kapcsolatok kiépítése, melyeket később nemzetközi viszonyokként igyekezhetnek elismertetni.

- ➔ Ilyen szub-állami szintű kapcsolatok például az Hegyi-Karabak által baráti csoportoknak nevezett, a Donyeck-i Népköztársaság, Dél-Oszétia és Abházia által is kultivált inter-parlamentáris csoportok működtetése

- ➔ Hegyi-Karabak több, hasonló jellegű viszonyrendszert ápol, az értekezés ezt a témát feldolgozó fejezetében táblázatosan is bemutatott testvérvárosi törekvéseivel, illetve jellemzően föderatív államiságokban tagállami szinteken közelít egy adott államhoz.
- ➔ Dél-Osztétánál megjelenik az úgy nevezett civil diplomácia hívószava alatt a bármilyen státuszú, magas beosztású, akár minimálisan is ismertebb személyek kormányzati fogadása, akkor is, ha turisztikai célokkal érkeztek a térségbe.
- ➔ Végül, Abházia hasonló, nem nemzetközi viszonynak elismert, de annak elismertetni kívánt tevékenysége kiterjed a térségben megtalálható nemzetközi civil szervezeti egységekre is.

Az értekezés által vizsgált szakadár entitások reprezentációs tevékenységének rendszerbe szervezése mellett, a disszertáció ezen fejezetében is fontosnak látom összefoglalni a korábbiakban már részletesen kidolgozott és feldolgozott *nemzetközi szervezeti állásfoglalást* is a megnevezett államtöredékek kapcsán.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete, ami egyedülálló globális szervként az univerzális tagságával és általános jogkörével került kiválasztásra, alapító okiratának 3. cikkében meghatározza, hogy a „tagság nyitott minden *békeszerető állam* számára”,⁶³² amivel nem csak az állam státuszt fogalmazza meg a közvetlen együttműködés feltételeként, de a nemzetközi cselekvési módját is minősíti – az értekezésben vizsgált szakadár egységek mindkét feltétel tekintetében elbuktak.

- ➔ Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet regionális, Európa térségében tevékenykedő, biztonsági hatáskörrel bíró szervezetként került kiemelésre a kutatáshoz. Az akkor még Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet az 1975-ös helsinki konferencia záródokumentumának már preambulumban megjelöli az állam státusz feltételét, miszerint a dokumentum „deklaráció a résztvevő államok közötti kapcsolatokról”.⁶³³ Habár szigorú értelemben véve az európai kiterjedés alá csupán a kelet-ukrajnai két szakadár népköztársaság tartozna, a szervezet kiterjesztett tevékenysége az államisági feltételt hagyja beteljesületlenül.

⁶³² Az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapító okirata angol nyelven elérhető: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-2>, Letöltés ideje: 2021.03.18.

⁶³³ Az 1975-ös helsinki konferencia záródokumentuma angol nyelven elérhető: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf>, Letöltés ideje: 2021.03.18.

- ➔ Az Európai Unió, mint regionális tagsággal, de általános hatáskörrel bíró szervezet szerepvállalása meghatározó politikai jellegéből fakad. Mivel 27 (az Egyesült Királyság távozása előtt 28) állam állásfoglalását tömörítette, kiemelkedő fontossággal bír állásfoglalása bármilyen nemzetközi kérdésben, a kutatás esetében földrajzi közelsége is tovább fokozta az uniós tevékenység vizsgálatának szükségességét. Az 1992-es Maastrichti Szerződés, más néven Szerződés az Európai Unióról, ami annak mai formáját adja és szabályozza „tagállamok kapcsolatairól”⁶³⁴ beszél.
- ➔ A NATO, az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete az egyetlen, ami az Észak-Atlanti Szerződés szövegében nem államokról beszél, bevezetésében célkitűzéseként „békében élni népekkel és kormányokkal”⁶³⁵ került meghatározásra. Habár regionális jellegéből fakadóan nem közvetlenül érinti a térséget, biztonsági hatásköre miatt fontos volt állásfoglalásának vizsgálata – amire a teljes elzárkózás a jellemző.

A nemzetközi viszonyrendszerben definiálva a kutatás által vizsgált szakadár köztársaságokat, kiemelésre szorul az *Orosz Föderáció szerepe* is, az önálló törekvések vizsgálata, valamint a nemzetközi közösség reakciójának felkutatása mellett.

- ➔ Az orosz befolyás a térségben egyrészt történeti jellegű – erről részletesen az értekezés adott témával foglalkozó fejezeteiben mélyebben értekezem, itt összefoglaló jelleggel, röviden jelenítem meg. Nem a Szovjetunió volt az első államiság, ami kiterjesztette a hatáskörét a vizsgált entitások mindegyikére, mind a hat szakadár entitás egy adott ponton már a cári Oroszország fennhatósága alatt is létezett. A kelet-ukrajnai térség első kapcsolata az orosz államisággal még korábbra, évszázadokkal megelőző időszakra tehető - a kelet-ukrajnai térség első államisága már a mai Moszkva térségéig húzódott, később az államiság központja ide tevődött át. Magától értetődően a posztszovjet megnevezése miatt előfeltételezhető az orosz-központú Szovjetunió befolyásának maradványai a régióban – a vizsgált egységek esetében ez azonban még korábbra vezethető vissza.

⁶³⁴ Az 1992-es Európai Unióról Szóló Szerződés angol nyelven elérhető: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf, Letöltés ideje: 2021.03.18.

⁶³⁵ Az Észak-Atlanti Szerződés angol nyelven elérhető: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2021.03.18.

- ➔ A történeti ráhatás mellett kiemelendő a politikai befolyás a teljes térségben, ami hatványozottabban megjelenik a vizsgált státusz nélküli egységek kapcsán is. A disszertáció ezzel foglalkozó fejezetében szintén részletesebben olvasni a konfliktuskezelés során vállalt orosz szerepről – itt átfogóan megállapítható, hogy mind a hat fegyveres konfliktus kapcsán meghatározó szerepet vállaltak annak rendezésében – csoportosan és/vagy egyénileg is megjelennek mediátori szerepben szinte minden egyes, valamelyik entitás kapcsán kidolgozott fegyverszüneti, vagy béketeremtő egyezményt célzó tárgyaláson, vagy tárgyalássorozatban. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsában betöltött állandó tagságukból fakadóan, illetve azon keresztül is jelen vannak a nemzetközi szervezet tevékenységéről történő döntéshozatalban is.
- ➔ Katonai tevékenységük a térségben szintén kiemelt fontossággal bír. Nem csak a missziós orosz részvétel, de az agresszív fegyveres szerepvállalás is, kiemelten Abházia és Dél-Oszétia térségében, de emellett megjelennek a kelet-ukrajnai térségben is (ha fizikai részvételt hivatalosan tagadva, de katonai eszközökkel és technológiával támogatva a konfliktusban résztvevő frissen alakult népköztársaságokat).
- ➔ Emellett a kutatás központi témáját képező nemzetközi reprezentációs törekvések során is kiemelendő az Orosz Föderáció által betöltött szerep – az Orosz Föderáció az egyetlen teljesjogú állam, ami posztszovjet államtöredék területén bármilyen képviseleti egységet működtet. Habár a hivatalos államelismerés várat magára, vagy a megadás-visszavonás folyamatos ördögi körébe szorul, a képviselletek működtetése önmagában kölcsönösségből fakadóan hallgatólagos elismerést vonhat maga után, ami a korábban felemlített orosz ENSZ tagság miatt kardinális fontossággal bírhat.

KÖVETKEZTETÉSEK

Miután az értekezés terjedelmében a vizsgált entitások kapcsán átfogó kép került kialakításra, azok kialakulása, berendezkedése és elhelyezésének vizsgálatával a nemzetközi szintén, jelen fejezetben az összefoglaló gondolatok mellett a disszertáció elején feltett kutatási kérdések megválaszolása, valamint a következtetések kidolgozása, reprezentációs modell értékelése összeállítása következik.

Tekintve, hogy a disszertáció kiterjedésében minden egyes kutatási kérdés körül járására, arra választ keresve önálló fejezeteket kerültek kidolgozásra, itt a feltett kérdésekre összefoglaló, következtető jellegű rövid válaszok következnek a feldolgozott információk alapján.

A kutatásom *kutatási kérdései* ezen entitások kapcsán a következők:

- Hogyan befolyásolja a vizsgálat alá vont entitások kialakulása azok jelenlegi helyzetét?

A vizsgálat alá vont entitások kialakulása nagyban befolyásolja azok jelenlegi helyzetét. A nemzetközi viszonylatban vett státusz nélküliséget okozó államisági hiányosságok fakadhatnak hanyatttört államisági sorsukból.

Mind a hat entitás visszavezethető egy korábbi, gyökérállami egységre, ami alatt a térségben létrejövő első állami egységet értem, azonban a jelenleg elfoglalt területük felett a történelem során kaotikusan és gyakran változott a főhatalom. Az egymást gyorsan követő rendszerek egyrészt instabilitásra engednek következtetni, másrészt az államisági hagyományok hiányosságával elképzelhető, hogy magukban hordozzák az ideiglenesség alapvonását is. Ez azt jelenti, hogy a vizsgálat alá vont entitások nem csak a nemzetközi jog által támasztott elemi feltételeknek felelnek meg hiányosan, hanem államisági hagyományaik sem hordoznak magukban stabilitást, ami tovább nehezíti kialakulásukat, valamint berendezkedésük hosszútávú működtetését is - a nemzetközi közösség elutasító állásfoglalása mellett.

Ez a jelenség minden vizsgálat alá vont entitásnál megfigyelhető, ezáltal hozzájárulhatott jelenlegi kérdéses államiságuk kiépülésének predesztinálásához is.

- Hogyan léteznek korlátozott formájukban az entitások - rendelkeznek-e független belső renddel, ha igen, milyen adminisztratív rendszereket működtetnek?

Mind a hat kutatott entitás rendelkezik alkotmánnyal, ami meghatározza berendezkedésüket, az állami szervek működését. Ezek kialakítása megítélésem szerint függetlenül történik, bár a kiépített rendszereket szabályozó dokumentumok kidolgozására feltételezhetően már létező alaptörvényeket használtak fel példaként.

Az alkotmányok felépítése minden vizsgált szakadár egység esetében azonos elemeket tartalmaz és tárgyal, az alkotmányok és ezáltal az alkotmányos rendszerek leírása és kiépülése azonban eltérő részletességgel került megvalósításra. Ez feltételezhetően az entitások fennállásának idejével magyarázható – a legrészletesebben szabályozott berendezkedése a Hegyi-Karabak entitás alkotmányában került kidolgozásra, míg a legkevésbé részletes szabályozás az ukrainai két népköztársaság esetében jelenik meg. A hegyi-karabaki konfliktus és a függetlenségi mozgalom 2021-re krisztusi korban van, 33 éve zajlik, míg a kelet-ukrainai entitások alig 5 éve állnak fent. Ennek megfelelően a fiatalabb alkotmányok leginkább az állami szervek kiépítésére koncentrálnak, így a donyecki és a luhanszki dokumentumok például az *alapjogok kérdéseivel* nem is foglalkoznak mélyre menően, míg ezzel szemben a karabaki alkotmányban részletesen szabályozásra kerültek, de mind a négy további entitás alaptörvényében megjelennek.

További párhuzamnak feltételeztem a konfliktusok nyugvópontra érkezésének idejét és az alkotmányok kidolgozottságának részletességét is, tekintve, hogy a donyecki és luhanszki térségek aktív fegyveres konfliktusokkal egyidőben dolgozták ki rendszereiket. Tekintve, hogy mind a hat entitás esetében aktív konfliktusról beszélhetünk – épp hegyi-karabak esetében újult ki a konfliktus napjainkra is – ezt a feltételezést nem tartom eléggé megalapozottnak ahhoz, hogy következtetést vonhassak le belőle. Így a leginkább meghatározó tényező az alkotmányos rendszerek szabályozásának részletességét tekintve véleményem szerint *az entitások fennállásának hosszában* keresendő.

A berendezkedésekről megállapítható, hogy minden esetben hordoznak szovjet maradványszabályozásokat.

- ➔ Ez egyrészt a prezidenciális rendszerek nem csak előnyben részesítésében, de kialakulásának természetességében keresendő – az egykori személyalapú autoriter rendszerek hagyománya nehezebben levethető, mint amennyire nagy kihívás megküzdeni államépítési tradíciók hiányával.
- ➔ További hasonlóság, ami egykori szovjet szabályok maradványaként fogható fel, az alkotmányokban megjelenő munkához és a pihenéshez való jog, ami a sztálini Szovjetunió sajátossága volt egykor – nálunk a mai napig a 8 óra munka, 8 óra pihenés örökzöld slágerében megörökítve dívik a mai napig.
- ➔ A papíron demokratikus rendszerek gazdaságai is a valóságban hasonlóan autoriter jegyeket hordoznak magukon, mint évtizedekkel ezelőtt a tervgazdálkodás teljesítéséhez szükséges kreatív könyvelési tevékenység – virágzik a fekete kereskedelem, míg a gazdaságok rosszul teljesítenek, ebből az átlagemberek rossz életminősége következik.
- ➔ Habár az alkotmányok szövegezésében a nyugati normákhoz igyekeznek közelíteni belső rendjük kialakítását, az emberi jogok tiszteletben tartása hasonlóan a gazdasági fejlettséghez, csak írásban létezik – erre nincs szükség nagyobb bizonyítékra, mint a nemzetközi szervezetek megfigyelő missziói, amiket elsősorban az emberi jogi krízishelyzetek okoztak, valamint kiemelendő az emberi jogi speciális megfigyelő és központ működtetésének szükségessége is.

Röviden összefoglalva, a vizsgált szakadár egységek alkotmányos rendszerei a megfogalmazott alkotmányokat vizsgálva stabil államszerveket és működést, valamint a nyugati mintára akár többgenerációs emberi jogok garanciáját láttatja, részletesebb vizsgálat, további dokumentumok, mint missziós jelentések, gazdasági mutatók, illetve szektorális jelenségek fényében ezek megvalósulása töredezett és törékeny.

- Megfeleltethetőek-e a nemzetközi jogilag elfogadott államfogalomnak? Milyen hiányosságokkal bírnak és azokat milyen módon igyekeznek mégis beteljesíteni?

Nem feleltethetőek meg a nemzetközi jogilag elfogadott államfogalomnak, az értekezés teljes terjedelmében tagadom, hogy az entitások állam minőséggel, státusszal bírnának. Az egyes államfogalmi elemek vizsgálata során megállapításra került, hogy az

alkotmányos rendszerek a szuverenitás jegyeket maradéktalanul beteljesítik, a rendszerek a kiterjesztett nemzetközi jogi államfogalom elemeit azonban nem képesek kielégíteni.

Míg a nép és a főhatalom minden esetben körül határolható, tekintve, hogy a kijelölt térség lakossága közös államalapítási céllal elkülönül a további népcsoportoktól az adott területeken, valamint az előbbieken tárgyalt alkotmányos berendezkedésük is kidolgozott, működőképes állami szervekkel rendelkeznek.

A területiség azonban az erőszak eleme miatt megkérdőjelezhető, semmiképpen sem elfogadható és elfogadott a nemzetközi közösségben, ebből kifolyólag a harmadik elem részlegessége és el-nem fogadott mivolta ellehetetleníti a negyedik elem beteljesítését is – szigorúan nemzetközi jogi megközelítés szerint, az államelismerést és a kölcsönös diplomáciai kapcsolatokat alapul véve.

Azonban, a teljes kutatás jelentősége, újdonsága és merészsége azon megközelítésből ered, hogy az akadémiai kutatómunkának nem jelentheti gátját azon megállapítás, miszerint a vizsgált entitások nem minősülnek államoknak, ezáltal nem rendelkeznek nemzetközi kapcsolatokkal sem. Míg hagyományos értelemben vett viszonyrendszert valóban nem tartanak fent és ápolnak, nem bújhatunk meg a nem-államiságuk mögött a nemzetközi jelenlétüket vizsgálva.

A kutatás során vizsgált jelenség, az összegyűjtött információ és bemutatott tevékenység alapján valódi nemzetközi jelenlétről beszélhetünk – amellet, hogy kimutatható, összefoglalható, sőt bemutatható is. Ennek a nemzetközi reprezentációs törekvésnek – hiszen nemzetközi kapcsolatoknak ezeket a jelenségeket nem nevezhetjük – *mind a hat entitás esetében hasonló, bár kisebb eltérésekkel tarkított, de ugyanazon hagyományos jelenlétet pótolni szándékozó tevékenysége kimutatható, összevethető és a korábbi fejezetben kidolgozottak szerint alátámasztva modellezhető.*

A hagyományos értelemben vett, a nemzetközi jog által szabályozott nemzetközi közösségben történő részvétel többféle lehet. Egyes államok az izolációt részesítik előnyben, ami elzárkózást jelent, míg mások el-nem-kötelezett módon végzik tevékenységüket, ismét további államok aktívan szövetségeket keresnek és építenek. Az államok nemzetközi szintű cselekvése minden esetben érdekérvényesítést céloznak,

ennek érdekében tesznek lépéseket és kommunikálnak – ezen kijelölt „alpcélok teljesüléséhez az államok a létezésüket kötik.”⁶³⁶

Ez a kijelölt cél a vizsgált entitások nemzetközi reprezentációs törekvéseinek kiépítése során az államelismerés megszerzése, diplomáciai kapcsolatok kiépítése lesz.

Az entitások által létrehozott, a korábbi fejezetben bemutatott modellben részletezett *konzulátusok és a követségek* működésében, habár találni átfedést – mint, hogy mindkét képviseleti egység feladata között megtalálni a gazdasági, tudományos, kulturális, kereskedelmi, illetve egyéb jellegű, további kapcsolatok kiépítését, a konzulátusok fő profilja az állampolgárok képviselése és védelme külföldön. Ennek értelmében tevékenységi körükbe tartozik még az állampolgári kérdések rendezése, papírmunka, főként közjegyzői feladatok. A konzulátusokat az előbbieken tárgyalt mentesség ugyanúgy megilleti, bár személyi összetételét korlátozottabban. Konzulátusi feladatok követségek is elláthatnak.⁶³⁷

A követségi és konzuli rendszerekkel párhuzamosan létezik az ideiglenes képviseleti egységek működtetésének intézménye is a nemzetközi közösségben. Ezen delegációk, ahogy nevük sejtetni engedi – ideiglenesen, minden esetben egy adott kérdés, probléma kezelésére, egy adott cél beteljesítésének feladatával kerülnek életre hívásra. Fontos előfeltétel az ideiglenes képviseleti egységekkel szemben is, ahogy a követségi és konzuli képviselet eseteiben is, hogy államközi viszonyban jöhetnek létre – mindkét fél valódi, teljes, elfogadott államként történő részvételével.⁶³⁸

A képviseleti egységek kivitelezésükben természetesen eltérnek a nemzetközi jog által lefektetett szabályoktól és elvárásoktól, hiszen egyrészt állam minőséggel, másrészt további államok részéről kölcsönösséggel kellene bírjanak ezek beteljesítéséhez. Formailag igyekeznek követni a hagyományos képviseleti egységeket, mind felépítésükben, mind feladatköreik tekintetében.

A képviseleti egységek sérthetlenségének és saját területiségének sem képesek többek között megfelelni, ezt nonprofit szervezetként működésükben igyekeznek kijátszani, illetve alternatívan végrehajtani. Az általános érdekképviselet mellett

⁶³⁶ Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Emuomc Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007, pp. 79, 76-81.

⁶³⁷ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, pp. 432-437.

Vö.: Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, pp. 512-513.

⁶³⁸ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, p. 429.

kiemelkedő fontossággal bír a vizsgált egységek tekintetében a figyelemfelkeltés, törekvés a kapcsolatok kiépítésére, idővel elmélyítésére, ami akár államelismeréshez is vezethet – ha már nem hallgatólagos módon igyekeznek elfogadtatni azt. Tevékenységük alapos vizsgálata után azt a megállapítást teszem, miszerint ezek az informálást segítő tevékenységek, a különböző kiállítások, kiadványok, konferenciák olyan érzetet keltenek az érdeklődőben, mint amikor egy elszármazott ember az őshazájáról beszél – néhol megkapó, esetleg megható, de mindenképp elfogult, valamint érződik rajta, hogy az idő és a távolság megszépíti az emlékeket.

Az entitások „*külpolitikai*” céljaik között átfedés a bemutatkozás, informálás, a kapcsolatépítés a későbbi államismerés megszerzésének céljával. Sajátos irányvonalak kiemelhetők Transznisztria esetében, ami a további vizsgálat alá vont entitásoktól eltérően kifejezetten koncentrált a szomszédságpolitikára, igyekszik rendezni kapcsolatait a szomszédos államokkal, illetve regionálisan tapogatózik elsőként a nemzetközi szintén. Hegyi-Karabak a saját támogató kapcsolatai mellett egyfajta lobbipolitikát folytat Azerbajdzsán ellen, míg Abháziának sajátos külképviseleti vonulata, hogy államok mellett nemzetközi szervezetek felé is jelentősen nyit. A Luhanszki Népköztársaság és a Dél-Oszét entitás eseteiben a kevésbé kidolgozott reprezentációs tevékenység a nemzetközi szintén továbbá arra engedhet következtetni, hogy eredeti célkitűzésük kevésbé az önálló létezés hosszútávon, mint a csatlakozás más létező térségekhez.

A nemzetközi szerződéseken keresztül zajló kapcsolatkeresési és kapcsolatfejlesztési törekvések a vizsgálat alá vont entitások részéről, még akkor is a egymás között történik, a reprezentációs formák kiterjesztése a nemzetközi szintű dokumentációra is. Ez teljes eltökéltségre enged következtetni a szakadár köztársaságok részéről a nemzetközi szintén történő jelenlét felé.

Amellett, hogy a nemzetközi szerződés „mint nemzetközi jogalanyok közötti kifejezett akarat-megegyezés”,⁶³⁹ vagy mint a „nemzetközi jog alanyai közül szerződéskötési képességgel bírók által kötött [...] megállapodás”⁶⁴⁰ kerül meghatározásra, a nemzetközi jogi szabályozás nem csak az érvényes szerződések definícióját határozza meg, de megfogalmazza a nem nemzetközi jogalanyok, tehát sem állam, sem nemzetközi

⁶³⁹ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, p. 345.

⁶⁴⁰ Kovács Péter: Nemzetközi közbjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 102.

szervezet által ellenjegyzett dokumentumok hiteltelenségét és érvénytelenségét is. Eszerint „nem minősül nemzetközi szerződésnek az a kontraktuális megállapodás, ahol az egyik fél (illetve egyik sem) nem nemzetközi jogalany.”⁶⁴¹ „Nemzetközi szerződés csak a nemzetközi jog alanyai között születhet.”⁶⁴²

A szakadár entitások által nemzetközi szerződésként meghatározott dokumentumok nem minősülnek valódi államközi megállapodásoknak – mivel nem bírnak állami státusszal, ezáltal nemzetközi jogalanyisággal sem, ami felruházná őket a nemzetközi szerződés képességével.

Ahogy az a téma részletes feldolgozásának szentelt alfejezetben már megállapításra került, a kiemelt, állásfoglalásuk vizsgálatára kiválasztott *nemzetközi szervezetek* elzárkóznak a szakadár egységektől. Hivatalosan, közvetlenül kizárólag az anyaállamokkal működnek együtt és ápolnak valódi nemzetközi viszonyokat, a vizsgált entitásokat csupán bizonyos, főként fejlesztési, béketeremtési vagy -fenntartási tevékenységükkel érintik.

A megnevezett nemzetközi szervezetek alapító dokumentumait vizsgálva azok tevékenységét és tagságukat – egy kivétellel, ahol más ok található az elzárkózásra – kizárólag államok számára teszik lehetségessé a részvételt. A felforgató tevékenység, az alapvető emberi jogok és nemzetközi normákkal szemben tanúsított tiszteletlenség és az anyaállamok felé biztosított támogatás mellett évtizedes fennállásuk működési rendje alapvetően ellehetetleníti a közvetlen kapcsolatfelvétel nem állami egységgel.

A nemzetközi szervezetek állásfoglalásának ismerete nem csupán azért fontos, mert egy-egy tagállami státusz befogadást jelentene a nemzetközi közösségbe, állam státuszt ajándékozna a töredékeknek, kiemelkedő fontossággal bír a szakadár entitások államelismerésének folyamatában is. Tagság biztosításával nem csak közvetlenül bírnak államelismerési képességgel, tevékenységükkel befolyásolni képesek tagállamaikat is a döntéshozatali folyamatban.

Tekintve, hogy a kutatott entitásokkal szemben elzárkózás az általános állásfoglalás nem csak állami, de nemzetközi szervezeti szinten is, a vizsgálat alá vont

⁶⁴¹ Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 102.

⁶⁴² Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (szerk.): Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2019, p. 108.

egységek esetében *egyik államelismerést támogató forma sem releváns*, de mindenképpen vizsgálatra szorult.

A leginkább nyugati, nemzetközi szervezetek állásfoglalásával szemben ellenpontként van jelen mind a való életben, mind az értekezésben az *Orosz Föderáció tevékenysége* az elemzés alá vont entitások létezésében és nemzetközi jelenlétében is. Befolyása a térségben nem csak az értekezés modelljében tételelesen kifejtett maradványszabályokban fellelhető történeti jelentőséggel bír, *kulturálisan, gazdaságilag és politikailag is meghatározó* irányító elem a vizsgálat alá vont entitások felett.

Habár az állami szervek kiépítésének mikéntjét is befolyásolták, valamint a szovjet rendszerek maradványaként az orosz befolyás a térségi lakosok *nyelvtudásában* is fellelhető, ha hivatalos nyelve nem is az entitásoknak, a legnagyobb jelentőséggel mégis a politikai és gazdasági szerepvállalás bír orosz oldalról.

A státusz nélküliségnek meghatározó eleme *a hivatalos államelismerés hiánya* – az Orosz Föderáció hiába az egyetlen olyan teljes értékű állam, amelyik kölcsönösen működtet képviseletet a szakadár egységek térségében is, az államelismerés kérdésétől elzárkózik. Hiába ezen intézmények megléte, ha a függetlenséghez szükséges nemzetközi jogi aktus elmarad mellettük. Ugyanígy a *gazdasági támogatás* mikéntje is kétoldalú – hiába áramlik az *orosz tőke* az államtöredékekbe, valódi fejlesztés, az önálló működés felé tett lépéseket nem támogatják.

Összefoglalóan, az orosz fellépés és állásfoglalás az egységekkel szemben *aszimmetrikus*: képviselteti magát, de nem fogadja el őket nyíltan, támogat kiemelten nagy összegekkel, de nem koncentrálna a valódi önállóan működni képes rendszer kiépítésének támogatására – *függésben tart*.

Ez egyrészt a disszertáció bevezetésében már kiemelt *önvédelem és önérdekre* vezethető vissza, ezzel párhuzamosan azonban jelentős kérdéseket is felvet. A politikai, de leginkább az orosz gazdasági támogatás effektíve *a szakadár entitások létezésének meghatározó eleme* – mi történne, ha az Orosz Föderáció *kiemelné költségvetéséből* ezen egységek támogatását? Meddig és hogyan lennének képesek fenntartani magukat, esetleg a nyugati fejlesztési programok segítségével? Ugyanakkor érdekes kérdés, hogy az orosz érdek és érdeklődés nélkül a térségben, hogyan reagálna a Nyugat az Orosz Föderáció visszavonulására, esetlegesen az egységek bukottá válására?

A kutatás alá vont szakadár köztársaságok nemzetközi reprezentációs törekvéseinek vizsgálata, a nem-állami státusz melletti töredékes, csökevényes, de kimutatható és modellezhető nemzetközi jelenlét bizonyítása mellett *további kérdéseket* vethet fel a nemzetközi közösségben bevett együttélési és együttműködési formákkal kapcsolatban.

Az értekezés korábbi releváns fejezetében már szintén részletesen kidolgozva megtalálható a nemzetközi viszonyok fejlődésre, a rendszerek változása, és mindenekelőtt kiemelten a nemzetközi viszonyokban résztvevők körének bővülésének leírása.

Ennek jelentősége, hogy a vesztfáliai rendszer kőkemény szabályaival szemben, ami kizárólag az államokat tette a nemzetközi kapcsolatok szereplőivé, így azok váltak a nemzetközi jog fejlődésével a nemzetközi jog jogalanyává, az elmúlt évszázad jelentős bővülést mutat a viszonyban résztvevőket tekintve.

Egyrészt, a nemzetközi szervezetek létrejöttével, és bevett, elfogadott együttműködési, döntéshozási platformmá válásukat követően az államok mellett nemzetközi jogi jogalanyisággal ruházta fel őket a nemzetközi közösség (ennek korlátjai a disszertáció korábbi ezzel foglalkozó alfejezetében már bemutatásra került – röviden, jogalanyiságuk az azt alkotó államoktól és azok által bizonyos jogkörökre felruházva értendő).

Szintén bővülést jelentett az egyének megjelenése a nemzetközi szinten, ami eleinte kizárólagosan a politikai elitet foglalta magába, akik betöltött pozíciójukból fakadóan voltak képesek változásokat előidézni nemzetek feletti szinten is. Ezt követően, a társadalmi elit kiemelkedésével bizonyos aktorok széleskörű befolyásukkal és befolyásolási képességükkel politikai kérdésekben állást foglalva szintén megjelentek a nemzetközi viszonyokban, ami napjainkra kiegészül a civil szereplők tevékenységével is – vagyonos, vagy befolyásos szereplők figyelemfelkeltő, fejlesztő, támogató szerepvállalását érve ezalatt. Az egyének tömörüléseként a tömeges megmozdulások szintén befolyásoló képességgel bírnak a nemzetközi politika alakítására, bár itt már közvetett részvételről beszélhetünk – tüntetések által támogató vagy elítélő állásfoglalást képesek kinyilatkoztatni.⁶⁴³ Ugyanígy ezen közvetett tömeges befolyásolási képesség

⁶⁴³ Karen A. Mingst: Essentials of International Relations, W. W. Norton & Company, New York, 2003. pp.131-151.

fizikai megvalósulása például az Európai Unión belül a polgári kezdeményezés intézménye, aminek következtében meghatározott számú támogató a nemzetközi szervezet döntéshozó szervei elé vezethet egy adott kérdéskört, problémát.⁶⁴⁴

Az egyének megjelenéséhez sorolnám közvetlen nemzetközi szinten megjelenés során az 1950-ben ellenjegyzett Emberi Jogok Európai Egyezményének⁶⁴⁵ végrehajtására létrehozott Emberi Jogok Európai Bíróságának tevékenységét, ahol egyén emberi jogi jogsértés esetén állammal szemben egy nemzetközi bírói fórumon jelenhet meg.⁶⁴⁶

Ezáltal nem csak kategorikusan bővült a nemzetközi jogalanyok köre az egyénekkal, de az egyének csoportján belül is tágult a résztvevők köre.

Habár nem bírnak nemzetközi jogi jogalanyisággal, elfogadottan a nemzetközi viszonyokban jelen levő és azt befolyásolni képes további szereplők egyrészt a nem kormányközi nemzetközi szervezetek, amelyek működését a nemzetek belső joga szabályozza ugyan, de tevékenységüket mégis határokon átnyúlva végzik.

Ilyen például a Nemzetközi Vöröskereszt is, aminek működését két évszázaddal korábban üdvözölt és támogatott volt lokális szinten, nemzetközileg mégis leginkább csak megtűrték annak jelenlétét. Mivel tevékenységükkel gyakran segítette az államokat is, mint például háborús időszakokban, amikor egy államnak nem volt már képessége felkutatni az eltűnteket, vagy méltón eltemetni a halottakat, hiába állami funkciót láttak el, szemet hunytak e felett. Az 1800-as évek elején azt azonban egy állam sem feltételezhette, hogy ugyanezen szervezet 200 év múlva nemzetközi nonprofit szervezetként meghatározó jelleggel jelen lesz a nemzetközi viszonyokban, tevékenysége üdvözölt és támogatott globálisan.⁶⁴⁷

Szintén közvetett módon, de a nemzetközi viszonyokat befolyásolni képes tényezőként kell tekintetünk a transznacionális vállalatokra is – ezek nem csak a szintén

Vö.: Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019, p. 104.

⁶⁴⁴ Európai Parlament – Polgári kezdeményezés, <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/hu/be-heard/citizen-s-initiative>, Letöltés ideje: 2021.03.19.

⁶⁴⁵ Emberi Jogok Európai Egyezménye, magyar nyelven elérhető: https://www.echr.coe.int/documents/convention_hun.pdf, Letöltés ideje: 2021.03.19.

⁶⁴⁶ European Court of Human Rights – The Court in brief, https://www.echr.coe.int/Documents/Court_in_brief_ENG.pdf, Letöltés ideje: 2021.03.19.

⁶⁴⁷ Vö.: International Committee of the Red Cross – History of the ICRC, <https://www.icrc.org/en/document/history-icrc>, Letöltés ideje: 2021.03.19.

államhatárokon átívelő tevékenységük miatt, sokszor a globális kasszából való kiemelkedő részesedésük következtében is képesek döntéshozatali folyamatokra hatni.⁶⁴⁸

Azt láthatjuk, hogy a nemzetközi viszonyok szereplői, elsődlegesen a nemzetközi jog jogalanyinak köre, másodlagosan a nemzetközi szinten jelen lévő és az arra hatni bíró egységek csoportja a történelem során – viszonylag rövid, alig pár évszázados időszak alatt – jelentős bővülésen mentek keresztül.

Ahogy a Vöröskereszt tevékenysége egy megtűrt jelenségből mára globálisan tevékenykedő támogatott világszervezetté vált, vagy akár az egyén megjelenése a nemzetközi szintén a vesztfáliai rendszer felállításakor még elképzelhetetlen lett volna, alig 50 éve azonban az állammal szemben érdekérvényesítésre képes, nemzetközi szintű döntéshozatalt befolyásolhat, nem kizárt, hogy az állami státusszal nem bíró töredékek is képessé válhatnak önmaguk reprezentálására, kapcsolatok kialakítására a nemzetközi közösségben.

Abban az esetben, ha a nemzetközi jogi definíciók és szabályozás, a nemzetközi közösség állásfoglalása és hagyományai nem változnak az államiság és a területiség kérdéseit tekintve, az új államok kialakulásának lehetősége is korlátozódik.

Államok keletkezését tekintve eltérő elméletek léteznek. Megkülönböztethető a teokratikus keletkezés, ami valamilyen természetfeletti, felső hatalomtól vezeti le az uralkodó legitimitását, istentől származtatják annak hatalmát – jellemzően ilyenek voltak az ókori nagy birodalmak, de a római és hellén kultúrát megelőzően már Egyiptomban is isteni leszármazottaknak tekintették a fáraókat. Létezik a patriarchális elképzelés, ami a családon belüli örökölt hatalmat jelenti, leszármazási alapra helyezi az államiságot megtestesítő személyét. A patrimonális megközelítés szerint, akié a föld, azé a hatalom, tulajdonjogra helyezi az államiságot. A középkori szerződéselméletek a társadalom önkontrolljára építenek, ami szerződéses jelleggel veti alá magát egy államhatalomnak, míg az organikus államelmélet szerint az államok biológiai lényként működnek. A pszichológiai megközelítés szerint az államok létrejöttének oka az emberekben meglévő alárendeltségi hajlam, míg a hódítási elmélet az erőszakot tartja az államkeletkeztető tényezőnek.⁶⁴⁹

⁶⁴⁸ Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019, p. 105.

⁶⁴⁹ Visegrády Antal: Államtan, Dialógus Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2004, pp. 53-57.

Az államok kialakulásának jogi lehetőségei a nemzetközi jog szabályrendszerében korlátozottak. Maga az állam keletkezése jogilag nem került szabályozásra, annak létrejötte mégis jogi tény. Állam létrejöhet eredeti keletkezéssel – ez azt jelenti, hogy egy uratlan területen élő népesség szerveződéssel államhatalmat hoz létre maga felett. Állam keletkezhetsz összeolvadással, amikor már létező birodalmi egységes egy állami egységbe szerveződnek, így jött létre például történetileg a Német Birodalom, illetve a mai Olaszország is. Egy egységből kiválhat egy további állami entitás, ebben az esetben az eredeti államiség fennállásával párhuzamosan egy másik kezd meg létezését, ez a jelenség leginkább a gyarmatok felszabadulásával volt megfigyelhető. Egy állam szétválhat további egységekké, ebben az esetben az eredeti államiség megszűnik és ennek végével két, vagy több új állam kezd meg működését, ez történt például a Szovjetunió felbomlásakor.⁶⁵⁰ Ezt Kovács Péter Nemzetközi közjog című munkájában kiegészíti a debelláció – az erőszakos megsemmisítés lehetőségével is, amikor egy államot erőszakkal magába olvaszt egy másik.⁶⁵¹ Ez a jelenség kizárólag történeti jellegű, napjainkra a nemzetközi közösség együttélési alapszabályaként kezelhető erőszak tilalmával nem létezhet.

Ezen felsorolást alapul véve, a jelenlegi szabályozás és a globális körülmények, lehetőségek figyelembevételével új államok az uratlan területek hiányában kizárólag összeolvadással, szétválással, vagy kiválással jöhetnek létre.

Ennek tragédiája a nemzetközi viszonyok szereplői kapcsán, hogy összeolvadás és szétválás esetében is már létező nemzetközi kapcsolatrendszerekről beszélhetünk. A jogilag új entitásoknak minden bizonnyal át kell esniük a tárgyalási folyamatokon, új egyezményeket, dokumentumokat kell kidolgozniuk és aláírniuk – de már kész rendszerben ez gyorsan kivitelezhető, a közösség hajlandó együttműködésre, támogató jelleget vesz fel. Érdekel példája lehet ennek, ha a Brexitet követően a korábban főként az Európai Unió tagság miatt az Egyesült Királyságban maradó Skócia végül kiválna az uralkodó alól – nemzetközi szervezeti tagságait és bilaterális kapcsolatait is újra kellene építenie, de már létező kapcsolatrendszer (mondjuk úgy) újra-papírozásáról lenne szó, ami feltételezhetően gyorsan végrehajtható, hamar lezajlik.

⁶⁵⁰ Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999, pp. 97-100.

Vö.: Kovács Péter: Nemzetközi Közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, pp. 294-297.

⁶⁵¹ Kovács Péter: Nemzetközi Közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, p. 296.

A kiválás kapcsán, amennyiben a gyarmati rendszer felbomlását vesszük alakul, már korábban létező államok beolvasztását követő szabadulásukról beszélhetünk. A kutatott entitások ettől annyiban térhetnek el, hogy jelenlegi formájukban már a létező anyaállamok államiságának keretein belül alakultak ki. Hiába vezetik vissza a létezésük gyökereit akár évezredes történetiséggel más, korábbi államokra, nem önállóan kerültek jelenlegi elnyomó hatalmak alá, hanem azok alatt alakultak.

Tekintve, hogy nem létezik több gazdátlan terület a Föld bolygó teljes kiterjedésén, hacsak nem igazán szemfüles egy korábban már önállósággal bíró vagy éppen más államokkal entitást alkotó államilag szerveződő népcsoport és jókor céloz jól egy frissen születő vulkanikus szigetre a nemzetközi vizeken, valószínűtlen, hogy más fennhatóság alól ajándékba kapna pár négyzetcentimétert. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a függetlenségi törekvések fennállásával párhuzamosan továbbra is lesznek államalapítási törekvések, ami jogosan feltételezhető a globális társadalom sokszínűségéből fakadóan, jelen feltételrendszerben ezek hasonló töredékes eredményekre fognak vezetni.

Ahogy az államok, később az államok és nemzetközi szervezetek együttműködési rendszere mellett kétszáz év alatt elfogadottá vált a civil szervezetek államokon átnyúló tevékenysége, vagy ötven év elteltével már bevett tevékenység bíróság elé citálni egyénként egy emberi jogi jogsértést elkövető államot, talán a következő évtizedek és évszázadok alatt a hasonló státusz nélküiségbe szorult entitások töredékes reprezentációs törekvései is nem csak elfogadottá, de akár még mindennapivá is válhatnak.

IRODALOMJEGYZÉK

Kiadványok

Angi János: A keleti szlávok és a Kijevi Rusz. In: Európa a korai középkorban, DUP, 1999.

Azajev, Namik: A nemzetközi jog és a hegyi-karabahi konfliktus, Akaprint Nyomda, Budapest, 2011.

Azerbaijan – Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh, Human Rights Watch, New York, 1994.

Belitser, Natalie (szerk.): Trilateral Plan for Solving the Transnistrian Issue, Foundation for Open Society, Bucharest – Chisinau – Kijev, 2006, <http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.pdf?type=pdf&serial=1141661130707>, Letöltés ideje: 2019.01.20.

Bentzen, Naja: A UN peacekeeping mission in eastern Ukraine?, European Parliamentary Research Service, 2019, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/614737/EPRS_ATAG\(2018\)614737_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/614737/EPRS_ATAG(2018)614737_EN.pdf), Letöltés ideje: 2019.09.26.

Besters-Dilger, Juliane (szerk.): Ukraine on Its Way to Europe – Interim Results of the Orange Revolution, Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 2009.

Bódig Mátyás – Györfi Tamás: Államelmélet – A mérsékelt állam eszméje és elemei I. Elmélettörténet, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002.

Bodin, Jean: Az államról, Gondolat Kiadó, Budapest, 1987.

Bloodshed in the Caucasus - Violations of Humanitarian Law and Human Rights in Violations of Humanitarian Law and Human Rights in Violations of Humanitarian Law and Human Rights in the Georgia the Georgia the Georgia-South Ossetia Conflict South Ossetia Conflict, Human Rights Watch, New York, 1992, <https://www.hrw.org/legacy/reports/pdfs/g/georgia/georgia.923/georgia923full.pdf>, Letöltés ideje: 2020.03.26.

Całus, Kamil: Transnistrian “House of Cards”, New Eastern Europe, 2016 június 7, <http://neweasterneurope.eu/2016/06/07/transnistrian-house-of-cards/>, (Letöltés ideje: 2018.11.22.

Coppieters, Bruno et al: Europeanization and Conflict Resolution – Case Studies from the European Periphery, Academia Press, Gent, 2004.

Coppieters, Bruno: The Roots of the Conflict, in: John Lattimer (szerk.) Accord Issue 7. A Question of Sovereignty – The Georgia – Abkhazia Peace Process, Conciliation Resources, London, 1999, https://rc-services-assets.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/A_question_of_sovereignty_The_Georgia-Abkhazia_peace_process_Accord_Issue_7.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

Dailey, Erika – Laber, Jeri – Whitman, Lois: Human Rights in Moldova: Turbulent Dniester, Human Rights Watch, New York, 1991.

De Waal, Thomas: Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War, New York Univesity Press, New York – London, 2013.

Dima, Nicholas: From Moldavia to Moldova – The Soviet-Romanian Territorial Dispute, East European Monographs, Columbia University Press, New York, 1991, pp. 7-43, 133-155.

Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Emuomc Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2007.

Ellenberg, Jordan: Hogy ne tévedjünk – A mindennapi élet rejtett matematikája, Park Kiadó, Budapest, 2016.

Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): Államközi kapcsolatok, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019.

Fedinecz Csilla – Halász Iván – Tóth Mihály: A független Ukrajna – Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kalligram, Budapest, 2016.

Fischer, Sabine (szerk.): Not Frozen! The Unresolved Conflicts over Transnistria, Abkhazia, South Ossetia and Nagorno-Karabakh in Light of the Crisis over Ukraine, Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs Research Paper, 2016, <https://www.swp->

berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP09_fhs.pdf, Letöltés ideje: 2018.11.25.

Font Márta: A Kijevi Rusz létrejöttének körülményei, História folyóirat, 1999/09-10.

Font Márta – Varga Beáta: Ukrajna története, JATE Press, Szeged, 2013.

Frivaldszky János: A jó kormányzás és a helyes közpolitika formálásának aktuális összefüggéseiről, in: Szigeti Szabolcs – Frivaldszky János (szerk.): A jó kormányzásról – Elmélet és kihívások, L'harmattan Kiadó, Budapest, 2012.

Goda, Samuel: The Current and Future Challenges for the OSCE Mission to Moldova, OSCE Yearbook 2015, Baden-Baden, 2016, <https://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/15/Goda-en.pdf>, Letöltés ideje: 2018.11.20.

Goble, Paul. A.: CIS, BOOM, BAH: The Commonwealth of Independent States and the Post-soviet Successor States in: Allen C. Lynch – Kenneth W. Thompson (szerk.): Soviet and Post-soviet Russia in a World of Change, University Press of America, New York, 1994.

Harbo, Florentina: Can Federalism Cope with the Challenges of the Transnistrian Conflict? in: Heintz, Monica (szerk.): Weak State, Uncertain Citizenship: Moldova, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2008.

Hajdú-Moharos József: Fehéroroszország, Ukrajna, Moldávia, SOTE Házinyomda, Budapest, 1995.

Heintz, Monika (szerk.): Weak State, Uncertain Citizenship: *Moldova*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2008.

Hewitt, George: Discordant Neighbours: A Reassessment of the Georgian-Abkhazian and Georgian Conflicts, in: Sergei Bogatyev – Dittmar Schorkowitz (szerk.): Eurasian Studies Library Volume 3, Brill, Leiden-Berlin, 2013, https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=eshhfkTqkXkC&oi=fnd&pg=PR13&dq=georgia+abkhazia+conflict&ots=iqGMg3AeAA&sig=ZfQEnHTCXWkQILyg2c2hba w9djU&redir_esc=y#v=onepage&q=georgia%20abkhazia%20conflict&f=false,

Letöltés ideje: 2020.03.23

Hewitt, George (szerk.): The Abkhazians: A Handbook, Routledge, New York, 2013, <https://books.google.hu/books?id=->

[YUfAgAAQBAJ&pg=PA132&lpg=PA132&dq=georgia+abkhazia+lykhny+appeal+1989&source=bl&ots=tfSE_PwC2L&sig=ACfU3U26_5a1yeE2TviMeYnHRdApvE9YLG&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwj89ZqHxbDoAhVCw4sKHaE5Bo8Q6AEwEXoECAoQAQ#v=onepage&q=georgia%20abkhazia%20lykhny%20appeal%201989&f=false](https://www.google.hu/search?q=georgia+abkhazia+lykhny+appeal+1989&source=bl&ots=tfSE_PwC2L&sig=ACfU3U26_5a1yeE2TviMeYnHRdApvE9YLG&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwj89ZqHxbDoAhVCw4sKHaE5Bo8Q6AEwEXoECAoQAQ#v=onepage&q=georgia%20abkhazia%20lykhny%20appeal%201989&f=false),
Letöltés ideje: 2020.03.23

Letöltés ideje: 2020.03.23

Hildebrandt, Reinhard: Die Ukraine – Grenzland oder Brücke? Reflexionen zum aktuellen Konflikt, Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 2015.

Hoffmann Tamás – Kajtár Gábor – Kondor Gábor – Kende Tamás – Lattmann Tamás – Mink Júlia – Molnár Tamás – Nagy Boldizsár – Schenk Borbála: Nemzetközi jog, ELTE Eötvös Lóránd Kiadó, Budapest, 2010.

Jekelcsik, Szerhij: Ukrajna története – Egy modern nemzet születése, Kairosz Kiadó, Budapest, 2014.

Jellinek, Georg: Általános Államtan (Ford.: Szilágyi Péter), Osiris-Századvég Kiadó, Budapest, 1994.

Karns, Margaret P. – Mingst, Karen A. – Stile, Kendall W.: International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance, Linne Rienne Publishers, Boulder, 2015.

Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László: Nemzetközi jog, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014.

Kenéz Péter: A Szovjetunió története a kezdetektől az összeomlásig, Akkord Kiadó, Budapest, 2008.

Klever, Emma: European Movement International - The Nagorno-Karabakh conflict between Armenia and Azerbaijan: An overview of the current situation, <https://europeanmovement.eu/wp-content/uploads/2015/05/2013.09-Current-situation-Nagorno-Karabakh.pdf?fbclid=IwAR1j8a0cY5AmHVVYefQWkLwl20odHZiyzNGl2Krbn5b-ygXTlZrfyaQ8XZ08>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

Kocharyan, Shavarsh: Why is the Nagorno-Karabakh Conflict Still Unresolved?, MIA, Yerevan, 2016,

https://www.mfa.am/filemanager/Statics/A_nkr_en.pdf?fbclid=IwAR0RLfI5QAzcFtvv9r4KrKfG6JbFvtg6uyEmC01b-Or9T8LW5Pty_BRggug, Letöltés ideje: 1019.05.10.

Kochieva, Inga – Margiev, Alexi: Georgia: Ethnic Cleansing of Ossetians 1989-1992, Europe Publishing House, Moscow, 2005, pp. 1-2., <https://www.osce.org/odihr/83387?download=true>, Letöltés ideje: 2020.02.23.

Kovács Péter: Nemzetközi közjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2011.

Krajko Gyula – Rudl József – Szónokyné Ancsin Gabriella: A Szovjetunió utódállamai, JATE Press, Szeged, 2001.

Kuzio, Taras (szerk): Contemporary Ukraine – Dynamics of Post-Soviet Transformation, M.E. Sharpe, Michigan, 1998.

Kühnhardt, Ludger: The Global Society and Its Enemies: Liberal Order Beyond the Third World War, Springer, Cham, 2017, https://books.google.hu/books?id=mf3MDgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, Letöltés ideje: 2018.11.28.

Lynch, Allen C. – Thompson, Kenneth W.: Soviet and Post-Soviet Russia in a World of Change, Volume V, Univesity Press of America, Lanham – London – New York, 1994,

Lynch, Dov: Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and de Facto States, United States Institute of Peace, Washington, 2004,

Mammadov, Eyruz – Mammadov, Ramazan: Sumqayit, 1988: Crime and Punishment, "NURLAR" Publishing-Printing Center, Baku, 2014, http://www.mfa.gov.az/files/file/Sumqayit_1988._Crime_and_Punishment.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Martonyi János (szerk.): Diplomáciai lexikon – A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve, Éghajlat Könyvkiadó, Budapest, 2018.

Mikaberidze, Alexander: Historical Dictionary of Georgia, Rowman & Littlefield, Lanham, 2015, https://books.google.hu/books?id=JNNQCgAAQBAJ&pg=PA72&lpg=PA72&dq=georgia+abkhazia+lykhny+appeal+1989&source=bl&ots=y9KFIT37RG&sig=ACfU3U1naG_FgJI4y_B-Hcv1ezwDys3Wbw&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwj89ZqHxbDoAhVCw4sKHAE5Bo8

[Q6AEwDnoECAkQAQ#v=onepage&q=georgia%20abkhazia%20lykhny%20appeal%201989&f=false](https://www.researchgate.net/publication/334680589_Conflict_in_Abkhazia_Reasons_and_Solutions), Letöltés ideje: 2020.03.23.

Mingst, Karen A.: Essentials of International Relations, W. W. Norton & Company, New York, 2003.

Monzer, Frieder – Ulrichs, Timo: Moldova – Mit Chisinau, ganz Bessarabien und Transdnestrien, Trescher Verlag, Berlin, 2016.

Mosashvili, Gia: Conflict in Abkhazia: Reasons and Solutions, in: Conflict in Abkhazia: Reasons and Solutions - A scientific research in International Relations, Tbilisi State University, Tbilisi, 2019, https://www.researchgate.net/publication/334680589_Conflict_in_Abkhazia_Reasons_and_Solutions, Letöltés ideje: 2020.03.23.

Nagy Károly: Nemzetközi jog, Püski Kiadó, Budapest, 1999.

Pelczyńska-Nałęć, Katarzyna – Buras, Piotr: The Minsk (dis)agreement and Europe's security order, Stefan Bathory Foundation, Varsó, 2017, [http://www.batory.org.pl/upload/files/pdf/rap_otw_eu/The%20Minsk%20\(dis\)agreement%20and%20Europe%E2%80%99s%20security%20order.pdf](http://www.batory.org.pl/upload/files/pdf/rap_otw_eu/The%20Minsk%20(dis)agreement%20and%20Europe%E2%80%99s%20security%20order.pdf), Letöltés ideje: 2019.09.26.

Peters, Tim B. – Shapkina, Anastasiia: The Grand Stalemate of the Minsk Agreements, Konrad-Adenauer-Stiftung e. V. 2019 Country Report, <https://www.kas.de/documents/252038/4520172/The+Grand+Stalemate+of+the+Minsk+Agreements.pdf/fc13c8d8-d7e3-7041-b959-a94282b3f8af?version=1.0&t=1549899307207>, Letöltés ideje: 2019.09.26.

Prandler Árpád: Nemzetközi szervezetek és intézmények. Aula Kiadó, Budapest, 2005.

Ramezanzadeh, Abdollah: Iran's Role as Mediator in the Nagorno-Karabakh Crisis, in: Bruno Coppieters (szerk.): Contested Borders in the Caucasus, Gazelle Book Services Ltd, Lancaster, 1996, <http://poli.vub.ac.be/publi/ContBorders/eng/ch0701.htm>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

Sakwa, Richard: Háború a határon, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2016.

Smuk Péter (szerk.): Alkotmányjog I., Alkotmányos fogalmak és eljárások, Universitas Győr, Győr, 2014.

- Subtelny, Orest: Ukraine – A History, University of Toronto Press, Toronto, 2000.
- Suny, Ronald Grigor: The Cambridge History of Russia Vol III The Twentieth Century, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
- Szalayné Sándor Erzsébet: A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században, Gondolat Kiadó, Budapest, 2003.
- Takács Péter: Államtan – Az állam általános sajátosságai, Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatástudományi Kar, Budapest, 2011.
- Tóth J. Zoltán: Szuverenitáselméletek a szuverenitás alanyáról, in: Karácsony András (szerk.): Szuverenitáskérdések – Elméletek, történetek, Gondolat Kiadó, Budapest, 2020.
- Visegrády Antal: Államtan, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004.
- Wilson, Andrew: Ukraine Crisis – What it means for the West, Yale University Press, New Haven and London, 2014.
- Wood, Elisabeth A. –Pomeranz, William E. – Merry, Wayne E. – Trudlyubov, Maxim: Roots of Russia's War in Ukraine, Columbia University Press, New York, 2016.
- Zverev, Alexei: Ethnic Conflicts in the Caucasus 1988-1994, in: Bruno Coppieters (szerk.): Contested Borders in the Caucasus, VUB University Press, Brüsszel, 1996, <http://poli.vub.ac.be/publi/ContBorders/eng/ch0103.htm>, Letöltés ideje: 2020.03.23.

Folyóiratok

- Arday Lajos: Ukrajna – történelem, etnikum, identitás, International Relations Quarterly, 2014, Vol.5 No.1.
- Benes Károly: Előjáték egy háborúhoz – Grúzia, Dél-Oszétia és Abházia az 1990-es években, Hadtudományi Szemle, 2014. VII. évfolyam 4. szám, http://epa.oszk.hu/02400/02463/00025/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_04_069-082.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.31.
- Blakkisrud, Helge – Kolstø, Pål: From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria, Post-Soviet Affairs 27/2, 2013.
- Burke, Justin: Post-Soviet world: what you need to know about the 15 states, The Guardian 2017. június 9.

Buttin, Félix: A HUMAN SECURITY PERSPECTIVE ON TRANSNISTRIA REASSESSING THE SITUATION WITHIN THE “BLACK HOLE OF EUROPE”, Human Security Journal, 2007/3, http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/5385~v~A_Human_Security_Perspective_on_Tnsnistria_Reassessing_the_Situation_Within_the_Black_Hole_of_Europe.pdf, Letöltés ideje: 2018.11.22.

Casselmann, Bill: The Legend of Abraham Wald, American Mathematical Society, 2016/06, <http://www.ams.org/publicoutreach/feature-column/fc-2016-06>, Letöltés ideje: 2020.10.05.

Chen, Joyce – Harries, Lucy: The Republic of Artsakh’s pursuit for international recognition, in: Le Journal International, 2018. február 20, <http://www.lejournalinternational.info/en/la-republique-de-lartsakh-en-quete-de-reconnaissance-internationale/>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

Cheterian, Vicken: The August 2008 war in Georgia: from ethnic conflict to border wars, Central Asian Survey, Vol. 28, No. 2, June 2009, <https://is.muni.cz/el/1423/podzim2013/MVZ208/um/43679459/43050990.pdf>, Letöltés ideje: 2020.03.30.

Coppieters, Bruno – Emerson, Michael: Conflict Resolution for Moldova and Transdnistria through Federalisation?, CEPS POLICY BRIEF NO. 25 – 2002. augusztus, <https://www.ceps.eu/publications/conflict-resolution-moldova-and-transdnistria-through-federalisation>, Letöltés ideje: 2018.11.19.

Czégel Dániel: Az univerzális világnyelv, IPM, Vol. 2011/06, <https://dczegel.files.wordpress.com/2017/11/vilagnyelv-ipm.pdf>, Letöltés ideje: 2020.10.14.

CSINTALAN LILIAN – ERŐSS ÁGNES: A NEMLÉT HÁROM ÁRNYALATA: A KAUKÁZUS EL NEM ISMERT ÁLLAMAINAK KIALAKULÁSA ÉS KILÁTÁSAI, Földrajzi Közlemények 2016, https://www.foldrajzitasasag.hu/downloads/foldrajzi_kozlemenyek_2016_140_evf_4_pp_328.pdf?fbclid=IwAR0Xc6Pigt9W3l37jidTNOjpsGkjwu5aV-y00An50OoOeKW_YONIGN8CTk, Letöltés ideje: 2019.05.10.

Dagi, Dogachan: Conflict and negotiation between Georgia and Abkhazia: What went wrong?, in: New Eastern Politics, August 2018, https://www.researchgate.net/publication/327679612_Conflict_and_negotiation_between_Georgia_and_Abkhazia_What_went_wrong, Letöltés ideje: 2020.03.23.

Fischer, Sabine: Abkhazia and the Georgian-Abkhaz Conflict – Autumn 2009, ISS Analysis, 2009 December, <https://en.calameo.com/read/00095361230634795deee>, Letöltés ideje: 2020.03.30.

Fischer, Sabine: The Conflicts over Abkhazia and South Ossetia in Light of the Crisis over Ukraine, in: Sabine Fischer (szerk.): Not Frozen! The Unresolved Conflicts over Transnistria, Abkhazia, South Ossetia and Nagorno-Karabakh in Light of the Crisis over Ukraine, Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs, Berlin, 2016, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2016RP09_fhs.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.23.

Fisher, Sabine: The EU's non-recognition and engagement policy towards Abkhazia and South Ossetia, in: European Union Institute for Security Studies, 2010 December Slovenian Presidency of the Council of the European Union - Joint FSC/PC Meeting No. 33 11 June 2008 EU - Statement on Abkhazia, Georgia, <https://www.osce.org/files/f/documents/d/8/32347.pdf>, Letöltés ideje: 2020.07.09.

German, Tracey C.: The South Ossetia Conflict: Collision of Georgian and Russian Interests, *Politique Étrangère*, Vol. 2006. Nr. 1., 2006, https://www.cairn-int.info/article-E_PE_061_0051--the-south-ossetia-conflict-russia.htm, Letöltés ideje: 2020.03.24.

Hanne, Gottfried: Der Transnistrien-Konflikt: Ursachen, Entwicklungsbedingungen und Perspektiven einer Regulierung, *Berichte des Bundesinstituts für ostwissenschaftliche und internationale Studien* No. 42/1998, https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/4372/ssoar-1998-hanne-der_transnistrien-konflikt.pdf?sequence=1 Letöltés ideje: 2018.11.10.

Hess Sargsyan, Anna: Unpacking Complexity in the Ukraine Peace Process, in: Benno Zogg (szerk.): *CSS Analyses in Security Policy* CSS No. 243, 2019, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse243-EN.pdf>, Letöltés ideje: 2019.09.26.

Hill, William H.: The OSCE and the Moldova-Transnistria Conflict: Lessons in Mediation and Conflict Management, Security and Human Rights 2013/24, <https://www.shrmonitor.org/assets/uploads/2017/09/Hill.pdf>, Letöltés ideje: 2018.11.20.

Jones, Stephen: Clash in the Caucasus: Georgia, Russia, and the Fate of South Ossetia, Origins, vol. 2, issue 2 - november 2008, <https://origins.osu.edu/article/clash-caucasus-georgia-russia-and-fate-south-ossetia>, Letöltés ideje: 2020.03.30.

Karácsony Dávid – Kocsis Károly – Kovály Katalin – Molnár József – Póti László: East–West dichotomy and political conflict in Ukraine – Was Huntington right?, in: Hungarian Geographical Bulletin 2014/63 (2), http://www.mtafk.hu/konyvtar/kiadv/HunGeoBull2014/HunGeoBull_63_2_1.pdf, Letöltés ideje: 2020.04.21.

Katchanovski, Ivan: The Orange Evolution? The "Orange Revolution" and Political Changes In Ukraine, Post-Soviet Affairs, Vol. 24/4, 2008.

King, Charles: The Five-Day War - Managing Moscow After the Georgia Crisis, Foreign Affairs, November/December 2008, http://homes.ieu.edu.tr/~ibagdadi/INT435/Readings/The%20Caucasus/King_Five_Day_War.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.30.

Kenéz Péter: A Szovjetunió története a kezdetektől az összeomlásig, Akkord Kiadó, Budapest, 2008.

Kiss Adrienn: Konfliktusok és önrendelkezés a Kaukázusban in: Hadtudomány, 2016/1, 2016, http://real.mtak.hu/37522/1/11_Kiss20Adrienn_u.pdf?fbclid=IwAR04q_XAyX91-PLmkm1bud_cI5LviLpX62E7NwDYqTocuzv_IC1vPGKINDQ, Letöltés ideje: 2019.05.10.

Kolstø, Pål – Blakkisrud, Helge: Living with Non-recognition: State- and Nation-building in South Caucasian Quasi-states, Europe–Asia Studies, 60/3, 2008, https://www.researchgate.net/publication/248965338_Living_with_Non-Recognition_State-_and_Nation-building_in_South_Caucasian_Quasi-States, Letöltés ideje: 2020.03.26.

Markedonov, Sergey: Caucasus Conflict Breaks Old Rules of the Game, Russian Analytical Digest 45/08, 2008, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special->

interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-45-2-5.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

Marosvári Csaba: A hegyi-karabahi konfliktus (1988–1994), Grotius Közlemények, 2013.10.16, http://www.grotius.hu/doc/pub/FXXWTT/2013-10-16_marosvari_csaba_a-hegyi-karabahi-konfliktus.pdf?fbclid=IwAR0xXsFrqs0YNdcxHJJJaLUUsjij4q7QE8JKLUv-AHdEjkN-KITjtQYPacg, Letöltés ideje: 2019.05.10.

Matviyishyn, Yevhen – Michalski, Tomasz: Language Differentiation of Ukraine's Population, in: Journal of Nationalism, Memory & Language Politics, Volume 11 Issue 2, 2018, https://www.researchgate.net/publication/322239616_Language_Differentiation_of_Ukraine's_Population, Letöltés ideje: 2020.04.21.

Merenics Éva: Az autonómiából szakadár állammá válás okai Hegyi Karabah esetében in: Kisebbségkutatás 23. évfolyam, 2014. évi 1. szám, http://epa.oszk.hu/00400/00462/00070/pdf/EPA00462_kisebbssegkutatás_2014_1_073-090.pdf?fbclid=IwAR18MtQ9kKVIn0os6zVmfvZsPD1J_EwYdpyKdK3bmfkOV_3wWRRAEoekOs, Letöltés ideje: 2019.05.27.

O'Loughlin, John – Kolosov, Vladimir – Tchepalyga, Andrei: National Construction, Territorial Separatism, and Post-Soviet Geopolitics in the Transdnier Moldovan Republic, in: Post-Soviet Geography and Economics, 6/1998.

O'Loughlin John – Kolosov, Vladimir – Toal, Gerard: Inside the post-Soviet de facto states: A comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria, Eurasian Geography and Economics, Vol. 55. Nr. 5, 2014, https://www.researchgate.net/publication/273517106_Inside_the_post-Soviet_de_facto_states_A_comparison_of_attitudes_in_Abkhazia_Nagorny_Karabakh_South_Ossetia_and_Transnistria, Letöltés ideje: 2020.03.23.

Osakwe, Christofer: Recent Soviet Citizenship Legislation, American Journal of Comparative Law, 1991, Vol 39. Issue 1.

Petersen, Alexandros: The 1992-1993 Georgia-Abkhazia War: A Forgotten Conflict, Caucasian Review of International Affairs, Vol. 2. Nr. 4., 2008,

<http://georgica.tsu.edu.ge/files/05-Security/Petersen-2008.pdf>, Letöltés ideje: 2020.03.26.

Rácz András: War in Nagorno Karabakh - A Two-Track Strategy for the EU, German Council on Foreign Relations, No. 30/October 2020, p. 1., https://dgap.org/sites/default/files/article_pdfs/dgap-commentary-2020-30-en.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.24.

Rukhadze, Vasili - Glen Duer: Sovereignty Issues in the Caucasus: Contested Ethnic and National Identities in Chechnya, Abkhazia, and South Ossetia, Nationalities Affairs, 48/2016, 2016, p.35., https://pdfs.semanticscholar.org/26c3/56846a4a4ba1f109e941aec42ad19ab3f4ea.pdf?_ga=2.22834681.398792879.1585044514-1219898826.1585044514, Letöltés ideje: 2020.02.23.

Sammut, Dennis - Nikola Cvetkovski: The Georgia—South Ossetia Conflict, Confidence Building Matters No 6, VERTIC, London, 1996, http://www.vertic.org/media/Archived_Publications/Matters/Confidence_Building_Matters_No6.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.23.

Sandifer, Durward V.: Soviet Citizenship, American Journal of International Law, 1936, Vol. 30, Issue 4.

Siegert, Philipp: Van-e potenciál a német–orosz együttműködésben Hegyi-Karabah kapcsán?, in: Külügyi Szemle, 2013, https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2013_03_Van-e_potencial_a_neemet-o_.pdf?fbclid=IwAR2u7bNog-seqoJHKB5Jcvptx70cK8F-hmo_Di8IZ8LpIYn2fCvefHWqoSI, Letöltés ideje: 2019.05.27.

Slomanson, William R.: Nagorno Karabakh: An Alternative Legal Approach to its Quest for Legitimacy in: Miskolc Journal of International Law, VOLUME 9. NO. 1 2012, https://epa.oszk.hu/00200/00294/00018/pdf/EPA00294_miskolc_journal_2012_01_05_slomanson1.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Szmodis Jenő: Közhatalom és magánhatalom globális kontextusban, Miskolci Jogi Szemle, 12. évfolyam 2017/2.

Szmodis Jenő: On Law, History and Philosophy, Sectio Juridica et Politica Miskolc, Tomus XXIX/1, 2011.

Socor, Vladimir: POROSHENKO DRAFTS, YUSHCHENKO LAUNCHES A PLAN FOR TRANSNISTRIA, Eurasia Daily Monitor Volume: 2 Issue: 82, 2005, <https://jamestown.org/program/poroshenko-drafts-yushchenko-launches-a-plan-for-transnistria/>, Letöltés ideje: 2018.11.20.

Sz. Bíró Zoltán: Oroszország és a posztszovjet térség biztonságpolitikája, 1991–2014 (I.), Nemzet és Biztonság 2014/3.

Szabó Mihály: Befagyott konfliktusok: Esettanulmány Hegyi-Karabah példáján keresztül in: Tér-Gazdaság-Ember, 2016. június; IV. évfolyam 2. Szám, 2016, https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/folyoirat/TGE_IV_evf02.pdf?fbclid=IwAR3mzfahSBkOLlWK-wHGelse7wItjqktljViJ96ThObFPT7ZF6nK_dau1Pc, Letöltés ideje: 2019.05.10.

Tálas Péter – Csiki Tamás – Gazdik Gyula – Varga Gergely: Az örmény–azeri konfliktus geopolitikai háttere és Ramil Szafarov átadatásának külpolitikai jelentősége in: NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT NÉZŐPONTOK – 2012/2, 2012, https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/2012_2.original.pdf?fbclid=IwAR3QzfzKOln23WGJE8PLdO3ExcUWgXydpJRb0urHJHKZKfAdSg0tnseq1Eg, Letöltés ideje: 2019.05.10.

Vaezi, Mahmoud: Karabakh's Crisis: Iran's Mediation and the Aftermath, Irans Foreign Policy Research Journals 2008. december 14, <http://www.isrjournals.com/en/iran-foreign-policy/811-karabakhs-crisis-irans-mediation-and-the-aftermath.html>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

Wagner Péter: A „négynapos háború” Hegyi-Karabahban, Külügyi Gazdasági Intézet, KKI tanulmányok, 2016, https://kki.hu/assets/upload/5_KKI-tanulmany_AZE-ARM_Wagner_20160713.pdf?fbclid=IwAR2ttNca8beC-RyBebtod5XIM4G6177TaiZyup80Xz7hS1v388nrqKq7osA, Letöltés ideje: 2019.05.22.

Waters, Trevor: Problems, Progress and Prospects in a Post-Soviet Borderland, in: The Republic of Moldova, IBRU Boundary and Security Bulletin, Spring 1997.

Zimmermann, Susan: A társadalmi nemek tudománya Kelet-Közép Európa és a posztszovjet térség felsőoktatásában - Aszimmetrikus politikák és helyi-nemzetközi konstelláció, Eszmélet folyóirat, 2017/113.

Nemzetközi dokumentumok

EU

ASSOCIATION AGREEMENT between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova of the other part, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:22014A0830\(01\)&from=ro](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:22014A0830(01)&from=ro), Letöltés ideje: 2020.03.13.

Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, a szerződés szövege letölthető az Európai Unió hivatalos lapjának oldaláról. https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf, Letöltés ideje: 2019.09.15.

Council Common Position 2003/139/CFSP of 27 February 2003 concerning restrictive measures against the leadership of the Transnistrian region of the Moldovan Republic, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8ec5fbae-7872-4ae6-ab34-d4c654f3d408/language-en/format-PDF/source-121133897>, Letöltés ideje: 2020.03.13.

Council Decision 2014/145/CFSP of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, letölthető az Európai Unió hivatalos lapjának dokumentumtárából. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2014:078:0016:0021:EN:PDF>, Letöltés ideje: 2019.09.15.

COUNCIL DECISION (CFSP) 2019/1789 of 24 October 2019 amending Decision 2010/573/CFSP concerning restrictive measures against the leadership of the Transnistrian region of the Republic of Moldova, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/50ab5f62-f730-11e9-8c1f-01aa75ed71a1/language-en/format-HTML/source-121134630>, Letöltés ideje: 2020.03.13.

COUNCIL JOINT ACTION 2008/736/CFSP of 15 September 2008 on the European Union Monitoring Mission in Georgia, EUMM Georgia, <https://eur->

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:248:0026:0031:EN:PDF,

Letöltés ideje: 2020.07.08.

Eastern Partnership Civil Society Facility – Moldova, <https://eapcivilsociety.eu/moldova>,

Letöltés ideje: 2020.03.13.

EU Missions and Operations - As part of the EU's Common Security and Defence Policy (CSDP,

https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/csdp_missions_and_operations_factsheet.pdf,

Letöltés ideje: 2020.10.28.

EU policy towards the South Caucasus – European Parliament resolution with a European Parliament recommendation to the Council on EU policy towards the South Caucasus 2003/2225(INI)), <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P5-TA-2004-0122&type=TA&language=EN&redirect>, Letöltés ideje: 2020.07.08.

EUR-Lex - Az EU jogszabályainak összefoglalása - Humanitárius segítségnyújtás és polgári védelem, [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/humanitarian_aid.html?locale=hu&root_default=SUM)

[lex.europa.eu/summary/chapter/humanitarian_aid.html?locale=hu&root_default=SUM_1_CODED%3D04](https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/humanitarian_aid.html?locale=hu&root_default=SUM_1_CODED%3D04), Letöltés ideje: 2020.10.28.

EUBAM – EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine – What we do, <http://eubam.org/>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

EUBAM – Where we work, <http://eubam.org/where-we-work/>, Letöltés ideje: 2020.03.13.

EUBAM – Who we are, <http://eubam.org/who-we-are/>, Letöltés ideje: 2020.02.13.

EUBAM – What we do, <http://eubam.org/what-we-do/>, Letöltés ideje: 2020.03.12

Európai Bizottság – Európai -Szomszédságpolitika, https://ec.europa.eu/info/policies/european-neighbourhood-policy_hu, Letöltés ideje: 2020.07.08.

Európai Unió - Európai Bizottság – Az uniós jogi aktusok fajtái, https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/types-eu-law_hu, Letöltés ideje: 2020.10.28.

Európai Unió Bizottsága – Fogalomtár - Európai szomszédsági támogatási eszköz (ENI), https://ec.europa.eu/regional_policy/hu/policy/what/glossary/e/european-neighbourhood-investment, Letöltés ideje: 2019.09.20.

Európai Tanács - Az Európai Unió Tanácsa - Uniós együttműködés a biztonság és a védelem területén, <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/defence-security/>, Letöltés ideje: 2020.10.28.

Európai Tanács Az Európai Unió Tanácsa – Keleti Partnerség, <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eastern-partnership/>, Letöltés ideje: 2020.07.08.

Európai Unió Tanácsának 2001. február 21-i 381/2001 számú határozata, http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/11/20100902095052571512Rapid_Reaction_Mechanism_Council_Regulation_381_-260201-EN.pdf, Letöltés ideje: 2019.09.22.

European Commission - European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/european-neighbourhood-policy_en, Letöltés ideje: 2020.03.13.

European Commission - European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/european-neighbourhood-policy_en, Letöltés ideje: 2020.03.13.

European Commission – FAQ – Working languages of the European Union, https://ec.europa.eu/stages/faq/which-are-workingprocedural-languages-european-commission_en, Letöltés ideje: 2020.10.14.

European Commission - European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/european-neighbourhood-policy_en, Letöltés ideje: 2020.03.13.

European Commission - European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations – Moldova, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/moldova_en, Letöltés ideje: 2020.03.13.

European Commission – European Neighbourhood Policy, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/european-neighbourhood-policy_en,

Letöltés ideje: 2020.02.12.

European Commission – European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations – Eastern Partnership, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en, Letöltés ideje: 2020.02.12.

European Commission – European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations – EU-Azerbaijan Relations, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/azerbaijan_en, Letöltés ideje: 2020.02.12.

European Commission – Trade Policy – Azerbaijan, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/azerbaijan/>, Letöltés ideje: 2020.02.12.

European Council Council of the European Union – EU Relations with Georgia, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/georgia/>, Letöltés ideje: 2020.07.08.

European Parliament resolution on the situation in Soviet Armenia, Official Journal of the European Communities No C 235/106, http://www.nkr.am/sites/default/files/1988_07_07_european_parliament_resolution_on_the_situation_in_soviet_armenia.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.24.

European Parliament resolution on the situation in Armenia, Official Journal of the European Communities No C 38/81, http://www.nkr.am/sites/default/files/euoparl_resolution_on_situation_in_armenia_18-01-1990.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.24.

European Parliament resolution on the blockade of Armenia and the human rights situation there, Official Journal of the European Communities No C 106/121, http://www.nkr.am/sites/default/files/1991_03_14_euoparl_resolution_on_blockade_of_armenia.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.24.

European Parliament resolution on the situation in Armenia and Azerbaijan, Official Journal of the European Communities No C 158/243 http://www.nkr.am/sites/default/files/1991_05_16_european_parliament_resolution_on_the_situation_in_armenia_and_azerbaijan.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.24.

European Parliament resolution on aid to Nagorno-Karabakh, Official Journal of the European Communities No C 67/145, http://www.nkr.am/sites/default/files/1992_02_13_european_parliament_resolution_on_aid_to_nagorno_karabakh_b3-0155_92.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.24.

European Parliament resolution on Armenia, Official Journal of the European Communities No C 42/165, http://www.nkr.am/sites/default/files/1993_01_21_european_parliament_resolution_on_armenia.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.24.

European Parliament resolution on Georgia Official Journal 166 E , 07/07/2005 P. 0063 – 0065, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52004IP0023\(01\)&from=LV](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52004IP0023(01)&from=LV), Letöltés ideje: 2020.07.09.

European Union Eastern Partnership – Fact and Figures about EU-Ukraine Relations, letölthető az Európai Unió Bizottságának dokumentumtárából. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_factsheet_ukraine.pdf, Letöltés ideje: 2019.19.20.

European Union External Action – Eastern Partnership, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en, Letöltés ideje: 2020.03.13.

European Union External Action – EUBAM – Where we work? <http://eubam.org/where-we-work/>, Letöltés ideje: 2019.09.22.

European Union External Action – EUBAM – Who we are? <http://eubam.org/who-we-are/>, Letöltés ideje: 2019.09.22. European Union External Action – Eastern Partnership, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en, Letöltés ideje: 2020.03.13.

European Union External Action – European Neighbourhood Policy (ENP), https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en, Letöltés ideje: 2020.02.12.

European Union External Action – European Union – Azerbaijan Action Plan, http://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/action_plans/azerbaijan_enp_ap_final_en.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.12.

European Union External Action – European Union Special Representatives,
https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/3606/eu-special-representatives_en#EUSR+for+the+South+Caucasus+and+the+crisis+in+Georgia,
Letöltés ideje: 2020.02.12.

European Union External Action – EU Special Representatives - EUSR for the South Caucasus and the crisis in Georgia, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/3606/eu-special-representatives_en, Letöltés ideje: 2020.07.08.

European Union Monitoring Mission in Georgia - About us – Head of Mission, https://eumm.eu/en/about_eumm/hom, Letöltés ideje: 2020.07.08.

European Union Monitoring Mission in Georgia - About us - Our Mandate, https://eumm.eu/en/about_eumm/mandate, Letöltés ideje: 2020.07.08.

European Union Monitoring Mission in Georgia - About us – Our Offices, https://eumm.eu/en/about_eumm/field_offices_map, Letöltés ideje: 2020.07.08.

EUROPEAN UNION MONITORING MISSION IN GEORGIA TOWARDS SECURITY. BUILDING CONFIDENCE,
http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/missions-and-operations/eumm-georgia/pdf/facsheet_eumm_georgia_en.pdf, Letöltés ideje: 2020.07.08.

European Union Neighbours – East – Azerbaijan, <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/azerbaijan>, Letöltés ideje: 2020.02.12.

European Union Restrictive Measures in Response to Crisis in Ukraine, az összesítő dokumentum letölthető az Európai Unió dokumentumtárából.
https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_restrictive_measures_in_response_to_crisis_in_ukraine_en_0.pdf, Letöltés ideje: 2019.09.15.

Foreign Affairs Council, 3 March 2014 EU condemns Russia's actions in Ukraine, calls for dialogue and remains ready for further measures,
<https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/03/>, Letöltés ideje: 2019.09.15.

Foreign Affairs Council, 22 July 2014 Council takes action on the downing of flight MH17, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/07/22/>, Letöltés ideje: 2019.09.15.

PARTNERSHIP AND COOPERATION AGREEMENT BETWEEN THE EUROPEAN COMMUNITIES AND THEIR MEMBER STATES, OF THE ONE PART, AND THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu-az_pca_full_text_0.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.12.

TÁRSULÁSI MEGÁLLAPODÁS egyrészről az Európai Unió, az Európai Atomenergia-közösség és tagállamaik, másrészről Grúzia között, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02014A0830\(02\)-20180601&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02014A0830(02)-20180601&from=EN), Letöltés ideje: 2020.07.08.

ENSZ

1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról, VII. fejezet: A béke megszegése és támadó cselekmények esetében, elérhető magyar nyelven: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95600001.tv>, Letöltés ideje: 2020.02.12.

Condemning Rocket Attack on Mariupol, Ukraine, Rebels' Withdrawal from Ceasefire Agreement, Secretary-General Urges All Parties to Revive Minsk Accords 2015. január 24, <https://www.un.org/press/en/2015/sgsm16485.doc.htm>; Letöltés ideje: 2019.11.11.

Disturbed by Escalating Fighting in Ukraine, Secretary-General Urges All Concerned to Restore Peace, Ensure Territorial Integrity 2015. január 14, <https://www.un.org/press/en/2015/sgsm16461.doc.htm>; Letöltés ideje: 2019.11.11.

Egyesült Nemzetek Szervezete tagállamainak hivatalos listája, <http://www.un.org/en/member-states/>, Letöltés ideje: 2017.11.14.

Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya, <http://www.grotius.hu/doc/pub/HBJFWJ/az%20ensz%20alapokm%C3%A1nya.pdf>, Letöltés ideje: 2020.10.28.

ENSZ Biztonsági Tanács 2014. július 21-i 2166. számú határozata, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2166.pdf, Letöltés ideje: 2019.11.11.

ENSZ Biztonsági Tanács 2015. február 17-i 2202. számú határozata, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2202.pdf, Letöltés ideje: 2011.11.11.

ENSZ Biztonsági Tanács 822. rendelet, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/822>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

ENSZ Biztonsági Tanács 853. rendelet, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/853>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

ENSZ Biztonsági Tanács 874. rendelet, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/874>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

ENSZ Biztonsági Tanács 884. rendelet, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/884>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. június 9-i 849. számú határozata, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/849>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. augusztus 6-i 854. számú határozata, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/854>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. augusztus 24-i 858. számú határozata, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/466/03/IMG/N9346603.pdf?OpenElement>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. október 19-i 876. számú határozata, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/876>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. november 4-i 881. számú határozata, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/609/28/PDF/N9360928.pdf?OpenElement>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1993. december 22-i 892. számú határozata, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/892>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1994. január 31-i 896. számú határozata, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/896>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1994. március 4-i 901. számú határozata, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/901>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1994. március 25-i 906. számú határozata, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/906>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1994. június 30-i 934. számú határozata, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/934>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1994. július 27-i 937. számú határozata, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/298/25/PDF/N9429825.pdf?OpenElement>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1995. január 12-i 971. számú határozata, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/971>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 1996. október 22-i 1077. számú határozata, <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Georgia%20SRES1077.pdf>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanács 2008. április 15-i 1808. számú határozata, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1808>, Letöltés ideje: 2020.06.25.

ENSZ Biztonsági Tanács 2009. évi S/2009/310 határozat-tervezete, <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Georgia%20S%202009%20310.pdf>, Letöltés ideje: 2020.06.24.

ENSZ Biztonsági Tanácsának 739. számú rendelete, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/739>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

ENSZ Biztonsági Tanácsának A/72/L.58 jelzésű dokumentuma, letölthető több nyelven: <https://digitallibrary.un.org/record/1631597>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

ENSZ Emberi jogi Főbiztos 2014. április 15-i jelentése, https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine_Report_15April2014.doc, Letöltés ideje: 2019.11.11.

ENSZ Emberi jogi Főbiztos 2014. május 15-i jelentése, <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMUReport15May2014.pdf>, Letöltés ideje: 2019.11.11

ENSZ Emberi jogi Főbiztos 2014. évi június, július és augusztusi jelentések, <https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

ENSZ Emberi jogi Főbiztos 2015. évi február, május, augusztusi jelentések, <https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

ENSZ Emberi jogi Főbiztos 2017. februári jelentés az egyre gyakrabban előforduló szexuális erőszak büntetéről, 2018. szeptember 10-i jelentés a humanitárius válságról, 2019 márciusi dokumentum az alapvető szabadságjogok érvényesülésének hiányáról, <https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

ENSZ Közgyűlés 2014. március 27-i 68/262 számú határozata Ukrajna területi integritásáról, <https://undocs.org/en/A/RES/68/262>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

ENSZ Közgyűlés 1970. október 24-i 2625. számú határozata az államok közötti baráti kapcsolatokról, [https://undocs.org/en/A/RES/2625\(XXV\)](https://undocs.org/en/A/RES/2625(XXV)), Letöltés ideje: 2019.11.11.

ENSZ Közgyűlésének A/72/L.61 számú dokumentuma Strengthening regional and international cooperation to ensure peace, stability and sustainable development in the Central Asian Region, <https://digitallibrary.un.org/record/1630305>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

ENSZ Közgyűlés 47/10. számú határozata, <https://undocs.org/en/A/RES/47/10>, Letöltés ideje: 2020.02.10.

ENSZ Közgyűlés 48/5. számú határozata, <https://undocs.org/en/A/RES/48/5>, Letöltés ideje: 2020.02.10.

ENSZ Közgyűlés 48/19. számú határozata, <https://undocs.org/en/A/RES/48/19>, Letöltés ideje: 2020.02.10.

ENSZ Közgyűlés 49/13. számú határozata, <https://undocs.org/en/A/RES/49/13>, Letöltés ideje: 2020.02.10.

ENSZ Közgyűlés 57/298. számú határozata, <https://undocs.org/en/A/RES/57/298>, Letöltés ideje: 2020.02.10.

Eugène-Richard Gasana 2014. július 17-i sajtónyilatkozata a Malaysian Airlines MH17 járatának légitasztrófájáról, <https://www.un.org/press/en/2014/sc11480.doc.htm>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

General Assembly Adopts Texts Urging Troop Withdraw from Republic of Moldova, Strengthening Cooperation in Central Asia, <https://www.un.org/press/en/2018/ga12030.doc.htm>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

Republic of Moldova–United Nations Partnership Framework for Sustainable Development 2018–2022, <https://moldova.un.org/sites/default/files/2019-10/UNDAF%20Moldova%20EN.pdf>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

Secretary-General, Alarmed at Escalation of Violence in Eastern Ukraine, Urges Adherence by Both Sides to Minsk Agreements, Including on Heavy Weapons Use 2015. augusztus 17, <https://www.un.org/press/en/2015/sgsm17012.doc.htm>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

Secretary-General Expresses Concern over Killings of Prominent Persons in Ukraine 2015. április 17, <https://www.un.org/press/en/2015/sgsm16671.doc.htm>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

Security Council Press Statement on Killing of Civilians at Public Transport Stop in City of Donetsk 2015. január 22, <https://www.un.org/press/en/2015/sc11749.doc.htm>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

UN Country Profile – The Republic of Moldova, <http://data.un.org/CountryProfile.aspx/Images/CountryProfile.aspx?crName=Republic%20of%20Moldova>, Letöltés ideje: 2020.03.11.

UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine hivatalos weboldal, <http://www.un.org.ua/en/information-centre/news/1870>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

United Nations – About UN – Official Languages, <https://www.un.org/en/sections/about-un/official-languages/index.html>, Letöltés ideje: 2020.10.14.

United Nations - Deliver Humanitarian Aid, <https://www.un.org/en/sections/what-we-do/deliver-humanitarian-aid/>, Letöltés ideje: 2020.10.28.

United Nations – Humanitarian Assistance, <https://www.un.org/ruleoflaw/thematic-areas/international-law-courts-tribunals/humanitarian-assistance/>, Letöltés ideje: 2020.10.28.

United Nations in Moldova - Contribution to the Confidence Building Measures Programme in Transnistria region - Health Sector, <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/our-work/joint-un-projects/contribution-to-the-confidence-building-measures-program-in-tran.html>, Letöltés ideje: 2018.11.27.

United Nations in Moldova - Empowerment of Victims of Domestic Violence and Human Trafficking in the Transnistrian region of Moldova, <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/our-work/joint-un-projects/closed-projects/empowerment-of-victims-of-domestic-violence-and-human-trafficking.html>, Letöltés ideje: 2018.11.27.

United Nations in Moldova - Joint Action to Strengthen Human Rights in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova, <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/en/home/our-work/joint-un-projects/closed-projects/joint-action-to-strengthen-human-rights-and-hiv-on-the-both-bank.html>, Letöltés ideje: 2018.11.27.

United Nations Meetings Coverage and Press Releases - Press Release SC/6283 – Office for Protection of Human Rights in Abkhazia Georgia Should be a Part of UNOMIG Security Council Decides, <https://www.un.org/press/en/1996/19961022.sc6283.html>, Letöltés ideje: 2020.06.25.

United Nations Member States, <https://www.un.org/en/member-states/>, Letöltés ideje: 2020.07.06.

United Nations Observer Mission in Georgia, - Background, <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unomig/background.html>, Letöltés ideje: 2020.06.23.

United Nations Security Council Report – Georgia Chronology of Events, <https://www.securitycouncilreport.org/chronology/georgia.php>, Letöltés ideje: 2020.

NATO

Észak-Atlanti Szerződés Szervezete – Az Észak-Atlanti Szerződés,
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=hu,

Letöltés ideje: 2020.10.28.

Észak-Atlanti Szerződés Szervezete – Az Észak-Atlanti Tanács,
https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49763.htm, Letöltés ideje: 2020.10.28.

Észak-Atlanti Szerződés Szervezete - The consultation process and Article 4,
https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49187.htm, Letöltés ideje: 2020.10.28.

Final Communiqué Ministerial Meeting of the North Atlantic Council held at NATO Headquarters, Brussels Dec 1995,
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24718.htm?selectedLocale=en,

Letöltés ideje: 2019.05.27.

NATO - Relations with the Republic of Moldova, utoljára frissítve 2018. október 12,
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49727.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2018.11.25.

NATO Relations with Ukraine, (2019),
https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm, Letöltés ideje: 2019.09.27.

NATO - Secretary General: NATO supports a stable, secure and neutral Moldova, utoljára frissítve: 2017. november 23,
https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_149076.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2018.11.25.

NATO Statement, 29 May. 1998,
https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_26126.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2018.11.25.¹

North-Atlantic Treaty Organisation – Building Integrity,
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68368.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2020.07.06.

North-Atlantic Treaty Organisation - Defence Education Enhancement Programme (DEEP), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_139182.htm, Letöltés ideje: 2020.07.06.

North-Atlantic Treaty Organisation Factsheet - DEFENCE INSTITUTION BUILDING SCHOOL An Initiative of the Substantial NATO-Georgia Package, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160628_1607-dib-georgia-en.pdf, Letöltés ideje: 2020.07.06.

North-Atlantic Treaty Organization Fact Sheet 2016. July – Comprehensive Assistance Package for Ukraine, letölthető a NATO dokumentumtárából. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_09/20160920_160920-compreh-ass-package-ukraine-en.pdf, Letöltés ideje: 2019.11.12.

North-Atlantic Treaty Organization Fact Sheet 2018. November – NATO's Support to Ukraine, letölthető a NATO dokumentumtárából. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181106_1811-factsheet-nato-ukraine-support-eng.pdf, Letöltés ideje: 2019.11.12.

North-Atlantic Treaty Organisation Fact Sheet - Substantial NATO-Georgia Package (SNGP), https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170221_1702-georgia-sngp-factsheet-en.pdf, Letöltés ideje: 2020.07.06.

North-Atlantic Treaty Organization - Final Communiqué of the first Session of the North Atlantic Council - (Terms of Reference and Organisation), 17 September 1949, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17117.htm, Letöltés ideje: 2020.10.14.

North-Atlantic Treaty Organisation - NATO-Georgia Commission, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52131.htm, Letöltés ideje: 2020.07.06.

North-Atlantic Treaty Organisation – NATO-Georgia Relations, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_38988.htm, Letöltés ideje: 2020.07.06.

North-Atlantic Treaty Organisation – NATO-Georgia Joint Training and Evaluation Centre 2016-05-10 Final JTEC Pamphlet, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170221_1702-georgia-jtec-pamphlet-en.pdf, Letöltés ideje: 2020.07.06.

North-Atlantic Treaty Organisation News - NATO Deputy Secretary General in Batumi: Georgia has demonstrated that it is an exporter of security,

https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_169431.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2020.07.06.

North-Atlantic Treaty Organisation - Partnership for Peace programme, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm, Letöltés ideje: 2020.07.06.

Statement issued at the Meeting of the North Atlantic Cooperation Council 05 Jun. 1992, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23984.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2019.05.27.

EBESZ

CSCE/19-CSO/Journal No.3 Annex 3, 4 February 1993 - CSCE Mission to the Republic of Moldova, <https://www.osce.org/moldova/41137?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.05.

DECISION No. 1362 EXTENSION OF THE MANDATE OF THE OSCE MISSION TO MOLDOVA, <https://www.osce.org/permanent-council/442849?download=true>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

EBESZ DOC. 525/95 Mandate to Chairmanship, <https://www.osce.org/mg/70125?download=true>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

EBESZ PC.DEL/57/17 Statement On the Armed Provocation by Azerbaijan at the Armenian-Azerbaijani State Border, <https://www.osce.org/pc/295886?download=true>, Letöltés ideje: 2017.05.22.

EBESZ PC.DEL/190/17 Statement On the Escalation of Situation along the Line of Contact between Nagorno Karabakh and Azerbaijan, <https://www.osce.org/pc/299951?download=true>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

EBESZ PC.DEL/296/17 Statement On the Escalation of Situation along the Line of Contact between Nagorno Karabakh and Azerbaijan, <https://www.osce.org/permanent-council/304351?download=true>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

OSCE - 728th Plenary Meeting PC.Journal No. 728, Agenda item 1 DECISION No. 861 INCREASING THE NUMBER OF MILITARY MONITORING OFFICERS IN THE

OSCE MISSION TO GEORGIA, <https://www.osce.org/files/f/documents/6/c/33139.pdf>,
Letöltés ideje: 2020.07.07.

OSCE - 750th Plenary Meeting PC Journal No. 750, Agenda item 1 DECISION No. 883
EXTENSION OF PC DECISION No. 861 OF 19 AUGUST 2008,
<https://www.osce.org/files/f/documents/3/f/36129.pdf>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

OSCE - Closed field operations and related field activities OSCE Mission to Georgia
(closed), <https://www.osce.org/georgia-closed>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

OSCE - Decision No. 1117 Deployment of an OSCE Special Monitoring Mission to
Ukraine, <https://www.osce.org/pc/116747?download=true>, Letöltés ideje: 2018. 03.07.

OSCE - OSCE Chairman condemns Russia's recognition of South Ossetia, Abkhazia
independence, Helsinki 26 August 2008, <https://www.osce.org/cio/50011>, Letöltés ideje:
2020.07.17.

OSCE - OSCE Mission to Georgia (closed) - Conflict resolution,
<https://www.osce.org/georgia-closed/45509>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

OSCE - OSCE Mission to Georgia (closed) - The Georgian-Abkhaz conflict,
<https://www.osce.org/georgia-closed/44629>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

OSCE – OSCE Mission to Georgia (closed) – The Georgian-Ossetian conflict,
<https://www.osce.org/georgia-closed/44630>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

OSCE - OSCE Mission to Georgia (closed) – Mandate, <https://www.osce.org/georgia-closed/43386>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

OSCE - OSCE Mission to Georgia (closed) – Overview, <https://www.osce.org/georgia-closed/43383>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

OSCE - Permanent Council 262nd Plenary Meeting PC Journal No. 262, Agenda item 4
DECISION No. 334, <https://www.osce.org/files/f/documents/f/0/27908.pdf>, Letöltés
ideje: 2020.07.07.

OSCE - Personal Representative of the CSCE Chairman-in-Office for Georgia, 17-
CSO/Journal No. 2 Annex 2, <https://www.osce.org/files/f/documents/8/7/22213.pdf>,
Letöltés ideje: 2020.07.07.

OSCE - Special Monitoring Mission (SMM) to Ukraine: The Facts, <https://www.osce.org/ukraine-smm/116879?download=true>, Letöltés ideje: 2018. 09.26.

OSCE – Trilateral Statement by the Trilateral Contact Group, <https://www.osce.org/home/123124>, Letöltés ideje: 2019.09.26.

OSCE Minsk Group - Conflict prevention and resolution, <https://www.osce.org/mg/108427>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

OSCE Minsk Group – Mandate, <https://www.osce.org/minsk-group/108308>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

OSCE Minsk Group, Madrid Document, <https://www.legal-tools.org/doc/0b80bb/pdf/>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

OSCE Minsk Group – Who we are, <https://www.osce.org/minsk-group/108306>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

OSCE Mission to Moldova - Confidence-building measures, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/391502>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

OSCE Mission to Moldova - Conflict prevention and resolution, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/104529>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

OSCE Mission to Moldova – Human rights, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/104968>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

OSCE Mission to Moldova – Mandate, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/mandate>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

OSCE Mission to Moldova – National minorities issues, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/391457>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

OSCE Mission to Moldova – Rule of Law, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/104969>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

OSCE Mission to Moldova - Tolerance and non-discrimination, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/391454>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

OSCE Mission to Moldova – What we do, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/105897>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

OSCE Mission to Moldova - Who we are, <https://www.osce.org/mission-to-moldova/105893>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

OSCE On Syria's Recognition of the Independence of Abkhazia and South Ossetia, PC.DEL/667/18 31 May 2018, <https://www.osce.org/files/f/documents/b/9/383814.pdf>, Letöltés ideje: 2020.07.07.

OSCE Vienna Roundtable, 12-13 December 2010, <http://www.osce.org/home/76665?download=true>, Letöltés ideje: 2017.11.14.

PROTOCOL OF THE OFFICIAL MEETING OF THE PERMANENT CONFERENCE FOR POLITICAL QUESTIONS IN THE FRAMEWORK OF THE NEGOTIATING PROCESS ON THE TRANSNISTRIAN SETTLEMENT 2-3 June 2016, Berlin, <https://www.osce.org/moldova/244656?download=true>, Letöltés ideje: 2020.03.12.

PROTOCOL on the results of consultations of the Trilateral Contact Group (Minsk, 05/09/2014), <https://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/27596-protocol-on-the-results-of-consultations-of-the-trilateral-contact-group-minsk-05092014>, Letöltés ideje: 2019.09.26.

Report No. 13 by the CSCE Mission to Moldova 13 November 1993, <https://www.osce.org/moldova/42307?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.05.

Organization for Security and Cooperation in Europe – OSCE website now available in six official languages, Press Release of 30. June 2017, <https://www.osce.org/secretariat/327261>, Letöltés ideje: 2020.10.14.

Organization for Security and Cooperation in Europe – Rule of law, <https://www.osce.org/rule-of-law>, Letöltés ideje: 2020.10.28.

Organization for Security and Cooperation in Europe – Where we are, <https://www.osce.org/where-we-are>, Letöltés ideje: 2020.10.28.

Organization for Security and Cooperation in Europe – Who we are – Our history, <https://www.osce.org/whatistheosce>, Letöltés ideje: 2020.10.19.

Internetes források

Hivatalos szervek oldalai

Cabinet of Ministers of the Republic of Abkhazia – Agreements – Republic of South Ossetia, <https://www.km-ra.org/agreement/?SID=174>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Cabinet of Ministers of the Republic of Abkhazia – Agreements – Transnistrian Moldavian Republic, <https://www.km-ra.org/agreement/?SID=181>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Cabinet of Ministers of the Republic of Abkhazia – Agreements – Tuvalu, <https://www.km-ra.org/agreement/?SID=171>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Danish Refugee Council – Georgia, <http://www.drc.ngo/where-we-work/europe/georgia>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Donyecki Népköztársaság Legfelsőbb Tanácsának hivatalos oldala, <https://dnrsovet.su/deputy-ns/>, Letöltés ideje: 2019.11.08.

Embassy of the Republic of Abkhazia in the Russian Federation – Ambassador, <http://www.emb-abkhazia.ru/posolstvo/posol1/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Embassy of the Republic of Abkhazia in the Russian Federation – Consular Issues, http://www.emb-abkhazia.ru/konsulskie_voprosy/, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Embassy of the Republic of Abkhazia in the Russian Federation – Embassy, <http://www.emb-abkhazia.ru/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Embassy of the Republic of Abkhazia in Venezuela – About Embassy, <https://emb-abjasia.com/embajada/acerca/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Embassy of the Republic of Abkhazia in Venezuela – Abkhaz – Nicaraguan Relations, <https://emb-abjasia.com/nicaragua/relaciones/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Embassy of the Republic of Abkhazia in Venezuela – Abkhaz – Venezuela Relations, <https://emb-abjasia.com/venezuela/relaciones/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Embassy of the Republic of Abkhazia in Venezuela – Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador, <https://emb-abjasia.com/embajada/embajador/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Embassy of the Republic of Abkhazia in Venezuela – Recognition, <https://emb-abjasia.com/abjasia/reconocimientos/>, Letöltés ideje: 2020.07.17.

Embassy of the Russian Federation to the Republic in South Ossetia – Ambassador, <https://rfsosetia.mid.ru/posol>, Letöltés ideje: 2020.04.17.

Embassy of the Russian Federation to the Republic in South Ossetia – Bilateral Cooperation, <https://rfsosetia.mid.ru/dvustoronnee-sotrudnicestvo>, Letöltés ideje: 2020.04.17.

Embassy of the Russian Federation to the Republic in South Ossetia – Diplomatic Staff, <https://rfsosetia.mid.ru/diplomaticheskiy-sostav>, Letöltés ideje: 2020.04.17.

Embassy of the Russian Federation to the Republic in South Ossetia – List of Bilateral Agreements, <https://rfsosetia.mid.ru/perecen-dvustoronnih-soglasenij>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

Government of Georgia – Occupied Territories of Georgia – Abkhazia, http://www.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=221, Letöltés ideje: 2020.07.17.

Government of Georgia – Occupied Territories of Georgia - State Strategy on Occupied Territories, [http://www.gov.ge/files/225_31228_851158_15.07.20-StateStrategyonOccupiedTerritories-EngagementThroughCooperation\(Final\).pdf](http://www.gov.ge/files/225_31228_851158_15.07.20-StateStrategyonOccupiedTerritories-EngagementThroughCooperation(Final).pdf), Letöltés ideje: 2020.07.17.

Government of Georgia – Occupied Territories of Georgia – Tskhinkvali Region, http://www.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=222, Letöltés ideje: 2020.07.17.

Government of Nagorno Karabakh Republic – State Minister, <http://gov.nkr.am/en/prime-minister/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

Government of Nagorno Karabakh Republic – State Minister – Staff of the state minister, <http://gov.nkr.am/en/state-minister-staff/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

Government of Nagorno Karabakh Republic – Ministries, <http://gov.nkr.am/en/ministries/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

Government of Nagorno Karabakh Republic – Programs – NKR Government program, <http://gov.nkr.am/en/nkr-government-programs/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

Government of South Ossetia – Prime Minister, <https://rso-government.org/struktura-pravitelstva-respubliki-yuzhnaya-osetiya/predsedatel-pravitelstva/>, Letöltés ideje: 2020.06.23

Hegyi Karabak Elsőfokú Bíróság hivatalos honlapja, <https://courtnkr.am/405#>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

Hegyi Karabak Fellebbviteli Bíróság hivatalos honlapja, <https://courtnkr.am/403>,
Letöltés ideje: 2019.05.24.

Hegyi-Karabah Franciaországi Képviselte – A képviselet, <https://www.haut-karabagh.com/la-representation/>, Letöltés ideje: 2020.02.19.

Hegyi-Karabah Franciaországi Képviselte – A képviselő, <https://www.haut-karabagh.com/le-representant/>, Letöltés ideje: 2020.02.19.

Hegyi-Karabah Franciaországi Képviselte – Francia-Artsakhi kapcsolatok, <https://www.haut-karabagh.com/relations-franco-artsakhiotes/>, Letöltés ideje: 2020.02.19.

HUMAN RIGHTS DEFENDER OF THE REPUBLIC OF NAGORNO KARABAKH – Useful Information, http://www.ombudsnkr.am/en/useful_info.html, Letöltés ideje: 2019.05.24.

Ministry of Foreign Affairs Armenia – Nagorno Karabakh conflict – History, <https://www.mfa.am/en/nagorno-karabakh-issue>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Ministry of Foreign Affairs Armenia – Nagorno-Karabakh Issue, <https://www.mfa.am/en/nagorno-karabakh-issue>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

Ministry of Foreign Affairs Azerbaijan - General overview, <http://mfa.gov.az/content/835>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

Ministry of Foreign Affairs Azerbaijan - Negotiations chronology between Azerbaijan and Armenia, <http://www.mfa.gov.az/en/content/856>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

Ministry of Foreign Affairs Azerbaijan - Grave consequences of the provocations of the Armenian army against Azerbaijani civilians (April 2-5 and 27-28, 2016), http://mfa.gov.az/files/file/T_qdimat_Garaba_.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.19.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan - Khojaly Genocide, <http://mfa.gov.az/en/content/850>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan Department for Analysis and Strategic Studies - KHOJALY GENOCIDE,
<http://mfa.gov.az/folder/media/Khojaly%20Genocide%2028.02.2018.pdf>, Letöltés ideje: 2019.05.10.

Ministry of Foreign Affairs Artsakh - The “Koltso” operation of deportation of Armenian villages of Artsakh, <http://www.nkr.am/en/operation-ring>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - The Four-day War of 2-5 April 2016, <http://www.nkr.am/en/four-day-war>, Letöltés ideje: 2019.05.19.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - The Four-day War of 2-5 April 2016, <http://www.nkr.am/en/four-day-war>, Letöltés ideje: 2019.05.19.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - Armenian pogroms in Azerbaijan, <http://www.nkr.am/en/armenian-pogroms>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – Bilateral negotiations between the NKR and Azerbaijan, <http://www.nkr.am/en/karabakh-azerbaijan-negotiations>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – Constitution, <http://www.nkr.am/en/constitution-of-Artsakh>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – General information, <http://www.nkr.am/en/general-information>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – History of Karabakh 1918-1921, <http://www.nkr.am/en/azerbaijan-karabakh-conflict-history>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - Karabakh in 1988: The beginning of the modern stage of national-liberation struggle, <http://www.nkr.am/en/karabakh-national-liberation-movement>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - Massacre of Armenian civilian population by the Azerbaijani army in the village of Maragha, <http://www.nkr.am/en/maragha-massacre>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – Mediating efforts of Iran, <http://www.nkr.am/en/iran-mediation>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - Nagorno Karabakh: 1921-1988, <http://www.nkr.am/en/karabakh-in-soviet-period>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – Russian Peace Initiatives, <http://www.nkr.am/en/russian-mediation>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – State Symbols

<http://www.nkr.am/en/karabakh-state-symbols>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - The Four-day War of 2-5 April 2016, <http://www.nkr.am/en/four-day-war>, Letöltés ideje: 2019.05.19.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - The Referendum on Independence of the Nagorno Karabakh Republic, <http://www.nkr.am/en/independence-referendum-in-karabakh>, Letöltés ideje: 2019.05.21

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - Use of mercenaries by Azerbaijan in the war against Artsakh, <http://www.nkr.am/en/mercenaries-in-azerbaijani-army>, Letöltés ideje: 2019.05.21.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh – Zheleznovodsk Process, <http://www.nkr.am/en/zheleznovodsk-process>, Letöltés ideje: 2019.05.20.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - The UN Security Council and the Conflict between Azerbaijan and Karabakh, <http://www.nkr.am/en/un-and-karabakh-conflict>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

Ministry of Foreign Affairs – The Republic of Artsakh - The OSCE Minsk Process, <http://www.nkr.am/en/osce-minsk-process>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

Ministry of Foreign Affairs Pridnestrovian Moldavian Republic – State bodies – Legislative power, <http://mid.gospmr.org/en/znb>, Letöltés ideje: 2018.11.21.

Ministry of Foreign Affairs Pridnestrovian Moldavian Republic – State bodies – Executive power, <http://mid.gospmr.org/node/851>, Letöltés ideje: 2018.11.21.

Ministry of Foreign Affairs Pridnestrovian Moldavian Republic – State bodies – Judiciary power, <http://mid.gospmr.org/en/NRq>, Letöltés ideje: 2018.11.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry, <https://mid-dnr.su/en/contacts/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – DPR Representative Center in Greece, <https://mid-dnr.su/en/pages/greece/predstavitel'skij-centr-dnr-v-grecii-01226/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Ministry Structures, <https://mid-dnr.su/en/pages/ministry-structure/io-ministra-inostrannyh-del-doneckoj-narodnoj-respubliki-nikonorova-natalya-yurevna-0258/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - DPR Representative Center in Italy, <https://mid-dnr.su/en/pages/Italy/predstavitskij-centr-dnr-v-italii-01177/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - DPR Representative Center in Italy - Chairman of the DPR Representative Center in Italy called on Italian government to cut off the contact with Kiev regime, <https://mid-dnr.su/en/pages/Italy/mauricio-marrone-prizval-italyanskoe-pravitelstvo-razorvat-otnosheniya-s-kievskim-rezhimom-01438/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - DPR Representative Centre was opened in Marseille, <https://mid-dnr.su/en/pages/france/v-marsele-otkrylsya-predstavitskij-centr-dnr-01311/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - DPR Representative Center was opened in Belgium, <https://mid-dnr.su/en/pages/belgium/v-belgii-otkrylsya-predstavitskij-centr-dnr-1725/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - Grand opening of the sixth DPR Representative center was held in the city of Verona (Italy), <https://mid-dnr.su/en/pages/italy-verona/v-gorode-verona-sostoyalos-torzhestvennoe-otkrytie-1553/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - On March 21, the solemn opening of the DPR Representative Center took place in Athens (Greece), <https://mid-dnr.su/en/pages/greece/v-grecii-otkrylsya-predstavitskij-centr-dnr-01225/#>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - On September 25, the DPR Representative Centre in France will be opened in Marseille, <https://mid-dnr.su/en/pages/france/25-sentyabrya-v-marsele-otkryvaetsya-predstavitelskij-centr-dnr-vo-francii-01309/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - On October 18, the DPR Representative Center will be opened in Belgium, <https://mid-dnr.su/en/pages/belgium/18-oktyabrya-v-belgii-otkroetsya-predstavitelskij--1724/>, Letöltés ideje: 2020.01.21

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - On December 9, the solemn opening of the DPR Representative Center took place in Helsinki (Finland), <https://mid-dnr.su/en/pages/finlyandiya/v-finlyandii-otkrylsya-predstavitelskij-centr-dnr-01327/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - Representative Center of the DPR in the Czech Republic, https://mid-dnr.su/en/pages/Czech_Republic/predstavitelskij-centr-dnr-v-chehii-0401/, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – About Ministry – Representative Centres of the DPR - The DPR Representative center will be opened in Verona on February 9, <https://mid-dnr.su/en/pages/italy-verona/9-fevralya-sostoitsya-otkrytie-vtorogo-predstavite-1550/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic – Natalia Nikonorova has commented the decision of Ostrava court to liquidate the DPR Representative Center in the Czech Republic, <https://mid-dnr.su/en/pages/kommentarii-zayavleniya/kommentarij-natali-nikonorovoj-o-reshenii-suda-ostavy-likvidirovat-predstavitelskij-centr-dnr-v-chehii-01293/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic - Report on the work of the Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic in year 2018, <https://mid-dnr.su/en/pages/docs/doklad-ob-itogah-raboty-ministerstva-inostrannyh-d-1562/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic - Report on the work of the Ministry of Foreign Affairs of the DPR in 2016, <https://mid-dnr.su/en/pages/docs/doklad-ob-itogah-raboty-ministerstva-inostrannyh-del-dnr-za-2016-god-01181/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic - Report on the work of the DPR Ministry of Foreign Affairs in 2017, <https://mid-dnr.su/en/pages/docs/doklad-ob-itogah-raboty-ministerstva-inostrannyh-del-doneckoj-narodnoj-respubliki-za-2017-god-01331/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Communiqué on the results of the meeting between President of TR I. Smirnov and Vice-Chairman of the Russian Cabinet A. Zhukov, <http://mfa-pmr.org/en/hjd>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Deputy Minister of Foreign Affairs of the PMR, <http://mfa-pmr.org/en/ysL>, Letöltés ideje: 2020.03.16.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic – Dipomatic Service, <http://mfa-pmr.org/en/dipservice>, Letöltés ideje: 2020.03.16.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Minister of Foreign Affairs of the PMR, <http://mfa-pmr.org/en/node/180>, Letöltés ideje: 2020.03.16.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Official Representation of the Pridnestrovian Moldavian Republic in Moscow, <http://mid.gospmr.org/en/yCy>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - On Adoption of the Foreign Policy Concept of Pridnestrovskaja Moldavskaja Respublica, <http://mfa-pmr.org/en/Kdd>, Letöltés ideje: 2018.11.28.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Principles and Procedures of Carrying out Negotiations in the Framework of the Permanent Conference on Political Issues in the Framework of the Pridnestrovian Settlement Negotiation Process, <http://mfa-pmr.org/en/yzx>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Proposals put forward by PMR at Bratislava meeting (declaration), <http://mfa-pmr.org/en/Pdp>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Protocol decision on harmonization of tax and customs legislations, <http://mfa-pmr.org/en/bBm>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic – Public Diplomacy, <http://mfa-pmr.org/en/publicdiplomacy>, Letöltés ideje: 2020.03.16.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Rights and Obligations of Observers in the Negotiating Process, <http://mfa-pmr.org/en/dnc>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Structure of the Ministry of Foreign Affairs of the Pridnestrovian Moldavian Republic, <http://mfa-pmr.org/en/node/175>, Letöltés ideje: 2020.03.16

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia – About the Ministry, <http://mfaapsny.org/en/about/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia – Foreign Policy Abkhazia in the system of international relations, <http://mfaapsny.org/en/foreign-policy/abkhazia/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia - Minister of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia, <http://mfaapsny.org/en/about/minister/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia – Foreign Policy International Organizations in Abkhazia, http://mfaapsny.org/en/foreign-policy/international_organizations/, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Abkhazia – Structure, <http://mfaapsny.org/en/about/structure/>, Letöltés ideje: 2020.07.15

Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia, <http://www.mfa-rso.su/en/node>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia – 2020. április 24-i sajtónyilatkozat „Information of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of South Ossetia”, <http://www.mfa-rso.su/en/node/60>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia – 2020. április 27-i sajtónyilatkozat „Information of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of South Ossetia”, <http://www.mfa-rso.su/en/node/62>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia - A Note of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of South Ossetia to the Ministry of Foreign Affairs of Bolivarian Republic of Venezuela on the occasion of 200 years of declaration of the Independence of Bolivarian Republic of Venezuela, <http://www.mfa-rso.su/en/node/51>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia - Answers of the Minister of Foreign Affairs of South Ossetia, South Ossetian Foreign Minister Dmitriy Medoev's Answer to South Ossetia Newspaper, <http://www.mfa-rso.su/en/taxonomy/term/6>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia - Greeting Message of the Russian Federation Foreign Ministry, <http://www.mfa-rso.su/en/node/77>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

Ministry of Foreign Affairs Republic of South Ossetia - Greeting message of the Transnistrian Moldovan Republic Foreign Ministry, <http://www.mfa-rso.su/en/node/78>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

National Assembly of Nagorno-Karabakh – Interparliamentary Cooperation, <http://www.nankr.am/en/14>, Letöltés ideje: 2020.02.20.

NATIONAL ASSEMBLY of the Republic of Artsakh, <http://www.nankr.am/en>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

NATIONAL ASSEMBLY of the Republic of Artsakh – Committees, <http://www.nankr.am/en/4>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

NATIONAL ASSEMBLY of the Republic of Artsakh – Deputies, <http://www.nankr.am/en/3>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

NATIONAL ASSEMBLY of the Republic of Artsakh – Factions, <http://www.nankr.am/en/6>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

NATIONAL ASSEMBLY of the Republic of Artsakh (Nagorno-Karabakh) the 6th convocation Official website – About Parliament, <http://www.nankr.am/en/32>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs – International Cooperation, <http://www.nkr.am/en/international-cooperation>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs - Permanent Representations, <http://www.nkr.am/en/karabakh-permanent-representations>, Letöltés ideje: 2020.02

Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs – Structure, <http://www.nkr.am/en/structure-of-karabakh-mfa>, Letöltés ideje: 2020.02.17

Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs - The History of the NKR Ministry of Foreign Affairs, <http://www.nkr.am/en/history-of-karabakh-mfa>, Letöltés ideje: 2020.02.17.

Nagorno-Karabakh Republic Ministry of Foreign Affairs - The recognition of independence, <http://www.nkr.am/en/international-recognition-of-karabakh>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

Office of the Cabinet of Ministers – Cabinet Office, <https://www.km-ra.org/cabmin/>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

Office of the Cabinet of Ministers – Commissions, <https://www.km-ra.org/commission/>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

Office of the Cabinet of Ministers – Prime Minister, <https://www.km-ra.org/office-of-the-cabinet-of-ministers/premer-ministr.html>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

Office of the Nagorno-Karabakh Republic Washington DC - Introduction to the Office of the Nagorno Karabakh Republic in the United States of America, http://www.nkrusa.org/nkr_office/nkr_office.shtml, Letöltés ideje: 2020.02.19.

Office of the Nagorno-Karabakh Republic Washington DC - Representative of the Nagorno Karabakh Republic in the United States of America, http://www.nkrusa.org/nkr_office/nkr_representative.shtml, Letöltés ideje: 2020.02.19.

Office of the Nagorno-Karabakh Republic Washington DC - Self-Determination and De-Jure Recognition for Nagorno Karabakh - Position Paper June 2002, http://www.nkrusa.org/position_papers/recognition.shtml, Letöltés ideje: 2020.02.19.

Office of the Permanent Representative of Nagorno-Karabakh to Australia - Representation in Australia, http://www.nkraustralia.org/representation_in_Australia, Letöltés ideje: 2020.02.19.

Office of the Permanent Representative of Nagorno-Karabakh to Australia - Welcome to the Office of the Nagorno Karabakh Republic, <http://www.nkraustralia.org/>, Letöltés ideje: 2020.02.19.

Official Site of the National Assembly – Parliament of the Republic of Abkhazia – List of Deputies, <http://parlamentra.org/rus/officials/index.php>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

Official Site of the National Assembly – Parliament of the Republic of Abkhazia – Standing Committees, <http://parlamentra.org/rus/officials/komitety.php>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

Parliament of New South Wales – Legislative Council - Motion by the Hon. MARIE FICARRA, <https://www.parliament.nsw.gov.au/Hansard/Pages/HansardResult.aspx#/docid/HANSARD-1820781676-49063>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

Parliament of the Republic of South Ossetia – Inter-parliamentary Relations, <http://www.parliamentrso.org/taxonomy/term/11>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

Parliament of the Republic of South Ossetia official site – History of Parliamentarism of South Ossetia, <http://www.parliamentrso.org/node/7>, Letöltés ideje: 2020.06.23.

Parliament of the Republic of South Ossetia official site - State Symbols of the Republic of South Ossetia, <http://www.parliamentrso.org/node/8>, Letöltés ideje: 2020.06.22.

Parliament of the Republic of South Ossetia official site - Structure of the Parliament of South Ossetia of the VII convocation, <http://www.parliamentrso.org/node/1>, Letöltés ideje: 2020.06.23.

President of Abkhazia – International Agreements, <http://presidentofabkhazia.org/en/doc/mezhdunarodnye-dogovory.php>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

President of Artsakh Republic – President, <http://president.nkr.am/en/president/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

President of Artsakh Republic – President's Oath, <http://president.nkr.am/en/president/presidentOath/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

President of Artsakh - The structure of the Office, <http://president.nkr.am/en/office/officeStructure/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

President of Artsakh Republic - The Office of the NKR President, <http://president.nkr.am/en/office/>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

President of the Republic of Abkhazia - Statement by the Vice President of the Republic of Abkhazia, http://presidentofabkhazia.org/en/about/info/anounces/?ELEMENT_ID=11637, Letöltés ideje: 2020.04.06.

President of the Republic of Abkhazia - Structure of the Administration of the President, http://presidentofabkhazia.org/en/administracija_presidenta/struktura_admin_president/, Letöltés ideje: 2020.04.06.

President of the Republic of Abkhazia – The Address of the elected President to the People of the Republic of Abkhazia, http://presidentofabkhazia.org/en/news_en/detail.php?ELEMENT_ID=11853, Letöltés ideje: 2020.04.06.

President of the Republic of South Ossetia – Biography, <https://presidentruo.org/category/prezident/>, Letöltés ideje: 2020.06.23.

President of the Republic of South Ossetia – Government structure, <https://presidentruo.org/gosudarstvennoe-ustrojstvo/>, Letöltés ideje: 2020.06.23.

President of the Republic of Abkhazia – State Symbolic, http://presidentofabkhazia.org/en/respublika_abkhazia/gosudarstvennaya-simvolika-respubliki-abkhaziya/, Letöltés ideje: 2020.04.27.

President of The Republic of South Ossetia – Government Structure, <https://presidentruo.org/gosudarstvennoe-ustrojstvo/>, Letöltés ideje: 2020.07.17

Republic of Abkhazia – Representation – General information, <http://abkhazia-pmr.org/categ.php?rzd=pr&ctg=1>, Letöltés ideje: 2018.11.28.

Republic of Azerbaijan Ministry of Foreign Affairs - 31 March - Day of Genocide of Azerbaijanis, http://mfa.gov.az/files/file/31_March_-_Day_of_Genocide_of_Azerbaijanis.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Republic of Azerbaijan Ministry of Foreign Affairs - SUMGAYIT 1988: 30 YEARS OF MISPERCEPTION, <http://www.mfa.gov.az/folder/media/Sumgayit%201988%2030%20years%20of%20misperception%20%20final.pdf>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Republic of Azerbaijan Ministry of Foreign Affairs - The Nagorno-Karabakh Autonomous Oblast of the Azerbaijan SSR, <http://mfa.gov.az/content/812>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Russian Centre for Science and Culture in Tshinkval – Public diplomacy, <http://rso.rs.gov.ru/ru/activities/319>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

US State of California General Assembly res. 32., https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=201320140AJR32, Letöltés ideje: 2020.02.21.

US State of Georgia House of Representatives res. 1580., <http://www.legis.ga.gov/Legislation/en-US/display/20152016/HR/1580>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

US State of Hawaii House of Representatives res. 169., https://www.capitol.hawaii.gov/session2016/Bills/HR167_.pdf, Letöltés ideje: 2020.02.21.

US State of Louisiana State Senate res. 151., <http://www.legis.la.gov/legis/ViewDocument.aspx?d=852607>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

US State of Maine House of Representatives res. 0987., https://www.mainelegislature.org/legis/bills/bills_126th/billtexts/HP098701.asp, Letöltés ideje: 2020.02.21.

US State of Michigan House of Representatives res. 0099.,
<http://www.legislature.mi.gov/documents/2017-2018/resolutionintroduced/Senate/htm/2017-SIR-0099.htm>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

US State Massachusetts House of Representatives - House Journal August 2012, August 6th, <https://malegislature.gov/Journal/House/187/08-01-2012>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

US State Rhode Island House of Representatives res.8180,
<http://webserver.rilin.state.ri.us/billtext12/housetext12/h8180.htm>, Letöltés ideje: 2020.02.21.

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation - 28 July 2009. Response by Russian Deputy Minister of Foreign Affairs/State Secretary Grigory Karasin to a Question from an ITAR-TASS Correspondent Regarding the Council of the European Union's July 27 Decision to Extend the Mandate of the EU Monitoring Mission in Georgia (EUMM), https://www.mid.ru/en/maps/os/-/asset_publisher/TJZmQ0F2n8YZ/content/id/284364, Letöltés ideje: 2020.07.14.

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation - Consular Division of the Russian Embassy in Tskhinvali, <https://www.mid.ru/en/maps/os/?currentpage=main-country>, Letöltés ideje: 2020.04.17.

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation - Embassy of South Ossetia to the Russian Federation, <https://www.mid.ru/en/maps/os/?currentpage=main-country>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation - Embassy of Russia in Tskhinval, <https://www.mid.ru/en/maps/os/?currentpage=main-country>, Letöltés ideje: 2020.07.14,

Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность, <https://nslnr.su/international/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность - Соглашение о сотрудничестве в законотворческой деятельности между Народным Советом Донецкой Народной Республикой и Народным Советом Луганской Народной Республики, <https://nslnr.su/international/9563/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность – ПРОТОКОЛ о сотрудничестве между Народным Советом Луганской Народной Республики и Народным Советом Донецкой Народной Республики, <https://nslnr.su/international/9564/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность - ПРОТОКОЛ

о сотрудничестве между Народным Советом Луганской Народной Республики и Народным Советом Донецкой Народной Республики, <https://nslnr.su/international/9566/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность - О ратификации Договора о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Луганской Народной Республикой и Республикой Южная Осетия, <https://nslnr.su/zakonodatelstvo/normativno-pravovaya-baza/7840/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Народный Совет Луганской Народной Республики - Международная деятельность - Соглашение между Народным Советом Луганской Народной Республики и Парламентом Республики Южная Осетия о сотрудничестве, <https://nslnr.su/international/9565/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Egyezmények

1975-ös Helsinkii Egyezmény az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia (Conference on Security and Cooperation of Europe – CSCE) záródokumentuma, <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

1991. december 21-i Alma-Ata szerződés, http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/3825~v~Declaration_d_Alma-Ata.pdf, Letöltés ideje: 2019.11.11.

1994-es Budapesti Memorandum, <https://www.osce.org/mc/39554?download=true>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

1997 május 31-én Kijevben ellenjegyzett baráti és együttműködési szerződés Ukrajna és Oroszország között,

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/52240/Part/I-52240-08000002803e6fae.pdf>, Letöltés ideje: 2019.11.11.

Az 1975-ös helsinki konferencia záródokumentuma angol nyelven elérhető: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf>, Letöltés ideje: 2021.03.18.

Az 1992-es Európai Unióról Szóló Szerződés angol nyelven elérhető: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf, Letöltés ideje: 2021.03.18.

Az Észak-Atlanti Szerződés angol nyelven elérhető: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=en, Letöltés ideje: 2021.03.18.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapító okirata angol nyelven elérhető: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-2>, Letöltés ideje: 2021.03.18.

Agreement on a Cease-fire in Abkhazia and Arrangements to Monitor its Observance, Sochi Agreement 27. July 1993, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GE_930727_AbkhaziaCeasefireAndArrangementsToMonitorObservance.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.31.

Agreement on a Cease-Fire and Separation of Forces, Moscow Agreement 14. May 1994, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GE_940514_AgreementCeasefireSeparationOfForces.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.31.

Assistance Mission to the Republic of Moldova and to Ukraine, http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/11/memorandum_of_understanding_en.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.12.

Agreement on the Principles for a Peaceful Settlement of the Armed Conflict in the Dniester Region of the Republic of Moldova, 1992, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MD%20RU_920000_AgreementPrinciplesPeacefulSettlementDniestrConflict.pdf, Letöltés ideje: 2018.11.05.

AGREEMENT ON THE PRINCIPLES AND PROCEDURES FOR THE IMPLEMENTATION OF THE TREATY ON CONVENTIONAL ARMED FORCES IN

EUROPE, TASHKENT, 15 MAY 1992, <https://fas.org/nuke/control/cfe/text/tashka.htm>,
Letöltés ideje: 2019.05.10.

Boris Jeltsin Presidential Library – Materials - THE BELAVEZHA ACCORDS,
<https://www.prilib.ru/en/history/619792>, Letöltés ideje: 2021.01.04.

Dél-Oszétiai Köztársaság – Külügyminisztérium, A Dél-Oszétia Köztársaság és a
Pridnestrovian Moldáv Köztársaság közötti szerződés a barátságról és együttműködésről,
<http://www.mfa-rso.su/node/1561>, Letöltés ideje: 2018.11.28.

Emberi Jogok Európai Egyezménye,
https://www.echr.coe.int/documents/convention_hun.pdf, Letöltés ideje: 2021.03.19.

Joint Statement of Participants in the Kiev Meeting on Issues of Normalisation of
Relations between the Republic of Moldova and Transdnistria – 1999. július 16,
<https://www.osce.org/moldova/42311?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.11.

Joint declaration of the Foreign Ministers and Deputy Minister of France, Russia, and the
United States on Nagorno-Karabakh, <https://www.osce.org/mc/35384?download=true>,
Letöltés ideje: 2019.05.10.

Kormányközi megállapodás a kereskedelmi együttműködésről Transznisztria és az
Artzahi Köztársaság (Nagorno-Karabah) között, <http://mfa-pmr.org/ru/PhR>, Letöltés
ideje: 2018.11.28.

Memorandum On the Bases for Normalization of Relations Between the Republic of
Moldova and Transdnistria – 1997. május 8,
<https://www.osce.org/moldova/42309?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.10.

Memorandum of Understanding between the European Commission, the Government of
the Republic of Moldova and the Government of Ukraine on the European Commission
Border Assistance Mission to the Republic of Moldova and Ukraine, letölthető az
EUBAM missziós dokumentumtárából. http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/11/memorandum_of_understanding_en.pdf, Letöltés ideje:
2019.09.22.

Memorandum of Understanding between the European Commission, the Government of
the Republic of Moldova and the Government of Ukraine on the European Commission
Border

Memorandum of Understanding between the Georgian and the Abkhaz sides at the negotiations held in Geneva 1993. december 1, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GE_931201_MoUGeorgianAndAbkhazSides.pdf, Letöltés ideje: 2020.06.24.

Ministry of Foreign Affairs of the Donetsk People's Republic - People's Council ratified the Treaty of Friendship between the Donetsk People's Republic and the Republic of South Ossetia, <https://mid-dnr.su/en/pages/news/v-narodnom-sovete-ratificirovali-dogovor-o-druzhbe-mezhdu-doneckoj-narodnoj-respublikoj-i-respublikoj-yuzhnaya-osetiya-01329/>, Letöltés ideje: 2020.01.21.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - SUPPLEMENTARY PROTOCOL to the Protocol Decision on the Principles of Resumption of a Full-Scale Freight Railway Communication through the Territory of Pridnestrovie, from March 30, 2012, <http://mfa-pmr.org/en/jkM>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic - Text of the Protocol Decision On the Principles of Resumption of a Full-Scale Freight Railway Communication through the Territory of Pridnestrovie, <http://mfa-pmr.org/en/TcJ>, Letöltés ideje: 2020.03.18.

Minsk II. Package of measures for the Implementation of the Minsk agreements, (2015), https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/UA_150212_MinskAgreement_en.pdf, Letöltés ideje: 2019.09.26.

Montevideo Convention of Rights and Duties of States, <https://www.ilsa.org/jessup/jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>, Letöltés ideje: 2017.11.27.

Moscow Agreement 3. September 1992, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GE_920903_Moscow%20Agreement.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.31.

Odessa Agreement - Agreement on Confidence Measures and Development of Contacts between Republic of Moldova and Transdnistria – 1998. március 20, <https://www.osce.org/moldova/42310?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.10.

Organization for Security and Cooperation in Europe, Lisbon Document 1996, <https://www.osce.org/mc/39539?download=true>, Letöltés ideje: 2020.02.05.

OSCE Minsk Group Proposal 'Common state deal', <https://www.legal-tools.org/doc/f2c2f3/pdf/>, Letöltés ideje: 2020.02.05.

OSCE Minsk Group Proposal 'Package deal', <https://www.legal-tools.org/doc/4b2ddb/pdf/>, Letöltés ideje: 2020.02.05.

President of the Republic of South-Ossetia - Friendship and Cooperation Agreement between the Republic of South Ossetia and the Syrian Arab Republic, <https://presidentruo.org/dogovor-o-druzhbe-i-sotrudnichestve-mezhdu-respublikoj-yuzhnaya-osetiya-i-sirijskoj-arabskoj-respublikoj/>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

President of the Republic of South-Ossetia - Treaty of friendship, cooperation and mutual assistance between the Republic of South Ossetia and the Donetsk People's Republic, <https://presidentruo.org/dogovor-o-druzhbe-sotrudnichestve-i-vzaimnoj-pomoshhi-mezhdu-respublikoj-yuzhnaya-osetiya-i-doneckoj-narodnoj-respublikoj/>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

President of the Republic of South-Ossetia - Treaty of friendship, cooperation and mutual assistance between the Republic of South Ossetia and the Luhansk People's Republic, <https://presidentruo.org/dogovor-o-druzhbe-sotrudnichestve-i-vzaimnoj-pomoshhi-mezhdu-respublikoj-yuzhnaya-osetiya-i-luganskoj-narodnoj-respublikoj/>, Letöltés ideje: 2020.07.14.

Protocol on Cooperation and Consultations between the Ministry of Foreign Affairs of the Pridnestrovien Moldavian Republic and the Ministry of Foreign Affairs of the Nagorno-Karabakh Republic, <http://mid.gospmr.org/en/SQR>, Letöltés ideje: 2018.11.28.

PROTOCOL on the results of consultations of the Trilateral Contact Group (Minsk, 05/09/2014), <https://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/27596-protocol-on-the-results-of-consultations-of-the-trilateral-contact-group-minsk-05092014>, Letöltés ideje: 2019.09.26.

The Bishkek Protocol, <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/Bishkek%20Protocol.pdf>, Letöltés ideje: 2020.02.05.

Treaty of Gulistan, <http://mfa.gov.az/en/content/809>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Szocsi Egyezmény ~ Agreement on Principles of Settlement of the Georgian – Ossetian Conflict,

https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GE%20RU_920624_AgreemenOnPrinciplesOfSettlementGeorgianOssetianConflict.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

Alkotmányos források

Azerbajdzsáni Szovjet Szocialista Köztársaság 1927. évi alkotmánya, http://files.preslib.az/projects/remz/pdf_ru/atr_kons.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársaság 1937. évi alkotmánya, http://files.preslib.az/projects/remz/pdf_ru/atr_kons.pdf, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársaság 1978. évi alkotmánya, <http://nodussr.ru/konstituciya-azerbajdzhanskoj-ssr>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársaság 1989. évi alkotmánya, <http://www.gorby.ru/userfiles/azerbaidgan.pdf>, Letöltés ideje: 2019.05.09.

Boris Jeltsin Presidential Library – Materials - ‘BREZHNEV’ CONSTITUTION, <https://www.prilib.ru/en/history/619610>, Letöltés ideje: 2021.01.04.

Constitution of Abkhazia, <https://unpo.org/article/697>, Letöltés ideje: 2020.04.06.

Constitution Chapter 1: The Foundations of Constitutional Order, <http://www.nkr.am/en/chapter-I-foundations-of-constitutional-order>, Letöltés ideje: 2018.05.22.

Constitution Chapter 2: Fundamental Human and Citizen’s Rights and Freedoms, <http://www.nkr.am/en/chapter-II-fundamental-human-and-citizens-rights-and-freedoms>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

Constitution Chapter 3: Legislative Guarantees and Main Objectives of State Policy in Economic, Social and Cultural Spheres, <http://www.nkr.am/en/chapter-III-legislative-guarantees-and-main-objectives-of-state-policy-in-economic-social-and-cultural-spheres>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

Constitution Chapter 4: The President of the Republic, <http://www.nkr.am/en/chapter-IV-president-of-republic>, Letöltés ideje: 2019.05.22.

Constitution Chapter 5: The National Assembly, <http://www.nkr.am/en/chapter-V-National-Assembly>, Letöltés ideje: 2019.05.23.

Constitution Chapter 6: Courts and The Supreme Judicial Council, <http://www.nkr.am/en/chapter-VI-courts-and-supreme-judicial-council>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

Constitution Chapter 7: Prosecutor's Office, <http://www.nkr.am/en/chapter-VII-prosecutor-office>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

Constitution Chapter 9: Human Rights Defender, <http://www.nkr.am/en/chapter-IX-human-rights-defender>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

Constitution Chapter 12: Final and Transitional Provisions, <http://www.nkr.am/en/chapter-XII-final-and-transitional-provisions>, Letöltés ideje: 2019.05.24.

CONSTITUTION OF THE PRIDNESTROVSKAIA MOLDAVSKAIA RESPUBLICA, <http://mfa-pmr.org/en/bht>, Letöltés ideje: 2018.11.21.

Constitution of the Republic of South Ossetia, <http://www.parliamentso.org/node/13>, Letöltés ideje: 2020.06.22.

Donyecki Népköztársaság alkotmánya orosz nyelven elérhető: КОНСТИТУЦИЯ ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ, <http://dnrsovet.su/zakonodatelnayadeyatelnost/konstitutsiya/>, Letöltés ideje: 2018.03.19.

LAW OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA of July 22, 2005 No. 173-XVI About basic provisions of special legal status of settlements of left bank of Dniester (Transnistria), <http://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=18356>, Letöltés ideje: 2018.11.20.

Luhanszki Népköztársaság alkotmánya orosz nyelven elérhető: Народный Совет Луганской Народной Республики - Временный Основной Закон (Конституция) Луганской Народной Республики, <https://nslnr.su/zakonodatelstvo/konstitutsiya/>, Letöltés ideje: 2018.03.19.

Szovjetunió 1933-as alkotmány elérhető angol nyelven: <https://www.departments.bucknell.edu/russian/const/36cons01.html#chap02>, Letöltés ideje: 2020.02.03.

Szovjetunió 1977-es alkotmány elérhető angol nyelven: <https://www.departments.bucknell.edu/russian/const/77cons03.html#chap11>, Letöltés ideje: 2020.02.03.

Egyéb internetes források

Action Against Hunger – Georgia, <https://www.actionagainsthunger.org/countries/asia/georgia>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

Crisis Group Europe Report N°159, Georgia: Avoiding War in South Ossetia, 26 november 2004, https://www.files.ethz.ch/isn/28087/159_georgia_avoiding_war_in_south_ossetia.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

Encyclopaedia Britannica – Transdnistria, separatist enclave, Moldova, <https://www.britannica.com/place/Transdnistria>, Letöltés ideje: 2020.03.02.

Encyclopaedia Britannica – Transdnistria, separatist enclave, Moldova, <https://www.britannica.com/place/Transdnistria>, Letöltés ideje: 2020.03.02.

Europe Report N°202 – 26 February 2010: Abkhazia: Deepening Dependence, International Crisis Group, https://www.ecoi.net/en/file/local/1092576/2107_1306244779_neu.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.30.

Európai Parlament – Polgári kezdeményezés, <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/hu/be-heard/citizen-s-initiative>, Letöltés ideje: 2021.03.19.

European Court of Human Rights – The Court in brief, https://www.echr.coe.int/Documents/Court_in_brief_ENG.pdf, Letöltés ideje: 2021.03.19.

Filippov, Szergej: Az oroszok története, ELTE BTK Szláv és Balti Filológiai Intézet, https://szlavintezet.elte.hu/szlavanyagok/slav_civil/orosz-tortenelem.htm#Toc136221454, Letöltés ideje: 2018.03.15.

Freedom House – Transnistria 2016, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/transnistria>, Letöltés ideje: 2018.11.22.

Freedom in the World 2018 – Nagorno Karabakh profile, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/nagorno-karabakh>, Letöltés ideje: 2019.05.27.

Georgia: Avoiding War in South Ossetia ICG Europe Report N°159, 26 November 2004, https://www.files.ethz.ch/isn/28087/159_georgia_avoiding_war_in_south_ossetia.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

Georgia – South Ossetia: Refugee Return the Path to Peace ICG Report No.38, 19 April 2005, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/dsca20050524_15/dsca20050524_15en.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

Georgia's South Ossetia Conflict: Make Haste Slowly Crisis Group Europe Report N°183, 7 June 2007, http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/5456~v~Georgia_8217s_South_Ossetia_Conflict_Make_Haste_Slowly.pdf, Letöltés ideje: 2020.03.26.

Halo Trust – Georgia, <https://www.halotrust.org/where-we-work/europe-and-caucasus/georgia/>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

International Committee of the International Red Cross – Georgia, <https://www.icrc.org/en/where-we-work/europe-central-asia/georgia>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

International Committee of the Red Cross – History of the ICRC, <https://www.icrc.org/en/document/history-icrc>, Letöltés ideje: 2021.03.19.

Moldova: No Quick Fix, ICG Europe Report N° 147, 12 August 2003, https://www1.essex.ac.uk/armedcon/story_id/000114.pdf, Letöltés ideje: 2018.11.20,

Motion for resolution 23. October 2006 - European Parliament resolution on Moldova (Transnistria), <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B6-2006-0552+0+DOC+XML+V0//EN&language=GA>, Letöltés ideje: 2020.03.13.

Nyelv és Tudomány: Már megint túlsúlyban az angol!, 2010. február 8., <https://m.nyest.hu/hirek/mar-megint-tulsulyban-az-angol>, Letöltés ideje: 2020.10.14.

Pongrácz Alex: Az államtan fejlődése Jellinek előtt; Georg Jellinek és az „Általános államtan”, Merj gondolkodni!, 2016. február 15., https://merjgondolkodni.wordpress.com/2016/02/15/az-allamtan-fejlodes-e-jellinek-elott-georg-jellinek-es-az-altalanos-allamtan/#_ftn33, Letöltés ideje: 2020.11.17.

STATEMENT DELIVERED BY MR. VLADIMIR VORONIN, PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA, AT THE SPECIAL SESSION OF THE PARLIAMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA – 2005. június 10, <https://www.osce.org/secretariat/15701?download=true>, Letöltés ideje: 2018.11.19.

Stebelsky, Ihor – Andriyovich Kryzhanivsky, Stepan - Eliseyovich Zasenka, Oleksa - A. Hajdalan, Lubomyr A. - Alekseyevich Yerofeyev, Ivan – Makuch, Andrij: Ukraine, Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/place/Ukraine>, Letöltés ideje: 2020.04.21.

The Abkhazia Conflict Fact Sheet, Bureau of European and Eurasian Affairs, Washington DC, July 28, 2005, <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/fs/53745.htm>, Letöltés ideje: 2020.03.23.

The South China Sea Arbitration (The Republic of Philippines v. The People's Republic of China), <https://pca-cpa.org/en/cases/7/>, Letöltés ideje: 2020.02.12.

The Transdniestrian Conflict in Moldova: Origins and Main Issues, Vienna, 10 June 1994, CSCE Conflict Prevention Centre, <https://www.osce.org/moldova/42308?download=true>, Letöltés ideje: 2019.01.20.

US Department of State Archive – Stimson Doctrine, <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/id/16326.htm>, Letöltés ideje: 2021.02.12.

World Vision International – Abkhazia, <https://www.wvi.org/article/focus-georgiaabkhazia>, Letöltés ideje: 2020.07.15.

FÜGGELÉK

1. Az események idővonala

Dátum	Esemény
1988.	Február 27-29. Szumgat városágban örmény lakosság mészárlása Májusban megalakult a Krunk, a hegyi-karabaki katonai csoport Július 12. Hegyi Karabak a Szovjetunió központi ellenőrzése alá kerül
1989.	Útjára indul a transznisztriai függetlenségi mozgalom Abházia térségében bekövetkeztek az első fegyveres összecsapások Dél-Oszétiában lezajlanak az első tüntetések
1990.	Abházia önálló tagállami státuszt kap a Szovjetunió belül Kikiáltották a Dél-Oszét Szovjet Demokratikus Köztársaságot Bekövetkezett a bakui örmények mészárlása Novemberben kitört a moldáv-transznisztriai háború
1991.	Áprilisban Grúzia kiválik a Szovjetunióból és degradálta Abházia státuszát Megkezdődik a karabaki örmények szisztematikus kitelepítése Szeptemberben elindul a Zheleznovodsk folyamat, az örmény-azeri kulturális konfliktus kezelésére (ez a Szovjetunió felbomlásával félbeszakad) November 27. Hegyi-Karabak népszavazással megerősíti függetlenségének kikiáltását, kitör a háromszereplős fegyveres konfliktus Karabak – Örményország és Azerbajdzsán között Decemberben felbomlik a Szovjetunió Ezévben a NATO és Ukrajna partnerségi szerződést kötöttek
1992.	Február – Teheráni Egyezmény a hegyi-karabaki konfliktus kezelésére Május – Tashkenti Egyezmény a hegyi-karabaki konfliktus kezelésére Június 28. Szocsi tűzszüneti egyezmény Grúzia, Dél-Oszétia és Abházia között Július 23. Abházia kikiáltotta függetlenségét Az EBESZ delegálta misszióját Grúziába Ezévben Grúzia felvételt nyer a NATO-ba, Moldova társult partnerré válik Augusztus 6. Transznisztria és Moldova tűzszünetet írnak alá Szeptember 3. Moszkvai Egyezmény I. Abházia helyzetének kezelésére

	Szeptember – Szocsi Egyezmény Hegyi-Karabah helyzetének kezelésére Az ENSZ megfigyelő missziót indít Grúziába
1993.	Április 27. Az EBESZ megfigyelő missziót indít Moldova térségébe Július 27. Szocsi Egyezmény II. Abházia helyzetének kezelésére
1994.	Május 12. Biskenti tűzszüneti dokumentum Hegyi-Karabak konfliktusára Május 14. Moszkva Egyezmény II. Abházia helyzetének kezelésére Decemberben életre hívták a Minszki Konferenciát a hegyi-karabaki konfliktus kezelésére
1996.	Hegyi-Karabak és Azerbajdzsán közötti package deal béketervezet
1997.	Memorandum a moldáv-transznisztriai kapcsolatok rendezéséről
1998.	Odesszai Egyezmény Transznisztria helyzetének kezelésére Hegyi-Karabak és Azerbajdzsán közötti common state béketervezet
1999.	Kijevi szándéknyilatkozat a transznisztriai konfliktus rendezésére Az Európai Gazdasági Közösség és Azerbajdzsán Partnerségi Szerződést kötnek Az EBESZ határmegfigyelő műveletet indít Grúziában
2002.	Kijevi föderatív béketervezet Transznisztriai és a Moldáv Köztársaság részére
2003.	Elindul az Európai Unió Szomszédságpolitika programja
2004.	Grúzia elutasítja a Szocsi Egyezményeket és integrációs politikába kezd Európai Unió kiadja a Dél-Kaukázusi Politikáját Kitört a narancsos forradalom Ukrajnában
2005.	Jusczenkó béketervezet Transznisztria részére Decemberben döntenek az EUBAM misszióról Moldova és Ukrajna határvidékére
2006.	Transznisztria népszavazással megerősíti függetlenségének kikiáltását Az EBESZ kiépíti a grúz-abház bilaterális kommunikációs fórumát
2007.	Madridi béketervezet Hegyi-Karabak és Azerbajdzsán konfliktusára
2008.	Meindorf dokumentum a hegyi-karabaki tűzszünet megerősítésére Augusztus 7. kitör a nyolc napos háború Dél-Oszétia térségében grúz és orosz részvétellel Augusztus 8. Abházia bekapcsolódik a fegyveres konfliktusba az orosz oldalon

	Augusztus hónapban az EU megfigyelő missziót indít Grúziába
2009.	Az Európai Unió kidolgozza az el-nem ismerés, de fellépés politikáját Szeptemberben Abházia és Oroszország katonai megállapodást kötnek
2013.	Novemberben Ukrajna fővárosában, Kijevben kitört az Euromajdan EU párti tüntetés
2014.	Márciusban az ENSZ emberi jogi megfigyelő missziót indít Ukrajnába Március 21. az EBESZ speciális megfigyelő missziót delegál Ukrajnába Április 6. a Donyecki Népköztársaság kimondja függetlenségét Április 27. a Luhanszki Népköztársaság is kikiáltja függetlenségét Május 29. az EU társulási megállapodást ír alá Ukrajnával, Moldovával és Grúziával A NATO package deal Grúziával Július 6. Trilaterális Csoport felállítása az ukrajnai konfliktus kezelésére Szeptember 1. Minszk I. tűzszüneti egyezmény a kelet-ukrajnai konfliktus kezelésére
2015.	Február 12. Minszki II. tűzszüneti egyezmény a kelet-ukrajnai konfliktus kezelésére
2016.	Áprilisban Hegyi-Karabak térségében lezajlott a hatnapos háború Október 19. Normandiai Négyek akciótervet állítanak össze az ukrán krízis kezelésére
2017.	Az Európai Unió speciális képviselőket alakít ki a Kaukázus térségébe
2020.	Szeptember – november Hegyi-Karabak és Azerbajdzsán hat hetes háborút vív egymással